

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ERDEK-KAPIDAĞ YARIMADASI KIRSAL
MİMARİSİ VE KORUMA SORUNLARININ
BALLIPINAR VE HAMAMLI YERLEŞİMLERİ
ÜZERİNDEN İRDELENMESİ**

Özyl YILDIRIM

**Ekim, 2019
İZMİR**

**ERDEK-KAPIDAĞ YARIMADASI KIRSAL
MİMARİSİ VE KORUMA SORUNLARININ
BALLIPINAR VE HAMAMLI YERLEŞİMLERİ
ÜZERİNDEN İRDELENMESİ**

**Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı**

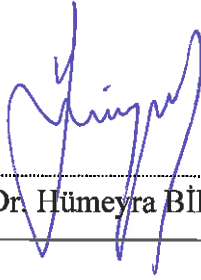
Özyl YILDIRIM

Ekim, 2019

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

ÖZYIL YILDIRIM, tarafından PROF. DR. HÜMEYRA BİROL AKKURT yönetiminde hazırlanan “ERDEK-KAPIDAĞ YARIMADASI KIRSAL MİMARİSİ VE KORUMA SORUNLARININ BALLIPINAR VE HAMAMLI YERLEŞİMLERİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

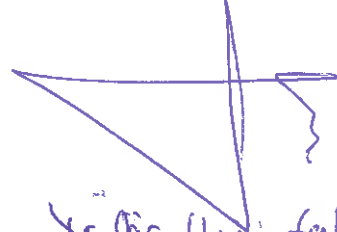
Prof. Dr. Hümevra BİROL AKKURT

Yönetici

Dr. Öğr. Üyesi Feriçal ÖZKARAY

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Feriçal ÖZKARAY

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Kadriye ERTEKİN

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Bu tezin meydana getirilmesinde değerli öneri ve eleştirileri ile katkıda bulunan danışmanım Prof. Dr. Hümeysra Birol Akkurt'a; çalışmalarım boyunca vermiş olduğu ilgisi ve desteği için Kübranur Yıldırım'a; eğitim hayatım boyunca yanımda olan rahmetli babam ve tüm aileme teşekkür ederim.

Özyıl YILDIRIM

ERDEK-KAPIDAĞ YARIMADASI KIRSAL MİMARİSİ VE KORUMA SORUNLARININ BALLIPINAR VE HAMAMLI YERLEŞİMLERİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

ÖZ

Kırsal yerleşimler ve bu yerleşimlerin kırsal karakteri, içinde bulundukları bölgenin coğrafi, fiziksel, sosyal ve kültürel özellikleri ile şekillenmiştir. Kırsal yerleşimlerin karakteri, yerel yaşamın beklentileri doğrultusunda, yerel yapı ustaları tarafından, geleneksel malzeme ve teknikler ile üretilmiş yapı ve alanlardan oluşmaktadır. Doğayla uyumlu yapılaşmaları, yerel nitelikleri, özgün ve basit formları ile kırsal yerleşimlerin ve bu yerleşimlerde yer alan yapıların sürdürülebilirliği, kırsal mirası konu alan koruma çalışmalarının odak noktalarından biridir. Bu çerçevede kurgulanan çalışma, Kapıdağ Yarımadası kırsal miras alanlarını konu almakta, bu alanların sahip olduğu potansiyel ve sorunları Ballıpınar ve Hamamlı yerleşimleri üzerinden tartışmaktadır.

Kırsal yerleşimlerde, konum ve coğrafi niteliğin yanı sıra üretim sisteminin değişimi, toplumsal yapıda değişim, çözülme ve yasal mevzuat kaynaklı koruma sorunları gözlenmektedir. Bu sorunlar, yerel yapıları, dokuyu ve hatta toplumsal yapıyı olumsuz etkiler yaratmaktadır. Öte yandan yerleşimlerin coğrafi konumu ve ekonomik yapısı, yerel halkın eğilimleri ve kentlinin kırsal alana olan yaklaşımı miras alanlarının kültürel değerleri, potansiyelleri olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Ballıpınar ve Hamamlı yerleşimlerinin potansiyel ve sorunlarını tespit etmek, bu tespitler üzerinden yerel yaşamın ve kırsal mirasın sürdürülebilirliğini, toplumsal ve ekonomik kalkınmayı ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini hedef alan yere özgü koruma önerileri geliştirilmesidir.

Anahtar kelimeler: Kırsal karakter, kırsal mimari, Ballıpınar, Hamamlı

DISCUSSING THE RURAL ARCHITECTURE AND THE PRESERVATION PROBLEMS OF ERDEK KAPIDAĞ PENINSULA THROUGH THE ANALYSES ON BALLIPINAR AND HAMAMLİ SETTLEMENTS

ABSTRACT

Rural settlements and the rural character of these settlements are shaped by the geographical, physical, social and cultural characteristics of the region. The character of rural settlements consists of the structures and spaces produced by local building masters with traditional materials and techniques in line with the expectations of local life. The sustainability of the rural settlements and their structures with their nature-friendly structures, local qualities, original and simple forms is one of the focal points of the conservation works on rural heritage. In this framework, this study deals with the rural heritage places of the Kapıdağ Peninsula and discusses the potentials and problems of these areas over the settlements of Ballıpınar and Hamamlı.

In rural settlements, some conservation problems related to the change of production system, change in social structure, dissolution and legal regulations, besides the geographical and positional qualities are observed. These problems affect the local structures, texture and even the social structure in a negative way. On the other hand, the geographical position and the economic structure of the settlements, the tendencies of the local people and the attitudes of the visitors to the rural area are defined and considered as the cultural values and potentials of these heritage places. In this context, the aim of the study is to determine the potentials and problems of Ballıpınar and Hamamlı settlements, and to develop conservation proposals indigenous to heritage places that targets the sustainability of local life and rural heritage, social and economic development and living conditions.

Keywords: Rural character, rural architecture, Ballıpınar, Hamamlı

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix

BÖLÜM BİR – GİRİŞ.....1

1.1 Çalışmanın Amacı.....	2
1.2 Çalışmanın Yöntemi.....	2
1.3 Çalışmanın Kapsamı.....	3

BÖLÜM İKİ - KIRSAL YERLEŞİMLER VE KIRSAL YERLEŞİMLERDE KORUMA SORUNLARI5

2.1 Kırsal Yerleşimlerin Miras Niteliği ve Korunması.....	7
2.2 Kırsal Yerleşimlerde Koruma Sorunları.....	13
2.2.1 Üretim Sisteminin Değişimi Kaynaklı Sorunlar.....	14
2.2.2 Toplumsal Yapıda Çözülme/Toplumsal Yapıdaki Değişim Kaynaklı Sorunlar.....	16
2.2.3 Yerleşimlerin Konumsal ve Coğrafi Niteliği Kaynaklı Sorunlar.....	18
2.2.4 Yasal Mevzuat Kaynaklı Sorunlar.....	23
2.3 Değerlendirme.....	26

BÖLÜM ÜÇ – KAPIDAĞ YARIMADASI KIRSAL YERLEŞİMLERİ.....28

3.1 Kapıdağ Yarımadası Tarihsel Gelişimi.....	31
3.2 Kapıdağ Yarımadası Kırsal Yerleşimleri.....	37

3.2.1 Geleneksel Doku İçeren Yerleşimler.....	39
3.2.1.1 Ballıpınar Yerleşimi.....	39
3.2.1.2 Hamamlı Yerleşimi.....	42
3.2.1.3 Belkıs Yerleşimi.....	44
3.2.1.4 Yukarıyapıcı Yerleşimi.....	46
3.2.1.5 Ormanlı Yerleşimi.....	48
3.2.2 Geleneksel Yapı İçeren Yerleşimler.....	50
3.2.2.1 Narlı Yerleşimi.....	51
3.2.2.2 Aşağıyapıcı Yerleşimi.....	53
3.2.2.3 Kestanelik Yerleşimi.....	56
3.2.2.4 Çayağzı Yerleşimi.....	57
3.2.2.5 Karşıyaka Yerleşimi.....	59
3.2.3 Geleneksel Yapı İçermeyen Yerleşimler.....	61
3.3 Değerlendirme.....	64

BÖLÜM DÖRT – BALLIPINAR VE HAMAMLI YERLEŞİMİ KIRSAL MİMARİSİ.....66

4.1 Ballıpınar Yerleşimi.....	67
4.1.1 Ballıpınar Yerleşimi Kırsal Karakteri.....	68
4.1.2 Ballıpınar Yerleşimi Kırsal Konut Mimarisi.....	73
4.1.2.1 Ballıpınar Yerleşimi Konut Mimarisinin Genel Karakteri.....	73
4.1.2.2 Ballıpınar Yerleşimi Geleneksel Konut Örnekleri.....	79
4.1.2.2.1 138 Ada 6 Parseldeki Konut.....	79
4.1.2.2.2 139 Ada 8 Parseldeki Konut.....	84
4.1.2.2.3 141 Ada 2 Parseldeki Konut.....	87
4.1.2.2.4 135 Ada 3 Parseldeki Konut.....	91
4.1.2.2.5 139 Ada 4 Parseldeki Konut.....	96
4.1.2.2.6 123 Ada 42, 61, 62 Parseldeki Konut.....	99
4.1.2.2.7 149 Ada 7 ve 8 Parseldeki Konut.....	104
4.1.2.2.8 148 Ada 1 Parseldeki Konut.....	109
4.1.2.2.9 148 Ada 4 Parseldeki Konut.....	113

4.1.3 Ballıpınar Yerleşimi Konut Mimarisinin Değerlendirmesi.....	117
4.1.4 Ballıpınar Yerleşimi Kırsal Konut Mimarisinin Korunma Sorunları....	119
4.2 Hamamlı Yerleşimi.....	124
4.2.1 Hamamlı Yerleşimi Kırsal Karakteri.....	124
4.2.2 Hamamlı Yerleşimi Kırsal Konut Mimarisi.....	130
4.2.2.1 Hamamlı Yerleşimi Konut Mimarisinin Genel Karakteri.....	130
4.2.2.2 Hamamlı Yerleşimi Geleneksel Konut Örnekleri.....	134
4.2.2.2.1 1565 Parseldeki Konut.....	135
4.2.2.2.2 1566 Parseldeki Konut.....	138
4.2.2.2.3 1569 Parseldeki Konut.....	143
4.2.2.2.4 1563 Parseldeki Konut.....	146
4.2.2.2.5 1562 Parseldeki Konut.....	151
4.2.2.2.6 1576 Parseldeki Konut.....	154
4.2.2.2.7 1577 Parseldeki Konut.....	157
4.2.3 Hamamlı Yerleşimi Konut Mimarisinin Değerlendirilmesi.....	161
4.2.4 Hamamlı Yerleşimi Kırsal Konut Mimarisinin Korunma Sorunları.....	164
BÖLÜM BEŞ – BALLIPINAR VE HAMAMLı YERLEŞİMLERİ KORUMA	
ÖNERİLERİ VE SONUÇLAR.....	170
5.1 Kapıdağ Yarımadası Kırsal Mimarisine Yönelik Sürdürülebilir Koruma	
Stratejileri.....	171
5.2 Ballıpınar ve Hamamlı Yerleşimlerinde Geliştirilen Koruma Önerileri.....	175
5.2.1 Ballıpınar Yerleşimi Koruma Önerileri.....	177
5.2.2 Hamamlı Yerleşimi Koruma Önerileri.....	179
5.3 Değerlendirme.....	182
KAYNAKLAR.....	185

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 Ballıpınar yerleşimi uydu görünümü	4
Şekil 1.2 Hamamlı yerleşimi uydu görünümü	4
Şekil 3.1 Kapıdağ Yarımadası konumu	28
Şekil 3.2 Kapıdağ Yarımadası konumu	29
Şekil 3.3 Kapıdağ Yarımadası'nda yer alan Erdek ilçesine bağlı mahalleler	29
Şekil 3.4 Kapıdağ Yarımadası yükselti haritası	30
Şekil 3.5 Kapıdağ Yarımadası geçim kaynakları	31
Şekil 3.6 Kapıdağ Yarımadası'nın coğrafi gelişimi	32
Şekil 3.7 Arteka ve Kyzikos yerleşimleri	32
Şekil 3.8 Kyzikos rekonstrüksiyonu	36
Şekil 3.9 Kapıdağ Yarımadası'ndaki kırsal yerleşimler	38
Şekil 3.10 Kapıdağ Yarımadası'nda geleneksel doku içeren yerleşimler	39
Şekil 3.11 Ballıpınar yerleşimi uydu görünümü	40
Şekil 3.12 Ballıpınar yerleşimi	41
Şekil 3.13 Ballıpınar yerleşimi geleneksel yapıların dağılımı	42
Şekil 3.14 Hamamlı yerleşimi uydu görünümü	43
Şekil 3.15 Hamamlı yerleşimi	43
Şekil 3.16 Hamamlı yerleşimi geleneksel yapıların dağılımı	44
Şekil 3.17 Belkıs yerleşimi uydu görünümü	45
Şekil 3.18 Belkıs yerleşimi	45
Şekil 3.19 Belkıs yerleşimi geleneksel yapıların dağılımı	46
Şekil 3.20 Yukarıyapıcı yerleşimi uydu görünümü	47
Şekil 3.21 Yukarıyapıcı yerleşimi	47
Şekil 3.22 Yukarıyapıcı yerleşimi geleneksel yapıların dağılımı	48
Şekil 3.23 Ormanlı yerleşimi uydu görünümü	49
Şekil 3.24 Ormanlı yerleşimi	49
Şekil 3.25 Ormanlı yerleşimi geleneksel yapıların dağılımı	50
Şekil 3.26 Kapıdağ Yarımadası'nda geleneksel yapı içeren yerleşimler	51

Şekil 3.27 Narlı yerleşimi uydu görünümü	52
Şekil 3.28 Narlı yerleşimi	52
Şekil 3.29 Narlı yerleşimi geleneksel yapı dağılımı	53
Şekil 3.30 Aşağıyapıcı yerleşimi uydu görünümü	54
Şekil 3.31 Aşağıyapıcı yerleşimi.....	54
Şekil 3.32 Aşağıyapıcı yerleşimi.....	55
Şekil 3.33 Aşağıyapıcı yerleşimi geleneksel yapı dağılımı	55
Şekil 3.34 Kestanelik yerleşimi uydu görünümü	56
Şekil 3.35 Kestanelik yerleşimi.....	56
Şekil 3.36 Kestanelik yerleşimi geleneksel yapı dağılımı	57
Şekil 3.37 Çayağzı yerleşimi uydu görünümü	58
Şekil 3.38 Çayağzı yerleşimi.....	58
Şekil 3.39 Çayağzı yerleşimi geleneksel yapı dağılımı	59
Şekil 3.40 Karşıyaka yerleşimi uydu görünümü	60
Şekil 3.41 Karşıyaka yerleşimi	60
Şekil 3.42 Karşıyaka yerleşimi geleneksel yapı dağılımı	61
Şekil 3.43 Geleneksel doku içermeyen yerleşimler	62
Şekil 3.44 Geleneksel yapı içermeyen yerleşimler	63
Şekil 4.1 Ballıpınar yerleşimine ulaşım	68
Şekil 4.2 Ballıpınar yerleşimi arazi kullanımı.....	69
Şekil 4.3 Ballıpınar yerleşimi sokak kaplamaları	70
Şekil 4.4 Ballıpınar yerleşimi sokak kaplamaları	70
Şekil 4.5 Ballıpınar yerleşimi yapı yoğunluğu: dolu-boş analizi.....	71
Şekil 4.6 Ballıpınar yerleşiminde bitişik nizamda konumlanmış konut yapıları	71
Şekil 4.7 Meryem Ana Kilisesi	72
Şekil 4.8 Tandır fırını.....	72
Şekil 4.9 Ballıpınar yerleşimi alan kullanımı.....	73
Şekil 4.10 Ballıpınar yerleşimi kat adedi analizi	74
Şekil 4.11 Ballıpınar yerleşimi yapım tekniği analizi.....	75
Şekil 4.12 Ballıpınar yerleşimi yapım teknikleri	75
Şekil 4.13 Ballıpınar yerleşimi konut yapıları zemin ve tavan kaplama örnekleri	76
Şekil 4.14 Ballıpınar yerleşimi parsel kullanımı.....	77

Şekil 4.15 Ballıpınar yerleşimi parsel kullanım örnekleri	78
Şekil 4.16 Ballıpınar yerleşimi parsel kullanım örnekleri	78
Şekil 4.17 Ballıpınar yerleşimi yapıların kullanım durumu.....	79
Şekil 4.18 Yapının konumu	80
Şekil 4.19 Parsel kullanımı	81
Şekil 4.20 Yapının zemin kat ve üst kat planı.....	81
Şekil 4.21 Yapının kesiti	82
Şekil 4.22 Yapının bahçe(kuzey) cephesi görünümü, üst kat kuzey cephesi oda, özgün ocak, kargı tavan kaplaması	82
Şekil 4.23 Yapının zemin kat yaşama mekanı, üst kat batı cephesindeki oda ve üst kattaki ek kütledeki odanın görünümü.....	83
Şekil 4.24 Yapının konumu	84
Şekil 4.25 Yapının parsel kullanımı.....	85
Şekil 4.26 Yapının zemin kat ve üst kat planı.....	85
Şekil 4.27 Yapının kesiti	86
Şekil 4.28 Yapının doğu ve güney görünüşü	86
Şekil 4.29 Yapının üst kat kuzey batıdaki oda, özgün ocak, banyo nişinin kuzeybatı odasındaki çıkıntısı, özgün kapı, L formlu ahşap merdiven ve sofanın.görünümü	87
Şekil 4.30 Yapının konumu	88
Şekil 4.31 Parsel kullanımı	89
Şekil 4.32 Yapının zemin kat ve üst kat planı.....	89
Şekil 4.33 Yapının kesiti	90
Şekil 4.34 Yapının iç ve dış görünümü.....	90
Şekil 4.35 Yapının üst kat görünümü.....	91
Şekil 4.36 Yapının konumu	92
Şekil 4.37 Parsel kullanımı	93
Şekil 4.38 Yapının zemin kat ve üst kat planı.....	93
Şekil 4.39 Yapının kesiti	94
Şekil 4.40 Yapının kuzey görünümü.....	94
Şekil 4.41 Yapının Zemin kat ve üst kat görünümü	95
Şekil 4.42 Yapının üst kat görünümü.....	95

Şekil 4.43 Yapının konumu	96
Şekil 4.44 Parsel kullanımı	97
Şekil 4.45 Yapının zemin kat ve üst kat planı.....	98
Şekil 4.46 Yapının kesiti	98
Şekil 4.47 Yapının batı görünümü	99
Şekil 4.48 Yapının konumu	100
Şekil 4.49 Parsel kullanımı	101
Şekil 4.50 Yapının zemin kat ve üst kat planı.....	102
Şekil 4.51 Yapının kesiti	102
Şekil 4.52 Yapının kuzey ve doğu görünümü.....	103
Şekil 4.53 Yapının konumu	104
Şekil 4.54 Yapının yakın çevresi	105
Şekil 4.55 Parsel kullanımı	105
Şekil 4.56 Yapının zemin kat ve üst kat planı.....	106
Şekil 4.57 Yapının kesiti	107
Şekil 4.58 Özgün mekansal kurgu: Zemin ve üst kat planları (restitüsyon önerisi)	107
Şekil 4.59 Özgün kesit (restitüsyon önerisi)	107
Şekil 4.60 Yapının doğu görünümü	108
Şekil 4.61 Yapının zemin kat, üst kat sofa ve güney bölümü iç mekan görünümü .	108
Şekil 4.62 Yapının sofa görünümü.....	109
Şekil 4.63 Yapının konumu	110
Şekil 4.64 Parsel kullanımı	111
Şekil 4.65 Yapının zemin kat ve üst kat planı.....	111
Şekil 4.66 Yapının kesiti	112
Şekil 4.67 Yapının batı ve kuzey görünümü.....	112
Şekil 4.68 Yapının zemin kat ve üst kat iç mekan görünümü.....	113
Şekil 4.69 Yapının konumu	114
Şekil 4.70 Parsel kullanımı	115
Şekil 4.71 Yapının zemin kat ve üst kat planı.....	115
Şekil 4.72 Yapının kesiti	116
Şekil 4.73 Yapının doğu görünümü	116
Şekil 4.74 Ballıpınar kırsal konut mimarisi mekansal kurgu.....	118

Şekil 4.75 Ballıpınar yerleşiminde kıyı-kenar çizgisi	123
Şekil 4.76 Hamamlı yerleşimine ulaşım	125
Şekil 4.77 Hamamlı yerleşimi arazi kullanımı.....	126
Şekil 4.78 Hamamlı yerleşimi ve yakın çevresi sit alanları	126
Şekil 4.79 Hamamlı yerleşimi sokak kaplamaları.....	127
Şekil 4.80 Hamamlı yerleşimi sokak kaplamaları.....	127
Şekil 4.81 Hamamlı yerleşimi yapılaşma – boş alan analizi.....	128
Şekil 4.82 Parsel içinde yer alan zeytin işliğı ve dibek örnekleri	129
Şekil 4.83 Hamamlı yerleşimi alan kullanımı.....	129
Şekil 4.84 Hamamlı yerleşimi kat adadi analizi.....	130
Şekil 4.85 Hamamlı yerleşimi yapım tekniğı.....	131
Şekil 4.86 Hamamlı geleneksel konutlarında görülen yapım sistemleri: (sol), kagir+ahşap karkas; (sağ) kagir	132
Şekil 4.87 Hamamlı yerleşimi parsel kullanımı	133
Şekil 4.88 Hamamlı yerleşimi parsel kullanım örnekleri.....	133
Şekil 4.89 Hamamlı yerleşimi yapıların kullanım durumu.....	134
Şekil 4.90 Yapının konumu	135
Şekil 4.91 Parsel kullanımı	136
Şekil 4.92 Zemin kat planı	136
Şekil 4.93 Yapının kesiti	137
Şekil 4.94 Yapının güney cephesinden görünümü.....	137
Şekil 4.95 Yapının konumu	138
Şekil 4.96 Yapının tescil föyü.....	139
Şekil 4.97 Parsel kullanımı	140
Şekil 4.98 Zemin kat planı	140
Şekil 4.99 Yapının kesiti	141
Şekil 4.100 Yapının güney görünümü	141
Şekil 4.101 Yapının iç mekan görünümü.....	142
Şekil 4.102 Parseldeki ikinci yapının dış görünümü.....	142
Şekil 4.103 Yapının konumu	143
Şekil 4.104 Parsel kullanımı	144
Şekil 4.105 Zemin kat ve üst kat planı	144

Şekil 4.106 Yapının kesiti	145
Şekil 4.107 Yapının güney ve doğu görünüşü	145
Şekil 4.108 Yapının kuzey ve batı görünüşü	146
Şekil 4.109 Yapının zemin kat, üst kat ve gusülhane görünümü	146
Şekil 4.110 Yapının konumu	147
Şekil 4.111 Parsel kullanımı	148
Şekil 4.112 Zemin kat ve üst kat planı	149
Şekil 4.113 Yapının kesiti	149
Şekil 4.114 Yapının batı ve kuzey görünümü	150
Şekil 4.115 Yapının zemin kat, zeytin havuzu, üst kat eyvan ve üst kat sofa görünümü	150
Şekil 4.116 Yapının konumu	151
Şekil 4.117 Parsel kullanımı	152
Şekil 4.118 Zemin kat planı	152
Şekil 4.119 Yapının kesiti	153
Şekil 4.120 Yapının dış görünümü	153
Şekil 4.121 Yapının iç görünümü	153
Şekil 4.122 Yapının konumu	154
Şekil 4.123 Yapının 2011 ve 2019 yıllarındaki hava fotoğrafı	154
Şekil 4.124 Parsel kullanımı	155
Şekil 4.125 Zemin kat ve üst kat planı	156
Şekil 4.126 Yapının kesiti	156
Şekil 4.127 Yapının doğu ve kuzey görünümü	157
Şekil 4.128 Yapının zemin kat ve üst kat iç mekan görünümü	157
Şekil 4.129 Yapının konumu	158
Şekil 4.130 Parsel kullanımı	159
Şekil 4.131 Zemin ve üst kat planı	159
Şekil 4.132 Yapının kesiti	160
Şekil 4.133 Yapının batı ve kuzey görünümü	160
Şekil 4.134 Yapının zemin kat ve üst kat görünümü	161
Şekil 4.135 Hamamlı kırsal konut mimarisi mekansal kurgu	163

Şekil 4.136 Bursa Koruma Bölge Kurulu’nun 16.10.2016 gün ve 6260 sayılı kararı ile belirlenen sit alan sınırları..... 167

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

Kırsal mimarlık, belirli bir tasarım yöntemine bağlı kalmadan, yerli halkın kendi ihtiyaçlarına göre yerel malzeme ve yöntemleri kullanarak, iklime, topografyaya ve doğaya uyumlu olarak ürettiği yapılar olarak tanımlanabilir (Avşar, 2016). Bu tanım bağlamında değerlendirdiğimizde, kırsal yapılar bulunduğu bölgenin coğrafik, sosyal ve kültürel özelliklerini üzerlerinde barındırmaktadır. Kentlerdeki geleneksel yapılarda, bölgede bulunmayan farklı malzeme, yapım tekniği ve mimari dil kullanılabilmektedir. Fakat kırsal yerleşimlerde yapılar, çoğu zaman kısıtlı imkanlar olduğu için yakın çevresinden temin edilen malzeme ve usta ile yapılabilmekte ve yapıldığı dönemin şartlarını üzerlerinde barındırmaktadırlar. Günümüzde kentsel mimari üretim, teknolojik gelişim ve erişim ile yerel nitelikten uzaklaşırken, kırsal yerleşimlerde yer alan ve geçmişte inşa edilmiş yapılar ise sahip oldukları nitelikler ile yerel kültürün önemli bir nesnesidir.

Kırsal mimarinin ana unsurlarını oluşturan kırsal mimarlık ürünleri, geleneksel yapım teknikleri ile üretilmiş, doğa ile uyumlu, özgün, basit ve yerel bir niteliğe sahiptir. Döneminin inşa tekniğini, yaşam tarzını, ekonomik ve kültürel faaliyetlerinin izlerini barındıran bu mimarlık ürünleri, koruma alanı için önemli birer miras unsurudur. Kırsal mimarlık ürünlerinin yer aldığı kırsal yerleşimler ise yöre halkının ihtiyaçlarını karşılayan, iklim ve topografya ile uyumlu doğal çevresi ve yerleşimin üretim ve tüketim biçimlerini, yaşam kültürünü ve inançlarını barındıran, sosyo ekonomik ve kültürel niteliği ile koruma alanının tartışma odaklarından biridir.

Kırsal yerleşimlerin korunmasına yönelik incelemelerde, yerleşimlerdeki üretim sisteminin değişimi, toplumsal yapıdaki çözülme ve değişim, konumsal ve coğrafi nitelik ile yasal mevzuat kaynaklı koruma sorunları ile karşılaşılmaktadır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Mimarlık mirasının önemli bileşenlerinden olan kırsal yerleşimler ve bu yerleşimlerde yer alan yapılar, fiziksel ve toplumsal çevrenin değişen dinamikleri nedeniyle risk altındadır. Değişen üretim sistemi ve toplumsal yapı, yerleşimlerin bulundukları konum ve doğal çevre koşulları ile yasal düzenlemeler etkisinde sorunlar ortaya çıkmakta ve bu durum yerleşimlerde yapı, doku ve/veya sosyal yapı ölçeğinde koruma sorunlarına neden olmaktadır. Bu bakışla çalışma, tehdit altındaki kırsal miras alanlarını konu almakta, bu alanların değerleri, sorunları ve çözüm önerileri üzerinden kurgulanmaktadır.

Bu kurgu ile hazırlanan çalışmanın amacı; Kapıdağ Yarımadası'ndaki kırsal yerleşim dokusunun tespit edilmesi, yerleşimdeki etkin koruma sorunlarının saptanması, kırsal karakterin devamlılığı ve kırsal yerleşimlerdeki yapıların sürdürülebilirliği için öneriler geliştirilmesi, geliştirilecek olan öneriler ile yerel kullanıcının sürekliliğini sağlanması, yerel kültürün önemli bir nesnesi olan kırsal mimarlık ürünlerine dikkat çekilmesi, yerel kullanıcı ve ziyaretçilerde kırsal miras bilincinin oluşturulması için ilkesel öneriler geliştirilmesi, yerleşimin ziyaretçilere kent yaşamına alternatif alanlar olarak sunulması, geliştirilecek olan öneriler ile kırsal yerleşimlerin korunmasına dair gerçekleştirilen tartışma ortamına / literatüre katkı sağlanmasıdır.

1.2 Çalışmanın Yöntemi

Kırsal yerleşimlerin miras niteliği ve bu niteliğin korunmasına dair çalışmalar, koruma yaklaşımlarının oluşturulmasında farklı yöntemlerin benimsendiğini göstermektedir. 18.yüzyıl sonlarında başlayan ve 19.yüzyılın ortasına dek süren “kırsal mimari ürünlerinin bağlamından koparılarak kentsel ortamda sergilenmesi” düşüncesi evrilmiş, kırsal mimarinin çevresi ile bütünleştiği ve miras niteliği kazandığı bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu süreçte kırsal mimarinin doğal çevresi ile birlikte korunmasının yanı sıra sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma politikalarının geliştirilerek, kırsal yaşamın sürdürülmesi hedeflenmiştir. Bu yaklaşımı odağına alan

alışmalar devam ederken, kırsal karakterin bir planlama aracı olarak belirlenmiş ve mekânsal gelişim stratejileri ile desteklenen kırsal planlama yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmalar, kırsal mimarinin korunması için kırsal karaktere dair potansiyelleri ve koruma sorunlarını araç edinerek, yere özgü öneriler geliştirilmesi yaklaşımını öne çıkarmıştır.

Koruma yaklaşımları üzerinden geliştirilen çalışmalar, uluslararası ortamda ve ülkemizde bahsi geçen yöntemleri araç edinmektedir. Bu bakışla çalışmada benimsenen yöntem, sürdürülebilir koruma yaklaşımlarında sürdürülebilir kalkınma araçlarının birlikte okunması ve tüm girdileri bir arada değerlendiren, bütüncül bir bakışla öneriler geliştirilmesidir. Bu hedefle çalışma alanı olarak seçilen Kapıdağ Yarımadası'nın kültürel değerlerinin ve koruma sorunlarının belirlenmesi için bir dizi çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda öncelikle alana ilişkin mevcut veriler derlenmiş, literatür taramaları yapılmış, resmi ve özel kurumlarda bulunan belgeler incelenmiştir. Ardından detaylı alan çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Haritalama, fotoğraflama, gözlem ve belgeleme yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmalar ile yerleşimlerin kırsal karakterinin, kırsal mimarinin ve koruma sorunlarının belirlenmesi hedeflenmiştir.

1.3 Çalışmanın Kapsamı

Kapıdağ Yarımadası, Marmara bölgesinde ve Balıkesir ilinin Erdek ilçe sınırlarında yer almaktadır. Bölge, antik Kyzikos ve Artake uygarlıklarına ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde yarımada üzerinde on yedi adet kırsal yerleşim bulunmaktadır. Bu yerleşimlerin bütününde geleneksel yapı ile yeni yapının tespitine, tarımsal üretim ve üretim cinsine, ekonomik yapıya, coğrafi nitelik ve konuma dair analiz çalışmaları yapılmıştır.

Bu alışmalar kapsamında farklı koruma sorunları ve potansiyeller barındıran yerleşimler ayrı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda tespit edilen en temel koruma sorunu turizm, öne çıkan potansiyel ise kırsal miras ve arkeolojik alan biraradalığından oluşan çok katmanlı miras niteliğidir. Bu tespitler doğrultusunda turizm baskısının

etkin olarak gözlendiği Ballıpınar yerleşimi (Şekil 1.1) ile, antik Kyzikos kentinin kentsel ve mimari izlerini barındıran Hamamlı yerleşimi (Şekil 1.2) çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Şekil 1.1 Ballıpınar yerleşimi uydu görünümü (Google Earth, 2019)

Şekil 1.2 Hamamlı yerleşimi uydu görünümü (Google Earth, 2019)

Bu bakışla yerleşimlerin bütününe yönelik koruma stratejileri geliştirilmiş, çalışma alanı olarak seçilen Ballıpınar ve Hamamlı yerleşimleri özelinde ise koruma önerileri geliştirilmesi için, yerleşimin detaylı okunmasına dair çalışmalar yapılmıştır.

BÖLÜM İKİ

KIRSAL YERLEŞİMLER VE KIRSAL YERLEŞİMLERDE KORUMA SORUNLARI

Koruma disiplininin neyi/neden koruduğunun tanımı, nasıl korunacağına ilişkin kararların oluşturulmasında önemli etkindir. Bu nedenle, çalışmanın bu bölümünde öncelikle kırsal yerleşmelerin neden korumaya değer unsurlar olarak görüldüğü belirlenmekte, kırsal miras kavramı ve bu mirasın korunmasına ilişkin tartışma ve yaklaşımlar aktarılmakta, ardından bu alanlarda koruma eylemine neden olan koruma sorunları tartışılmaktadır.

Kırsal yerleşmeler, büyük ölçekli yerleşimlerin temel gereksinimlerini karşılayan ana kaynaklardır. Tarımsal faaliyetleri, rekreasyon etkinlikleri, sosyal yapısı, doğal çevresi, konutu ve diğer birimleri ile bir bütün olarak, doğal çevre ve tarihi süreç içerisinde mimari kültürümüzün oluşumunda etkili, yöre halkının ihtiyaçlarını karşılayan doğal çevre, arazi formuna uygun, iklim ile uyumlu, kültürel değerleri önemseyen yerleşmelerdir (Eminağaoğlu ve Çevik, 2007).

Kırsal yerleşmelerin iklim şartları, yeryüzü şekilleri, toprak ve su gibi doğal özellikleri, yakın çevredeki malzemeleri, üretim ve tüketim biçimleri, gelenek ve görenekleri, yaşam kültürü ve inançları gibi özellikleri, kırsal mimarinin karakterini belirler. Batur ve Öymen Gür'e (2005) göre "iklim, topoğrafya gibi çevresel etmenler; yaşama biçimi, çevre/mezan-konut kullanımı gibi kültürel etkenler; ailenin büyüklüğü ve sosyo-ekonomik yapısı gibi sosyal etkenler; bireysel yaşama yoğunluğu ve benlik algısı gibi bireysel etkenler, kırsal mimariyi oluşturan başlıca dört etkindir" Söz konusu etkenler, köy meydanı, köy kahvesi, cami, mescid, konut, avlu, tuvalet, ahır, samanlık, tandır, fırın, depo, ağıl, işlik, müstemilat vb. düzenleme ve yapılar ile kırsal yerleşimlerin fiziksel biçimlenişini belirlemektedir. Yerleşmelerin tasarımları oda, konut, sokak, mahalle biçiminde organik bir anlayışla oluşturulmakta ve tasarımda, konutların içini görmemek, başkasının önünü kapatmamak, mahremiyeti engellemek ilkeleri benimsenmektedir.

Dünya Vernaküler Mimarlık Ansiklopedisi'nin tanımına göre kırsal mimarlık; [...] halk tarafından yapılmış tüm evler ve diğer yapıları kapsamaktadır. Seçilen çevrenin olanakları ve elde var olan malzemelerle, çoğunlukla konut sahibi ya da yerel yapı ustaları tarafından geleneksel tekniklerle inşa edilmiştir. Halk mimarlığının tüm formları belirli gereksinimleri karşılamaya yöneliktir; bu gereksinimlerin ardındaki kültürün, yaşam tarzının, ekonomik faaliyetin ve değerlerin izlerini taşır (Anadolu'da Kırsal Mimarlık, 2012). Bektaş (2001) halk yapı sanatını “halkın kendi olanakları, koşulları içinde gereksinimlerine doğrudan karşılık arayarak, kültür birikimine ve gelenek çizgisine doğaçtan eklenerek, katılımlı bir yolla gerçekleştirdiği yapılar” şeklinde tanımlar. Halk yapılarının bir parçası olarak kırsal yapılar ise Aran'a (2015) göre “yapay bir üslup rolüne bürünmeden, endüstriyel dönem öncesi toplumun geleneksel gereksinimlerine, yer ve iklimin aşılması zor sınırlamalarına karşı bir yanıt oluşturur” Ayrıca Aran, kır yapılarında güvenilir bir bilgi aktarma sistemi saklı olduğuna işaret etmekte ve yapıların ardında aktarılan deneyim, beceri ve ustalık olduğunu belirtmektedir.

Batur, Öymen Gür, Bektaş ve Aran'ın da işaret ettiği üzere kırsal mimari ürünleri, topografya ve iklime uyumlu tasarımları; yerel olanak ve bilgiyi yansıtan yapı sistemleri ve yerel yaşantıya yanıt veren mekânsal biçimlenmeleri ile değerlidir. Döneminin inşa tekniğinin ve yerin kültürel bilgisinin sürekliliğini sağlayan kırsal yapılar, bulundukları çevrenin girdileri doğrultusunda biçimlenerek özgün, basit ve yerel bir nitelik kazanmaktadır. Öte yandan, yapı ustalarının halkın kullanım gereksinimlerine yönelik deneyimleri ile geliştirdiği yapı yapma bilgisi ve yerel kullanıcının barınma anlayışını, yerin çevresel, kültürel ve sosyal bilgisini aktarmaktadır. Yerel bilgi, deneyim ve üretimin mekânsal izleri olan kırsal mimarlık ürünleri ve bu kültürel değerleri bir arada ve doğal çevresi içinde sunan kırsal yerleşimler, koruma disiplininin önemli başlıklarından birini oluşturmaktadır.

Kırsal yerleşimler, insanların doğa-kültür-mekân ile olan ilişkisinin ve sosyal yapı-inanç kavramları ile olan etkileşiminin yansıması olarak oluşmuştur. Bu yerleşimler, çevre ile bütünleşik ve yüksek kalitede peyzaj içeren doğa ile uyumlu nitelikleri; yalın ve işlevsel bir yapı yapma yöntemi içeren sürdürülebilir bilgi yapı yapma sistemleri,

sahip oldukları somut ve somut olmayan değerler ile miras niteliğini oluşturmaktadır. Bu nedenle kırsal yerleşimlerin yaşatılarak geleceğe aktarılması son derece önemlidir. Bu amaçla kırsal yerleşimlerin karakterini oluşturan fiziksel çevrenin, yapıların ve kültürün korunmasına yönelik koruma yaklaşımlarında, koruma sorunları çeşitli parametreler üzerinden irdelenmekte ve koruma yaklaşımları geliştirilmektedir. Söz konusu koruma yaklaşımları uluslararası ortamda ve ülkemizde benzer hedefler içermekte, ancak zamansal anlamda farklı fazlarda uygulanabilmektedir.

2.1 Kırsal Yerleşimlerin Miras Niteliği ve Korunması

Kırsal mimarinin neyi ifade ettiği ve hangi değerler üzerinden korunması gerektiğine ilişkin tartışmalar, 1970lerden itibaren koruma disiplininde yer bulmaya başlasa da kırsal mimarlık ürünlerinin kültürel değer olarak dile getirilmesi 18.yüzyılın sonlarında gerçekleşmiştir. Bu yaklaşım ile, 1790 yılında İsviçreli Karl Viktor Von Bonstetten tarafından geliştirilen öneri, geçmiş kültürün somut verileri olarak tanımlanan çiftlik evlerinin parklarda bir araya getirilmesidir. Kırsal mimari ürünlerinin bağlamından koparılarak açık hava müzesi kapsamında sergilenmesi önerisi kıta Avrupası ülkelerinde ve İngiltere’de, 2. Dünya Savaşı’ndan sonra da sıklıkla uygulanmıştır (Eres, 2008).

Kent kimliğinin 1977 yılında düzenlenen “Bölgesel Planlama İçinde Kırsal Mimari” sempozyumunda kırsal mimarinin sadece estetik bir öge olmadığı, “yaşamsal belleğin göstergesi” olarak değerlendirilmiş, kırsal yaşam kültüründeki somut ve somut olmayan tüm değerleri kapsadığı belirtilmiştir (Madran ve Özgönül, 1999). Kırsal mimarlık mirasının çevresi ile birlikte korunması gerekliliği kavramı ise 1990’lı yılların başında ortaya çıkmıştır. Morelia’da 1991 yılında ICOMOS’un düzenlediği 12.Uluslararası Anıtsal Mirasın Korunması: Doğal Bütünlükleri İçinde Sitler ve Anıtlar Sempozyumu ile birlikte gündeme gelmiştir. (Binan, 1999).

Kırsal mimariyi kültürel miras ve çevresel ilişkileri çerçevesinde ele alan koruma yaklaşımı ise 2. Dünya Savaşı nedeniyle harap olan geleneksel kent dokularının korunmasına ve yaşatılmasına ilişkin çalışmalar kapsamında benimsenmiştir. 1962

yılında UNESCO'nun Paris'te düzenlediği “yerleşmelerin ve Doğal Çevre Ortamlarının Kimliğinin ve Çekiciliğinin Korunması” konferansı ile kırsal alanın ve onunla bağlantılı doğal çevrenin korunmasına ilişkin tavsiye kararları alınmış; ardından 1964 tarihli Venedik Tüzüğü ile tarihi kentsel ve kırsal dokuların korunması ve “sit bütünlüğü” içinde değerlendirilmesi birçok ülke tarafından resmi olarak benimsenmiştir (Eres, 2008). Kırsal yerleşimlerin mimarlık mirası olarak korunmasına yönelik tartışma ise 1970’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Bu tartışmaların başlangıcı, 1975 tarihli Avrupa Mimari Tüzüğü ve Küçük Tarihi Kentlerin Korunması Sempozyumu sonuç bildirgesi kararlarına tarihlenebilir (scribd.com, 2018). Bildirge metninde, “küçük tarihi kent” vurgusu ile kırsal yerleşmelerin de kültürel miras kaynakları olarak korunması gereğine dikkat çekildiği görülmektedir. 1976 yılında Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler başlıklı bildirge kapsamında ise “köylerin korunması ve kırsal planlama” kavramları tartışmaya açılmıştır (Özcan, 2017) Ardından kırsal yerleşimlerde taşıma yerine, yerinde koruma yaklaşımı ön plana çıkmış; 1977 yılında Granada’da düzenlenen “Bölgesel Planlama İçinde Kırsal Mimari” başlıklı sempozyum ile bölge planlama çalışmalarında mutlaka kırsal mimarinin de gözetilmesi gerektiği ortaya konmuştur (Madran ve Özgönül, 1999).

Kırsal mimariyi ve fiziksel çevresini kırsal yaşam etkenleri ile bir bütün olarak ele alan koruma yaklaşımı 1980’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, tarımsal üretim biçiminin değişmesine bağlı olarak toplumsal değişimin de söz konusu olduğuna vurgu yapılmış; kültür mirası olarak kırsal yerleşmelerin ve kırsal mimarinin tehdit altında olduğuna dikkat çekilmiştir. 1982 tarihli Küçük Yerleşmelerin Yenilenmesi Deklarasyonu ile kırsal yerleşmelerin geleneksel ve yerel mimari değerlerin korunmasının yanı sıra sosyal yaşamın da sürdürülebilir kılınmasının gerekliliği vurgulanmıştır. 1989 yılında Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi kapsamında ise kentsel alanlar ile birlikte kırsal alanlardaki tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımdan önemli yapı ve eserlerin korunması için sosyal-kültürel ve ekonomik kalkınma politikalarının gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Özcan, 2017).

Bir diğerkoruma yaklaşımı, kırsal yerleşimi yere özgü kırsal karakteri üzerinden irdeleyen planlama modelidir. Bu model, 1990'lı yıllarda ortaya çıkan kültürel peyzaj kavramını esas almakta ve kırsal karakterin sürdürülmesini öncelik alan Köy Tasarım Rehberlerini planlama aracı olarak sunmaktadır. 1990'lı yıllarda kırsal mimarlık mirası ve onu çevreleyen –kısmen insan eliyle de biçimlendirilmiş olan- doğal çevre ile bir bütün olarak ele alınmış ve “kültürel peyzaj” kavramı şekillenmiştir (Eres, 2008). 1993 yılında ilk olarak İngiltere’de ortaya çıkan ‘Köy Tasarım Rehberleri’ ise kırsal dokunun korunması ve geliştirilmesine yönelik planlama sistemine bir araç olmuştur (Kut Görgün ve Yörür, 2018). Tasarım rehberleri, yerel yapılaşmanın ölçütlerini veren tasarım politikası aracı olarak Almanya, Amerika, İngiltere gibi birçok Avrupa ülkesinde kullanılmıştır (Eminağaoğlu ve Çevik, 2007).

1990’larda kırsal alanların korunması tartışmalarına turizm kavramı eklenmiştir. 1998 yılında Avrupa Konseyi’nin Kırsal Alanlarda Turizm ve Boş Zaman Geçirme Konusundaki Uluslararası Muhakemenin Sonuçları Bildirgesi’nde turizm odaklı faaliyetlerinin denetimli olması ve olumsuz etkilerinin ölçülmesi koşulu ile turizm sektörünün kırsal mirasın korunmasında bir araç olarak kullanılabileceğine dikkat çekilmiş, kırsal mirasın karşı karşıya kaldığı risklerin tartışma konusu olduğu vurgusunu öne sürülmüştür. Kuşat’a göre (2014), kırsal alanlarda turizm, gelir, istihdam, yatırım artışı gibi ekonomik yapıda olumlu bir etki yaratırken; kırsal alandaki unsurlara yönelik talep artışına neden olarak, enflasyonu körükleyici bir tepkiye sebep olmaktadır. Bununla birlikte kadının sosyo-ekonomik etkinliğinin artmasına ve geleneksel ürünlerin canlandırılmasına imkân sunarak, sosyo-kültürel açıdan kırsalın kültürel değerlerinin korunmasını sağlamakta, çevresel değerleri ön plana çıkararak, çevre bilincinin kazanılmasına imkan tanımaktadır. Öte yandan gelen turistler yörede kültürel bir bozulmaya yol açabilmektedir.

1999 yılında ise Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü bağlamında kırsal mirasın olgusunun farklı bir boyuta taşınmıştır. Kırsal miras olgusunun yerel mimari öğeleri ile eşleşerek, kültürel bir peyzaj olarak önemli olduğu ve korunması gerekliliği ise 2000 yılında Avrupa Peyzaj Sözleşmesi’nde yer bulmuştur (Özcan, 2017). 2000’li yıllar ICOMOS’un her yıl hazırlanan “Tehdit Altındaki Kültür Mirası” raporlarında

kırsal mimarlık alanında bozulma sürecinin hızına dikkat çekilmiş; bu bağlamda Avrupa Parlamentosu'nun 2006 yılında Strazburg'da aldığı "Avrupa'nın Kırsal ve Ada Bölgelerindeki Doğal, Mimari ve Kültürel Mirasın Korunması Kararları" kapsamında nüfusun terk edilmesi, azalması ve ekonomik sıkıntıların etkisindeki kırsal alanlardaki kültürel mirasın önemi ifade edilmiştir (Eres, 2008).

Ülkemizde kırsal mimari ve kırsal yaşamın anlaşılmasına ilişkin çalışmalar Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme sürecine dek uzanmaktadır. II. Meşrutiyetin ilanıyla toplum yapısı siyasal yaşamda daha etkin rol almaya başlamış, Osmanlı aydınları toplumsal yaşam üzerine çalışmalar yapmaya başlamıştır (Eres, 2016). Bu çalışmalar öncelikli olarak kırsalda yaşayan halkın sosyolojik ve folklorik özelliklerinin araştırılması ve belgelenmesi ile başlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında bu çalışmalar devam etmiştir. Osmanlı dönemindeki araştırmalardan farklı olarak, sosyolojik ve folklorik araştırmaların yanı sıra, kırsal yerleşimlerin yerleşim ve yapısal özellikleri de araştırılmıştır. Bu tür araştırmalara ilk örnek 1933 yılında Ülkü Dergisi'nin yayımladığı "Köy Anketi" nde "Sihhi Vaziyet" başlığı altında kırsalın yerleşim ve yapı özelliklerine dair sorgulardır.

II.Meşrutiyet döneminde başlayan ve Cumhuriyet'in ilanından sonra da devam eden bu araştırmalar, kırsal alanların geleceğinin planlanmasına ilişkin tartışmalara da zemin hazırlamıştır. Ülkemizde kırsal miras alanlarının korunmasına ilişkin tartışmalar, kırsal kalkınma ve hizmet politikaları üzerinden geliştirilmiştir. Bu konu ilk olarak 1923 tarihinde gerçekleştirilen I. İzmir İktisat Kongresinde ele alınmıştır. Bu kongrede, Türkiye'nin kırsal kalkınma sağlayabilmesi için tarım kesiminin sorunlarının görüşülmesi ve bu hedefle Aşar vergisinin kaldırılması, kırsal alanlarda dirliğin gerçekleştirilmesi, tarımda makineleşmeye gidilmesi gibi kararlar alınmıştır (Çeken ve diğer., 2007). Ardından kırsal yerleşimleri konu alan politikalar geliştirilmiş, 1924 Tarih ve 442 Sayılı Köy Kanunu ile köy meydanından geçen yol yapmak, köy meydanı açmak, konuk odası, mescit, köprü yapmak gibi fiziksel düzenleme ilkelerin belirlenmiştir.

Kırsal alanların korunmasında sosyo-ekonomik yaşamı sürdürülebilir kılan kalkınma planlarına ve mekânsal gelişme stratejilerine yer verilmesi, 1960’larda gündeme gelmiştir. 1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte, Türkiye’de planlı dönemin başladığı, sosyo-ekonomik kalkınmanın etkin ve rasyonel bir şekilde gerçekleştirilebilmesi amacıyla planlı kalkınma ilkelerinin benimsendiği gözlenmektedir. (Çeken ve diğer., 2007). Ancak çalışmalar yalnızca dört köy için öngörülmüş, kırsal yerleşimlerin genelini kapsayan bir yaklaşım sağlanamamıştır. 1960’larda, devlet eliyle yürütülen planlama çalışmaları ile eşzamanlı olarak akademik çalışmalar da başlatılmıştır. Bu alandaki ilk çalışma 1961-1962 yıllarında ODTÜ Şehir Planlama ve İnşaat Bölümleri Bursa Hayriye köyünü detaylı olarak belgelenmesidir (Eres, 2016).

1968-1989 yılları arasındaki dönemlerde hazırlanan kalkınma planları ise alt yapı hizmetlerini ve tarıma yönelik ekonomik politikaları içermekte olup, kırsal yerleşimlerin korunmasına yönelik yaklaşımlar bağlamında yetersizdir. Çalışmalar devam ederken 90’lı yıllardaki kalkınma planları ile birlikte kırsal alanda tarım dışı sektörlerde istihdam yaratıcı olanaklara yönelik stratejiler geliştirilmiştir. 2007-2013 yılları arasında, Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde ise kırsal alanlar için ilk defa Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji ve Kırsal Kalkınma Planı belgeleri yayımlanmıştır. Kırsal alanda sektör uyumu dışında mekânsal uyuma yönelik çalışmalar başlatılmış ve AB’nin mekânsal gelişme perspektifi, kırsal kalkınma fonları ve bunların kullanımıyla birlikte kırsal alan konuları bölgesel gelişme konuları içinde yer almıştır (Yenigül, 2017).

1990’larda İngiltere’de başlayan ve Avrupa geneline yayılan Köy Tasarım Rehberlerinin ülkemizdeki kırsal alanın korunmasında model olarak benimsenmesi 2000’li yıllarda gerçekleşebilmiştir. Kırsal yerleşimleri kırsal karakteri üzerinden irdeleyen bir planlama modeli olarak tanımlanan Köy Tasarım Rehberleri, kırsal alanlardaki yerel malzeme ve yapı yapma sanatının nasıl yeniden kullanılabilir hale getirileceğini tanımlarken, doğal çevre ile ilişki, parsel kullanımı, kamusal alanların değerlendirilmesi vb. düzenlemeler de içermektedir. 2013 yılında 6495 Sayılı Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un

73. maddesi ile 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 8/ğ fıkrasına "...Yerleşme ve yapılaşma özellikleri, mimari doku ve karakteri, gelişme düzey ve potansiyeli açısından önem arz eden köylerde bu özellikleri korumak, geliştirmek ve yaşatmak amacıyla muhtarlık katılımı ile ilgili idarelerce köy tasarım rehberleri hazırlanabilir. Köy tasarım rehberleri ilgili idare meclisi kararı ile onaylanır ve uygulanır." ibaresi eklenmiştir. Böylece kırsal yerleşimlere yönelik koruma yaklaşımları, kırsalın sahip olduğu bilgi ve karakterin yeniden değerlendirilmesine yönelik köy tasarım rehberleri ile yasal mevzuatlarda yer almıştır.

Kırsal yerleşimlerin özgün karakterinin sürdürülmesi tartışmalarının sorunlar ve potansiyeller üzerinden değerlendirilmesi, 1990'lardan itibaren benimsenen bir yaklaşımdır. Bu tartışmalarda kırsal yerleşimlerde ekonomik kalkınma ve sosyo-ekonomik sürdürülebilirlik önemle yer almış, bu bağlamda turizm faaliyetlerinden yararlanılması görüşü ortaya atılmıştır. Kırsal turizmin ekonomik yararına dikkat çeken Çeken ve diğer. (2007), bu eylemlerin kırsal alanlar için istihdam ve gelir fırsatı teşkil ettiğini, ayrıca bölgelerarası gelişmişlik farkının ve yoksulluğun giderilmesinde etkin bir alternatif olabileceğini belirtmektedir. Bu yaklaşımla, kırsal yerleşimlerin terk edilmesinin önüne geçildiği, mevcut yapı stoku başta olmak üzere doku yeniden işlevlendirilerek değerlendirildiği ve kırsal yerleşimin fiziki ve kültürel yapısında sürdürülebilirlik sağlandığı ileri sürülmektedir. Öte yandan, kırsal turizm faaliyetlerinin yerleşimlerin fiziksel ve toplumsal yapısını dönüştürmekteki olumsuz etkisi ve kırsal çevrenin fiziksel ve kültürel yapısında tahribata yol açan gücünün göz ardı edilmemesi gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Yukarıda tanımlandığı üzere kırsal mimari ürünleri ve kırsal yerleşimler, sahip olduğu yalınlık, özgünlük, yerellik, bilgi saklama ve yapı stoku oluşturma değerleri ile korunması gerekli kültürel miras alanlarıdır. Bu alanların korunmasına ilişkin farklı yaklaşımlar olmakla birlikte, tümünün ortak kaygısı bu alanların yerel niteliklerinin korunarak sürdürülmesidir. Bu hedefle, kırsal miras alanlarının korunmasına yönelik müdahale kararı üretilmesi için, yerleşimlerin sahip olduğu niteliklerin yanı sıra günümüz dinamiklerinin ve bu dinamikler üzerinden barındırdıkları koruma sorunlarının belirlenmesi gereklidir. Bu doğrultuda çalışmanın örnek alan

incelemelerine geçmeden önce, kırsal yerleşimlerin yerel farklılıklarına rağmen öne çıkan temel koruma sorunları tanımlanmıştır.

2.2 Kırsal Yerleşimlerde Koruma Sorunları

Kırsal yerleşimlerde yer alan koruma sorunlarının belirlenmesi, yerleşimin korunmasına yönelik temel koruma yaklaşımların belirlenmesi için önemli bir girdidir. Söz konusu koruma sorunları her yerleşim için öznel olmakla birlikte, sosyo-ekonomik ve toplumsal yapıdaki değişimler ile mimari çevreye ilişkin ve/veya tarımsal politikalar kaynaklı sorunlar yerleşimlerin genelinde gözlenmektedir.

Hemen her yerleşimde gözlenen koruma sorunlarına ilişkin saptamalar yapan Eres (2016), geleneksel köylerin korunmasında karşılaşılan temel sorunların, toplumsal beğenin değişmesi kaynaklı toplumsal sorunlar, tarım-hayvancılık politikaları nedeniyle üretken kimliğin kaybolması kaynaklı ekonomik sorunlar, mevcut kırsal yapılı çevrenin günümüz yaşam koşullarına uymaması kaynaklı mimari çevreye ilişkin sorunlar, yapı malzemesi üreten ve inşaat yapan ustalığın kaybolması kaynaklı teknik uygulama sorunları ve köylerin sorunlarına özelleşmiş yasal düzenlemelerin yapılmaması kaynaklı yasal sorunlar olduğunu belirtmektedir. Öztürk ve Mengüloğlu (2008) ise kırsal yerleşmelerin sorunlarını sosyo-ekonomik sorunlar, hizmet (donatı) sorunları ve orman köylerine yönelik sorunlar ile göçleri içeren özel sorunlar olarak ele almaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde kırsal yerleşimlerde yer alan koruma sorunları dört başlıkta sınıflandırılmıştır.

- Kırsal yerleşimlerin ekonomik yapısını etkileyen, üretim sisteminin değişimi kaynaklı sorunlar,
- Kırsal yerleşimlerin sosyal yapısını değiştiren, toplumsal yapıda çözülme/toplumsal yapıdaki değişim kaynaklı sorunlar,
- Kırsal yerleşimlerin fiziksel ve toplumsal yapısını belirleyen, konumsal ve coğrafi niteliği kaynaklı sorunlar

- Yerleşimlere yönelik koruma yöntemlerini ve yaklaşımlarını açıklayan, yasal mevzuat kaynaklı sorunlardır.

Söz konusu sorunlar, yapı ölçeğinde, doku ölçeğinde ve/veya yerleşime özgü sosyal yapıda değişimlere yol açmaktadır.

2.2.1 Üretim Sisteminin Değişimi Kaynaklı Sorunlar

Kırsal yerleşmelerin özgün karakterini kuran önemli bileşenlerden biri geleneksel tarım üretim sistemleridir. Eres'e (2016) göre "Türkiye'nin 1980 sonrası değişen tarım-hayvancılık politikası nedeniyle köyler üretken kimliğini büyük ölçüde yitirmiştir" Söz konusu politikalar ile geleneksel tarım üretim sistemlerinin yerini gelişen teknoloji ile makine gücü almış, bu durum insan gücü ile üretimin yavaş kalmasına ve buna bağlı üretim maliyetlerinin yükselmesine sebep olmuştur. Böylece yerleşimin ekonomik faaliyetlerinden olan geleneksel üretim kısmen ya da tamamen yok olmuştur. Geleneksel üretimin sonlanması, bu üretimin gerektirdiği ve kırsal mimarinin önemli unsurlarından olan üretim mekanlarının kullanım dışı kalmasına ve yok olmasına neden olmuştur. Öte yandan geleneksel üretimin sonlanması istihdam kaybına yol açmış, bu durum geçimini daha kolay yollardan elde etmek amacıyla kırsaldaki nüfusun kente yönelmesine ve göçe yol açmıştır.

Kırsal yerleşimlerin özgün karakterini kuran önemli bileşenlerden bir diğeri ise yapı üretme geleneğidir. Kırsalda yaşayanların değişen günlük yaşam alışkanlıkları, mekanları kullanmada farklı beklentilere neden olmuş, bu doğrultuda mekân kurma ve yapı üretme biçimleri değişmiştir. Bu çerçevede yapılarda işlik, depo ya da hayvancılık için kullanılan zemin katların fonksiyonunu kaybetmesi ile bu alanlar oturma bölümü vb. işlevlerde kullanılmakta, mekanlara mutfak ya da ıslak hacmin eklenmesi gibi çağdaş gereksinimler ortaya çıkmaktadır. Böylece yapıya özgün mekân organizasyonunda olmayan yeni ilaveler yapılmaktadır. Değişen yaşam alışkanlıkları ve çağdaş gereksinimler bazı durumlarda ise yapının tümüyle kullanım dışı bırakılmasına ve yapının terkedilerek, parselinde ya da yerleşimin başka bir yerinde kolay üretilen niteliksiz yeni yapı yapılmasına neden olmaktadır. Bu duruma dikkat

eken Aran (2015), kır yapılarının tarihsel sürekliğini tehdit eden unsurun, endüstriyel ürünler ve hızlı gelişen iletişim tekniklerinin sebep olduğu sosyal karışıklıklar olduğunu ifade etmektedir. Böylece zamanla yerleşimlerin genelinde niteliksiz yeni yapı anlayışı yaygınlaşmakta, bu durum kırsala özgü sosyal yapıda değişime yol açarak, doku ölçeğinde gözlenen sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Yapı üretim teknolojileri ve tekniğinde değişimin neden olduğu bir diğer sorun, geleneksel yapı üretme tekniklerinin ve bu teknikleri bilen yapı ustalarının yok olmasıdır. Bir diğer deyişle somut olmayan kültürel mirasımızın önemli bileşenleri olan zanaat ve zanaatkarların srdrlememesidir. Genç nüfusun makina ve malzeme desteği ile kolay üretim yöntemlerine yönelmesi ve sosyal yapıdaki bu değişim, zanaat olan ilgiyi azaltmış, böylece kırsal mimarının önemli bir bileşeni ve yerel yapı üretim anlayışının aktörleri olan ustaların azalmasına, var olan ustaların bilgi ve deneyimlerini aktarması ile sürdürülebilecek zanaat olgusunun ise yok olmasına neden olmuştur. Bu durum kırsal yerleşmelerdeki yapıların onarımında niteliksiz müdahaleler yapılmasına, yeni yapılacak yapılarda ise özgün üretim yönteminin devam ettirilememesine ve niteliksiz yeni yapı yapılmasına neden olmuştur.

Öte yandan günümüzde kırsal yerleşimlerde yaşıyanlar, yapı üretimde, çevresel etkiler ve kullanım sıklığı ile yıpranan özgün malzeme yerine dayanıklı, kolay temin edilebilir ve uygun fiyatlı olan yeni teknoloji ile üretilmiş malzemeyi tercih etmektedir. Aydemir (2010), ahşap (geleneksel) yapı geleneğinin srdrlememesinin başlıca nedenlerinden birinin, 1956 yılında çıkarılan, 1983 ve 1987 yıllarında düzenlenerek son halini alan ve malzeme kullanımına birtakım sınırlamalar getiren Orman Kanunu olduğuna dikkat çekmektedir.

Aydemir (2010)’e göre “Bu sınırlamaların ilerleyen yıllarda yapılan düzenlemelerle genişletilmesiyle köylü-orman ilişkisi gün geçtikçe zayıflamıştır. Günümüzde köy halkının ihtiyaç karışılığı orman ürünü alabilmesi pek çok şarta bağlıdır. Bununla birlikte, açık arttırma usul satılan devlet ormanları ürünleri, yüksek meblağlar ve ürünlerin işlenmemiş olması nedeniyle halkın ilgisini çekmemektedir. Bunun dışında

özel firmalar aracılığıyla satılan işlenmiş ahşap malzemelerin pahalı oluşu, halkı ucuz ve kolay bulunabilen betonarme ve tuğla malzemeye yöneltmiştir.”

Böylece yapı üretimde özgün malzeme yerine kırsal mimariye uygun olmayan sistem ve malzemeler ile onarım yapılmakta ve bu durum doku ölçeğinde koruma sorunları gözlenmektedir.

2.2.2 Toplumsal Yapıda Çözülme/Toplumsal Yapıdaki Değişim Kaynaklı Sorunlar

Kırsal yerleşimlerde toplumsal yapıdaki çözülmenin/değişimin ana nedenlerinden biri göçtür. Geleneksel üretim sistemindeki değişimin dışında göçe yol açan etkenlerden biri de değişen toplum yapısı ve bu doğrultuda genç nüfusun kırsalda bulunmayan eylem ve faaliyetleri talep etmesidir. Bu konuda Eres (2016) değişen toplum beğenisine vurgu yapmakta, geleneksel bir evde yaşamının toplumsal statü açısından düşük bir düzey olarak değerlendirildiğine ve günümüzde çoğu genç insanın sunduğu olanaklar daha iyi olmasa dahi köyde yaşamak istemediğini, kent çeperine taşınmayı yeğlediğini belirtmektedir. Ayrıca Güreşçi ve Yurttaş’a (2008) göre hanelerin köy dışında okuyan çocukları olması, hane reislerinin sosyal güvenceye sahip olmaması, göç eden akraba sayısı ve hanede birinin gurbete çıkması gibi faktörler de toplumsal yapıdaki çözülmeye neden olan göçü tetiklemektedir.

Göçe neden olan etkenlerden bir diğeri ise kırsal yerleşimlerde kamusal alt yapı ve hizmet koşullarının yetersizliğidir. Bu durum yerleşimdeki hizmetin ulaşamadığı yapıların terkedilmesine ve kullanım dışı kalan yapılarda zamanla bozulmalara yol açmakta, böylece yapı ölçeğinde sorunlar ortaya çıkmaktadır. Göçün boyutları arttıkça yerleşimin büyük bir çoğunluğu terkedilmekte ve bu durum ise doku ölçeğinde sorunlara neden olurken, yerleşime özgü sosyal yapının ve karakterin de yok olmasına yol açmaktadır. Öztürk ve Mengüloğlu (2008) alt yapı ve hizmet koşullarının yetersizliğini tetikleyen ana unsurun kırsal yerleşmelerin sayılarının fazlalığından ve yerleşimlerin genelde dağınık olmasından kaynaklandığına dikkat çekmektedir. Bu soruna çözüm olarak sunulan Büyükşehir Belediye sınırları içinde kalan kırsal yerleşimlerin mahalleye dönüştürülmesi ve bu kapsamda kamu hizmetlerinin

merkezden eşit bir biçimde sağlaması ise farklı sorunlara neden olmakta, bu durum Öztürk ve Mengüloğlu (2008)'na göre “Genelde kırsal alt yapıya yönelik yatırımlar sayısal açıdan tamamlanmış gibi gözüküyorsa da sistemin ayakta tutulması ve yenileme çalışmaları için birim maliyetler oldukça yüksek olduğundan genel bütçeden yeterli düzeyde kaynak aktarılamamakta, bu durumda da verilen hizmetin kalitesi gittikçe düşmektedir” şeklinde aktarılmaktadır.

Öte yandan göç ile kalabalık aile bireylerinin sayısının azalması, toplumsal yapıdaki değişim ve/veya çekirdek ailenin kalabalık aileden ayrılarak farklı bir konuta taşınma isteği ise ailenin birlikte kullandığı geniş mekanların kısmen kullanım dışı kalmasına, yapının bir bölümünün bakımsızlık nedeni ile yok olmasına neden olmaktadır. Ayrıca aile bireylerinden geriye kalan yaşlı nüfusun yapı ölçeğindeki sorunlara müdahale etmekte emek gücü ya da ekonomik olarak yetersiz kalmaları, yapıda bakımsızlığa neden olmaktadır.

Kırsal yerleşimlerde toplumsal yapıdaki çözülmenin/değişimin ana nedenlerinden bir diğeri ise mülkiyet değişimidir. Çeşitli sebepler ile terkedilen ve bakımsız kalan kırsal yapılar, ekonomik nedenler ile ikincil kullanıcılar tarafından tercih edilmekte ve bu durum yerleşimin sosyal yapısında değişime yol açmaktadır. Bazı durumlarda ise yerleşimdeki kırsal yapıların çok mülkiyetli olması nedeniyle kırsalda yaşamını sürdüren ve/veya kırsalı terk eden mirasçılar arasında anlaşmazlık ortaya çıkmakta ve bu durum yapıya müdahalenin gecikmesi ile yapıda bakımsızlığa yol açmaktadır.

Kırsal yerleşimlerde toplumsal yapıdaki çözülmenin/değişimin ana nedenlerinden biri de evlenme gibi nedenler ile mülk sahibinin birden fazla konut ihtiyacının doğması kaynaklı parsel içi yapı yoğunluğudur. Böyle durumlarda yeni ailenin yerleşeceği bir yaşam alanı oluşturmak amacıyla yapının bölümlere ayrılması ve/veya yapıya yeni ek getirilmesi, özgün mekân organizasyonunu bozarak yapı ölçeğinde niteliksiz müdahalelere neden olmaktadır.

2.2.3 Yerleşimlerin Konumsal ve Coğrafi Niteliği Kaynaklı Sorunlar

Kırsal yerleşimlerin konumsal ve coğrafi niteliği sahip olduğu doğal kaynakları belirlerken; bu kaynaklar, kırsala yerleşme talebini ortaya çıkarmakta ve tarihsel süreç boyunca yerel üretim kaynaklarını, nitelikli yapılaşmayı ve sosyo-kültürel yaşam zenginliğini oluşturmaktadır. Zamanla nitelikli bir dokuya sahip olan yerleşimlerin ulaşım niteliği (yolların durumu, değişen zorlu iklim koşulları vb.), coğrafi durumu (dağlık/engebeli arazi vb.) ve kent merkezine ulaşılabilirliği (mesafe açısından kent ile bağlantı durumu) gibi etkenler yerleşimlerin erişilebilirliğini belirlemektedir.

Konumu itibari ile erişilebilir kırsal yerleşimlere, gelişen teknolojinin üretildiği kentten yeni malzeme transferinin hızlı oluşu, söz konusu kırsal yerleşimlerde yeni yapılaşmayı tercih edilir kılmaktadır. Böylece kırsal yerleşimlerde önceleri tekil ölçekte başlayan yeni yapılaşma, zamanla doku ölçeğine yayılmaktadır.

Öte yandan konumu itibari ile erişilebilir kırsal yerleşimler, kent hayatının yorucu gündelik düzeninden sıkılan kentliler için dinlenme ve doğa ile bütünleşme alanı olarak görülmektedir. Açar ve Atalay’a (2014) göre “sosyal bağların zayıf ve ayrık olduğu modern dünyanın karmaşıklığına bir tepki olarak kırsal alanlar ve mekanlar, yeni bir sosyalleşme ve toplumsal kimlik bulma imkânı sunmasından ötürü yakın sosyal ilişki, samimi ve gerçek değerler ve köklere hasret modern kentli insanlar tarafından tercih edilmektedir.” Bu durum kırsal yerleşmelere günübirlik ziyaretçi hareketine yol açmakta, kendi günlük yaşam alışkanlıklarını yerleşime taşıyan hatta bazı durumlarda günübirlik ziyaretler dışında kırsal deneyimini sürdürmek için yerleşime kalıcı konutlar inşa eden ziyaretçilerin, zamanla yerleşimin sosyo-kültürel yapısını değiştirmesine neden olmaktadır.

Ziyaretçilerin konumu itibari ile erişilebilir kırsal yerleşimlerde yarattığı bir diğer önemli etki de turizmdir. Kırsal alanlarda ortaya çıkan bir turizm çeşidi olarak kırsal turizm çok yönlü ve kompleks bir aktivitedir. Kırsal turizm, çiftlik turizmi, yeşil turizm veya yayla turizmi olmakla birlikte, doğa tatillerini ve özellikle de eko turizm, alışveriş, kayak, bisikletli ve atlı doğa gezileri, macera, rafting, spor, termal turizm,

avcılık ve balıkçılık, sanat, tarih ve etnik yapıya endeksli bir turizm çeşididir (Çeken ve diğer., 2007) Kırsal turizmi tercih eden tüketici yörenin tarımsal üretim, doğal ve tarihsel özelliklerinin yanı sıra yerel kültürünü de tanımak istemektedir. Bir bölgenin yerel kültürünü oluşturan kaynakların başında da yöresel el sanatları gelmektedir (Etikan ve Çukur, 2011). Tarihi ve doğal değerlerin yanı sıra kültürel değerleri ile de cazibe alanları haline gelen kırsal yerleşimlerin, kültürel turizm açısından ilgi çekmesi ekonomik bir kaynak olarak görülerek değerlendirilmesini de sağlamaktadır. Soykan (2003. s9)’a göre “kırsal turizm, kadının istihdamı, yerel halkta girişimcilik ruhunu ateşlemesi, yerel ekonomilere girdi ve dinamizm kazandırması, ekonomik sektörleri harekete geçirmesi, bölge ve ülke düzeyinde kırsal kalkınmaya destek vermesi bakımından, önemli bir güce sahiptir.” Kırsal yerleşimlerde yaşayan halkın el emeği tekstil ve tarım ürünlerini pazara sunması, konutlarını iş kolu olarak konaklama amaçlı kullanıma açmaları vb. ile kırsalda yeni gelir kaynakları ortaya çıkmıştır. Ayrıca Soykan (2000)’a göre söz konusu turizm eylemi deniz kıyılarında artan yoğun baskıyı kırsal alanlara çekmek ya da turizme sunabilecekleri ortamların kısıtlılığı nedeniyle kırsal alanlardaki mevcut kaynak potansiyelini değerlendirerek yeni fırsatlar yaratmak şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir.

Kırsal yerleşimlerin ekonomik dengesini değiştiren kırsal turizm, kırsal alan kullanımını ve kırsal yapılarda mekân biçimlenişini de etkilemekte, gerek kırsal yerleşimde yer alan meydan, avlu, cami vb. kamusal alanların yeniden kullanıma yönelik olarak düzenlenmekte, gerekse konut yapılarının ziyaretçiler için konaklama, yeme-içme, dinlenme gibi çeşitli fonksiyonlar ile dönüştürülmektedir. Böylece kırsal yerleşimin doku ölçeğinde sürdürülebilirliği sağlanmaktadır. Ayrıca kırsal yerleşimlerin göz önünde olması kırsalın alt yapı ve çevresel hizmetlerine olan yatırımı da beraberinde getirmekte ve kırsalda yaşam kalitesini arttırmaktadır.

Kırsal turizmin kırsal yaşam ve yöre halkı üzerindeki etkisi de dönüştürücü niteliktedir. Turistler gittikleri yöredeki yaşam biçiminden, yöre halkı da turistlerin yaşam biçiminden etkilenmekte, bu durum yöre halkının yaşam biçiminin değişmesi ile sonuçlanabilmektedir. Ayrıca değişik düşünce değer ve yaşam biçimlerine sahip kimselerin turist ve yöre halkı olarak ilişkide bulunması “turist ve yöre halkı” ilişkisi

adı verilen bir toplumsal ilişki biçiminin doğması ile sonuçlanmaktadır. Böyle bir ilişki, çeşitli biçimler alabilmekte; katılan bireyler için itici ya da çekici sonuçlara yol açabilmektedir (Ahişapoğlu, 2006). Bu etkileşimde kırsalda yaşayanlar ziyaretçilerden yeni bilgiler edinmekte ve dışa açılmakta, ziyaretçiler ise kırsalın geleneksel bağlarını, öğretilerini ve yaşam alışkanlıklarını deneyimleyebilmektedir.

Öte yandan kırsal turizmin ekonomide, fiziksel alanda ve kültürde dönüşüme yol açan olumlu etkilerinin yanında tahribata yol açan ve yerleşimin kırsal kimliğini zedeleyen bir etkisi de söz konusudur. Turizm faaliyetlerinin, kırsal yerleşimde yaşayan halkın konutlarını, konaklama veya yeme-içme mekanları gibi ekonomik kaynaklara dönüştürmesi, yerleşimin sosyal yapısını, geleneksel konutların kullanım biçimi nedeniyle mekân kurgusunu ve mimarisini, kullanıcının konutu üzerinden yer ile kurduğu ilişkiyi ve aidiyet hissini değiştirmektedir. Bazı durumlarda ise önceleri yerleşimde yaşayanların, kentte konut edinerek, geleneksel konutunu ekonomik kaynağa dönüştürmesine ve yalnızca gündüz yörede bulunmasına yol açmakta ve bu durum yerleşimin sosyal yapısını değiştirmektedir. Kırsal turizmin dikkat çektiği kırsal yerleşimlerde konaklama vb. amaçlı yeni yapıların sayısındaki artış da bir diğer sorundur. Bu durum dokudaki özgün yapıların algısını azaltırken, kırsal yerleşime özgü doluluk ve boşluk dengesini de büyük ölçüde bozmaktadır. Turizmin bir diğer olumsuz etkisi ise yeri metalaştırmasıdır. Ziyaretçilerin kırsalın özgü yaşam biçimini bir tüketim nesnesi olarak görmesi, alanı yapay bir turistik köye dönüştürmesi de olası sonuçlar arasındadır.

Kırsal yerleşimlerin konumu itibari ile erişilebilir olmasının yarattığı yerele karşı yeni teknoloji kullanımı ve yoğun ziyaretçi nedeniyle kırsal kimlikte çözülme sorunlarına karşın, konumu itibari ile erişilebilirliği düşük olan yerleşimlerde de farklı sorunlar gözlenmektedir. Bu sorunlardan ilki, yerleşimin kendi içine kapanık yapı üretim anlayışı nedeniyle malzeme ve onarım müdahalelerinde kısır bir döngüye gidilmesi ve bu nedenle yapılarda bakım onarım faaliyetlerinin gerçekleştirilmemesi ve yapı kullanım ömrünün kısalmasıdır. Ayrıca konumu itibari ile erişilebilirliği düşük olan kırsal yerleşimlerde alt yapı gibi kamusal hizmetlerin yetersiz ölçüde sağlanması ya da sağlanamaması sonucunda yerleşimler terkedilmektedir. Ayrıca konumu itibari

ile erişilebilirliği düşük yerleşimlerin içine kapalı, güçsüz ekonomik yapısı, yerel halkı farklı arayışlara iterek alanı terk etmesine yol açmakta ve yerleşimin ekonomik bir kaynak olarak görülmeyerek kullanım dışı kalmasına neden olmaktadır. Böylece kırsal yerleşimlerde fiziksel eskimeye uğramış ve/veya kullanım dışı yapı stoku artarak, dokunun bütününe yayılan ölçekte sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Kırsal yerleşimin konumu itibari ile erişilebilirliğinin düşük olması, olumsuz etkilerin yanı sıra bazı olumlu etkiler de yaratmaktadır. Alışkın olduğu yaşam anlayışını beraberinde getiren kentlinin bu yerleşimlere kolay ulaşamaması, kırsal yaşama uygun olmayan beklentilerin neden olacağı niteliksiz müdahalelerin önünü kesmektedir. Böylece yerleşimlerin izole yapısı, özgün dokularının korunmasına katkı sağlamaktadır.

Nitelikli bir dokuya sahip olan yerleşimlerin coğrafi ve konumsal niteliğinin erişilebilirlik dışında belirlediği bir diğer girdi ise yerleşimlerin tarihsel süreç içerisindeki iskân durumudur. Bazı kırsal yerleşimler doğal, ekonomik ya da stratejik unsurlar nedeni ile yerleşim alanları niteliğini sürdürmüş, iskân tarihi boyunca birden fazla topluma hizmet vermiştir. Alanı sahiplenen farklı topluluklar süreçte farklı kimliklerin var olmasına yol açmış ve ortaya çıkan, dönüşen her kimlik ile yerleşimde katmanlı bir yapı oluşmuştur.

Aslan ve Can (2017, s.1065)'e göre “Anadolu yerleşmelerin pek çoğunun ortak özelliği, sürekli iskân görmesi sonucu oluşan fiziksel ve kültürel katmanlaşmadır. Tarihi katmanlaşma niteliği kentsel yerleşmelerin olduğu kadar, kırsal yerleşmelerin de özgün karakteri olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu bağlamda, kırsal yerleşmelerde arkeolojik kalıntılarıyla geleneksel mimarisi iç içe geçmiş bir biçimlenme söz konusudur.”

Bu şekilde oluşmuş kırsal yerleşimlerde en önemli koruma sorunu neyin, hangi sırayla korunacağına karar vermektir. Bu yerleşimlere yeterli donanım ve bilgiye sahip olmadan gerçekleştirilen müdahaleler alanın öznel niteliğini oluşturan geleneksel dokuda ve sosyal yapıda kayba neden olmaktadır. Katmanlı bir yapıya sahip olan ve

halen kullanımı devam eden bu yerleşimlerde bir diğer sorun, güncel müdahalelerin yerleşimin önceki katmanlarında niteliksiz uygulamalara yol açmasıdır.

Kırsal yerleşimlerde gözlenen fiziksel ve kültürel katmanlaşma, yerleşimin öznel değerini güçlendirecek potansiyeller de barındırmaktadır. Söz konusu katmanlı yapı yerleşimlerin turistik açıdan ilgi çekici alanlar olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Günümüzde kültürel amaçlı seyahat eden turistlerin, arkeolojik varlıklara yoğun bir ilgileri olduğu görülmektedir. Toplulukları kültürel turizm amaçlı seyahat etmeye teşvik eden unsurlara tarihi eserler, ören yerleri, yöreye ait geleneksel yiyecek içecek çeşitliliği, kutsal değerler örnek gösterilebilir (Gölbaş ve Atak, 2016). Böylece kırsal yerleşimlere ziyaret sebebi artmakta ve bu durum yerleşime ekonomik ve kültürel anlamda katkıda bulunmaktadır.

Kırsal yerleşimlerin coğrafi ve konumsal niteliğinin belirlediği diğer bir girdi olan yeryüzü şekilleri, iklim ve doğal çevreye ait malzeme de kırsal yerleşimin karşılaştığı sorunlar üzerinde etkilidir. Yeryüzü şekillerinin biçimlenişi nedeni ile oluşan kırsal yerleşimler bazen içinde yer aldığı coğrafyada saklı ve korunaklı biçimlenirken bazen ise doğal etkilere açık ve savunmasız biçimlenmektedir. Bu durum yerleşimlerin özgün niteliğinin yapı ve doku ölçeğinde yok olma sürecinde önemli rol oynamaktadır. Doğal çevrenin sunduğu yerel malzeme ise kırsal yerleşime özgü yapı yapma biçimini belirlemektedir. Ancak günümüzde kırsal yerleşimlere özgü yapı malzemelerinden olan ahşap, taş vb. malzemelerin doğadan temininin zor olması, satın alınması gereken yapı malzemelerinin ise çok maliyetli olması nedeniyle yeni yapı üretiminde doku ile uyumsuz ancak uygun fiyatlı ve kolay temin edilebilir malzemeler tercih edilmesine neden olmaktadır. Öte yandan kırsal yerleşimlerin coğrafi niteliklerinden olan iklim, geleneksel malzeme ile üretilmiş yapılarda malzemenin bozulma sürecinde doğrudan etkili olmakta ve yapıdaki malzeme, sürekli bakım onarım müdahalesi görmediğinde, bakımsızlık etkisinde yok olmaktadır. Ayrıca iklim karşısında yapının dayanımını arttırmak için malzemeye ilave getirilen niteliksiz yapı elemanları da yapı ve doku ölçeğinde yerleşimlerin özgün niteliğini zedelemektedir. Bazı kırsal yerleşimlere iklim şartları nedeni ile ulaşımın zorluğu ise kırsalda karşılaşılan sorunlarına müdahale

sürecinin uzamasına, bozulmalara zamanında müdahale edilememesine ve yapı ölçeğinde sorunlara yol açmaktadır.

2.2.4 Yasal Mevzuat Kaynaklı Sorunlar

Kırsal yerleşimlerin doğal ve kültürel değerlerinin zayıflamasına ve hatta yok olmasına neden olan sorunlardan biri yerin dinamiklerine uygun olmayan, belirsizlikler içeren koruma mevzuatı ve bütçe yetersizliğidir. Yasal mevzuata ilişkin sorunlar ve bütçe yetersizliği nedeniyle kırsal yerleşimlerin koruma bağlamında ele alınması zorlaşmakta, bu durum yerleşimde yapı ve doku ölçeğinde fiziksel bozulmalara neden olmanın yanı sıra yerleşimin toplumsal kimlik kaybına da yol açmaktadır.

Ülkemizde kırsal yerleşimlerin gelişimine yönelik hazırlanan yasal mevzuatların başında, yerleşimin fiziksel, sosyal, idari, hukuki ve ekonomik düzenini tarifleyen, 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu gelmektedir. Köy Kanunu ile köy (kırsal yerleşim), nüfusu iki binden aşağı yurtlar olarak tanımlanmaktadır (Mevzuat, 1985). Köy Kanunu ile kapsamı belirlenen kırsal yerleşimlerin planlama, alt yapı, sosyo-kültürel hizmetler ve yapılı çevreye ilişkin düzenlemelerini içeren 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ise 4 Mart 2005 tarihli Resmi Gazete’de yürürlüğe girmiştir. Konuya ilişkin bir diğer yasal düzenleme, 2012 Tarih ve 6360 Sayılı Kanundur. Büyükşehir Belediyesine ilişkin düzenlemeleri içeren 6360 Sayılı Kanun’un 1. maddesinin 3. bendi ile Büyükşehir sınırları içinde konumlanan köyler mahalleye çevrilmiştir. 6360 sayılı kanunun 1. maddesinin 3. bendinde “Birinci ve ikinci fıkrada sayılan illere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı bulundukları ilçenin belediyesine katılmıştır” ifadesi yer almaktadır. (Mevzuat, 1985). Bu düzenleme ile kırsal yerleşimlerde planlama, yatırım ve hizmetlere yönelik yerel düzenleme ilkelerini içeren 2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nun yerini Büyükşehir Belediyeleri Kanunu almış, bu yerleşimler üzerinde yetki sahibi organ ise İl Özel İdareleri yerine Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları olmuştur.

Kırsal yerleşmelerin mahalle statüsüne geçmesi ve İl Özel İdarelerin kaldırılması, yerleşimlerin sosyo-kültürel, ekonomik, fiziksel yapısında birtakım sorunlara neden olmaktadır. Bunlardan ilki Büyükşehirlerin kırsal yerleşimlere hızlı ve kaliteli hizmet götürme ve/veya yerleşimin yere özgü küçük hizmetlerine ayıracak zaman ve personel bulma sorunudur. Ayyıldız ve diğer. (2016), Türkiye'nin coğrafi yapısı gereği kırsal yerleşimlerin kentsel yerleşim alanlarına uzaklığının azımsanamayacak ölçüde fazla ve 6360 sayılı yasa kapsamındaki illerin büyük çoğunluğunun dağınık bir yerleşim yapısına sahip olduğunu işaret etmekte, bu bağlamda, belediyelerce yürütülecek hizmetlerin kırsal alana ulaştırılması hususunda endişelerin mevcut olduğunu belirtmektedir. 6360 sayılı Yasa ile getirilen önemli bir düzenleme de genel bütçede vergi gelirlerinden yerel yönetimlere aktarılmakta olan payların bölüşüm ilkelerinin değiştirilmesi ve yerel yönetimlerin paylarının yeniden düzenlenmesidir (Adıgüzel ve Tek, 2014). Bu doğrultuda kırsal yerleşimlere yönelik düzenlemeler için gerekli olan bütçe maddi anlamda güçsüzleştirilmiş yerel yönetimlerden sağlanmakta ve yerel yönetimlerin yapacağı uygulamalar için büyükşehirlerden, ödenek almasında izleyecekleri süreç zorlu olmaktadır. Hizmeti ulaştırma ve bütçe kaynaklı sorunlar kırsal yerleşimlerin fiziksel yapısına yönelik müdahale sürecini uzatmakta, bu durum yerleşimde doku ve kimlik kaybına yol açmaktadır. Bu yasa ile kırsal yerleşimlerdeki kullanıcılara yönelik vergi düzenlemeleri de söz konusudur. Bu kapsamda yapılan düzenlemelerle, büyükşehir sınırlarına dahil edilecek köylerde yaşayanlar da Emlak Vergisi, Çevre Temizlik Vergisi, harç ve katılım payları ödemek ile yükümlü hale gelmişlerdir (Adıgüzel ve Tek, 2014).

6360 sayılı yasanın öngördüğü bir diğer düzenleme kırsal alanlardaki mülkiyet ve statü değişiklikleridir. Bu kapsamda yerleşime ait hayvancılık yapılan meralar büyükşehir belediyelerinin mülkiyetine geçmiş, yerleşimdekilerin üzerinde yaşadıkları tarım arazileri ise arsa statüsüne dönmüştür. Duru (2012), kendi tarlalarının yakın gelecekte kentsel kurallara tabi olacağını bilen üreticilerin bu alandan uzaklaşmanın yollarını arayabileceğine ve yakın gelecekte köylülerin topraklarının imara açılmasının daha kârlı olacağını düşünerek tarım ve hayvancılığı bırakabileceğine dikkat çekmektedir. Kırsal yerleşimlerin, kentlerin gelişme alanları olarak görülmesi, ranta konu olması ve ekonomik değeri için nitelikleri dikkate

alınmadan müdahale görmesinin yolunu açan bu yasanın ortaya çıkardığı diğer bir sorun, kırsal yerleşimde yaşayanların ekonomik dengesini değiştiren bu girdilerin zamanla yerleşimde yaşamayı zorlaştırması ile kırsaldan kente göçü ve kimlik kaybını tetiklemesidir.

Kırsal yerleşmelerin düzenlenmesine dair ilkeler içeren diğer yasal belgeler, İmar Kanunu ve Plansız Alanlar Yönetmeliği'dir. 1985 Tarih ve 3194 Sayılı İmar Kanunu mahalle kapsamında değerlendirilen yerleşimlerin planlama ve mekânsal gelişimlerinde belirleyici kararlar içermekte, 1985 tarihli Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği ise kırsal yerleşimlerin düzenlenmesine ilişkin öngörüler sunmaktadır. Kırsal alanlara ilişkin ilke ve yaptırımlar içeren diğer düzenlemeler, Kıyı Kanunu, Mera Kanunu, Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Planları, Koruma Amaçlı İmar Planları'dır. Yasal mevzuata dair diğer bir sorun, kırsal yerleşimlerin kültürel kimliğinin sürdürülmesine ilişkin koruma ve gelişim stratejileri sunan bu düzenlemelerin, kırsal dinamikleri göz önünde tutan bir öngörü içermemesidir. Söz konusu kanun ve yönetmelikler kentsel alanları doğrudan, kırsal alanları ise dolaylı yoldan ilgilendiren kararlar içermekte, kırsal yerleşimlerde uygulanacak müdahaleler ve inşa edilecek yapılar için kente yönelik planlanmış mevzuat hükümlerini geçerli kılmaktadır. Böylece kırsal yerleşimler, özgün değerini kaybetmekte ve zamanla yerleşimlerde doku ölçeğinde sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Yapılaşma ve fiziksel çevreyi düzenleyen mevcut yasal mevzuatlar dışında ilgili yasalar ile bütünleşen bazı yönetmelikler de kırsal yerleşimlerin korunmasında sorunlara neden olmakta ve kırsal yerleşimlerde niteliksiz müdahale ile dokuya uyumsuz yeni yapılaşmayı meşru kılmaktadır. Haziran 2018 Tarih ve 30443 Sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe giren Yapı Kayıt Belgesi Verilmesine İlişkin Usûl ve Esaslar, kırsal yerleşimlerde 31.12.2017 tarihinden önce yapılmış ruhsatsız veya ruhsat eklerine aykırı uygulamaları yasallaştırmıştır. Aralık 2018 Tarih ve 538 Sayılı karar ile Yapı Kayıt Belgesi başvuru süresi, 15.06.2019 tarihine uzatılmıştır. Beyan üzerine kurulu bu düzenlemede, 31.12.2017 tarihi dikkate alınmamış, kırsal yerleşimler başvuru süresi içerisinde niteliksiz müdahale görmeye devam etmiştir. Bu

süreç birçok kırsal yerleşimin yapı ve doku ölçeğinde özgün değerini kaybetmesine neden olmuştur.

Kırsal yerleşimin karşı karşıya kaldığı, yasal mevzuat kaynaklı bir diğer sorun, yerel idarenin yetki süresi ve buna bağlı olarak politikaların kalıcı olamamasıdır. Büyükşehir Belediyelerinin beş yıllık yönetim süresi nedeniyle, kırsal yerleşimde izlenecek politikalar için uzun vadeli ve kalıcı çözümler yerine kısa dönemde geçerli olacak kararlar alınmaktadır. Büyükşehir belediyelerine bağlı yerel yönetimlerin, kırsal yerleşimlerdeki yapılara yönelik müdahale sürecinin uzun, karmaşık ve ekonomik olarak maliyetli oluşu da sorunlardan bir diğeridir. Bu durum yerleşimdeki yapılara müdahalenin gecikmesine ve yapılarda bozulmaya neden olmakta ya da bireylerin süreci takip etmesi yerine yapıyı terk etmesi ile sonuçlanarak atıl kalan yapıların yok olmasına yol açmaktadır.

2.3 Değerlendirme

Kırsal yerleşimler, insanların sosyal yapı ve inançları ile yerleşimlerin kuruldukları bölgedeki çevresel ve fiziksel etkileşimin sonucunda oluşmuştur. Çevre ile bütünleşik nitelikleri, barındırdıkları yalın ve işlevsel yapıları ile somut ve somut olmayan değerler yerleşimlerin miras niteliğini oluşturmaktadır. Bu nedenle kırsal miras niteliği, sürdürülebilir kalkınma araçlarının birlikte okunmasını gerektirmektedir. Bütüncül bir yaklaşımla geliştirilecek olan koruma yaklaşımlarında, kırsal yerleşimlerin çevresel, fiziksel, sosyal ve ekonomik yapılarının güçlendirilmesi önem teşkil etmektedir.

Kırsal mirasın korunmasına ilişkin tartışmalar 1790 tarihinden itibaren gündemde olmasına rağmen bu miras alanları önemli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunlar, üretim sistemi değişimi, toplumsal yapıda çözülme/toplumsal yapıdaki değişim, konumsal ve coğrafi nitelik ile yasal mevzuat kaynaklı sorunlardır. Kırsal yerleşimlerin geleneksel tarım üretim sisteminin yerine modern üretimin gelmesi ile birlikte yerleşimdeki tarımsal üretim mekanları işlevsizleşmiş, istihdam kaybı nedeniyle kırdan kente göçe yol açmıştır. Göçü tetikleyen diğer bir unsur olan

toplumsal yapıdaki çözölme, genç nüfusun kırsalda olmayan eylem ve faaliyetleri talep etmesiyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Yerleşimlerin ulaşım nitelikleri, coğrafi durumları ve kent merkezinden ulaşılabilirlikleri yerleşimlerin kent ile etkileşimlerini belirlemekte, etkileşimi yüksek olan yerleşimler kırsal karakterini daha çabuk kaybedebilmektedir. Bu sorunların yanı sıra yerin dinamiklerine uygun olmayan koruma mevzuatları ve bütçe yetersizlikleri nedeniyle kırsal yerleşimlerde etkin koruma yaklaşımları geliştirilememektedir. Neden sonuç ilişkileri ile ilişkili olan bu koruma sorunları, yapı ölçeğinde, doku ölçeğine ve/veya sosyal yapıda değişimlere neden olmaktadır.

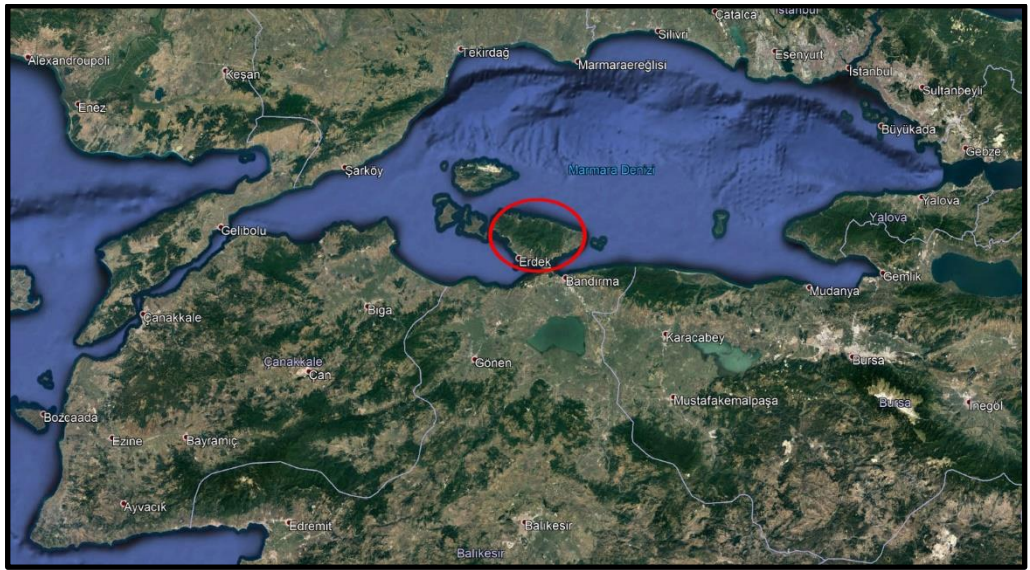
Kırsal miras alanlarının kültürel değerlerinin korunabilmesi için geliştirilen koruma önerileri, literatür araştırmaları ve mevcut deneyimlerden faydalanılarak, sürdürülebilir koruma yaklaşımlarında sürdürülebilir kalkınma araçlarının birlikte okunarak ve tüm girdiler bir arada değerlendirilerek, bütüncül bir bakışla geliştirilmiştir. Literatür ve deneyimlerden yola çıkılarak oluşturulan kurgu doğrultusunda kırsal miras alanlarına yönelik sürdürülebilir koruma yaklaşımı oluşturulması sürecinde, alanın dinamiklerini anlama, değerleri belirleme, sorunları tespit etme, potansiyel ve riskleri tanımlama ile müdahale kararları üretme adımlarının izlenmesi gerekmektedir. Çalışma alanında yapılan çalışmalar bu bakışla kurgulanmıştır.

BÖLÜM ÜÇ

KAPIDAĞ YARIMADASI KIRSAL YERLEŞİMLERİ

Çalışma kapsamında incelenecek olan kırsal yerleşimlerin yer aldığı Kapıdağ Yarımadası'nın coğrafi niteliği ile tarihsel gelişiminin aktarılması, yerleşimlerin fiziksel ve yapılaşma özelliklerinin ortaya çıkarılmasında önemlidir. Bu kapsamda, Kapıdağ yerleşiminin coğrafi konumu, iklimi, ulaşım bilgileri, ekonomik durumu, demografik verileri ve tarihi incelenmektedir.

Kapıdağ Yarımadası, Balıkesir ilinin Erdek ilçesinde yer alan bir kıstakla anakaraya bağlanan ve eski dönemlerde bir ada olduğu belirlenmiş, Marmara Denizi içindeki kara parçasıdır (Wikizero, 2018). Yarımadanın anakara ile birleştiği noktanın doğusunda Bandırma Körfezi, batısında ise Erdek Körfezi bulunmaktadır (Şekil 3.1 ve şekil 3.2). D200 Bursa-Çanakkale karayolunun kuzeyinde yer alan Kapıdağ Yarımadası, Balıkesir il merkezine 123 km uzaklıktadır. Yarımadaya D200 karayolundan ayrılan Bandırma-Erdek yolu ile ulaşılmaktadır. Erdek ilçesinde 28 adet mahalle bulunmakta (Şekil 3.3), bunlardan 6 adedi ilçe merkezinde, 5 adedi adalarda, çalışma kapsamında irdelenen 17 adedi ise Kapıdağ Yarımadası'nda yer almaktadır (Haritamap, 2019). Kapıdağ Yarımadası'ndaki kırsal nitelikli yerleşimler, kıyı kesimde ve dağlık alanda dağılım göstermektedir.

Şekil 3.1 Kapıdağ Yarımadası konumu (Google Earth, 2019)

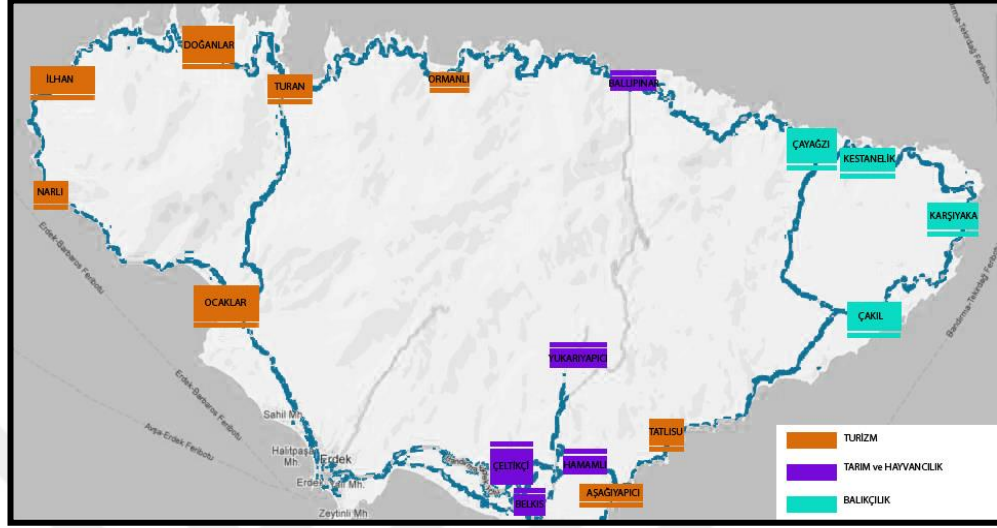
Şekil 3.2 Kapıdağ Yarımadası konumu (Google Earth, 2019)

Şekil 3.3 Kapıdağ Yarımadası'nda yer alan Erdek ilçesine bağlı mahalleler (Atspace, 2019)

Yarımadanın merkezinde, kuzey doğuya doğru dağlık araziler mevcuttur (Şekil 3.4). Akdeniz, Karadeniz, İç Anadolu iklim tiplerinin birlikte ya da tek tek görülebildiği nadir yerlerden biridir ve ekolojik yapısı, faunası ve florası zengindir

yerleşimleri yaz aylarında turizm potansiyelinin yüksek olduğu alanlardır (Soykan ve Fıçıcı, 2016).

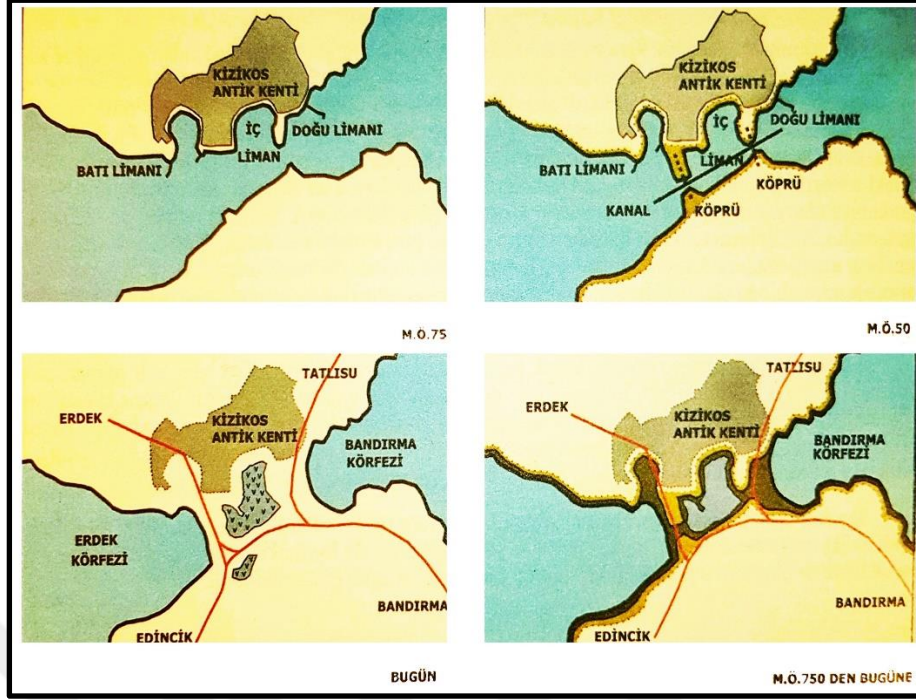

Şekil 3.5 Kapıdağ Yarımadası geçim kaynakları (2018)

2012 yılında çıkan 6360 sayılı kanun ile birlikte köylerin idari yapısı mahalle olarak değiştirilmiştir. Bu durum Kapıdağ Yarımadası'ndaki kırsal yerleşimlerin altyapı, eğitim ve sağlık hizmetlerinde değişimlere yol açmış ve kırdan kente göç ile nüfus azalmıştır. 2018 yılı verilerine göre Erdek ilçesinin nüfusu 32.693 kişidir ve 11.315 kişi Kapıdağ Yarımadası'nda ikamet etmektedir (Nufushane, 2019). Nüfus yoğunluğunun nispeten daha fazla olduğu kırsal yerleşimler genellikle Yarımada'nın güneyinde ve Erdek ya da Bandırma ilçe merkezinden erişimin kolay olduğu yerleşimlerdir. Yarımada'nın nüfusu özellikle yaz aylarında ilçe merkezlerinden gelen ikincil konut kullanıcıları ya da günübirlikçi turistlerin gelmesi ile birlikte artmaktadır.

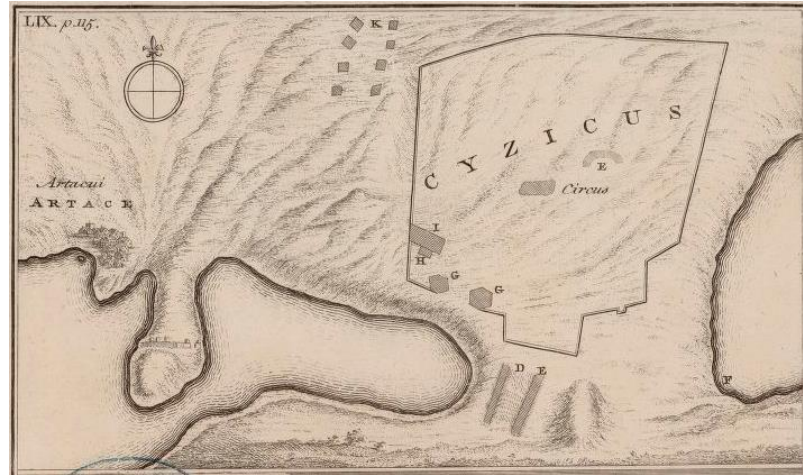
3.1 Kapıdağ Yarımadası Tarihsel Gelişimi

Kapıdağ'ın ilk önceleri ada (Şekil3.6), M.S. 2. yüzyıl ortalarından sonra ise anakara ile birleşerek yarımada haline geldiği kabul edilebilir (Koçhan, 2013).

Şekil 3.6 Kapıdağ Yarımadası'nın coğrafi gelişimi (Sivrioğlu, 2018)

Kapıdağ Yarımadası'ndaki en eski iki yerleşim, yarımadanın ana kara ile birleştiği güney ucunda konumlanan Kyzikos ve Erdek ilçesinin günümüzde bulunduğu alanda kurulan Artakedir. (Şekil 3.7)

Şekil 3.7 Arteka ve Kyzikos yerleşimleri (Tarihkurdu, 2018)

Yarımadanın ön tarihi, Kurt Bittel tarafından yapılan araştırmalar sonucunda Neolitik (M.Ö. 6. bin) ve Kalkolitik (M.Ö. 5. bin) Dönem' e kadar inmektedir. Mysia' daki Olympos (Uludağ) yamaçlarında yerleşmiş olan, daha sonra Aisepos Ovası'na

inen veya Thessalia' dan bu yöreye (Aisepos / Gönen- Kocaçay ile Rindkos /Mustafa Kemal Paşa-Atranos Çayı arasına) yerleşmiş olan Dolionlar, Kyzikos' da yaşayan en eski kavimdir. Bu nedenle bu bölge aynı zamanda Dolionia veya Dolionis diye adlandırılmaktadır. Kapıdağ Yarımadası'nın antik dönem yaşantısına dair kapsamlı bir bilgi bulunmamakla birlikte mitlerde sıklıkla adı geçmektedir. Yunan mitolojisine göre Yunanistan'dan yola çıkan Argonautlar, Kral Kyzikos'u ve yanındakileri düşman zannederek çarpışır ve bu çarpışmada Kral Kyzikos ölür. Kyzikos'un ölümüyle şehir Kyzikos adını alır (Kulturportali, 2014).

Kral Kyzikos'un ölümünden sonra Kyzikos'u işgal eden Thessalialılar'ı egemenlikleri altına alan Tirrhenialılar'ı bir süre sonra yenen Miletoslular, M.Ö. 749 yılında Kyzikos topraklarında Lidia hükümdarlığına tabi bir Miletos kolonisini kurarlar. Zengin Lidia devleti altıncı yüzyılın ortalarında (M.Ö. 546) Kiros tarafından yıkıldıktan sonra yerini Pers devleti alır. Ancak Anadolu'nun batı kıyısında yer alan ve Pers hakimiyetinde ekonomi alanında sıkışık duruma giren İonialılar ile onları Perslerden kurtarmak üzere Yunan müttefikleri tarafından gönderilen İsparta donanması, M.Ö. 479'da Pers kuvvetlerini yok eder. Atina egemenliği başlar ve Kyzikos'u da içine alan Attika-Delos Deniz Birliği kurulur. Güç dengesinin sürekli değiştiği 100 yıllık bir süre içinde Kyzikos, sırasıyla İsparta, Pers ve Atina egemenliğine girer. M.Ö. 363 yılında ise şehir, zayıflayan Atina ittifakından ayrılır (Ertüzün, 1999).

Makedonyalı Büyük İskender MÖ 334 de Granikos'da (Biga Çayı) satraplar yönetimindeki Pers ordusunu yenmesi üzerine Anadolu'nun kuzeybatısındaki liman kentlerini ele geçirir ve böylece Batı Anadolu'daki yaklaşık 200 yıllık Pers egemenliği sona erer. Büyük İskender, Persler'e karşı direnen Kyzikos'a idari açıdan serbeslik tanımıştır (Koçhan, 2013). Bundan sonra milattan önceki üçüncü yüzyıl boyunca, önemli olayların yaşanmadığı Kyzikos, Marmara denizindeki ticaret yollarının güvenliğini sağlamakla görevlidir (Ertüzün,1999).

Bergama'nın kurucusu Filetairos'un M.Ö. 283 yılında Kyzikos'la yaptığı ittifak ile şehrin ekonomik, sanat ve bilim alanında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir.

Kyzikos'un parlak dönemi MÖ 133 de Bergama kralı III. Attalos'un (MÖ 138-133) vasiyeti ile Roma İmparatorluğu'na bağlanması sonrasında da devam eder (Kyzikos, 2018).

Caesar'in MÖ 15 Mart 44 tarihinde öldürülmesi ile Kyzikos'un da kaderi değişmiştir. II. Triumvir'lik kuran Octavianus, Antonius ve Lepidus, Caesar'ın katilleri Brutus ve Cassius'a karşı savaş açmıştır. Bu savaşlarda (MÖ 42) bir süre için Brutus ve Casius, Kyzikos'u donanmaları için üs olarak kullanmıştır. (Kyzikos, 2018). İmparator Augustus önceleri Brutus ve Casius'a, daha sonra Antonius'a kapılarını açmış olmaları nedeniyle MÖ 20 de Kyzikos'a verilen ayrıcalıkları geri alarak bağımsızlığına son verir. Bunun asıl nedeni ise stratejik açıdan önemli olan Kyzikos'un ticaret yolu ile zenginleşmesi ve bölge kentleri arasında edindiği önderlik niteliğini ortadan kaldırmaktır. M.S 37 yılında Tiberius'un ölümü sonrasında hakları geri verilen şehrin, İmparator Galigula'dan (MS 37-41) İmparator Hadrian (MS 117-138) dönemine kadar tarihi hakkındaki bilgiler yeterli değildir. Ancak bu dönemde kentin refah düzeyinin yükseldiği söylenebilir (Koçhan, 2013).

Konstantinus M.S.324 yılında Byzantion' u Doğu Roma İmparatorluğu' nun başkenti yapınca, Kyzikos önemini yitirir. Kuvvetli surlarla çevrilen Bizans, kuzeyden gelecek bazı tehlikeleri önlemektedir. Fakat buna karşılık başka yönlerden gelen akınlar daima Kyzikos' dan geçer ve yıkılmasını çabuklaştırır. M.S. 7.-8. y.y.' larda Kyzikos artık idari veya askeri bölüm merkezi değildir. Vilayet darphanelerinin çoğu gibi darphanesi terk edilmiş, berzahtaki geçidi dolmuş, surlarının ve binalarının bir kısmı yıkılmış bulunan Kyzikos bundan sonra Konstantinopolis üzerinden yapılan bütün akınlara açık kalır. Birbirini kovalayan depremler, istilalar ve şehrin limanlarının dolması, yakınındaki Arteke (Erdek) şehrinin Kyzikos' un yerini almasına neden olur. Ancak o da deprem ve akınlarından zarar gördüğü için bir varlık gösterememiştir. Gerek İstanbul' u zaptetmek için Kyzikos' a gelen Araplar, gerekse depremler yüzünden zarar gören Kyzikos 23 Eylül 1063'de olan korkunç deprem neticesinde baştan başa yıkılır ve sağ kalanlar ise şehri terk eder (Kulturportali, 2014).

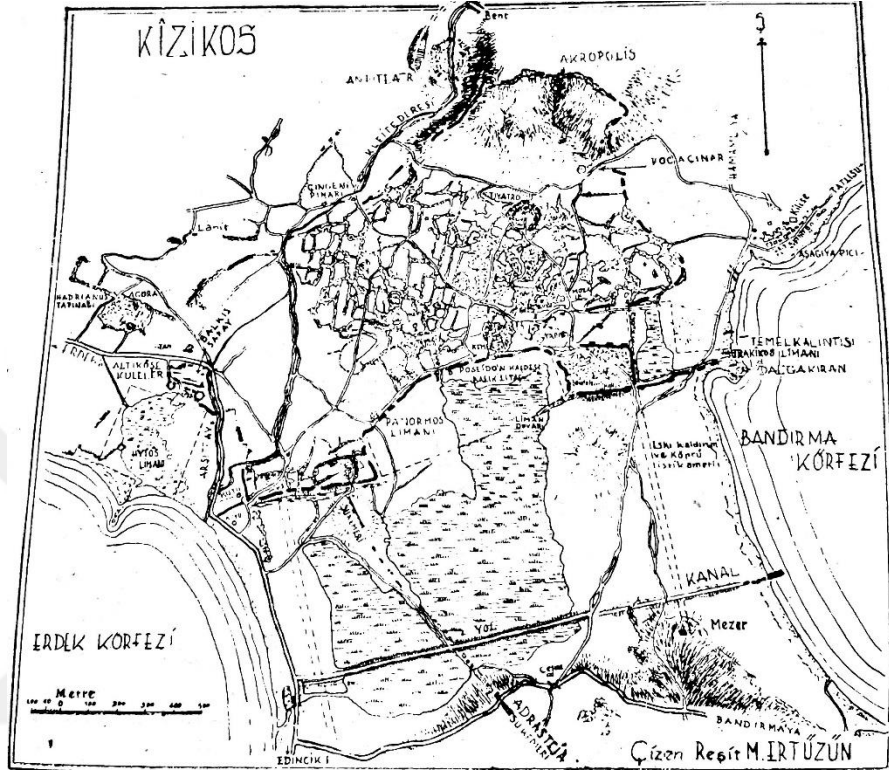
1071 yılında Malazgirt savaşındaki galibiyetten sonra batıya yönelen Selçuk komutanları yer yer Bizanslılar'ı yenerek buralarda yerleşmeye başlamışlardı. Bu sürede Kyzikos kısa bir süre Türkler'in eline geçmişse de 14. yüzyıl başına kadar kalıcı bir yerleşme ile sonuçlanmamıştır (Ertüzün,1999).

Onüçüncü yüzyıl sonunda Anadolu'da Selçuklu Devleti yok olmuştu. Yeniden beliren Türk Beyleri hareketi içinde Osmanlı Beyliği öne çıkmış, Kapıdağı ve Erdek 1339 yılında Osmanlı hakimiyetine girmiştir. 14. yüzyılın ortasından itibaren önce Aydıncık ve Hüdavendigar'a bağlı iken, 16. yüzyılın ikinci yarısında Galata Kazası'na, 19. yüzyıl sonunda Karesi Livası'na, 20. yüzyıl başında ise Bandırma Kazası'na bağlanmıştır. Cumhuriyet devrinde, 1928 yılında Balıkesir iline bağlı bir kaza halini alan Erdek, şimdiye kadar aynı durumunu muhafaza etmiştir (Ertüzün, 1999).

Kyzikos Antik Kenti o eski ihtişamını kaybetmeden önce, üç limanı, Hadrian Tapınağı ve Kyzikos Amphitiyatro'su olan, şarap, zeytinyağı, buğday, mermer, parfümeri gibi ürünleri ile ün yapmış bir ticaret şehriydi (Antiksırlar, 2018).

Günümüze gelen kalıntılara göre şehrin akropolü, kentin kuzeyinde, en düşük seviyesi denizden ortalama 50 m. yüksekte olan kısımda yer almaktaydı. Kuzey, doğu ve batısı kent surları ile çevrilmiş olan bu kısım kentin en yüksek bölümünü oluşturmaktadır. Akropolün batısında yaklaşık 35 m uzunluğundaki sur duvar üzerinde yer alan 1,22 m genişliğinde ve 2,64 m yüksekliğinde, üzeri kemerli kapı (Akropol Kapısı) hemen kuzeybatısında bulunan Amphitiyatro'ya açılmaktaydı (Kyzikos, 2018). Yaklaşık 10000-15000 kişi kapasiteli, dıştan dışa kaveası 145 m, orkestrası 55 m çapında olan Amphitiyatro, doğal araziye oturtulmuş olması ve orkestranın yarım daireyi biraz geçmiş olması ile tamamen Hellenistik özellikler göstermektedir (Kyzikos, 2018). Kyzikos Antik Kenti'nin en önemlisi olan Hadrian Tapınağı, 116.23 m uzunluğun, yaklaşık 6-8 m yüksekliğinde, 8×15/16 sütunlu, dipteros planlı, korinth düzeninde ve doğu-batı yönünde uzanan yedi galeri üzerine inşa edilmiştir (Şekil 3.8). Bugün üç galeri görülebilmektedir (Kyzikos, 2018).

Agorası, sur duvarları ve limanları ile Kyzikos şehri, günümüzde Hamamlı Yerleşimi toprakları altında yer almaktadır ve on iki yıldır antik kentte kazı çalışmaları sürdürülmektedir.

Şekil 3.8 Kyzikos rekonstrüksiyonu (Ertüzün, 1999)

Kapıdağ Yarımadası'ndaki en eski yerleşimlerinden biri olan Artake adının Frigialılar tarafından getirildiği ve bu isimdeki şehri de onların kurduğu düşünülmekle beraber, Artake'nin hangi tarihte kurulduğunu tahmin etmek bugün için mümkün değildir. Artake ismi Homeros'a atfedilen Odisseia destanı ile başka bir Yunan destanı olan Argonautika'da geçmekte, her ikisinde de Artake ismi bir çeşmeye verilmektedir. Bu durum Artake'nin önceleri bir kaynak ya da çeşme iken, daha sonra şehre adını verdiği düşünülmektedir (Ertüzün, 1999).

M.Ö. 8. yüzyıl başında Miletoslular tarafından kolonize edilen şehir, diğer Yunan siteleri gibi İonia isyanına karışmış, M.Ö. 493 yılında Pers ve Fenike donanması tarafından yıkılmıştır. Artake bir süre bağımsız bir şehir halinde yaşamış, ardından M.Ö. 477-478'de kurulan Attika-Delos Deniz Birliği'nin bir üyesi olmuştur.

İsparta'nın üstünlük devresi sırasında komşusu Kyzikos'un kaderini paylaşan Artake, M.Ö.361 yılında Kapıdağı ile birlikte Kyzikos egemenliğine girmiştir (Ertüzün, 1999).

Roma çağı içinde küçük bir kasaba olarak kalan Artake, Bizans devrinin başından itibaren gerileyen Kyzikos'un yerine gelişmeye başlamış; ancak en ileri günlerinde bile Kyzikos'un ihtişamına erişememiştir. 1063 senesindeki korkunç depremde sonra Kyzikos metropolitliğinin merkezi olan Artake, buradaki Meryem Ana Kilisesi dolayısıyla din bakımından önem kazanmıştır (Ertüzün, 1999).

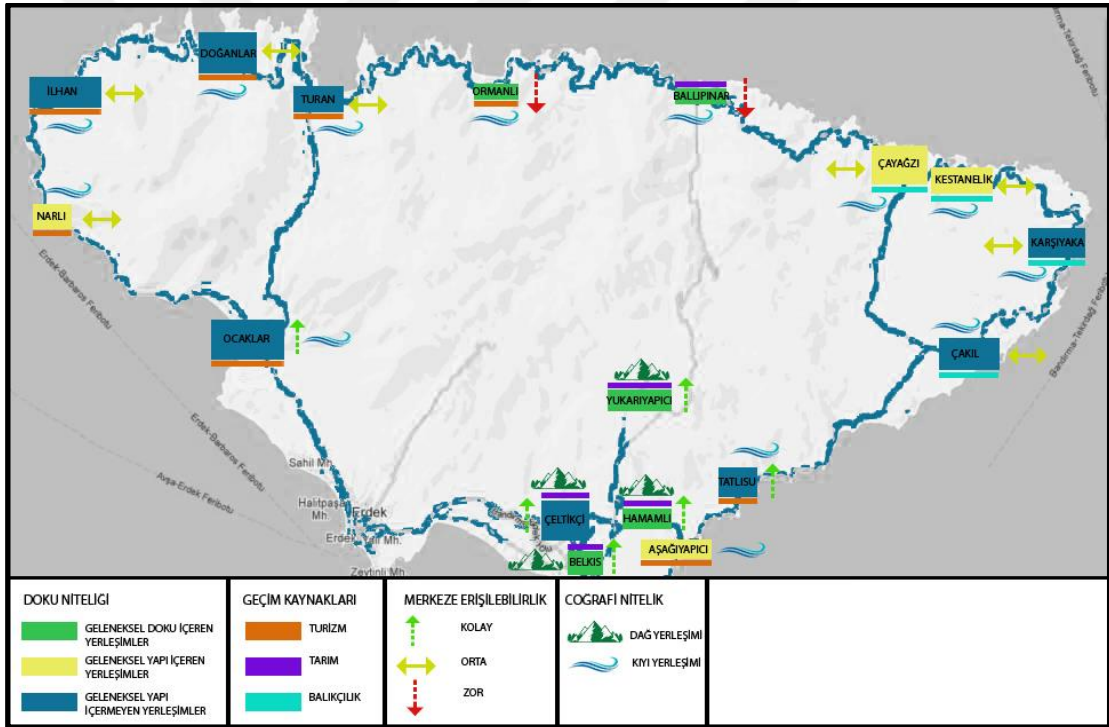
Artake, 1339 yılında Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa tarafından fethedilip, bütün Kapıdağı ile birlikte Türk egemenliğine girmiştir. Osmanlı döneminde ise Erdek, Evliya Çelebi'nin Seyahatname isimli eserinde anlatılmaktadır. Seyahatnamede, 1639 yılında Erdek'e iki kez gelen Evliya Çelebi, Erdek'in tahtanı ve fevkanı iki katlı evlerini, hanlarını, hamamlarını, dört mihrap camilerini ve 25.000 dönüm bağlarından gelen misket üzümünden yapılmış, dokuz çeşit şarabından bahseder (Wikizero, 2019).

Şehir Türk egemenliğine girdikten sonra uzun süre Galata kazasına bağlı Kapıdağı'na ait bir köy iken, 17. yüzyılın ilk yarısında köy halinden çıkarak, bir kaza olmuştur. 19. yüzyılda üzümculük ve kozacılık, bir miktar da ziraatle uğraşılan Erdek kazası, merkezi Bursa olan Hüdavendigar, ardından merkezi Balıkesir olan Karesi sancağına bağlanmıştır. Cumhuriyet devrinde, 1928 yılında Balıkesir iline bağlı bir kaza halini alan Erdek, şimdiye kadar aynı durumunu muhafaza etmiştir. (Ertüzün, 1999).

3.2 Kapıdağ Yarımadası Kırsal Yerleşimleri

Kapıdağ Yarımadası, sahip olduğu doğal ve coğrafi özelliklerinin yanı sıra nitelikli yerleşim alanlarına da sahiptir. Bu yerleşimler tarihi, kültürel ve turistik öneme sahip olması nedeniyle değer taşımaktadır. Kapıdağ Yarımadasının doğal, tarihi ve kültürel değerleri ile bütün olarak anlaşılması için Kağıdağ Yarımadasındaki yerleşimlerin kentsel, mimari ve kültürel değerlerinin tanımlanması gerekmektedir.

Bu yaklaşım ile Kapıdağ Yarımadasında konumlanan 17 adet yerleşim incelenmiştir. Kapıdağ Yarımadasının kentsel, mimari ve kültürel değerlerinin okunması hedefiyle gerçekleştirilen incelemede, öncelikle yerleşimlerin sahip olduğu kültürel unsurlar belirlenmiş, bu unsurlar üzerinden analizler yapılarak yerleşimler sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda gerçekleştirilen ilk analiz, varlığını sürdüren geleneksel yapıların tespit edilmesi ve bu yapıların özgünlük, korunmuşluk durumu, kullanım durumu ve yerleşim içindeki yoğunlukları üzerinden irdelenmesidir. Bir diğer analiz, yerleşimlerde etkin üretim sistemleri, ürün cinsi ve üretim mekanları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Yerleşimlerde gerçekleştirilen son analiz ise konum kaynaklı erişilebilirlik durumu, yerleşimlerin birbirleri ile bağlantıları ve coğrafi niteliklerine dair verilerdir (Şekil 3.9).

Şekil 3.9 Kapıdağ Yarımadası'ndaki kırsal yerleşimler (2018)

Yapılan analizler doğrultusunda, yarımada da bulunan yerleşimler barındırdığı geleneksel yapı stoku üzerinden geleneksel doku içeren yerleşimler, geleneksel yapı içeren yerleşimler ve geleneksel yapı içermeyen yerleşimler olarak üç başlıkta derlenmiştir.

3.2.1 Geleneksel Doku İçeren Yerleşimler

Kapıdağ Yarımadası'nda, barındırdığı geleneksel yapıları ve bu yapıların bir araya gelerek oluşturduğu doku büyük ölçüde korunmuş olan yerleşimler, geleneksel doku içeren yerleşimler olarak belirlenmiştir. Doku niteliği gösteren yerleşimlerde geleneksel ve yeni yapıların yoğunluklarına dair oransal bir tespit yapılmamıştır. Bunun nedeni bazı yerleşimlerde geleneksel yapıların bütün içerisinde az sayıda olmasına rağmen bir arada doku niteliğini sürdürebilmesidir. Bu bağlamda yarımadadaki Ballıpınar, Hamamlı, Belkıs, Yukarıyapıcı, ve Ormanlı yerleşimleri geleneksel doku içeren yerleşimler olarak belirlenmiştir. Ballıpınar ve Ormanlı yerleşimleri, İlçe merkezine zor ulaşılabilir, izole bir halde bulunmaları ve ekonomik faaliyetin sürmesi nedeniyle geleneksel dokusunu korurken, Hamamlı, Belkıs ve Yukarıyapıcı yerleşimleri ise dağlık arazide kurulmuş olmaları ve arkeolojik sit çevresinde konumlanmaları ve bu nedenle iskân edilmemesi ve nüfuslarında artış olmamasının sonucunda geleneksel dokusunu korumuştur (Şekil 3.10).

Şekil 3.10 Kapıdağ Yarımadası'nda geleneksel doku içeren yerleşimler (2018)

3.2.1.1 Ballıpınar Yerleşimi

Ballıpınar, Kapıdağ Yarımadası'nın kuzey sınırında yer alan bir kıyı yerleşimidir. Yerleşimin güneyinde, dağdan gelen nehirlerle taşınan alüvyonlarla oluşmuş verimli

tarım arazileri bulunmaktadır. Yerleşimin doğu ve batısında bulunan yamaçlardaysa zeytinlik alanları bulunmaktadır. Arazi niteliklerinden anlaşılacağı üzere yerleşimin ana geçim kaynakları tarım ve zeytinciliktir. Yerleşime ulaşım 1980'li yılların başına kadar sadece denizden yapılabilirken günümüzde yarımadaı kıyı boyunca çevreleyen asfalt yol ile sağlanmaktadır.

Şekil 3.11 Ballıpınar yerleşimi uydu görünümü (Google Earth, 2019)

Yerleşimin ilk olarak ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu bilinmemekle birlikte 20.yy'ın başlarında yoğunlukla Rum nüfusun yaşadığı bir yerleşim olduğu bilinmektedir (Nisanyanmap, 2018). 1923 yılındaki mübadele ile birlikte burada yaşayan Rum topluluk bölgeden göç etmiş ve boşalan alanlara Selanik ve Kavala'dan gelen Türk gruplar yerleştirilmiştir. Yerleşimin doğusunda bulunan yapılar mübadele öncesi yapılan yapılar olduğu belirtilmektedir. Ancak bu yapıların büyük bir bölümünde, sadece zemin katların korunmuş, üst katlar ise mübadele sonrasında farklı bir yapım sistemi ile yeniden inşa edilmiştir.

Şekil 3.12 Ballıpınar yerleşimi (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşim kuzey-güney doğrultusundaki ana ulaşım aksı üzerinde kurulmuştur. Aksın batısındaki yapılar lineer sokaklar ile ana ulaşım aksına bağlanırken, doğusundaki yapılar organik bir düzende sıralanmıştır. Ana aksın kuzeyinde kahvehane ve caminin bulunduğu köy meydanı yer almaktadır. Aksın güneyinde ise hasat zamanı ürünlerin işlendiği geniş bir açıklık bulunmaktadır. Yakın döneme kadar karayolu bulunmayan ve deniz yoluyla ulaşımı sağlanan yerleşim, oldukça izole bir konumdadır. Bu durum nedeniyle büyük ölçüde özgün durumlarını koruyan ve yığma kagir üstü ahşap karkas yapım sistemine sahip yapıların bir kısmı, günümüzde kullanımını sürdürmektedir (Şekil 3.13). Yerleşimde mübadele döneminden yeni caminin inşa edildiği 1960 yılına kadar cami olarak da kullanılmış; fakat günümüzde atıl durumda bulunan kilise bulunmaktadır.

Şekil 3.13 Ballıpınar yerleşimi geleneksel yapıların dağılımı (2018)

3.2.1.2 Hamamlı Yerleşimi

Hamamlı, Kapıdağ Yarımadası'nın güneyinde dağlık alanda konumlanan bir yerleşimdir. Yerleşimin güneyinde, Kyzikos antik kenti ve yarımadaı anakaraya bağlayan Belkıs tombolosu bulunurken, kuzeyinden orman arazisi yer almaktadır. Yerleşimin çevresindeki arazilerde zeytinlikler bulunmaktadır. Yerleşimde yaşayanların ana geçim kaynakları zeytinciliktir. Yerleşime karayolu ile güneyden ulaşılmaktadır. Kentsel merkezlere oldukça kolay ulaşılabilir konumda olan yerleşim, Erdek ve Bandırma ilçelerine araç ile 15 dakika mesafededir.

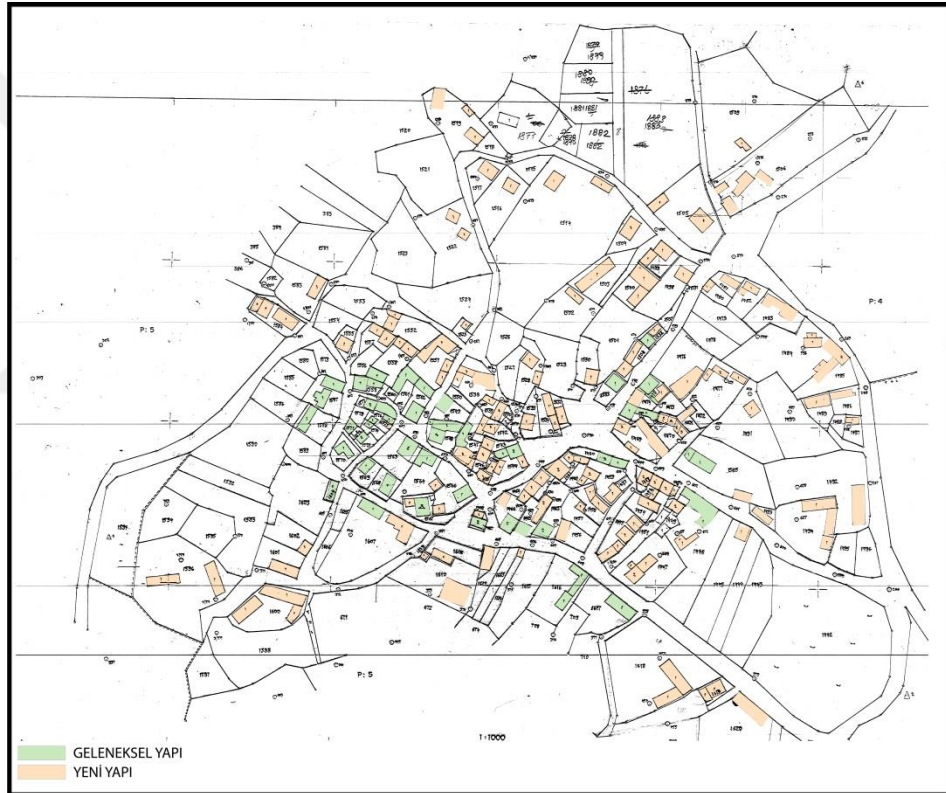
Şekil 3.14 Hamamlı yerleşimi uydu görünümü (Google Earth, 2019)

Yerleşim ilk olarak 15.yy'da II. Bayazıt döneminde Türk nüfus yoğunlukta olarak kurulmuştur (Makris,1959). Günümüzde ayakta kalan geleneksel yapıların yapım dönemlerinin, kullanılan malzeme ve yapım tekniği yorumlandığında, 19.yy sonu 20.yy başı olduğu görülmektedir.

Şekil 3.15 Hamamlı yerleşimi (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşime ulaşımı sağlayan ana yol bakkal, cami, okul ve kahvehanenin bulunduğu köy meydanında sonlanmaktadır. Günümüzde, köy meydanında konumlanan bakkal ve okul faaliyet göstermemektedir. Bu meydandan ayrılan sokaklar, organik bir düzendedirler. Eğimli bir topografyaya sahip olan yerleşimdeki yerleşen yapılar organik bir düzende konumlanmışlardır (Şekil 3.16). Bir bölümü kullanımını sürdürülen geleneksel yapılar taş ve tuğla kagir yapım sistemi ile yapılmıştır. Bu yapım sisteminin yanı sıra, taş kagir zemin kat üzeri ahşap karkas yapım sistemi ile inşa edilmiş yapılar da bulunmaktadır. Yerleşimde okul yapısı dışında nitelikli kamusal yapı bulunmamaktadır.

Şekil 3.16 Hamamlı yerleşimi geleneksel yapıların dağılımı (2018)

3.2.1.3 Belkıs Yerleşimi

Belkıs Kapıdağ Yarımadası'nın güneyinde dağlık alanda konumlanan bir yerleşimdir. Yerleşimin güneyinde Kyzikos antik kenti yer almaktadır. Ana geçim kaynağı zeytincilik olan yerleşimin çevresinde zeytinlikler bulunmaktadır.

Erişilebilirliği güçlü olan yerleşime Bandırma ve Erdek ilçelerinden karayolu 15 dakikada ulaşılmaktadır.

Şekil 3.17 Belkıs yerleşimi uydu görünümü (Google Earth, 2019)

Yerleşim 20.yy başlarında Yukarıyapıcı yerleşiminden gelen Pomak topluluklar tarafından kurulmuştur (Nisanyanmap,2018). Yerleşimde bulunan geleneksel yapılar da 20.yy'ın başlarına tarihlenmektedir.

Şekil 3.18 Belkıs yerleşimi (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşim kuzey güney doğrultusundaki ana bir aks üzerinde eğimli bir arazide konumlanmaktadır. Bu aksın kuzey ucunda, etrafında cami, kahvehane ve bakkalın bulunduğu köy meydanı yer almaktadır. Yerleşimde tarihi ve mimari özellikleri ile nitelikli olarak tanımlanabilecek kamusal yapı bulunmamaktadır. Genellikle iki katlı yapılardan oluşan geleneksel yerleşim dokusunda görülen geleneksel konutlar taş kagir üzeri tuğla dolgu ahşap karkas yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Bazı yapılarda zemin katın bir kısmının tuğla dolgu ahşap karkas yapım sistemi ile inşa edildiği örnekler de görülmektedir. Günümüzde geleneksel yapı stokunun büyük bir bölümü kullanılmaktadır (Şekil 3.19).

Şekil 3.19 Belkıs yerleşimi geleneksel yapıların dağılımı (2018)

3.2.1.4 Yukarıyapıcı Yerleşimi

Yukarıyapıcı yerleşimi, yarımadanın kuzey-güney ve doğu-batı doğrultularında merkeze kolay ulaşılabilir konumda dağlık bir bölgede kurulmuş bir yerleşimdir. Güneyinden dere geçen yerleşimin etrafında zeytinlikler ve orman arazileri bulunmaktadır. Ana geçim kaynağını tarım oluşturmaktadır. Ayrıca, günümüzde Bandırma'da yer alan tavuk endüstrisinin etkisiyle gelişen tavuk üretimi bölgenin

geçim kaynakları arasında yer almıştır. Yerleşim, Düzler mevkiinden Belkıs yerleşimine bağlanan ulaşım arterinin devamında yer almaktadır.

Şekil 3.20 Yukarıyapıcı yerleşimi uydu görünümü (Google Earth, 2019)

Yerleşim ilk olarak kimler tarafından hangi dönemde kurulduğu bilinmemektedir. 20.yy başlarında Rum nüfusun yoğunlukta olduğu Yukarıyapıcı yerleşiminin demografik yapısı mübadele ile değişmiş, Rum gruplardan boşalan alanlara Selanik ve Kavala'dan gelen Türk nüfus yerleştirilmiştir. (Nisanyanmap, 2018). Yerleşimdeki geleneksel yapılar kullanılan malzeme ve yapım tekniğine bakılarak, 19.yy sonu ve 20.yy başına tarihlenebilmektedir.

Şekil 3.21 Yukarıyapıcı yerleşimi (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşimin kuzey bölümü eğimli, güney bölümü ise düz bir arazi yapısına sahiptir. Yerleşimi dokusunu oluşturan sokaklar ve yapılar organik bir düzende gelişmiştir. Yerleşimin batı bölgesinde yerleşim ölçeğinde meydan olarak tarifienebilecek, etrafında cami ve kahvehanenin bulunduğu kamusal odak yer almaktadır. Yerleşimde mimari niteliğe sahip kamusal bir yapı bulunmamaktadır. Genellikle iki katlı yapılardan oluşan konut dokunun ana yapım sistemi tuğla dolgu ve kerpiç dolgu ahşap karkas yapım sistemidir. Geleneksel yapıların bir bölümü kullanımını sürdürüken, büyük bir bölümü metruk durumdadır (Şekil 3.22).

Şekil 3.22 Yukarıyapıcı yerleşimi geleneksel yapıların dağılımı (2018)

3.2.1.5 Ormanlı Yerleşimi

Ormanlı yarımadaının kuzeyinde konumlanan bir kıyı yerleşimidir. Yerleşimin güneyi dağlık orman arazisidir. Yerleşimin batısında ise tarım arazileri yer almaktadır. Ana geçim kaynağı tarım ve yaz döneminde etkin olan turizmdir. Yerleşime ulaşım yarımadaıy çevreleyen karayolu ile sağlanmaktadır.

Şekil 3.23 Ormanlı yerleşimi uydu görünümü (Google Earth, 2019)

Yerleşimin kuruluş tarihi ve kuran topluluk hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Mübadele dönemi öncesi çoğunlukla Rum topluluğun yoğun olduğu Ormanlı'ya, mübadele sonrasında Manav Türkleri yerleştirilmiştir (Nisanyanmap, 2018). Yarımada'daki geleneksel yapılar, kullanılan malzeme ve yapım tekniğine bakıldığında 19.yy sonu ve 20.yy başına tarihlenebilmektedir.

Şekil 3.24 Ormanlı yerleşimi (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşimdeki geleneksel yapılar, kuzey güney doğrultusundaki aks üzerinde konumlanmıştır. Bu aks ile yerleşime ilçe merkezinden ulaşımı sağlayan ana yolun kesiştiği noktada cami, bakkal ve kahvehanenin bulunduğu köy meydanı yer almaktadır. Yerleşimde tarihi ve mimari olarak nitelikli olarak sınıflandırılabilen tek kamusal yapı, taş kagir bir camidir. Yerleşimdeki konutlarda yapım sistemi olarak taş kagir veya zemin katta taş kagir, birinci katta tuğla veya kerpiç dolgu ahşap karkasın izlendiği karma yapım sistemi kullanılmıştır. Günümüzde geleneksel yapıların büyük bir bölümü kullanımını sürdürmektedir (Şekil 3.25).

Şekil 3.25 Ormanlı yerleşimi geleneksel yapıların dağılımı (2018)

3.2.2 Geleneksel Yapı İçeren Yerleşimler

Yarımada bütününde yapılan incelemeler doğrultusunda, geleneksel yapı barındıran, fakat bu yapıların yerleşim bütününde dağınık ve tekil olarak varlık sürdürdüğü ve bu nedenle, geleneksel doku niteliğini sürdüremeyen yerleşimler “Geleneksel Yapı İçeren Yerleşimler” olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda yarımadadaki Narlı, Aşağıyapıcı, Kestanelik ve Çayağzı yerleşimleri, geleneksel yapı

içeren yerleşimler olarak belirlenmiştir. Narlı ve Aşağıyapıcı yerleşimleri turizmin, Kestanelik ve Çayağzı yerleşimleri ise ekonomik faaliyetlerin yoğunluğu sebebiyle yerleşimde artan nüfusun tetiklediği yoğun yapılaşma ve soylulaşma nedeniyle ile geleneksel dokusunu kaybetmiştir (Şekil 3.26).

Şekil 3.26 Kapıdağ Yarımadası'nda geleneksel yapı içeren yerleşimler (2018)

3.2.2.1 Narlı Yerleşimi

Narlı, yarımadaının batısında, turizm etkisinin yoğun olarak yaşandığı bölgede konumlanan bir kıyı yerleşimidir. Yerleşimin üzerinde konumlandığı alan denize burun şeklinde uzanmaktadır. Yerleşimin doğal yapısı nedeniyle üç tarafından deniz ile çevrelenmekte, doğusunda ise orman arazisi bulunmaktadır. Narlı'ya ulaşım kara yolu ile sağlanmakta, özel araçla ulaşımın yanı sıra düzenli toplu taşıma imkânı da bulunmaktadır.

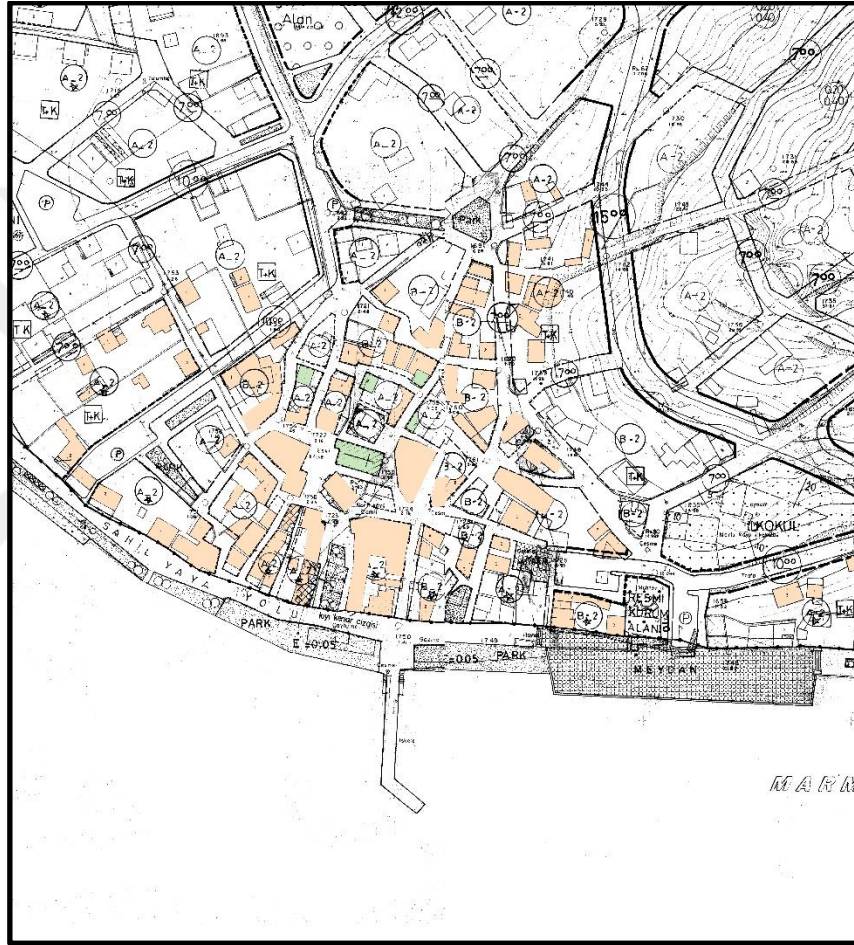
Şekil 3.27 Narlı Yerleşimi uydu görünümü (Google Earth, 2019)

Yerleşimin ilk kuruluş tarihi ve kuran topluluk bilinmemekle birlikte, yirminci yüzyıl başlarında çoğunlukla Rum nüfusun yaşadığı bir yerleşim olduğu tespit edilmiştir. (Nisanyanmap, 2018) Mübadeleden sonra Rum topluluklardan boşalan alan, Makedonya'nın Orma ve Sosandra köylerinden gelen Pomak'lar yerleşmişlerdir.

Şekil 3.28 Narlı yerleşimi (Kişisel arşiv, 2018)

Turizm etkisi ile yazlık bir yerleşime dönüşmüş olan Narlı'da yerel halkın büyük bir bölümü göç etmiş ve geleneksel yapılarının büyük bir kısmı yok olmuştur. Turizmin etkisindeki yerleşimin merkezi ve çevresinde yeni yapılar gözlenmektedir. Yerleşimin merkezinde taş kagir yapım sistemi ile inşa edilmiş bir adet kilise ve kilisenin etrafında konumlanan dört adet geleneksel konut yapısı bulunmaktadır (Şekil 3.29).

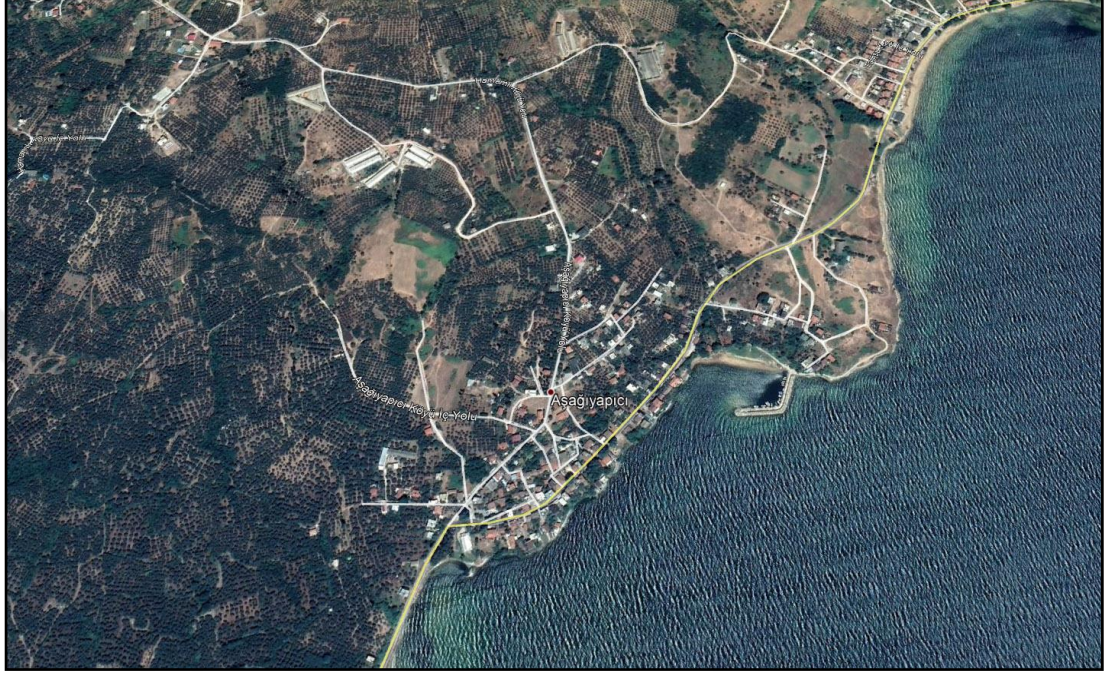

Şekil 3.29 Narlı yerleşimi geleneksel yapı dağılımı (2018)

3.2.2.2 Aşağıyapıcı Yerleşimi

Aşağıyapıcı, yarımada'nın güneyinde ve yarımada ile anakarayı birbirine bağlayan Belkis tombolosunun kuzeyinde yer alan bir kıyı yerleşimidir. Erdek ve Bandırma ana yolundan ayrılarak, Tatlısu istikametine giden yol üzerinde lineer bir aksta konumlanan yerleşimin kuzey yamaçlarında tarım arazileri bulunmaktadır. Bandırma

ve Erdek ilçelerine 15 km mesafede olan yerleşime düzenli olarak toplu taşıma imkanı vardır. Yerleşimin ana geçim kaynağı tarım ve zeytinciliktir. Yerleşimde bütün yıl kullanılan yapıların dışında, yaz aylarında ikincil konut olarak kullanılan yapılar da bulunmaktadır.

Şekil 3.30 Aşağıyapıcı yerleşimi uydu görünümü (Google Earth, 2019)

Aşağı yapıcının ne zaman ve hangi topluluk tarafında kurulduğuna dair bir veri olmasa da, yirminci yüzyıl başlarında çoğunlukla Rum nüfusun yoğun olduğu bir yerleşim olduğu bilinmektedir (Nisanyanmap, 2018). Mübadele kapsamında Rum topluluklardan boşalan bölgeye Rumeli’den gelen Türkler yerleştirilmiştir.

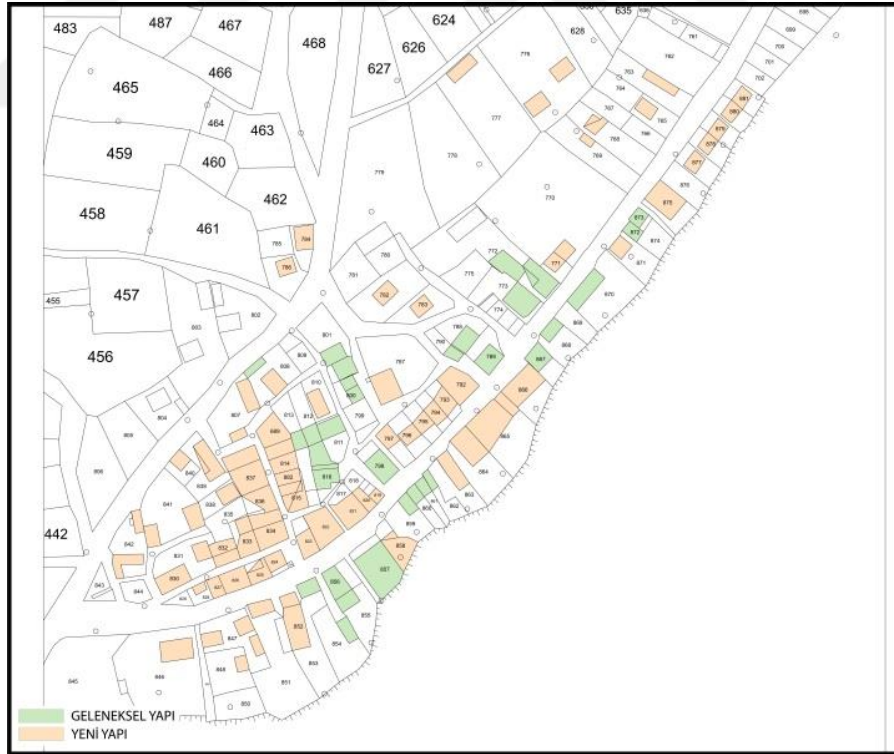

Şekil 3.31 Aşağıyapıcı yerleşimi (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.32 Aşağıyapıcı yerleşimi (Kişisel arşiv, 2018)

Turizm etkisi ve Bandırma, Erdek gibi yerleşim merkezlerine kolay ulaşılabilir olması ile birlikte ikincil konutlar için cazip bir yerleşime dönüşen Aşağıyapıcı’da, geleneksel yapıların büyük bir bölümü yok olmuştur. Yerleşimde kamusal bir yapı bulunmamasıyla birlikte, doku içinde dağınık biçimde taş kagir veya taş kagir üzeri ahşap karkas konut yapılarına gözlemlenmektedir (Şekil 3.33).

Şekil 3.33 Aşağıyapıcı yerleşimi geleneksel yapı dağılımı (2018)

3.2.2.3 Kestanelik Yerleşimi

Kestanelik, yarımadaının kuzeyinde konumlanmış bir kıyı yerleşimidir. Coğrafi özellikleri gereği doğal bir liman olma özelliği taşıyan yerleşimin güney yamaçlarında orman arazileri yer almaktadır. Yerleşime ulaşım yarımadaı çevreleyen karayolu ile sağlanmaktadır. Kestanelik'te yaşayanların ana geçim kaynağını balıkçılık oluşturmaktadır.

Şekil 3.34 Kestanelik yerleşimi uydu görünümü (Google Earth, 2019)

Kestanelik yerleşiminin kuruluş zamanı ve kuran topluluk hakkında bir bilgi olmamakla birlikte, yirminci yüzyıl başlarında Rum topluluğun yoğun olduğu bir yerleşim olduğu bilinmektedir (Nisanyanmap, 2018)

Şekil 3.35 Kestanelik yerleşimi (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 3.37 Çayağzı yerleşimi uydu görünümü (Google Earth, 2019)

Yerleşimin ne zaman ve kim tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Cumhuriyet öncesinde Türk ve Rum nüfusu yoğunluğunun birbirine yaklaşık olduğu Çayağzı yerleşiminin, yirminci yüzyıl başlarında, Rum ve Manav toplulukların iskân alanı olduğu bilinmektedir. (Nisanyanmap, 2018)

Şekil 3.38 Çayağzı yerleşimi (Kişisel arşiv, 2018)

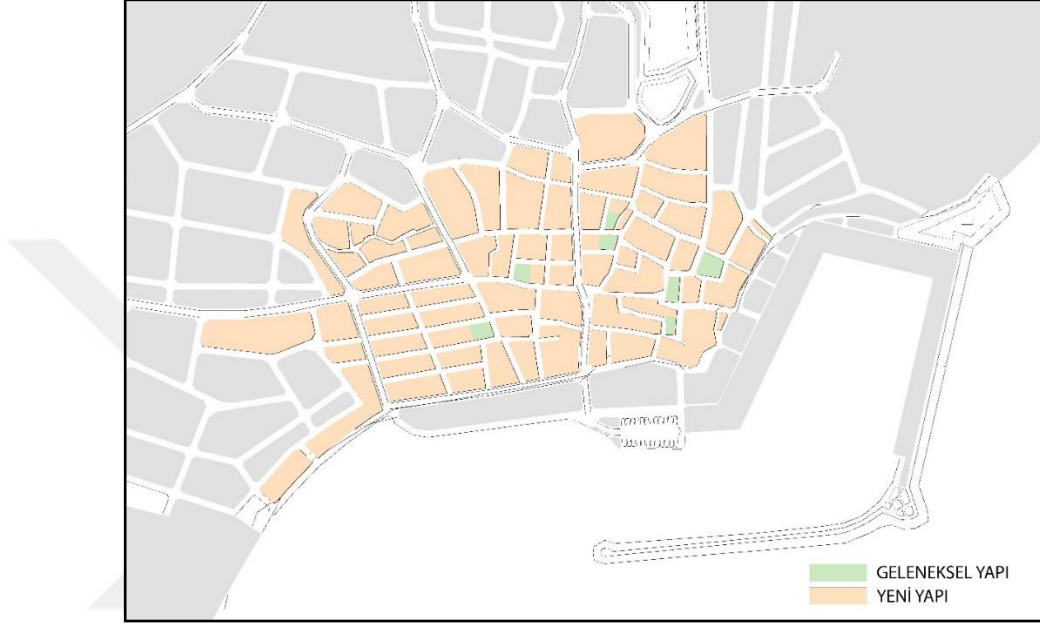
Şekil 3.40 Karşıyaka yerleşimi uydu görünümü (Google Earth, 2019)

Karşıyaka yerleşiminin eski adı Perema olduğu bilinmektedir. Osmanlı döneminde Rum topluluklar nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır. 1905 yılında yerleşimin nüfusu 3400 kişidir (Nisanyanmap, 2018). Mübadele ile birlikte Yunanistan'ın Kavala bölgesindeki Limnia yerleşiminden gelen Türk topluluklar yerleşmiştir (Erdek, 2016). Kapıdağ Yarımadası'ndaki yerleşimler ile karşılaştırıldığında oldukça büyük bir alana ve nüfusa sahip Karşıyaka, büyükşehir yasasının uygulanmaya başladığı döneme kadar Erdek ilçesinin beldesi statüsünde bulunmaktadır. Günümüzde mahalle statüsündedir.

Şekil 3.41 Karşıyaka yerleşimi (Kişisel arşiv, 2018)

Kapıdağ Yarımadası'ndaki balıkçı yerleşimlerinde görüldüğü gibi, Karşıyaka yerleşimi de dışa göç vermemiştir. Ancak balıkçılığın getirdiği ekonomik refah ile birlikte geleneksel yapılar yıkılarak yerlerine yeni yapılar yapılmıştır. Günümüzde yaklaşık on adet geleneksel konut yapısı ve okula yapısı bulunmakta, konut yapılarından bazıları günümüzde kullanılmaya devam etmektedir (Şekil 3.42).

Şekil 3.42 Karşıyaka yerleşimi geleneksel yapı dağılımı (2018)

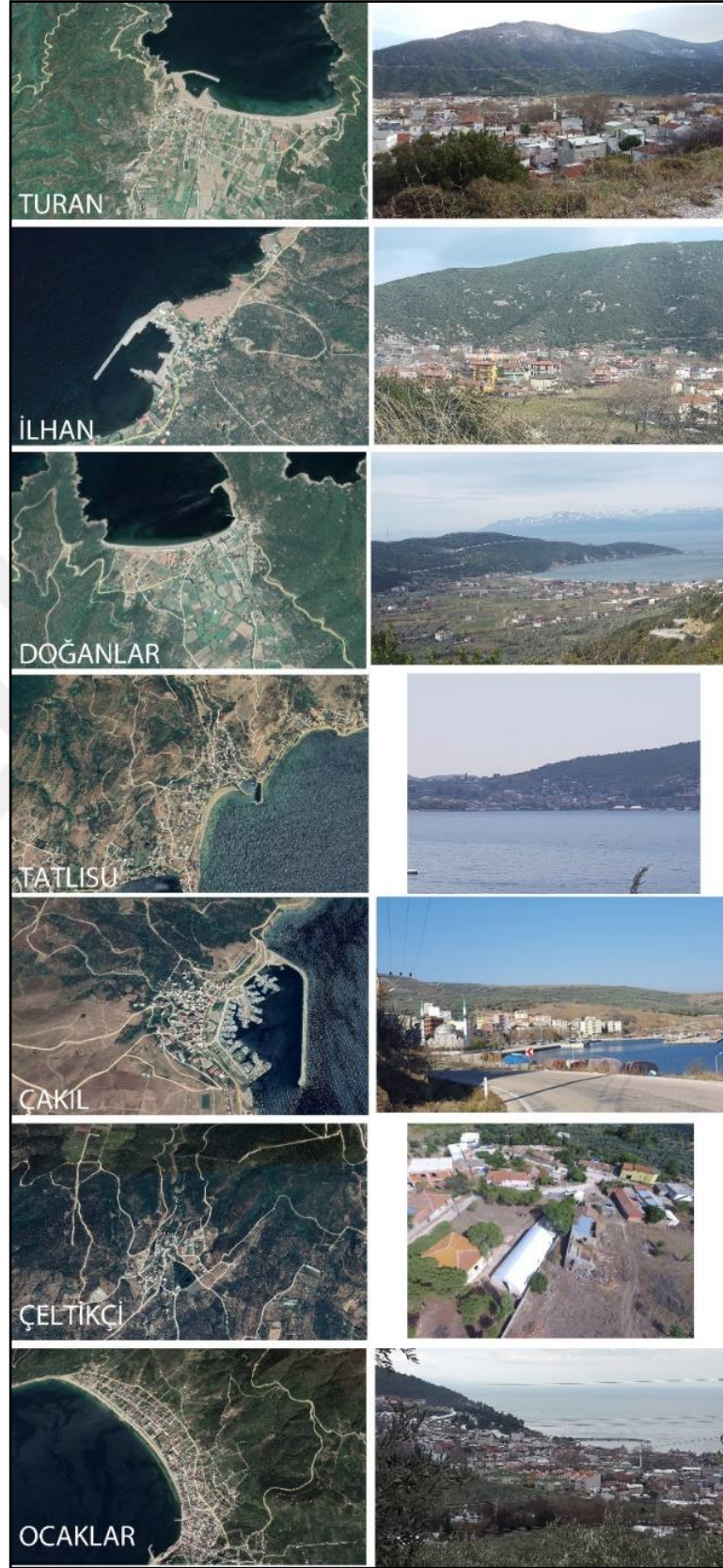
3.2.3 Geleneksel Yapı İçermeyen Yerleşimler

Yarımadadaki yerleşimler demografik açıdan benzer tarihsel süreçler geçirmelerine rağmen, ulaşım kolaylığı, sahip olduğu doğal ve çevresel veriler, ekonomik faaliyetleri gibi etkiler nedeniyle fiziksel dönüşüm açısından farklılaşmıştır. Yapılan incelemelerde, turizm baskısı ve kullanıcının değişen konfor beklentilerindeki değişim nedeniyle bazı yerleşimlerde varlığı bilinen geleneksel yapı stokunun tamamının yitirildiği belirlenmiştir. Bu kapsamda, geçmişte geleneksel yapı stokunu içerdiği bilinmekle birlikte, söz konusu yapıların günümüze ulaşmadığı yerleşimler “Geleneksel Yapı İçermeyen Yerleşimler” olarak tanımlanmıştır (Şekil 3.43). Bu bağlamda Turan, İlhanlar, Doğanlar, Tatlısu, Çakıl, Çeltikçi ve Ocaklar yerleşimleri, geleneksel yapı içermeyen yerleşimler olarak belirlenmiştir (Şekil 3.44). Bu

yerleşimler, geleneksel yapı içirme hedefi ile kurgulanan bu çalışmada detaylı olarak irdelenmemiştir.

Şekil 3.43 Kapıdağ Yarımadası'nda geleneksel yapı içermeyen yerleşimler (2018)

Şekil 3.44 Geleneksel yapı içermeyen yerleşimler (Google Earth, 2019)

3.3 Değerlendirme

Çalışmanın bu bölümünde yerleşimlere dair unsurlar üzerinden gerçekleştirilen ve bölüm 3.2’de aktarılan analizler, birlikte okunarak değerlendirmekte ve bu değerlendirme sonucunda çalışma alanı olarak belirlenen yerleşimler tanımlanmaktadır.

Yerleşimlere dair kentsel, mimari ve kültürel değerler, bazı yerleşimlerde sahip oldukları potansiyeller nedeniyle korunmuş bazı yerleşimlerde ise ortaya çıkan koruma sorunları nedeniyle yok olmuştur. Bu bakışla yerleşimler irdelendiğinde, turizm faaliyetleri ve bunların neden olduğu yapılaşmalar yarımada için önemli bir koruma sorunu olduğu belirlenmiştir. Yarımada batısında yer alan Ocaklar, Narlı, İlhan, Doğanlar, Turan ve Ormanlı yerleşimleri, kıyı turizmi çerçevesinde yoğun bir ilişki içindedir. Bu durum yerleşimlerin sahip olduğu geleneksel dokunun turizm etkisi ile bozulmasına neden olmuş ve niteliksiz yeni yapılaşmayı tetiklemiştir. Ballıpınar yerleşimi benzer bir turizm niteliğine sahip olmasına rağmen diğer yerleşimlere göre merkezden erişilebilirliğinin zor olması nedeniyle söz konusu deneyim hattında yer almamış, böylelikle koparak geleneksel dokusunu korumuştur. Turizmin yarımada güneyinde yer alan Aşağıyapıcı ve Tatlısu yerleşimlerinde gözlenen turizm tahribatı ise, ziyaretçiler tarafından ikincil konut alanı olarak kullanmakta, bu durum niteliksiz yeni yapılaşmaya neden olmaktadır.

Yerleşimlerin geleneksel dokusunu koruyamamasındaki bir diğer etken ise yarımada ekonomik yapı ve üretim sisteminin tetiklediği hızlı nüfus artışıdır. Yarımada doğusunda yer alan Çayağzı, Kestanelik, Çakıl ve Karşıyaka yerleşimlerinde balıkçılık ana ekonomik girdidir. Bu durum yerleşimlerde yaşayanların kalıcı olmasını sağlarken aynı zamanda nüfusun artmasına da neden olmuş ve yerleşimlerin merkez ile iletişimlerin güçlü olmasını sağlamıştır. Bunun sonucunda yerleşimlerde hızla artan nüfus mevcut yapı stoğunun ve bu yapıların konfor şartlarının yetersiz olmasına, yeni yapılaşmaya neden olmuş ve geleneksel dokunun kaybına yol açmıştır. Öte yandan Ballıpınar, Yukarıyapıcı, Hamamlı ve Belkıs yerleşimlerinde

geleneksel üretim sistemlerinin devam etmesi yerleşimlerdeki yaşamın sürdürülmesine katkı sağlamış, geleneksel doku büyük ölçüde korunmuştur.

Yerleşimlerin koruma durumlarının bir diğer etkeni yarımada bütünündeki konumları, merkez yerleşimden erişim olasılıkları ve coğrafi nitelikleridir. Ormanlı ve Ballıpınar yerleşimleri merkezden zor ulaşılabilir, izole kıyı yerleşimleridir. Yerleşimlerin merkez ile ilişkilerinin zayıf olması, geleneksel dokunun korunmasını sağlamıştır. Yukarıyapıcı, Belkıs ve Hamamlı yerleşimleri ise merkezden kolay ulaşılabilir dağ yerleşimleridir. Bu yerleşimlere merkezden erişim merkezden kolay olsa da kıyı yerleşimlerinde gözlenen ziyaretçi yoğunluğunun bulunmaması ve dolayısıyla turizm baskısına maruz kalmamaları geleneksel dokunun korunmasını sağlamıştır.

Bu bakışla geleneksel dokunun gözlendiği yerleşimler için Ballıpınar ve Hamamlı yerleşimleri, kırsal fiziksel çevrenin ve kırsal yaşamın sürdürülebiliyor olması, barındırdığı geleneksel yapıların doku niteliği taşıması, geleneksel yapıların özgünlüğünü koruması, yapıların önemli bir bölümünün halen kullanılıyor olması, allıpınar yerleşiminde etkin turizm baskısı ile Hamamlı yerleşiminde sürdürülebilen kırsal yaşamın yanı sıra arkeolojik alan varlığı nedeniyle çalışma alanları olarak seçilmiştir.

BÖLÜM DÖRT

BALLIPINAR VE HAMAMLı YERLEşİMİ KIRSAL MİMARİSİ

Bu bölümde Kapıdağ Yarımadası'nın kırsal karakterinin ve geleneksel konut mimarisinin anlaşılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda incelenecek olan yerleşimler özgün kentsel, mimari ve kültürel karakterinin sürdürebilen örnekler olarak tanımlanmıştır. Kapıdağ Yarımadası bütününde gerçekleştirilen incelemeler doğrultusunda Ballıpınar, Hamamlı, Belkıs, Yukarıyapıcı ve Ormanlı yerleşimleri geleneksel doku içeren yerleşimler olarak tespit edilmiştir. İlçe merkezlerine zor ulaşılabilir bir konumda bulunan Ballıpınar yerleşiminde, geleneksel yapıların ve kırsal yaşam sürekliliğini korumaktadır. Hamamlı yerleşimi ilçe merkezlerinde kolay ulaşılabilir bir konumda bulunmakta, arkeolojik sit alanı içinde bulunması nedeniyle geleneksel yapılarını koruyabilmiştir. Belkıs ilçe merkezlerine kolay ulaşılabilir bir konumda bulunmakta, geleneksel konut dokusunu ve kırsal yaşam alışkanlıklarını günümüzde de sürdürebilmektedir. Yukarıyapıcı yerleşimi dağlık bir arazide konumlanması nedeniyle turizm baskısı altına girmemiş, geleneksel yapı ve kırsal karakterini koruyabilmiştir. Yerleşimdeki diğer yerleşimlere göre küçük ölçekli olan Ormanlı yerleşimi, ilçe merkezlerine zor ulaşılabilir bir konumda bulunmakta, sahip olduğu doğal güzellikler nedeniyle turizm baskısı altına girmesine rağmen geleneksel dokusunu koruyabilmiştir. Ballıpınar yerleşimi turizm baskısı altında olmaması nedeniyle kırsal karakterini en fazla koruyabilen yerleşim olması, Hamamlı yerleşimi ise arkeolojik sit alanı içerisinde bulunması nedeniyle katmanlaşan tarihi dokuya sahip olması nedeniyle diğer yerleşimlerden ayrılmaktadır.

Yukarıda tanımlandığı üzere, geleneksel yapıların özgünlüğünü koruması; bu yapıların önemli bir bölümünün halen kullanılıyor olması; barındırdığı geleneksel yapıların doku niteliği taşıması ve sokak ile ilişkilerinin incelenebiliyor olmasının yanı sıra konumsal ve demografik özellikleri açısından farklı potansiyellere ve koruma sorunlarına sahip olmaları nedeni ile Hamamlı ve Ballıpınar yerleşimleri çalışma alanı olarak seçilmişlerdir. Her iki yerleşimde de istihdam ve sosyo-ekonomik beklenti odaklı göç gözlenmektedir. Öte yandan Ballıpınar Yerleşimi, denetim eksikliği nedeniyle izinsiz yapılaşmaya elverişli bir hale gelmektedir. Kent merkezine kolay

ulaşılabilir konumda olan Hamamlı yerleşiminde ise, kent merkezinde yaşamak istemeyen fakat her gün kentteki işlerine gidebilecek bir konumda olması nedeniyle, alternatif bir yaşam alanı olma özelliğine sahiptir ve yeni yapılaşma ve soylulaşma riskini taşımaktadır. Ballıpınar Yerleşimi kıyı-kenar şeridi etkisi altında kalmakta ve yapılaşma şartları buna göre belirlenmektedir. Hamamlı Yerleşimi ise Kyzikos antik kentinin yamaçlarında kurulmuştur ve 3.derece arkeolojik sit özelliğine sahiptir. Bu nedenle Hamamlı çok katmanlı tarihsel dokuya sahiptir.

Detaylı inceleme için seçilen yerleşimlerde, yerleşimlerin kırsal karakterinin ve geleneksel konut mimarisinin tanımlanması hedefi ile alan çalışmaları yapılmıştır. Bu alışmalar kapsamında yerleşimlerin ulaşımı ve yerleşim içindeki dolaşımı sağlayan ulaşım olasılıkları, yerleşimde arazi kullanımı, kırsal atmosferin önemli bir parçası olan sokaklar ve yerleşimdeki fiziksel değişime etkin olan plan kararları irdelenmiş; varlığını sürdüren geleneksel yapıların kullanım durumu, parsel kullanımları, yapıım tekniği, kat adedi ve fonksiyonları analiz edilmiştir.

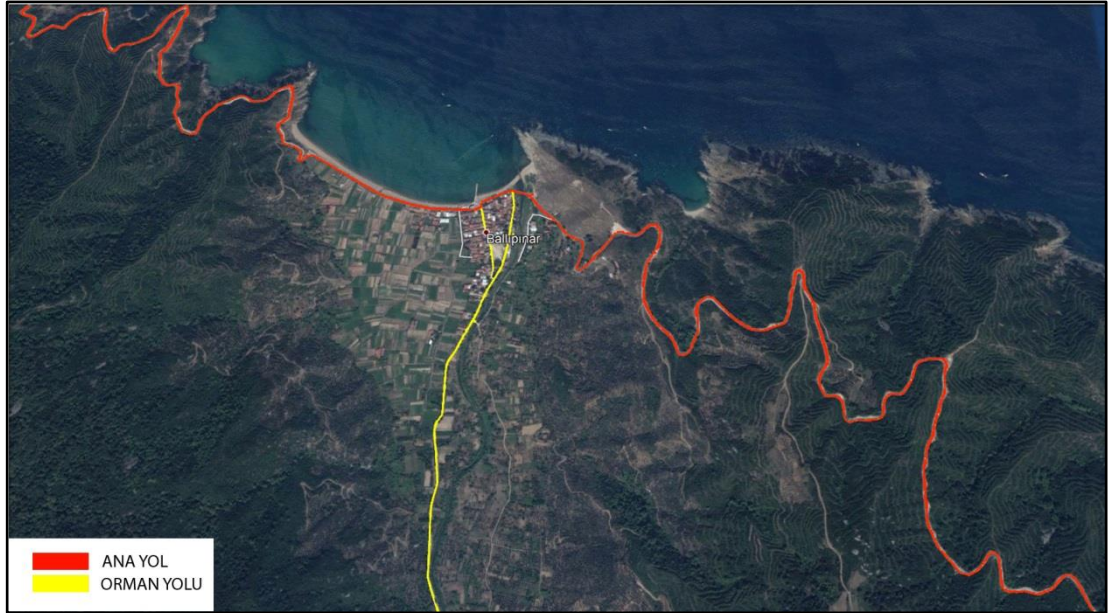
4.1 Ballıpınar Yerleşimi

Ballıpınar Yerleşimi, Kapıdağ Yarımadasının en kuzeyinde yer almaktadır. Bandırma ve Erdek ilçe merkezlerine en zor ulaşılabilir konumda yer alan yerleşimin batısında Ormanlı yerleşimi, doğusunda ise Çayağzı yerleşimi bulunmaktadır. Yerleşimin nüfusu 2018 verilerine göre 443 kişidir (TUİK, 2019). Ballıpınar köyünün ana geçim kaynağı tarımdır. Zeytin ve kırmızı soğan yerleşimde üretilen başlıca tarım ürünleridir.

Ballıpınar yerleşiminin eski adı Langada olarak bilinmektedir. Rumca olan Langada'nın Türkçe karşılığı Koca burgaz (Büyük kale) olarak çevrilmiş ve bir süre yerleşim Kocaburgaz olarak anılmıştır. 1828 yılında 80 ailenin yaşadığı yerleşimde, 1923'deki mübadele öncesinde 950 kişilik nüfus ve yaklaşık 200 ailenin yaşadığı tespit edilmiştir. 1922 yılında yaşanan mübadele ile yerleşimden göç etmek durumunda kalan Rum nüfus yerine Rumeli'den gelen Türkler yerleştirilmiştir. (Makris,1959).

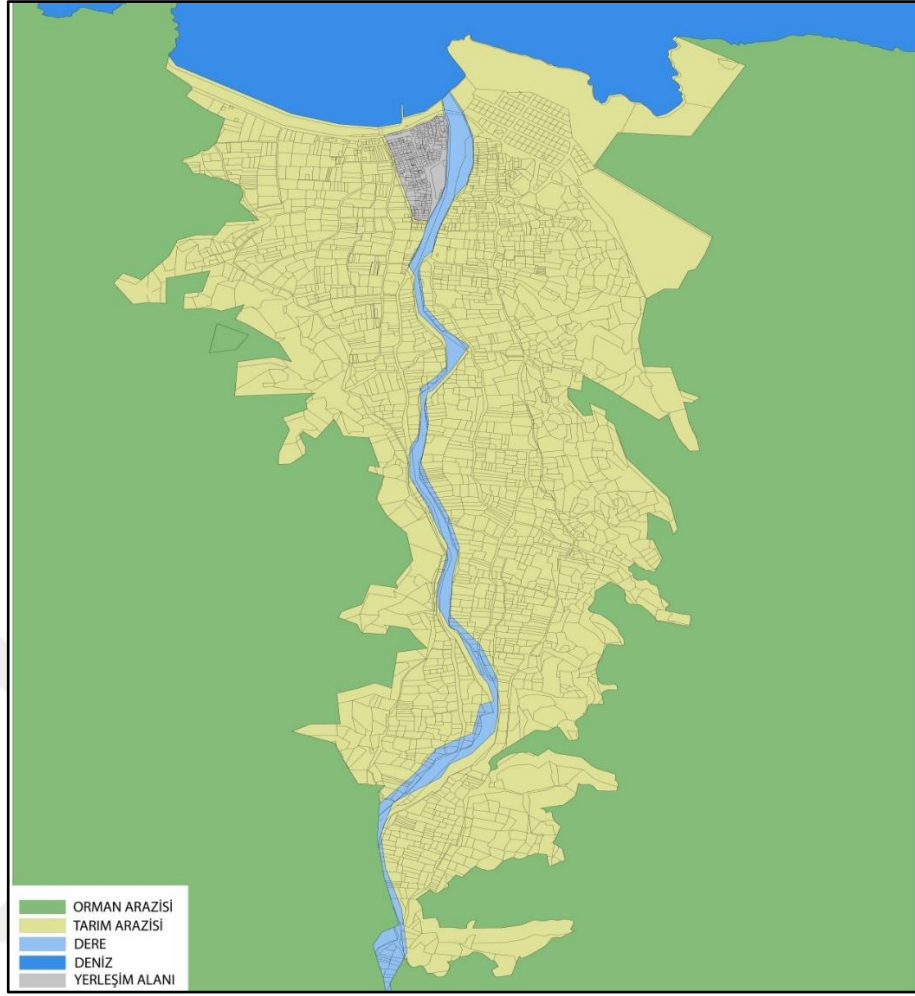
4.1.1 Ballıpınar Yerleşimi Kırsal Karakteri

Ballıpınar yerleşimi Marmara Denizi'nin güneyinde konumlanan bir kıyı yerleşimidir. 1980'li yıllara kadar kara ulaşımı olmayan yerleşime günümüzde hem doğu hem de batı yönünden ulaşılabilir. Batı yönünden gelen karayolu Erdek-Narlı-Ormanlı yerleşimi güzergahından, doğudan gelen karayolu ise Aşağıyapıcı-Tatlısu-Çayağzı yerleşimi güzergahından geçmektedir. Ayrıca Kapıdağ Yarımadasının güneyde Belkıs yerleşiminden başlayarak Yukarıyapıcı yerleşiminden de geçen, kuzeyde Ballıpınar yerleşimi ile biten bir orman yolu da bulunmaktadır (Şekil 4.1).

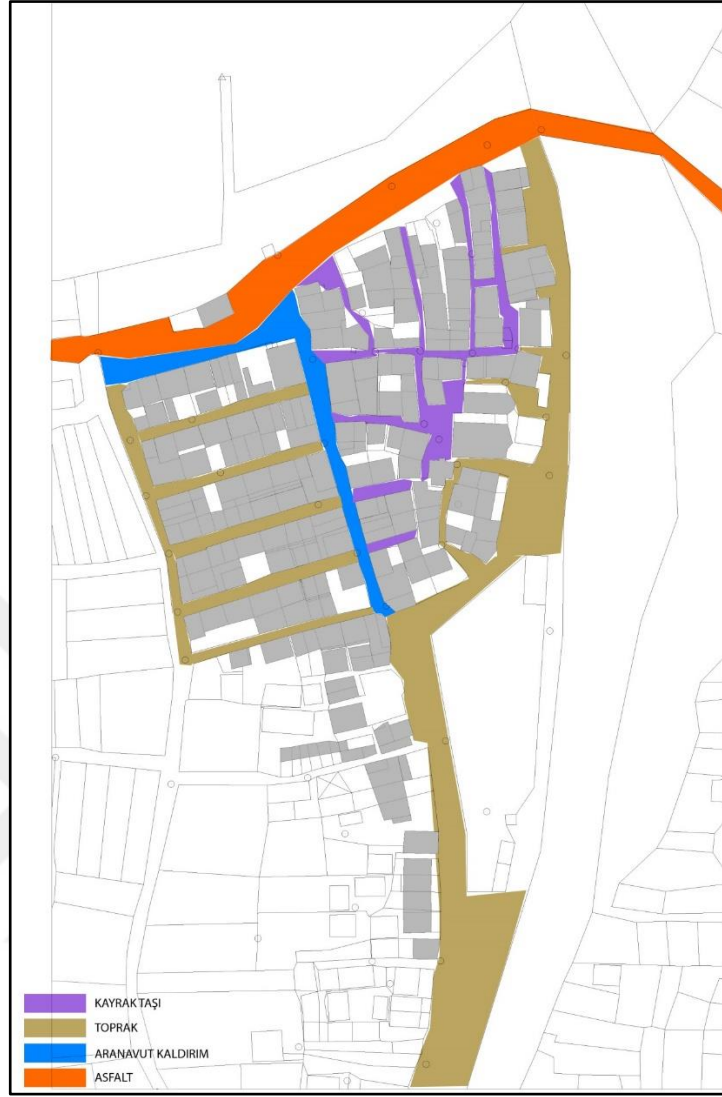
Şekil 4.1 Ballıpınar yerleşimine ulaşım (Google Earth, 2019'dan yararlanılarak oluşturulmuştur)

Ballıpınar yerleşiminin güney-kuzey hattında bir adet dere bulunmakta, yerleşim derenin deniz ile buluştuğu noktanın batı kıyısında yer almaktadır. Düzlük olan yerleşimin çevresi, tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Tarım arazilerinin çevresinde ise orman arazileri bulunmaktadır (Şekil 4.2).

Şekil 4.2 Ballıpınar yerleşimi arazi kullanımı (2018)

Ballıpınar yerleşiminin iç ve dış ulaşımını sağlayan iki ana ulaşım arteri bulunmaktadır. Bunlardan doğu-batı yönündeki aks yerleşimi Çayağzı ve Ormanlı yerleşimlerine bağlamakta, kuzey-güney doğrultusundaki aks ise yerleşim içi ulaşımı sağlamaktadır. Ballıpınar yerleşiminin diğer yerleşimlere bağlayan ana ulaşım arteri asfalt kaplıdır. Kuzey güney doğrultusundaki ulaşım arteri Arnavut kaldırımı ile kaplanmış, arterin doğusundaki sokaklarda kayrak taşı kaplama, batısında ise sıkıştırılmış toprak zemin görülmektedir. Ayrıca yerleşimin dış sınırındaki sokaklarda da sıkıştırılmış topraktır (Şekil 4.3).

Şekil 4.3 Ballıpınar yerleşimi sokak kaplamaları (2018)

Şekil 4.4 Ballıpınar yerleşimi sokak kaplamaları (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.5 Ballıpınar yerleşimi yapı yoğunluğu: dolu-boş alan analizi (2018)

Şekil 4.6 Ballıpınar yerleşiminde bitişik nizamda konumlanmış konut yapıları (Kişisel arşiv, 2018)

Ballıpınar yerleşimindeki yapıların büyük bir çoğunluğu konut olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.9). Konut yapılarının haricinde cami, bakkal, kahvehane, kullanılmayan bir okul, günümüzde metruk durumda olan kiliseler (Şekil 4.7) ve bir adet tandır fırını (Şekil 4.8) bulunmaktadır. Söz konusu kilise, yan yana konumlanmış iki adet kilise yapısından oluşmaktadır. Ayrık kütlelere sahip olan ve birbirinden dar bir geçitle ayrılmaktadır. Bu kiliselerden kuzeyde konumlanan daha önce inşa edilmiş ve Langada'nın koruyucusu Aziz Athanasios adına yapılmıştır. Bir dönem cami olarak da kullanılan güneydeki kilise ise Meryem Ana adına yapılmıştır (Makris,1959). Güneydeki kilisenin duvarlarının neredeyse tamamı yıkık durumdadır ve kilisenin olması gereken alanda konut yapısı bulunmaktadır. 1960 yılında yerleşime cami yapıldıktan sonra kilise kullanım dışı kalmıştır.

Şekil 4.7 Meryem Ana Kilisesi (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.8 Tandır fırını (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.10 Ballıpınar yerleşimi kat adedi analizi (2018)

Yerleşimdeki konutlarda, yığma taş zemin kat üzeri ahşap karkas, yığma taş zemin kat üzeri tuğla dolgu ahşap karkas ve yığma taş yapım sistemleri bulunmaktadır. Yapıların yığma taş zemin katlarında genellikle kaplama bulunmazken, kerpiç sıva kullanılan örnekler de gözlenmektedir. Üst katta ahşap karkas yapım sistemi kullanılan yapıların dış cephelerinde ahşap kaplama kullanılmış, iç duvarlarda bağdadi çitelerin üstü alçı sıva ile kaplanmıştır. Tuğla dolgu ahşap karkas olarak inşa edilen üst katlarda kaplama malzemesi kullanılmamıştır (Şekil 4.11).

Şekil 4.11 Ballıpınar yerleşimi yapım tekniği analizi (2018)

Şekil 4.12 Ballıpınar yerleşimi yapım teknikleri (Kişisel arşiv, 2018)

Zemin katların döşeme kaplamalarında kayrak taşı veya sıkıştırılmış toprak kullanılırken, üst katta ahşap rabita kullanılmıştır. Üst kat tavan kaplamalarında genellikle kargı malzeme kullanılmıştır. Bazı konutlarda kargıların üzerine sıva yapılan örnekler gözlenmektedir. Bazı yapıların tavanlarında ahşap süslemeler de yer almaktadır. Konutların üst yapıları ahşap çatıdır ve genellikle beşik çatı görülmektedir. Çatı kaplaması olarak alaturka kiremit ve onarım görmüş yapılarda marsilya kiremit kullanılmıştır.

Şekil 4.13 Ballıpınar yerleşimi konut yapıları zemin ve tavan kaplama örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

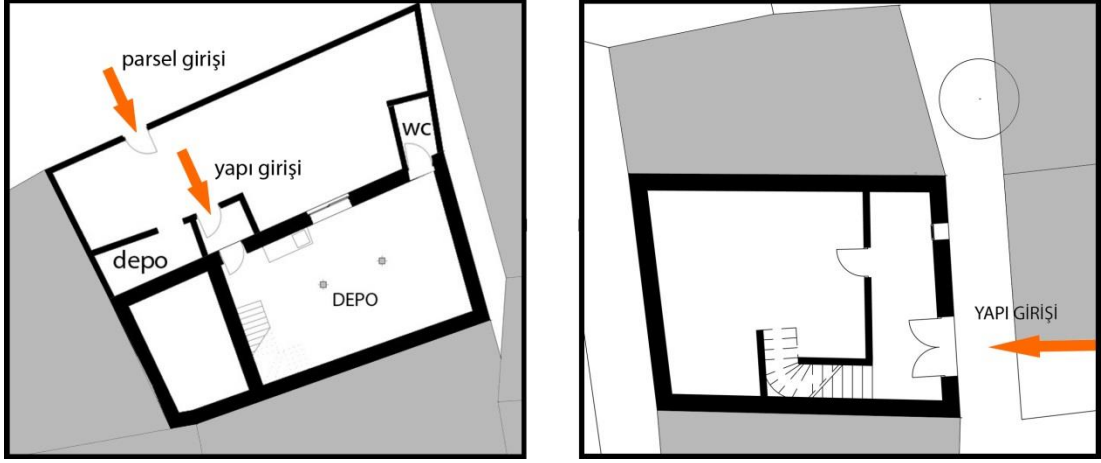
Ballıpınar yerleşiminde yapıların parsel kullanımlarına incelendiğinde, yapıların büyük bir çoğunluğunun parselin bütününe oturduğu, bahçe kullanımının bulunmadığı gözlenmiştir. Bahçesi olmayan bitişik nizamdaki yapılar girişleri doğrudan sokaktan almaktadır. Bu yapıların bazılarının iki cephesinde de sokak bulunurken bazılarının üç cephesi komşu yapılar ile çevrelenmiştir. Üç cepheden komşu yapı ile çevrelenen yapılarda, mekanların ışık ve hava alabilmesi için, yapılar arasında havalandırma boşlukları bırakılmıştır. Fakat bu boşlukların oldukça dar olması (yaklaşık 2m) ve yapıdan geçiş olmaması nedeniyle bahçe mekânı olarak değerlendirilememektedir (Şekil 4.14).

Şekil 4.14 Ballıpınar yerleşimi parsel kullanımı (2018)

Bahçe kullanımı gözlenen parsellerde, bahçe boşlukları yapı-sokak (ön bahçe) yada yapının arkasında (arka bahçe) şeklinde oluşmuştur. Ön bahçe kullanımı olan yapılarda, sokaktan parsel, parselden ise yapıya dahil olunmaktadır. Arka bahçeye sahip yapılarda ise yapıya sokaktan erişilmekte, bahçeye ise zemin kat üzerinden ulaşılmaktadır. Bahçe kullanımı gözlene parsellerde, depolama alanlarına ve tuvaletler gözlenmektedir. Fakat kullanılan yapılarda tuvaletlerin yapının içine alındığını görülmektedir (Şekil 4.15).

İskele doğrultusundaki ana aks yerleşimi ikiye ayırmaktadır. Aksın batısındaki yapı blokları düzenli ve ana aksa dik uzanırken, doğu kısmı daha organik bir yerleşim düzenine sahiptir. Yerleşimde tarım ürünlerinin işlendiği yapılar bulunmamakta birlikte, üretilen ürünler yerleşimin güneyindeki açık alanda işlenmektedir. Yerleşim genellikle iki katlı (Şekil 4.13), taş kagir üzeri ahşap karkas (şekil 4.11.) tekniği ile üretilmiş yapılardan oluşmaktadır.

Şekil 4.15 Ballıpınar yerleşimi parsel kullanım örnekleri (Soldaki yapı 138 ada 6 parsel, sağdaki yapı 139 ada 8 parsel)

Şekil 4.16 Ballıpınar yerleşimi parsel kullanım örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Ballıpınar yerleşimindeki yapıların büyük bir kısmı konut yapısı olarak kullanılmaktadır. Bu yapıların haricinde eğitim yapıları ve dini yapılarda bulunmaktadır (Şekil4.9). Yerleşimdeki özgün konut örneklerinde genellikle zemin kat depo olarak kullanılırken üst kat konut işlevindedir. Geleneksel yapıların büyük bir çoğunluğunda, tarımsal üretime devam edilmesinin etkisiyle, kullanım dışı kalma durumuna çok az gözlenmektedir (Şekil 4.17).

Şekil 4.17 Ballıpınar yerleşimi yapıların kullanım durumu (2018)

4.1.2.2 Ballıpınar Yerleşimi Geleneksel Konut Örnekleri

Ballıpınar kırsal konut mimarisini anlayabilmek için alanda varlığını sürdüren geleneksel konutların mekân kurgusu, parsel kullanımı, yapım tekniği ve yapım malzemesi özelliklerinin de irdelenmesi gerekmektedir. Bu hedefle çalışma alanında konumlanan ve inceleme izni alınabilen 9 adet yapının mimari niteliği ve koruma sorunları detaylı olarak tespit edilmiştir.

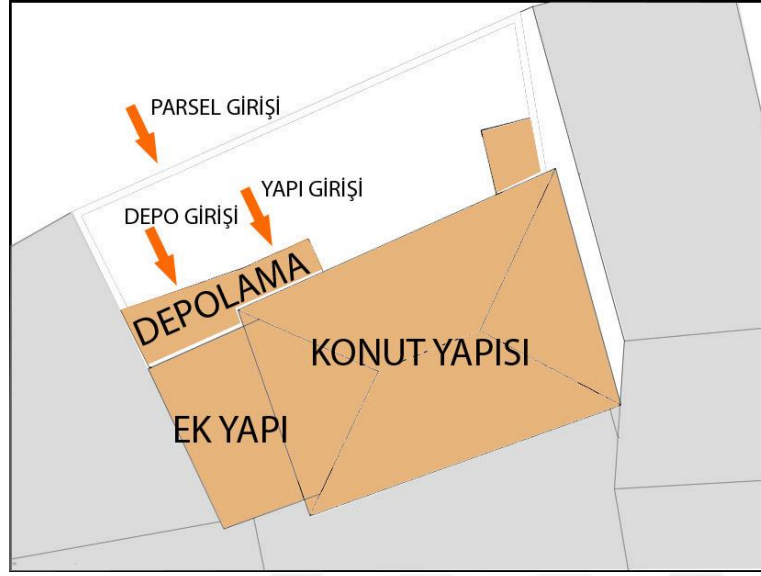
4.1.2.2.1 138 Ada 6 Parseldeki Konut. Yapı, yerleşimin sahil şeridinde, ana yola paralel olarak konumlanmıştır. Bitişik nizamda kurgulanmıştır. Yapının fiziksel çevresinde hem geleneksel hem de yeni yapılar bulunmaktadır (Şekil 4.18).

Şekil 4.18 Yapının konumu

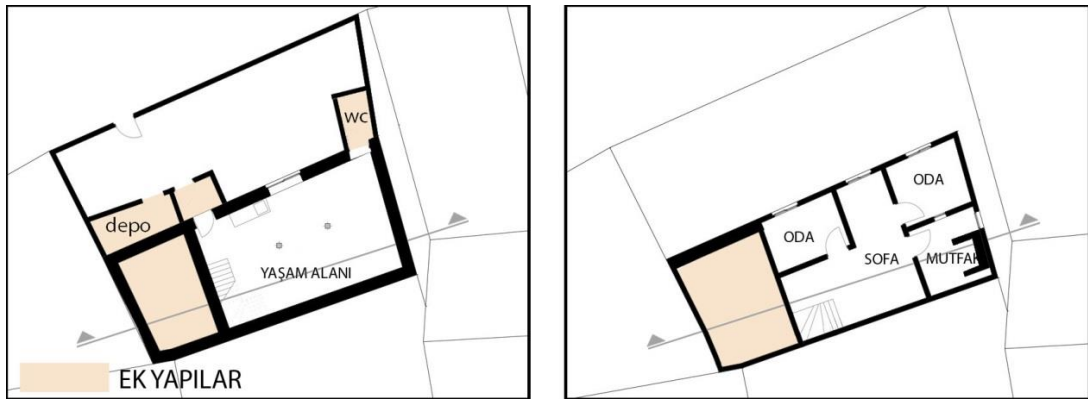
Günümüzde özgün, konut fonksiyonu sürdüren yapı, yerleşimde çok az yapının sahip olduğu bahçeye sahiptir. Yapı kullanım süreci içinde değişime uğramıştır. Zemin kat özgün kurgusunu sürdürürken, üst katı yaklaşık 60 ila 65 yıl önce yenilenmiştir. Aynı dönemde yapının batı yönüne ek kütle inşa edilmiştir. Konut yapısı günümüzde yaşlı bir çift tarafından kullanılmaktadır. Konut kullanıcıları üst kattaki mekân kurgusunun özgün duruma çok yakın olduğu söylemektedir. Günümüzde yapı yaşlı bir çift tarafından kullanılmaktadır.

Düz bir arazide bulunan parsele giriş ön bahçeden sağlanmaktadır. Ön bahçe bir kat yüksekliğinde tuğla yığma duvar ile çevrelenmiştir. Yapının ön bahçesinde yarı açık ve kapalı depolama alanları bulunmaktadır. Kullanıcılardan elde edilen bilgilere göre, özgün durumda bahçede tuvalet mekânı olduğu ancak, ilerleyen dönemlerde tuvaletin yapının içine alındığı belirlenmiştir (Şekil 4.19).

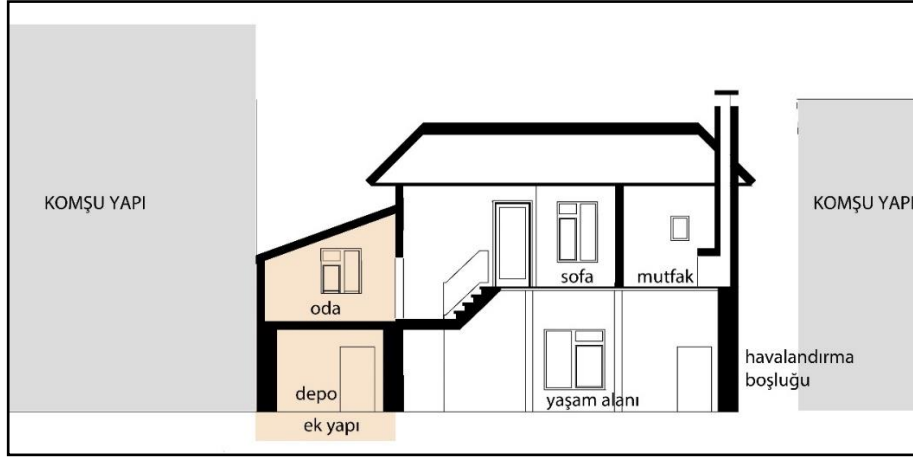

Şekil 4.19 Parsel kullanımı

İki kattan oluşan konut yapısı, iç sofalı bir mekân kurgusu ile oluşturulmuştur. Tek hacimden oluşan zemin katta, üst kat döşemesini taşıyan ahşap dikmeler bulunmaktadır. Bahçeden yapıya erişim, yaşam alanının kuzey duvarındaki rüzgarlıktan, PVC bir kapı ile sağlanmaktadır. Giriş kapısının karşısındaki ahşap merdiven, L şeklinde konumlandırılmıştır. Merdivenin sahanlığından, yapıya ek olarak yapılmış bölüme giriş sağlanmaktadır. Bu bölüm yatak odası olarak kullanılmaktadır. Yapının üst katına çıkıldığında, iç sofalı bir mekân kurgusuyla karşılaşılmaktadır (Şekil 4.20). Üst katta yapının kuzey cephesinde iki adet oda, doğu cephesinde ise mutfak yer almaktadır. Mutfakta bir adet özgün ocak bulunmaktadır. Yapının zemin katı ilk kullanımında depo işlevindedir. Günümüzde ise zemin katın yaşam alanı, mutfak ve banyo olarak dönüştürülmüş olduğu görülmektedir (Şekil 4.21).

Şekil 4.20 Yapının zemin kat ve üst kat planı

Şekil 4.21 Yapının kesiti

Yapının zemin katı yığma taş, üst katı ise tuğla dolgu ahşap karkas yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Üst katta cephe kaplaması olarak ahşap malzeme kullanılmıştır. Üst katın döşeme kaplamaları ahşap rabıtaadır. Üst kat mekânlarının tavanları yerel bir malzeme olan kargı ile kaplanmıştır. Çatı, alaturka kiremit kaplı kırma çatıdır.

Şekil 4.22 Yapının bahçe(kuzey) cephesi görünümü, üst kat kuzey cephesi oda, özgün ocak, kargı tavan kaplaması (Kişisel arşiv, 2018)

Yapının özgün cephe kurgusunun büyük ölçüde korunmuş olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte yapıya yapılan ek kütleler nedeniyle bazı değişimler bulunmaktadır. Yapının zemin katındaki fonksiyon değişimi nedeniyle, özgün cephesinde var olmayan bir pencere açıklığı oluşturulmuştur. Yapının geçirdiği kullanım süreci boyunca bazı niteliksiz eklerin yapıldığı tespit edilmiştir. Bunlar, giriş kapısının bulunduğu rüzgarlık mekânı, özgün kütlenin batı cephesine eklenen oda ve bahçeye eklenen depolama birimidir.

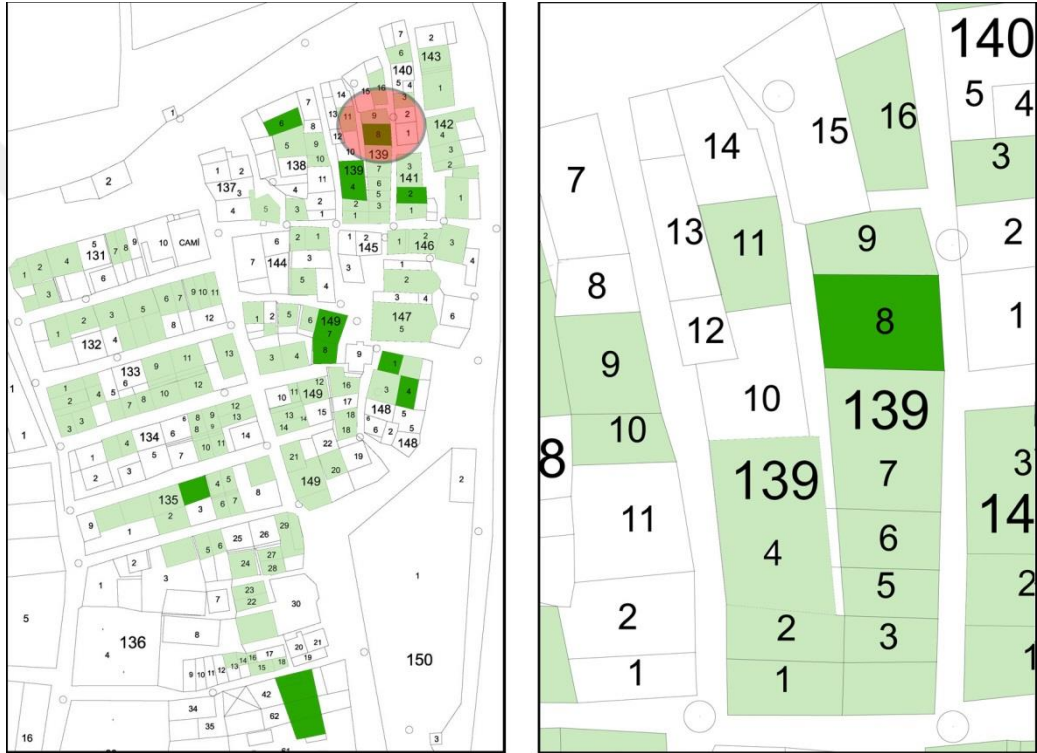
Yapının özgün pencere doğramalarının PVC ile değiştirilmesine rağmen, üst kattaki oda kapıları özgünlüğünü korumaktadır. Yapının gerek zemin kat duvarlarında gerekse üst kat duvarlarında çimento sıva kullanımı görülmektedir. Ayrıca yapının üst katında, ahşap cephe kaplamalarının eksilen bazı bölümleri, sac levhalar ile kapatılmıştır (Şekil 4.22).

Şekil 4.23 Yapının zemin kat yaşama mekânı, üst kat batı cephesindeki oda ve üst kattan ek kütledeki odanın görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Strüktürel olarak sağlamlığını koruyan yapının bazı elemanlarında bakımsızlık nedeni ile bozulmalar söz konusudur. Bunun sebebi, yapıyı kullanan yaşlı çiftin hem emek gücü olarak hem de ekonomik yetersizlikler nedeniyle yapının bakım-onarım ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Yapının günümüz kullanıcıları seksen yaşının üstünde oldukları için erişimi ve kullanımı kolay olan ek kütlede yaşamlarını sürdürmektedir ve ana kütleyi kullanmamaktadır. Bu nedenle ana yapı kullanım dışı kalmıştır ve düzenli bakım onarımı yapılamamaktadır.

4.1.2.2.2 139 Ada 8 Parseldeki Konut. Yapı, Ballıpınar yerleşiminin kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Yerleşimin bu bölgesinde yapılar organik bir düzende konumlanmışlardır. 8 parselde konumlanan yapının güneyindeki 7 parselde konumlanan yapının büyük bir bölümü yok olmuştur, sadece zemin kat duvarlarının bir kısmı ayakta. Yapının doğu cephesinde sokak, batı cephesinde ise havalandırma boşluğu vardır. Hem doğu hem de batı cephesindeki komşu yapıları yeni yapılarıdır. Kuzey cephesinde ise geleneksel konut yapısı bulunmaktadır (Şekil 4.24).

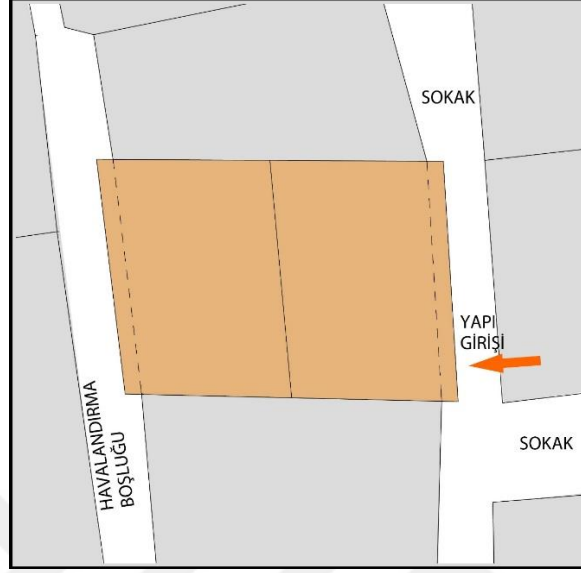

Şekil 4.24 Yapının konumu

Yapı, mübadele öncesinde inşa edilmiş olan ve günümüze kadar özgünlüğünü koruyabilen nadir yapılardan biridir. Yapının sahiplerinden edinilen bilgilere göre, yaklaşık 25 yıl öncesine kadar konut olarak kullanımını sürdürmüştür. Ancak kullanıcılarının vefatının ardından konut kullanımı sonlanmış, bir süre depo olarak kullanılmıştır.

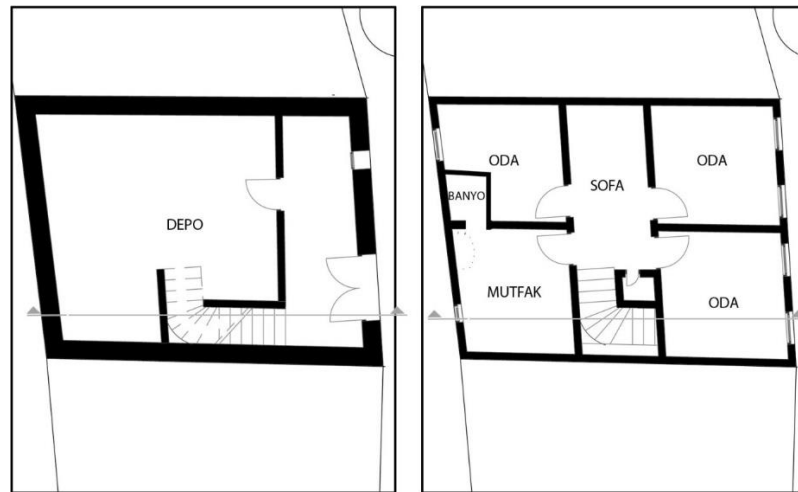
Yerleşimin genelinde olduğu gibi bitişik nizamda konumlanan yapı, girişini doğrudan sokaktan almaktadır. Yapıda bahçe kullanımı yoktur fakat arka cephedeki (batıdaki) mekânların ışık ve hava alabilmesi için komşu yapı ile aralarında

havalandırma boşluğu bulunmaktadır. Bu boşluklar yapıların parsel mülkiyetinde değildir ve yapılardan doğrudan ulaşılabilir (Şekil 4.25).

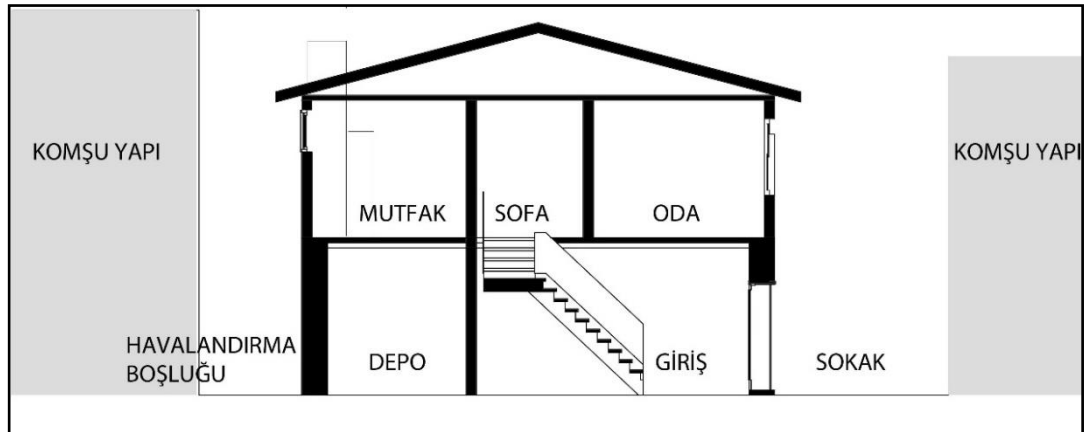

Şekil 4.25 Yapının parsel kullanımı

İki katlı yapı iç sofalı bir mekân kurgusuna sahiptir. Yapıya doğu cephesinden çift kanatlı bir kapı ile girilmektedir. Zemin kat iki adet depolama bölümden oluşmaktadır. Zemin katın güney cephesine dayanan L formu ahşap merdiven ile üst kata ulaşılmaktadır. İç sofalı plan kurgusuna sahip yapıda, sofaya bağlanan dört adet bölüm vardır (Şekil 4.26). Bunların üçü oda, biri ise mutfak mekânı olarak kullanılmaktadır. Mutfakta bir nişten ulaşılan banyo ve bir ocak bulunmaktadır (Şekil 4.27).

Şekil 4.26 Yapının zemin kat ve üst kat planı

Şekil 4.27 Yapının kesiti

Yapının zemin katı yığma taş, üst kat ise ahşap karkastır. Zemin kat duvarlarında herhangi bir kaplama bulunmamakta olup, üst kat cephesi ahşap ile kaplanmıştır (Şekil 4.28). İç duvarlar bağdadi çita üzeri kerpiç sıvadır. Yapının kapıları ve giyotin pencereleri ahşaptır ve özgünlüğünü korumaktadır. Üst katın döşeme kaplamaları ahşap rabıtaadır. Yapının üst katında kuzey doğudaki odada tavan kaplamaları ve duvarlardaki ahşap ile yapılmış motifler özgün elemanlar olarak tespit edilmiştir (Şekil 4.29). Üst katın diğer mekanlarındaki tavanlar ahşap kaplamadır. Çatı, alaturka kiremit kaplama beşik çatıdır.

Şekil 4.28 Yapının doğu ve güney görünüşü (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.29 Yapının üst kat kuzey batıdaki oda, özgün ocak, banyo nişini kuzey batı odasındaki çıkıntısı, özgün kapı, L formulu ahşap merdiven ve sofanın görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Mübadelenin ardından uzun yıllar kullanılan yapı ailedeki yaşlı nüfusun vefatı ile ortaya çıkan mülkiyet sorunları nedeniyle kullanım dışı kalmıştır ve günümüzde metruk durumdadır. Yapı günümüze kadar bütünlüğünü korumuş olmasına rağmen, kullanım dışı kalması nedeniyle fiziksel bozulmalara uğramıştır. Üst kattaki döşemelerde ve üst kat duvarlarında sehim ve çökmeler meydana gelmiştir. Zemin katın taş kâgir yapısında strüktürel bir bozulma tespit edilmese de, arka cephe duvarlarında kısmen yıkılan bölümler mevcuttur. Üst kat iç cephe sıvalarında dökülmeler saptanmıştır. Kullanım dışı kalan ve büyük ölçüde koruma sorunları tespit edilen yapının kullanıcıları, yan parselde çağdaş gereksinimlerine yönelik, geleneksel yapı ile uyumsuz yeni bir yapı inşa etmişlerdir.

4.1.2.2.3 141 Ada 2 Parseldeki Konut. Yapı yerleşimin kuzey doğusunda bulunmaktadır. Yapının bulunduğu bu bölgede yapı adaları organik olarak

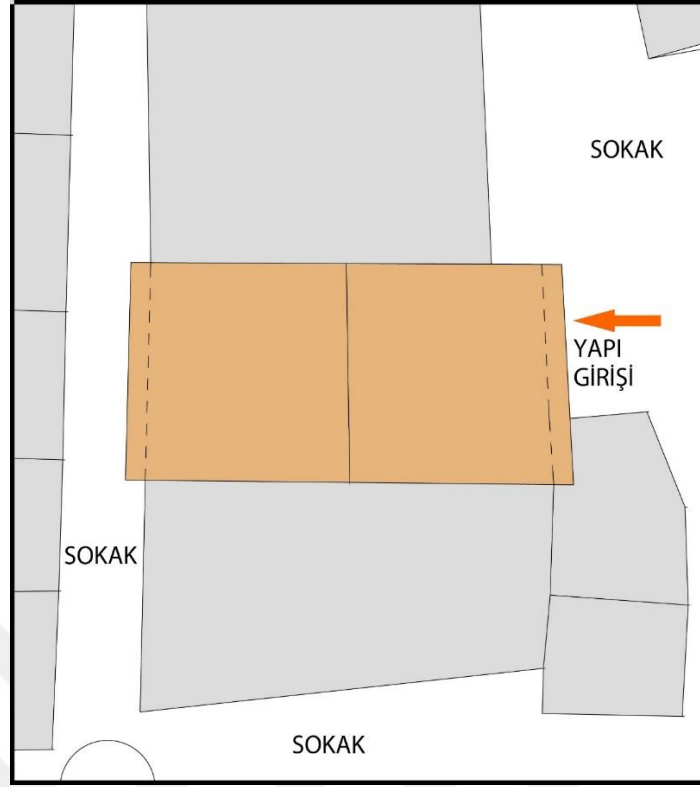
konumlanmışlardır. Bitişik nizamda konumlanmış yapının yakın çevresindeki yapılar geleneksel yapı özelliğindeki yapılardır (Şekil 4.30).

Şekil 4.30 Yapının konumu

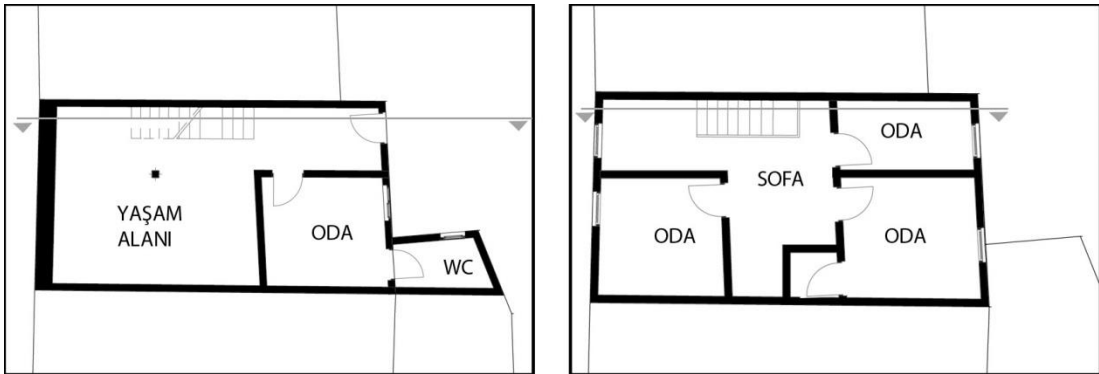
Yapının ilk fonksiyonunun şarap mahzeni olduğu sözlü kaynaklardan öğrenilmiştir. Yine sözlü kaynaklardan edinilen bilgilere göre, mübadele sonrasında yapı konuta dönüştürülmüş ve bu süreçte zemininden amforaların çıktığı öğrenilmiştir. Günümüzde konut olarak kullanılmaya devam eden yapıda yaşlı bir çift yaşamaktadır.

Yapı bitişik nizamda konumlanmıştır. Yapının kuzey ve güneyinde komşu yapı bulunurken doğu ve batı yönünden sokağa cephe vermektedir. Yapıya giriş doğu cephesindeki ahşap bir kapıdan sağlanmaktadır (Şekil 4.31).

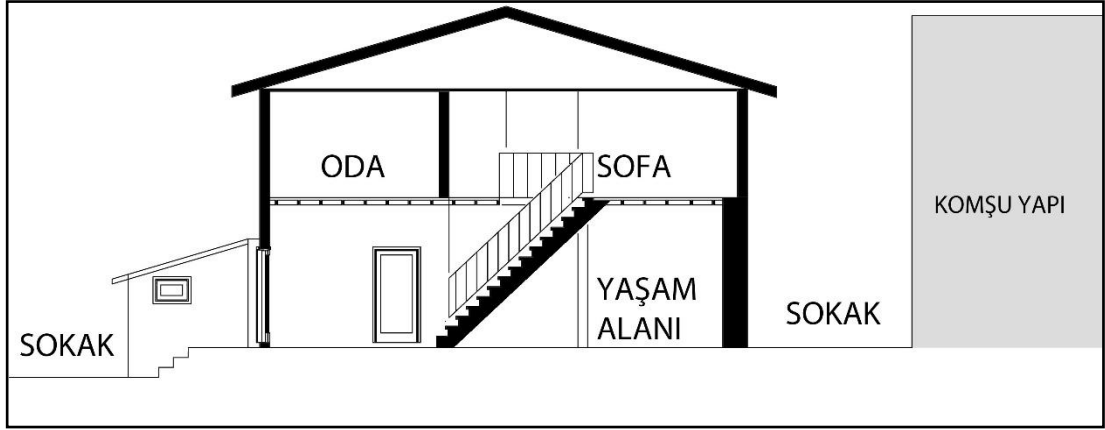

Şekil 4.31 Parsel kullanımı

Yapı iki kattan oluşmaktadır ve iç sofalı bir mekân kurgusuna sahiptir. Özgünde tek katlı olduğu belirtilen yapıya konuta dönüştürülmesi esnasında bir kat eklenmiştir. Yapının zemin katı özgün durumda tek hacim iken, konut dönüşümü kapsamında bir adet oda, odadan ulaşılan ve yapıya doğu cephesine wc ilave edilmiştir. Giriş kapısının karşısındaki ahşap tek kollu merdiven ile üst kata ulaşılmaktadır. Üst katta doğu cephesinde iki, batı cephesinde ise bir oda bulunmaktadır (Şekil 4.32).

Şekil 4.32 Yapının zemin kat ve üst kat planı

Şekil 4.33 Yapının kesiti

Yapının zemin katı tuğla kagir, üst katı ise tuğla dolgu ahşap karkas yapım sistemi ile yapılmıştır. Zemin katta özgün tuğla duvar, özgün pencere ve kapı açıklıkları görülmektedir. Cephe izlerinden anlaşıldığı üzere, yapı konuta dönüştürülürken zemin kat duvar cidarına bir sıra daha duvar örülerek duvar kalınlaştırılmış, kapı ve pencere açıklıkları yeniden boyutlandırılmıştır. Yapının gerek zemin kat gerekse üst kat cephelerinden herhangi bir cephe kaplaması bulunamamaktadır. Üst katın döşeme kaplaması ahşap rabıta ve tavan yüzeyi yerleşimde geleneksel olarak kullanılan ahşap kargı oluşturulmuştur (Şekil 4.34). Üst örtüsü beşik çatı olan yapının çatı kaplaması ise alaturka kiremittir.

Şekil 4.34 Yapının iç ve dış görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Osmanlı döneminde Rum topluluğun yoğun olduğu bilinen yerleşimin mübadele sonrası Müslüman Türk topluluk tarafından kullanılması, yapının şarap mahzeni

kullanımının sonlanmasına sebep olmuş ve özgün mekân kurgusu konut olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu durum, sosyal yapıdaki değişimin yapı ölçeğindeki dönüşümüne etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Söz konusu dönüşümün sonuçları yapının mekân kurgusunda, açıklıklarda değişime yol açmış, mekânsal yetersizlikler nedeniyle üst kat ilave edilmiştir (Şekil 4.35).

Yapının fonksiyon değişimi nedeniyle cephe kurgusu ve plan şeması tamamen değişmiştir. Dolayısıyla zemin katta yapının ilk dönemine ait herhangi bir mimari eleman gözlenmemektedir. Fakat yapıdaki izlerden özgün pencere ve kapı açıklıklarının kemerli olduğu anlaşılabilmektedir. Üst katta ise yapının mübadele sonrası konut olarak kullanıldığı döneme ait bir ahşap giyotin pencere gözlenmektedir. Yapının üst kattaki diğer doğramaları ise PVC çift kanatlı doğramalar ile değiştirilmiştir.

Şekil 4.35 Yapının üst kat görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Mübadele sonrası dönemin ardından yapıya kapsamlı bir müdahalede bulunulmamıştır. Yapının doğu cephesine tuvalet mekânı eklenmiş, pencere doğramalarının bazıları güncel malzeme ile yenilenmiştir. Yapının kullanımının sürdürülmesinin etkisi ile fiziksel açıdan iyi durumdadır.

4.1.2.2.4 135 Ada 3 Parseldeki Konut. Yapı, Ballıpınar yerleşiminin sahile dik olarak konumlanan ana aksının batısında konumlanmaktadır. Yerleşimin doğu yakasındaki organik dokunun aksine, batıdaki doku, birbirine paralel sokaklardan ve

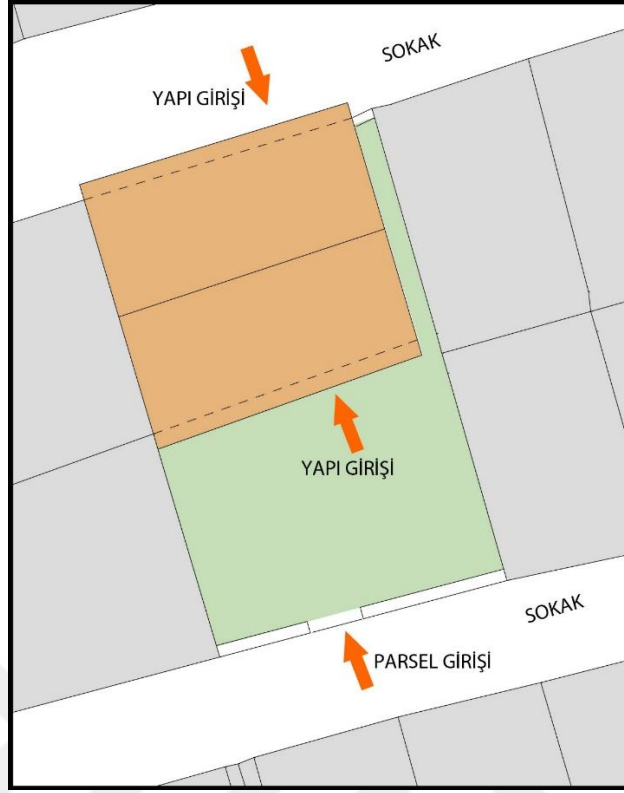
gridal yapı adalarından oluşmaktadır. Bitişik nizamda konumlanan 135 adada yer alan diğer yapılar da geleneksel konut yapılarıdır (Şekil 4.36).

Şekil 4.36 Yapının konumu

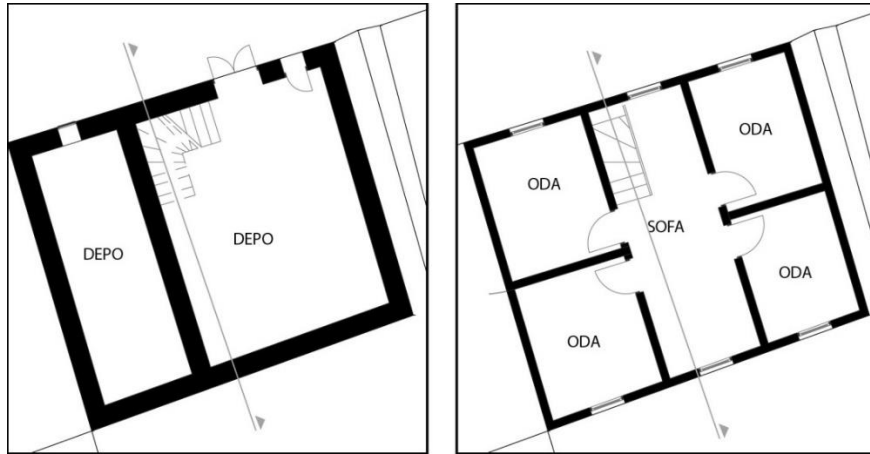
Günümüzdeki kullanıcısına ulaşılabilen yapının tarihine ilişkin herhangi bir veri elde edilememiştir. Fakat yapıda kullanılan malzeme ve yapım tekniği alanda bulunan diğer örnekler ile karşılaştırılarak değerlendirildiğinde, mübadele sonrasında inşa edilen bir yapı olduğu düşünülmektedir.

Üzerinde yer aldığı parselin kuzey çeperinde konut yapısı, güneyinde ise bahçe bulunmaktadır. Ana girişini doğrudan kuzeydeki sokaktan alan yapının bahçesine de güneydeki sokaktan erişim sağlanabilmektedir. Yapının doğusunda, komşu yapı 1.5 metre boşluk bulunmaktadır. Bu boşluktan da bahçeye giriş olabileceği düşünülmekle birlikte, zaman içinde bu boşluğun dolmuş olması nedeniyle, kesin bir kaniya varılamamaktadır. Yapının arka bahçesinde herhangi bir yapı gözlenmemektedir (Şekil 4.37).

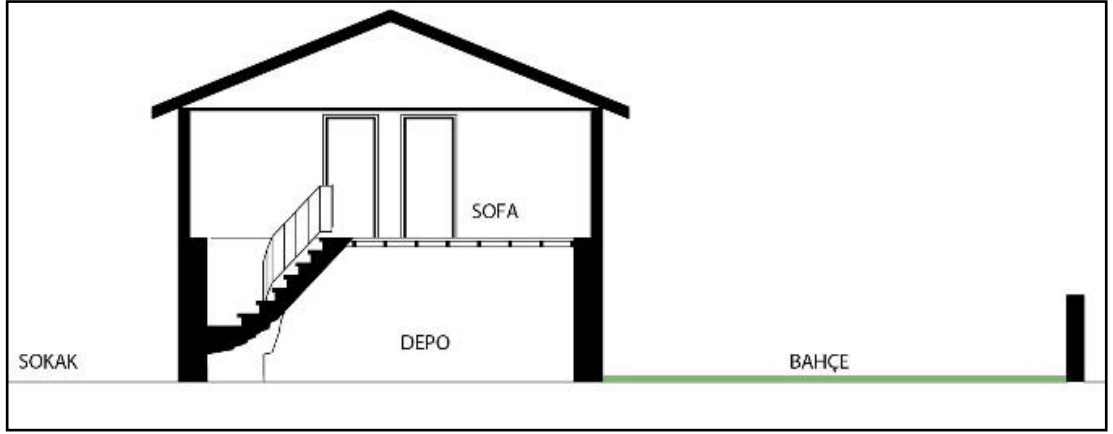

Şekil 4.37 Parsel kullanımı

İç sofalı, iki katlı yapının zemin katı tek hacimden oluşmaktadır. Yapının ana giriş kapısının karşısında arka bahçe kapısı bulunmaktadır. Zemin katta üst kata çıkan L formu ahşap merdiven bulunmaktadır. Söz konusu merdiven ile erişilen sofanın her iki yanında ikişer adet oda yer almaktadır (Şekil 4.38). Yapının sokağa bakan kuzey ve bahçeye bakan güney cephelerinde üçer adet pencere bulunmaktadır. Üst katta özgün ahşap giyotin pencereler gözlenmektedir.

Şekil 4.38 Yapının zemin kat ve üst kat planı

Şekil 4.39 Yapının kesiti

Yapının zemin katı taş kagir, üst katı ise tuğla dolgu ahşap karkas yapım sistemine sahiptir. Yapının hem zemin kat hem de üst kat dış cephe duvarlarında herhangi bir kaplama bulunmamaktadır. Zemin kat iç duvarlarında herhangi bir kaplama bulunmamakta olup, üst kat iç duvarlarında özgün katıkl siva ve kısmi olarak çimento siva tespit edilmiştir. Üst kat mekanlarının tavan yüzeyinde ahşap ve kargı tavan kaplaması uygulamaları gözlenmektedir. Beşik çatıya sahip yapının çatı örtüsü alaturka kiremittir (Şekil 4.40).

Şekil 4.40 Yapının kuzey görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.41 Yapının zemin kat ve üst kat görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Yapıda strüktürel bozulmalar olmasına rağmen yapısal bütünlüğünü korumaktadır. Bununla birlikte yapının kullanım dışı olması nedeniyle bakım onarımının yapılmadığı gözlenmekte, gerek duvarlarında gerekse tavanlarda yer yer sıva dökülmeleri gözlenmektedir. Yapının mimari elemanlarına bakıldığında, kapıların değiştirildiği, pencerelerdeki özgün giyotin doğramaların bazılarının korunduğu, bazılarının ise tek ve çift kanatlı doğrama ile yenilendiği saptanmıştır (Şekil 4.42).

Şekil 4.42 Yapının üst kat görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Yapı, son yirmi yılda gerçekleşen kırdan kente göç nedeniyle ile birlikte kullanıcısını kaybetmiştir. Kullanıcısı olmayan yapı zaman içinde dış etkenlere maruz kalmış, yapıdaki bozulmaların büyük bir kısmı bu etkenler sebebi ile gerçekleşmiştir. Yapının ikincil kullanıcı grubu, modern malzemelerin daha kolay uygulanması ve ekonomik olması nedeniyle yapının özgün dokusuna uyumsuz müdahalelerde bulunmuş, söz konusu müdahaleleri yapacak nitelikli ustaların bulunmaması, yapım

teknğinde de değişime yol açmıştır. Yapının üst katında özgün sıva görülmemektedir. Yapıda kolay uygulandığı ve daha dayanıklı olduğu düşüncesiyle çimento sıva uygulaması yapılmıştır. Çimento sıvanın zamanla yapının özgün malzemelerine zarar verdiği gözlenmekte, özellikle kargı malzemesi ile yapılmış tavan konstrüksiyonu üzerine uygulanması sebebiyle, tavan kaplamasında bozulmalara yol açmıştır. Kargı malzeme kaplı tavan yüzeyinde, çimento yükü nedeniyle yer yer çökme ve kopma oluşmuştur.

4.1.2.2.5 139 Ada 4 Parseldeki Konut. Ballıpınar yerleşiminin kuzey doğusunda, yapıların organik bir yerleşim düzeninde konumlandığı bir bölgededir. Bitişik nizamda yer alan yapının kuzeyinde betonarme yeni bir yapı bulunurken, güneyinde mübadele sonrası dönemde yapılan geleneksel bir yapı bulunmaktadır (Şekil 4.43).

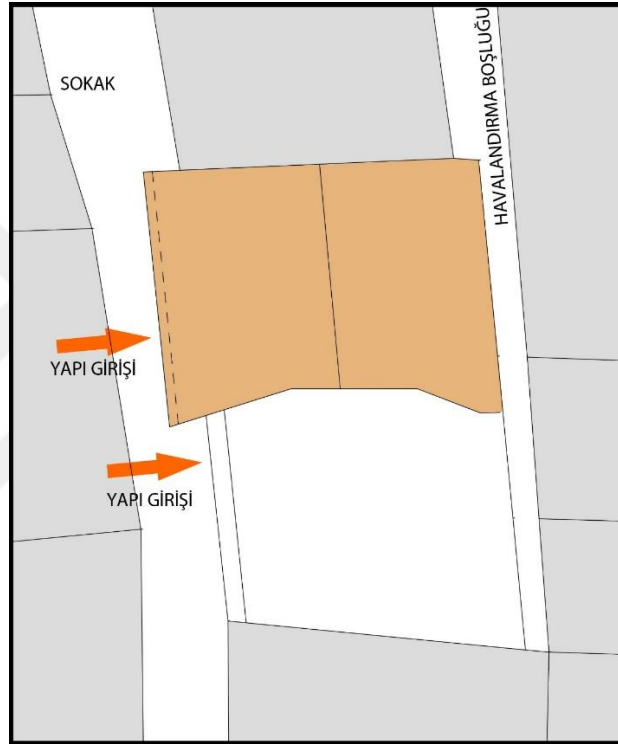

Şekil 4.43 Yapının konumu

Yapının kullanıcılarına ve tarihine ilişkin herhangi bir veriye elde edilememiştir. Günümüzde yapının zemin kat duvarları halen ayakta. Üst katta, kuzeyindeki iki oda dışında diğer yapı bölümleri yıkılmış durumdadır. Yapıda kullanılan yapım tekniği

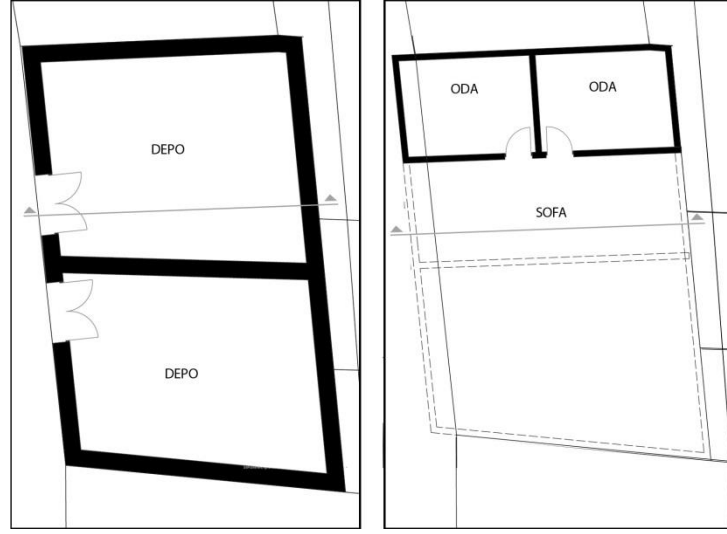
ve yapı malzemeleri incelendiğinde, mübadele öncesi dönemde inşa edilen bir yapı olduğu düşünülmektedir.

Yerleşimin genelinde olduğu gibi düz arazide konumlanan yapının bahçesi bulunmamaktadır. Arka cephedeki mekânların ışık ve hava alabilmesi için doğusunda bulunan parseldeki yapı ile arasında havalandırma boşluğu bulunmaktadır. Yapı girişini batı cephesindeki ahşap bir kapıdan almaktadır (Şekil 4.44).

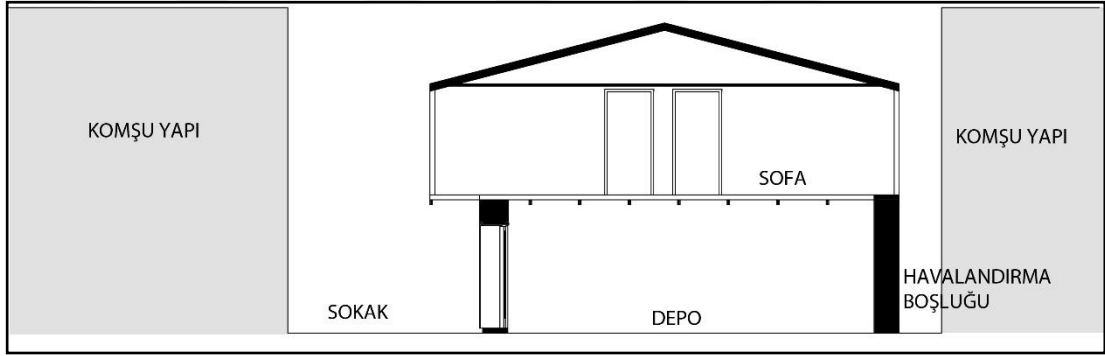

Şekil 4.44 Parsel kullanımı

Yapının iki adet eşdeğer girişini olması, parselde kapladıkları alan, yapım tekniği ve kullanılan malzemelerin benzer olması nedeniyle, aynı parselde yer alan iki adet yapıdan oluştuğu düşünülmektedir. Yapının zemin katı, depolama işlevine uygun olarak yapılmıştır. Kuzeyindeki iki adet oda halen ayaktadır. Üst katın yan sofalı bir mekân kurgusuna sahip olduğu, üst katın iki oda ve bir sofadan oluştuğun görülmektedir (Şekil 4.45).

Şekil 4.45 Yapının zemin kat ve üst kat planı

Şekil 4.46 Yapının kesiti

Yapının zemin kat taş kagir, üst katı ahşap karkas yapım sistemi ile yapılmıştır. Zemin kat duvarlarında herhangi bir kaplama malzemesi bulunmamaktadır. Üst kat dış cephe duvarları ahşap kaplama, iç cephe duvarları bağdadi çita üzeri kerpiç sıva ile kaplanmıştır. Üst kat tavan yüzeyinde kaplama bulunmamaktadır. Ballıpınar yerleşiminde sıkça görülen kargı tavan kaplaması, bu yapıda kiremit altında da kaplama olarak kullanılmaktadır. Üst örtüsü beşik çatı olan yapının çatı kaplaması alaturka kiremittir (Şekil 4.47).

Şekil 4.47 Yapının batı görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Yapıda ciddi strüktürel bozulmalar olup kısmen yıkılmış durumdadır. Edinilen bilgilere göre yapı, son yirmi yılda yaşanan kırdan kente göç nedeniyle uzun yıllar kullanım dışı kalmıştır. Yapıda kullanılan malzemelere ve yapım sistemine bakıldığında, mübadele öncesi dönemde inşa edilmiş yapı özelliğine sahip olduğu görülmektedir. Yapının cephesinde, yalıtım sağlamak amacıyla kaplanan saclar haricinde niteliksiz müdahale tespit edilmemiştir.

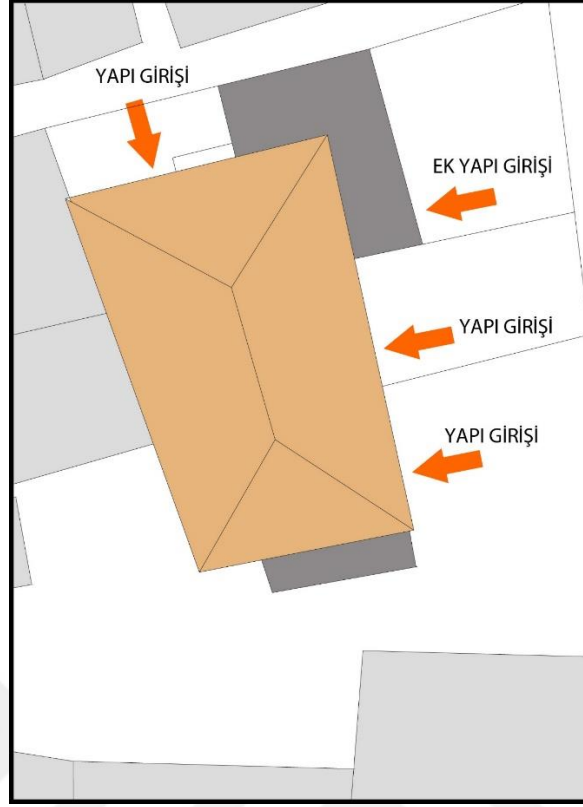
4.1.2.2.6 123 Ada 42, 61, 62 Parseldeki Konut. Yapı, Ballıpınar yerleşiminin güneyinde, geleneksel yapı dokusunun sonlandığı ve yeni yapılaşmanın yoğunlaştığı bölgenin sınırında konumlanmaktadır. Yapının kuzeyinde geleneksel yapılar bulunurken, güneyinde yeni yapılar gözlenmektedir. Bu nedenle yerleşimin ilk kurulduğu dönemde kıyı hattından başlayan ve kuzey – güney yönünde konumlanan ana ulaşım arterinin bu yapı ile sonlandığı düşünülmektedir (Şekil 4.48).

Şekil 4.48 Yapının konumu

Ballıpınar yerleşiminin boyutsal açıdan en büyük yapısıdır. Edinilen bilgilere göre, yapı mübadele öncesinde din görevlilerinin veya yerleşimin ileri gelenlerinin konutu olarak kullanılmıştır. Günümüzde konut olarak kullanımı devam eden yapı, mülkiyetinin bölünmesi nedeniyle üç farklı bölümden oluşmaktadır.

Yapı yerleşimdeki genelindeki gibi düz bir arazide konumlanmaktadır. Yapının parselinde bahçe boşluğunun yer almasına rağmen herhangi bir duvarla çevrilmemiş, bahçe düzenlemesi yapılmamıştır. Yapının üç farklı bölümü de girişlerini doğu cephesindeki kapılardan almaktadır. Yapının kuzey bölümüne, kuzey cephesinde yer alan ve porta adı verilen özgün girişten erişilebilmektedir (Şekil 4.49).

Şekil 4.49 Parsel kullanımı

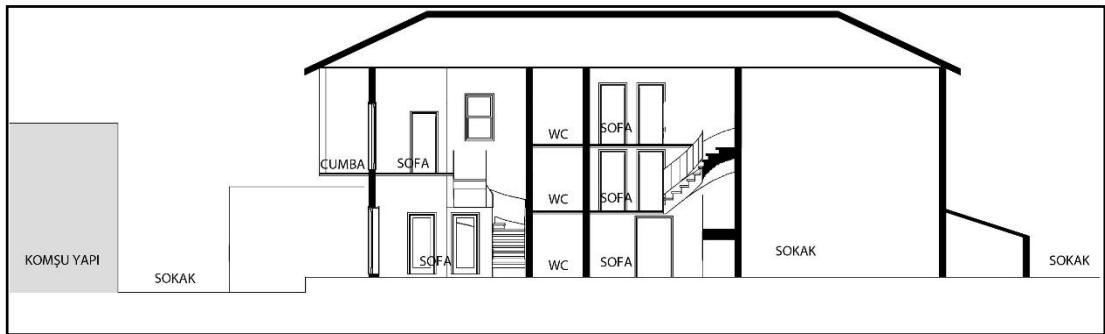
Üç farklı birimden oluşan yapının kuzey kısmındaki birimde özgün plan kurgusuna dair veriler bulunmaktadır, fakat yapının diğer bölümlerinde plan kurgusu tamamen değiştirilmiştir. Değiştirilen bölümlerde yapının dış beden duvarı aynı kalırken, iç mekân kurgusunda kapsamlı değişiklik yapılmış ve yapı üç katlı olarak değiştirilmiştir.

Özgün durumda yapı, girişini kuzey cephesinde bulunan porta adı verilen kapıdan almaktadır. Giriş kapısının üstünde, günümüzde yıkılmış durumda olan cumba bulunmaktadır. Ballıpınar yerleşimindeki tek cumbalı yapı örneğidir. Yapı, özgün durumunda da üç bölümden oluşmaktadır. Her bir bölümden diğer bölüme sofadaki geçişlerden ulaşılmaktadır. Fakat orta ve güneyde konumlanan bölümlerin üç kat olarak yenilenmesiyle bu geçişler kaldırılmıştır. Kuzey bölümündeki zemin katta dört adet mekân bulunmaktadır. Bu mekânlardan üçü oda iken diğer bölüm merdiven kovası olarak kullanılmıştır. Merdivenin altı ise ıslak hacimdir. Doğu cephesindeki odaya, niteliksiz bir ek yapılmıştır. Üst kata U bir merdiven ile ulaşılmaktadır. Üst katta, merdivenin karşısında banyo ve iç sofaya bakan iki adet oda bulunmaktadır. Kuzey cephesindeki cumbaya sofadan ulaşılmaktadır (Şekil 4.50).

Üç katlıya çevrilen yapının orta bölümüne doğu cephesinden ulaşılmaktadır. Giriş kapısının bulunduğu bölüme tuğla malzeme ile depolama mekânı inşa edilmiştir. Zemin katta iki adet oda, bir adet mutfak ve bir adet ıslak hacim bulunmaktadır. Giriş kapısının karşısında tek kollu bir merdiven ile üst kata ulaşılmaktadır. Üst katta üç adet oda ve bir adet ıslak hacim bulunmaktadır. Sofanın güneydoğusunda L formu bir merdiven ile bir üst kata çıkılmaktadır (Şekil 4.51). İkinci katta gördüğümüz plan kurgusu üçüncü katta da görmektediriz.

Şekil 4.50 Yapının zemin kat ve üst kat planı

Şekil 4.51 Yapının kesiti

Ballıpınar konut mimarisinde sıkça görülen zemin kat taş kagir üst kat ahşap karkas yapım sisteminden farklı olarak yapının zemin kat ve üst katı ahşap karkas olarak inşa

edilmiştir. Günümüzde zemin kat dış cephesi beton sıva ile kapatılmıştır. Zemin kat duvarlarının özgün durumundaki kaplamasının ahşap olduğu, yapının orta bölümündeki duvarda görülmektedir. Yapının kuzeyindeki bölümünde üst kat ahşap diğer bölümler ise sac ile kaplıdır. Üst örtüsü kırma çatı olan yapının üst örtüsü alaturka kiremit kaplamadır (Şekil 4.52).

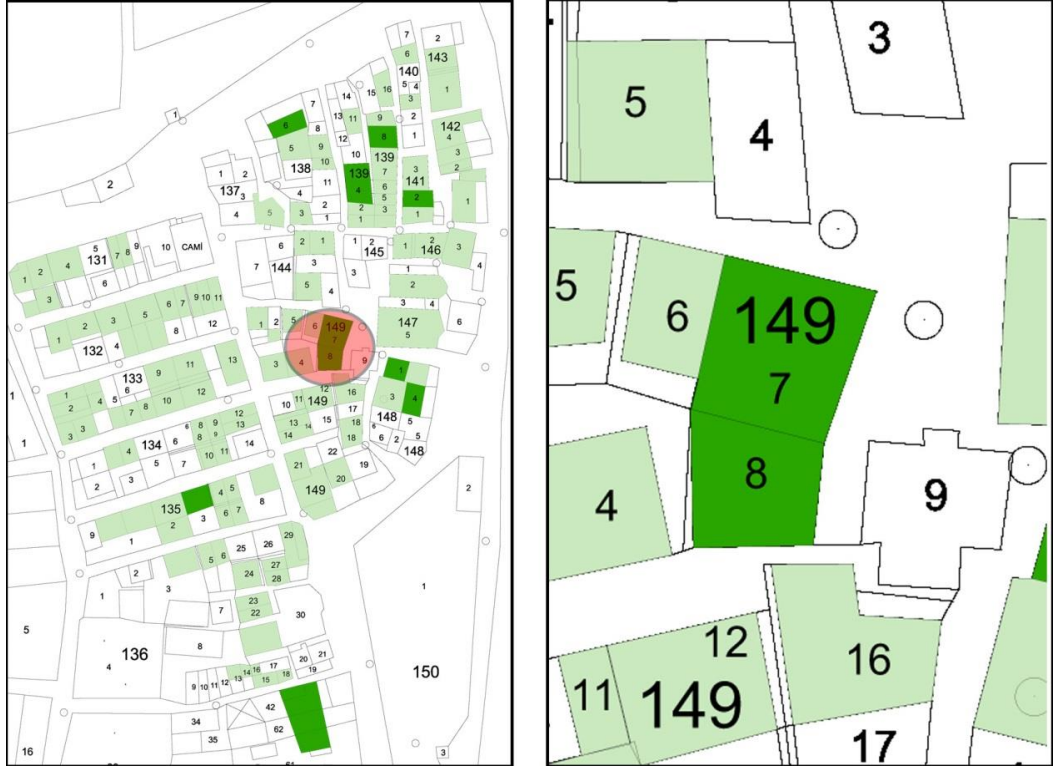
Şekil 4.52 Yapının kuzey ve doğu görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Yapı özgün plan kurgusunu, iç mekânda üç katlı hale dönüştürüldüğünde kaybetmekle beraber değiştirilen kısımlardaki plan şeması ve ölçülere bakıldığında, kuzey bölümdeki özgün duvar aksları ve mekan kurgusu ile benzerlik gözlenmektedir. Değişen bölümlerde, girişin porta yerine başka bir kapılardan sağlanması nedeniyle merdivenin konumunu değiştirmiştir. Plan kurgusu ile birlikte yapının özgün tavan ve döşeme kaplamaları kaybedilmiştir. Bu bozulmaların dışında pencere açıklıklarında ve doğramalarda değişimler meydana gelmiş, ahşap cephe kaplamasının üzerine sac uygulaması yapılmıştır. Kuzey cephesindeki özgün bölüm daha az kullanılmaktadır. Yapının kullanıcıları, özgün bölümün doğu cephesine yaptıkları ek yapıda hayatlarını sürdürmektedir. Bu nedenle geleneksel yapıda kısmen kullanım dışı kalma kaynaklı bazı bozulmalar oluşmuştur. Yapının pencereleri muşamba ile kapatılmış, doğramaları hasar görmüş, cumbasında malzeme kayıpları yaşanmıştır.

Konumu, boyutu ve yapım tekniği açısından bakıldığında, Ballıpınar yerleşimi için oldukça önemli bir yapı olduğu düşünülen yapının, iki bölümü hem plan kurgusu hem de yapı elemanları açısından niteliksiz müdahale görmüştür. Bunun en önemli nedeni miras ile bölünen yapının her bir mirasçısının yapıyı kendi ihtiyaçlarına göre

dönüştürmesidir. Bu dönüştürme esnasında yapılan müdahalelerle yapı özgünlüğünü kaybetmiştir.

4.1.2.2.7 149 Ada 7 ve 8 Parseldeki Konut. Yapı, Ballıpınar yerleşiminin doğusunda, kilisenin bulunduğu meydanda ve köşe parselde yer almaktadır. Yerleşimin bu bölgesinde yapılar organik bir düzende konumlanmışlardır. 7 ve 8 parseller üzerinde konumlanan yapının güneyinde 16 ve 12, batısındaki 6 ve 4 parsellerde geleneksel yapı bulunmaktadır. Yapının kuzeyindeki 144 ada 4 parselde konumlanan yapı ise yerleşimin geleneksel mimari karakterini barındırmayan bir yapıdır (Şekil 4.53). Yapının bulunduğu meydanda anıtsal bir çınar ağacı ve kilisenin duvarında konumlanan çeşme bulunmaktadır (Şekil 4.54).

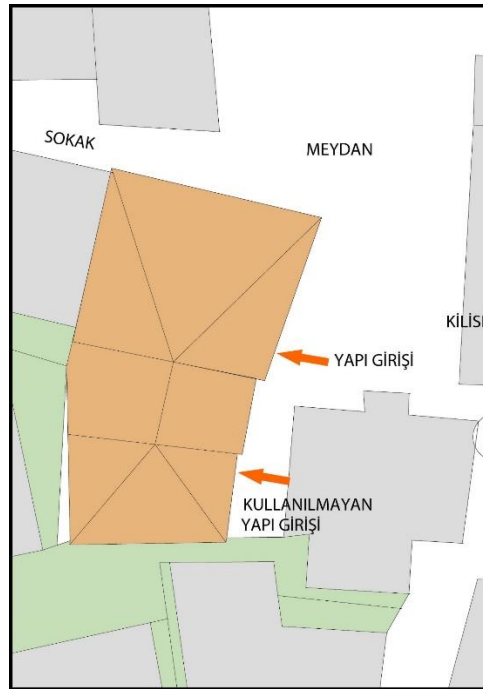
Şekil 4.53 Yapının konumu

Şekil 4.54 Yapının yakın çevresi (Kişisel arşiv, 2018)

Günümüzde konut olarak kullanılan yapının özgün fonksiyonunun da konut olduğu düşünülmektedir. Cephe kurgusu incelendiğinde üç farklı yapıdan oluştuğu tespit edilen yapının ne zaman tek bir yapıya çevrildiği bilinmemektedir. Günümüzde yapının sadece bir bölümü kullanımını sürdürmektedir.

Yapı, yerleşim genelinde olduğu gibi bitişik nizamda konumlanmıştır. Bahçe kullanımı olmayan yapı, doğu cephesindeki ahşap bir kapıdan giriş almaktadır. Bu kapı haricinde aynı cephede, günümüzde kullanılmayan bir kapı daha bulunmaktadır (Şekil 4.55).

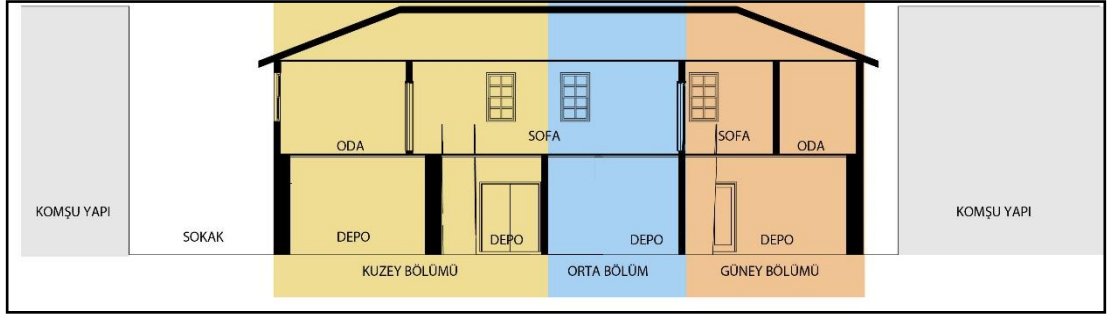

Şekil 4.55 Parsel kullanımı

Üç farklı yapının birleştirilmesiyle oluşan iki katlı yapının zemin katında depolama alanı olarak kullanılan üç mekân bulunmaktadır. Zemin katta giriş kapısı dışında herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Yapının kuzey ve güney bölümlerinde bulunan tek kollu bir merdiven ile üst kata ulaşılmaktadır. Kuzeydeki merdivenden üst kata ulaşıldığında geniş bir mekân ile karşılaşmaktadır (Şekil 4.56). Üst kat zemin kaplamasındaki iz incelendiğinde, yapının birleştirilmeden önceki duvar hatları görülebilmekte ve özgün plan şemasına dair bilgi üretilebilmektedir. Bu geniş sofa mekânına açılan iki adet oda, bir ıslak hacim ve depo mekânı bulunmaktadır. Depo ve ıslak hacim mekânların yapım sistemleri incelendiğinde mekânın özgün kurgusunda bulunmadığı belirlenmiştir. Üst kat sofasının güney yüzünde bir kapı ile yapının güney bölümüne geçilmektedir. Kullanımı sürdürülmeyen bu bölüm özgün plan kurgusunu ve yapı elemanlarını korumaktadır. Yan sofalı plan kurgusuna sahip güney bölümünde, sofaya bağlanan iki adet oda bulunmaktadır (Şekil 4.58).

Şekil 4.56 Yapının zemin kat ve üst kat planı

Şekil 4.57 Yapının kesiti

Şekil 4.58 Özgün mekansal kurgu: Zemin ve üst kat planları (restitüsyon önerisi)

Şekil 4.59 Özgün kesit (restitüsyon önerisi)

Şekil 4.60 Yapının doğu görünümü

Şekil 4.61 Yapının zemin kat, üst kat sofa ve güney bölümü iç mekân görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Yapının kuzey ve güney bölümünde, üst kat tuğla dolgu ahşap karkas yapım sistemi orta bölüm ise ahşap karkas yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Orta bölümde zemin kat taş kagir, diğer bölümlerde ise tuğla dolgu ahşap karkastır. Yapının iç duvarları ahşap

karkas, kuzeydeki duvarlar çimento ve alçı sıva, diğer duvarlar ise bağdadi çıta üzeri kerpiç sıva ile kaplanmıştır. Yapının üst kat döşeme kaplamaları ahşap rabıta. Tavan yüzeylerinde ise herhangi bir kaplama bulunmamaktadır. Pencere açıklıklarında özgün ahşap giyotin pencereler bulunmaktadır. Bazı pencere açıklıkları ise iki ve üç kanatlı ahşap doğramalar ile değiştirilmiştir. Üst örtüsü kırma çatı olan yapının çatı kaplaması alaturka kiremittir (Şekil 4.60).

Şekil 4.62 Yapının sofa görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Yapının kuzey ve orta bölümü strüktürel açıdan iyi durumdadır. Fakat kullanıcılarının üç yapıyı birleştirmeleri sonucu yapının özgün plan kurgusu değiştirilmiştir. Yapının cephe kurgusuna da müdahale edilerek, orta bölümde yer alan pencere açıklığı kapatılmıştır. Yapıda, yerleşimin özgün yapılarında gözlenmeyen tuğla dolgu ahşap karkas yapım sistemi görülmemektedir. Bu durum nedeniyle, yapının zemin kat taşıyıcı sistemini müdahale gördüğü düşünülmektedir. Yapının güney bölümünde halen özgün plan kurgusu görülebilmektedir. Ancak kullanım dışı kalan bu bölümde bakımsızlık nedeniyle zeminde malzeme kayıpları, duvarlarda yapısal bozulmalar ve sıva dökülmeleri tespit edilmiştir.

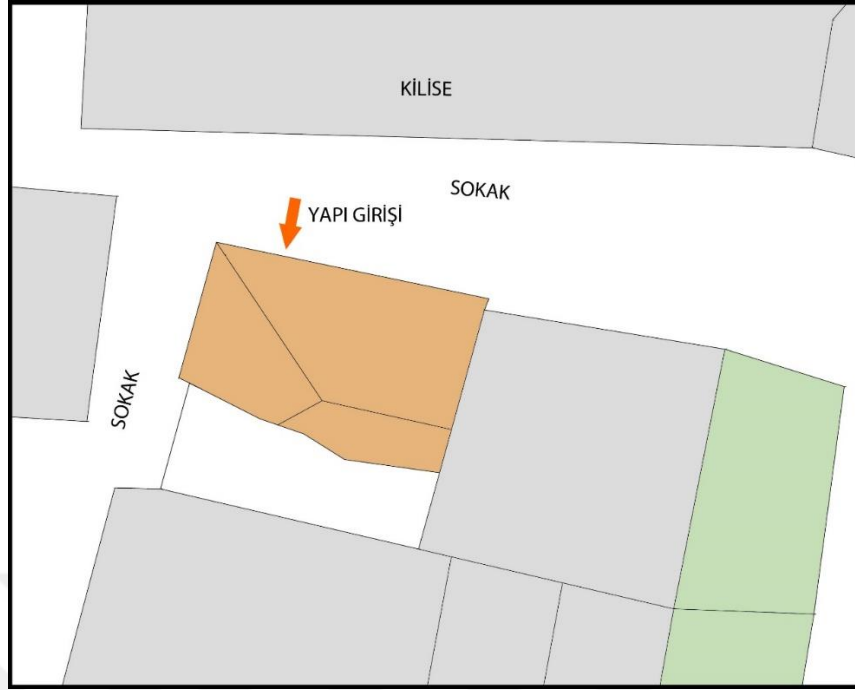
4.1.2.2.8 148 Ada 1 Parseldeki Konut. Yapı, Ballıpınar yerleşimin güney doğusunda ve Kilisenin güney cephesine paralel sokak üzerinde konumlanmaktadır. Yapının bulunduğu bölgede organik bir yapılaşma düzeninin bulunmaktadır. Yapının kuzeyinde kilise, batısında geleneksel nitelik barındırmayan konut yapısı bulunmakta; doğusunda, aynı parseli paylaştığı başka bir geleneksel yapı ve güneyindeki 3 parselde yıkık durumda olan geleneksel yapı bulunmaktadır (Şekil 4.63).

Şekil 4.63 Yapının konumu

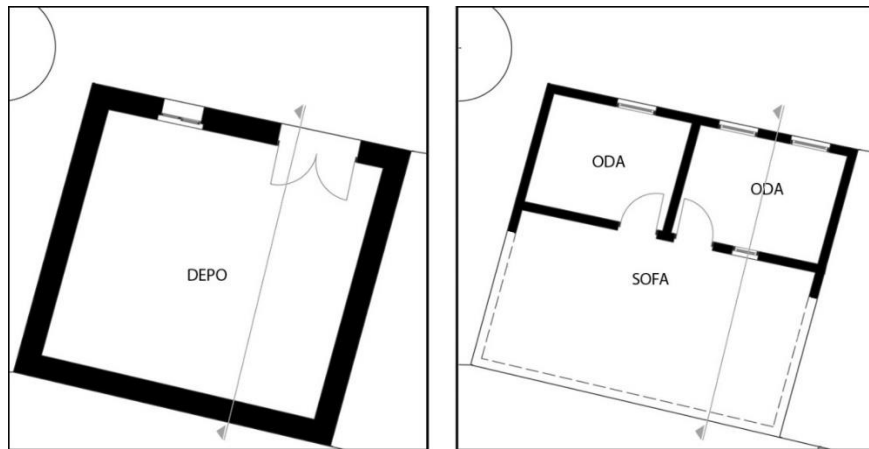
Günümüzde kullanım dışı kalan yapının geçmişine dair bilgi elde edilememiştir. Fakat yapının üretiminde kullanılan tuğla dolgu ahşap sistemi nedeniyle mübadele sonrası dönemde inşa edildiği düşünülmektedir.

Bahçe kullanımı bulunmayan bitişik nizamda konumlanmış yapının girişi kuzey cephesindeki ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Parsel, kuzey güney doğrultusunda düşük oranda eğime sahiptir. Ancak, eğimin düşük olması sebebiyle yapıda mekânsal bir yansıması bulunmamaktadır (Şekil 4.64).

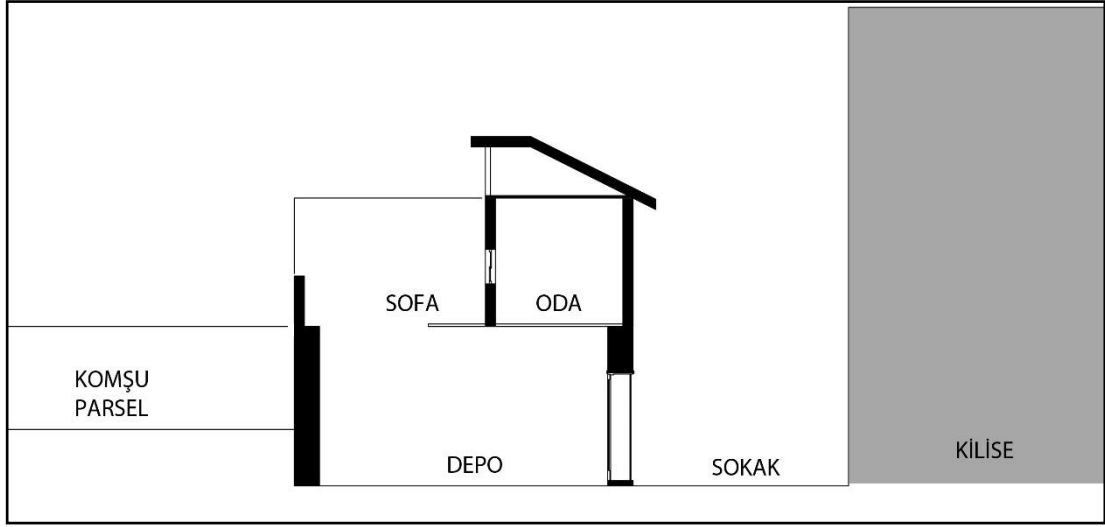

Şekil 4.64 Parsel kullanımı

Yan sofalı mekân kurgusuna sahip yapı iki kattan oluşmaktadır. Zemin kat depolama mekânı olarak kullanılmıştır. Yapının güney duvarındaki izlere bakıldığında, duvara paralel olarak konumlandırılmış tek kollu bir merdiven ile sofaya çıkıldığı düşünülmektedir. Üst katta sofaya açılan iki adet oda bulunmaktadır (Şekil 4.65). Günümüzde, yapının sofası tamamen yıkılmış durumdadır. Odaların sofaya açılan güney duvarlarında giyotin ahşap doğramalı pencere açıklıkları bulunmaktadır. Sofanın duvarları yıkıldığı için diğer açıklıklarla ilgili herhangi veri bulunmamaktadır.

Şekil 4.65 Yapının zemin kat ve üst kat planı

Şekil 4.66 Yapının kesiti

Yapının zemin katı taş kagir, üst katı ise tuğla dolgu ahşap karkas yapım sistemine sahiptir. Yapının üst kat iç cephe duvarları ahşap karkastır. Dış cephe duvarlarında herhangi bir kaplama bulunmamaktadır. Zemin kat iç duvarlarında kagir duvar yüzeyine, üst katlarda ise bağdadi çiteler üzerine katıkl kerpç siva uygulanmıştır. Üst katın zemin kaplamaları ahşap rabita, tavan yüzeyleri ise kargı kaplamadır. Kıırma çatıya sahip yapının çatı örtüsü alaturka kiremittir (Şekil 4.67).

Şekil 4.67 Yapının batı ve kuzey görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Strüktürel açıdan kötü durumda olan yapının önemli bir bölümü bakımsızlık nedeniyle yıkılmıştır ve yapının diğer bölümlerinde sıva dökülmeleri, malzeme kayıpları gibi fiziksel bozulmalar mevcuttur. Yapının üst kat sofa zemini ve duvarları, iç mekân duvarları ve üst örtüsünde kayıplar meydana gelmiştir. Yapının kullanımda olduğu süreçte, özellikle iç duvarlarında niteliksiz müdahaleler gördüğü

gözenmektedir. Bu müdahaleler, alçı sıva ile onarılmış sıva dökülmeleri ve yapının cephesinde açılan pencere açıklıklarıdır. Yapının pencere açıklıklarında giyotin ahşap doğramalar bulunmaktadır (Şekil 4.68).

Şekil 4.68 Yapının zemin kat ve üst kat iç mekân görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Günümüzde strüktürel bütünlüğünü koruyamayacak duruma gelmiş yapı, çevresel etmenlerin etkisinde fiziksel bozulmaya uğramıştır. Geçmiş boyunca nitelsiz onarım müdahalelerine maruz kalmış yapı, kullanıcıasını kaybetmesinin ardında gerekli bakım ve onarımı görememiş ve yapısal bütünlüğünün büyük bir kısmını kaybetmiştir.

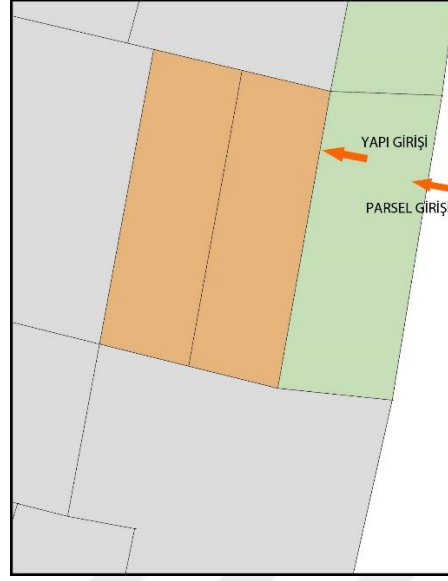
4.1.2.2.9 148 Ada 4 Parseldeki Konut. Yapı yerleşimin doğusunda, yapılaşma alanının sınırında yer almaktadır. Konum olarak kilisenin güneyinde yer almaktadır. Bitişik nizamda konumlanmış olan yapının kuzeyindeki 1 parselde geleneksel yapı, batısındaki 3 parselde yıkılmış durumda olan geleneksel yapı, güneyinde yeni yapılaşma ve doğusunda sokak bulunmaktadır (Şekil 4.69).

Şekil 4.69 Yapının konumu

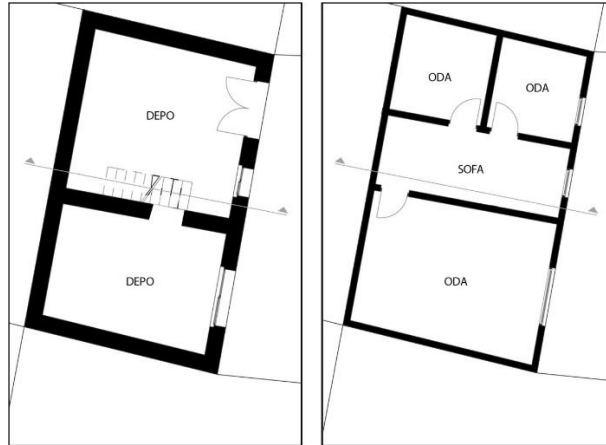
Yapının geçmişine dair bilgi elde edilememekle birlikte, yapıda kullanılan malzeme ve yapım tekniği incelendiğinde, yapının mübadele sonrası dönemde inşa edildiği düşünülmektedir. Yapı zemin katının güney bölümünde tuğla dolgu ahşap karkas gözlenmesi, bu bölümünün özgün olmadığını göstermektedir.

Eğimli bir arazide konumlanan yapının parselinde bahçe bulunmaktadır. Bahçe parselin doğu kısmında yer almaktadır ve taş duvar ile çevrilidir. Yapıya, bahçeden ahşap bir kapı ile erişilebilmektedir. Yapının bahçesinde herhangi bir yapı bulunmamaktadır (Şekil 4.70).

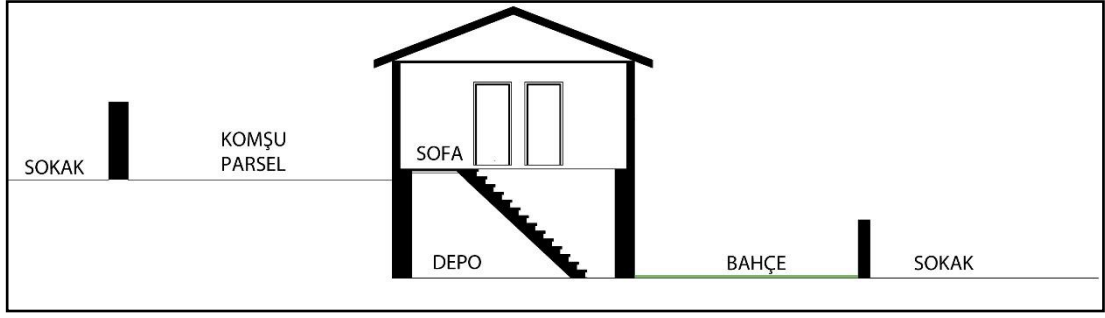

Şekil 4.70 Parsel kullanımı

Yapı iki kattan oluşmaktadır ve iç sofalı plan kurgusuna sahiptir. Zemin kat depolama işlevi ile kullanılmıştır. Yapının güneyinde yer alan ek yapıya zemin ve üst katta bulunan kapılardan erişilmektedir. Üst kata erişim, zemin kat giriş mekânında yer alan bir merdiven ile sağlanmaktadır. Yapının özgünde yan sofalı bir plan tipide sahip olduğu, fakat süreçte güneyine eklenen bölüm ile iç sofalı plan kurgusuna dönüştürüldüğü görülmektedir. Üst katta üç oda sofaya açılmaktadır. Doğu cephesindeki odada ve sofada pencere bulunurken, batı cephesindeki odada pencere almamaktadır. Özgün yapıdaki pencereler ahşap giyotin doğramalardır. Ek yapıda, zemin kat ve üst katta birer tane olmak üzere toplam iki adet çift kanatlı ahşap doğrama bulunmaktadır (Şekil 4.71).

Şekil 4.71 Yapının zemin kat ve üst kat planı

Şekil 4.72 Yapının kesiti

Yapının özgün yapım sistemi zemin katta taş kagir, üstte ise kat tuğla dolgu ahşap karkastır. Zemin kat cephesi kaplamasız iken, üst kat cephesinde olarak ahşap kaplama kullanıldığı görülmüştür. Yapının güney cephesinde yer alan ek yapı tamamen tuğla dolgu ahşap karkas yapım sistemine sahiptir ve zemin katın dış cephesi ahşap malzeme ile kaplanmıştır (Şekil 4.73).

Şekil 4.73 Yapının doğu görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Son yirmi yılda yaşanan kırdan kente göç nedeniyle kullanıcılarını kaybeden yapı, günümüzde kullanımını sürdürememektedir. Yapı, çatı kaplamasını ve üst kat döşemesinin bir kısmını kaybetmesine rağmen, yapısal bütünlüğünü koruyabilmiştir. Ancak dış etkiler nedeniyle ahşap malzemede çürüme, sıvada dökülme ve taş duvarlarda malzeme ve derz kayıpları görülmektedir. Yapısal müdahale olarak güney cephesine inşa edilen ek yapı gözlenmektedir. Yapıya geçmişte yapılan ek yapı, özgün plan şemasının ve cephe organizasyonun değişmesine yol açmıştır.

4.1.3 Ballıpınar Konut Mimarisinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde Ballıpınar yerleşiminin konut mimarisini belirleyen yapılaşma nizamı, gabari, üst yapı, parsel kullanımı, mekân kurgusu ve iç mekan elemanları tanımlanacak, Ballıpınar geleneksel konut mimarisinin sahip olduğu değerler belirlenecek ve neden korunması gerektiği tartışılacaktır.

Yerleşimin genelinde bitişik nizam yapılaşma gözlenmekle birlikte, az sayıda ayırık nizamda konumlanmış yapılar bulunmaktadır. Ballıpınar'ın daha eski tarihli yerleşim alanı olan doğu bölümünde sokaklar ve yapı adaları organik bir düzende konumlanmakta, batı bölümünde ise gridal bir yerleşim dokusu gözlenmektedir.

Yerleşimindeki konut yapılarının neredeyse tamamında, taş kagir zemin kat, ahşap karkas üst kat yapım sistemi gözlenmektedir. Üst katlarda ahşap karkas duvar yüzey ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Üst katlarda yer alan ahşap karkas sistemde tuğla dolgu kullanılmıştır. İç mekân duvarlarında da ahşap karkas yapım sistemi kullanılmış, ahşap bağdadi çiteler kerpiç sıva ile kaplanmıştır.

Yerleşimdeki konut parsellerinin büyük çoğunluğunda bahçe bulunmamaktadır. Bahçesi bulunan parsellerde, depolama ve tuvalet gibi birimlerinin bahçede yer aldığı görülmektedir. Geleneksel konut yapılarının zemin katları depolama mekânı, üst katları ise yaşama mekânı olarak kullanılmaktadır. Bazı örneklerde, kullanıcı ihtiyaçlarının değişmesi nedeniyle zemin katların da yaşama mekanına dönüştürüldüğü görülmektedir. Konutların özgün zemin katlarının tek hacimden oluştuğu, üst katların iç sofalı veya yan sofalı plan şeması ile kurgulandığı görülmektedir. Üst kat mekânlarında, az sayıda örnek dışında tavan veya duvar süslemeleri bulunmamaktadır. Konutların üst katlarında bulunan mutfaklarında ocak ve gusülhane bulunmaktadır (Şekil 4.74).

Kırsal mimari unsurları (sokak dokusu, yerleşim oluşturan yapılar vb.) ile kırsal yerleşim karakterine sahip olan yerleşimde yer alan konutlar, kırsal karaktere katkıları nedeniyle kültür mirası olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel üretim sistemlerinin halen sürdürüldüğü yerleşimde söz konusu yapılar, mübadele öncesi ve sonrası döneme ait kırsal konut mimarisinin özelliklerini yansıtmaktadır ve çoğunluğu kullanılmaya devam etmektedir. Ayrıca yerleşimin konumu nedeniyle zor erişilebilir olması uzun yıllar turizm, kentlileşme gibi etkenlerden izole olmasına neden olmuş, bu durum konutların yapısal ve mekansal açıdan büyük ölçüde özgünlüklerini koruyabilmesini sağlamıştır. Bu nedenlerle kırsal miras alanı olarak korunması gerekli olan Ballıpınar yerleşimi ve geleneksel konut örneklerinde karşılaşılan koruma sorunlarının tespiti, sorunlarına yönelik geliştirilecek koruma yaklaşımlarına yön verecektir.

4.1.4 Ballıpınar Yerleşimi Kırsal Konut Mimarisinin Korunma Sorunları

Ballıpınar konut mimarisi kapsamında incelenen dokuz adet yapıda koruma sorunları tespit edilmiş; yerleşimde yer alan yapılardaki bu sorunlar, çalışmanın 1.4. bölümünde aktarılan koruma sorunları üzerinden irdelenmiştir.

Söz konusu koruma sorunlarından ilki, konfor beklentilerindeki değişim, maliyet ve uygulama kolaylığı açısından daha uygun olan yeni malzeme nedeniyle değişen yapı üretim sistemidir. Geleneksel yapıım sistemini geri plana itilmesi, yerel ustaların sistem dışına itilmesi ve yapıım tekniğinin kaybolmasına neden olmakta, yerleşimin somut olmayan mirasında yitime neden olmaktadır. Öte yandan, bu durum geleneksel üretim sisteminin zayıflamasına, bu sistemin aktörlerinin alandan göç etmesine ve dolayısıyla fiziksel ve sosyal yapı kapsamında olumsuz dönüşümlere neden olmaktadır.

Yerleşimde gözlenen bir diğer sorun, yetersiz altyapı ve konfor koşulları nedeniyle genç nüfusun yerleşimi terk etmesidir. Söz konusu terk konutların kısmen ya da tamamen kullanım dışı kalmasına ve/veya bakımsızlık nedeniyle fiziksel ve sosyal yapı bağlamında sorunlara neden olmaktadır. Konut yapılarının ve dokunun

fiziksel bozulmasını tetikleyen bir diğer etken yeni kullanıcıların yapıyı sahiplenmemesi, çok mülkiyetlilik ve benzeri mülkiyet sorunları nedeniyle yapıda gerçekleştirilen niteliksiz müdahaleler ve parsel içi yoğunluğun değiştirilmesidir.

Yerleşimin konumu ve coğrafi özellikleri nedeniyle karşı karşıya kaldığı bazı sorunlarda gözlenmiştir. Ballıpınar yerleşimi, kent merkezine erişimi zor bir alanda konumlandığı için malzeme ve teknik yetersizlikler ile altyapı ve ekonomik eksiklik sorunlarını yaşamaktadır. Yoğun kış dönemlerinde ulaşımın kısıtlanması da yerleşimin karşılaştığı sorunlardandır. Son olarak Ballıpınar yerleşiminde, koruma amaçlı imar planının bulunmaması, büyük şehir kanunu ile birlikte imar yönetmeliklerindeki kuralların kırsal yerleşimlerin ihtiyaçlarına cevap vermemesi, imar affı gibi yerleşimdeki niteliksiz yapılaşmayı meşru kılan yasal düzenlemeler, kırsalın kalkınması için yeterli bütçenin aktarılmaması gibi yasal ve yönetsel sorunlarla karşılaşmaktadır.

Kırmızı soğan, kiraz ve zeytin üretimi süren Ballıpınar yerleşiminde ana geçim kaynağı tarımdır. Ancak, günümüzde tarım faaliyetlerinin maliyetinin yüksek oluşu, tarım kredilerindeki yetersizlik ve yerleşimde yaşanan sulama sorunları, özellikle genç nüfusu istihdam sorunu nedeniyle, ilçe merkezine yöneltmiştir. Üretim sisteminin değişimi kaynaklı göç etkisinin yoğun olarak gözlemlendiği yerleşimde kısmen ya da tamamen kullanım dışı kalma, bakımsızlık ve terkedilme gözlenmektedir. İncelenen yapılara bakıldığında, 4,5,8 ve 9 nolu konutların göç sonucu kullanım dışı kaldığı ve bakım-onarım eksikleri nedeniyle fiziksel bozulmaya uğradığı, kütle ve eleman kayıplarının olduğu gözlenmiştir. 1 nolu konutta ise yapıyı kullanmaya devam eden yaşlı nüfusun bakım-onarım faaliyetlerini sürdürememesi nedeni ile kısmen kullanım dışı kalma, bakımsızlık ve özgün malzemede bozulma gözlenmektedir. 2 nolu konutta ailedeki yaşlı nüfusun vefatı ile ortaya çıkan mülkiyet sorunları, yapının terkedilmesine yol açmış, yapının günümüzde kullanıcıları, başka bir parselde yeni yapı yapmıştır. 6 nolu konutta ise kullanıcılar, yapıya getirilen ek yapıda yaşamaktadır. Kırsal konutlara eklenen yeni kütleler ve parsellere inşa edilen yeni yapılar, öncelikle özgün dokunun yapı yoğunluğunu olumsuz etkilemektedir. Öte yandan 1 ve 3 nolu konutlarda değişen çağdaş gereksinimler nedeniyle özgün mekanların dönüştürüldüğü,

1,3,6 ve 7 nolu konutların iç mekanlarına ek yapıldığı, böylece özgün mekânsal organizasyonun değiştirildiği gözlenmektedir. Özgün mekân organizasyonunu değiştiren niteliksiz müdahalelerden bir diğeri 7 nolu konutta gözlenmektedir. Hane halkının sayısının artması konutun iç mekânında bölünmelere ve eklemelerin yapılmasına neden olmuştur. Ayrıca 1,2,3,6 ve 7 nolu yapılarda, gelişen teknoloji ile kolay uygulanabilen ve iklim koşullarına dayanımlı malzemelerden olan çimento sıva, pvc doğrama, sac levha kaplama vb. malzemeler ile niteliksiz müdahale yapıldığı, böylece geleneksel konutun özgün mimari algısında yitimler ve malzeme bozulmalarının ortaya çıktığı saptanmıştır. 9 nolu yapıda ise özgün yapının devamında inşa edilen dönem eki yapının yapım sistemindeki ve işçilikteki farklılığın, muhtemelen 1924 mübadelesi sonrası yerleşime gelerek burada konutları özgün duruma göre onaran ya da inşaa eden ustaların vefat etmiş olması nedeniyle ortaya çıktığı öngörülmektedir.

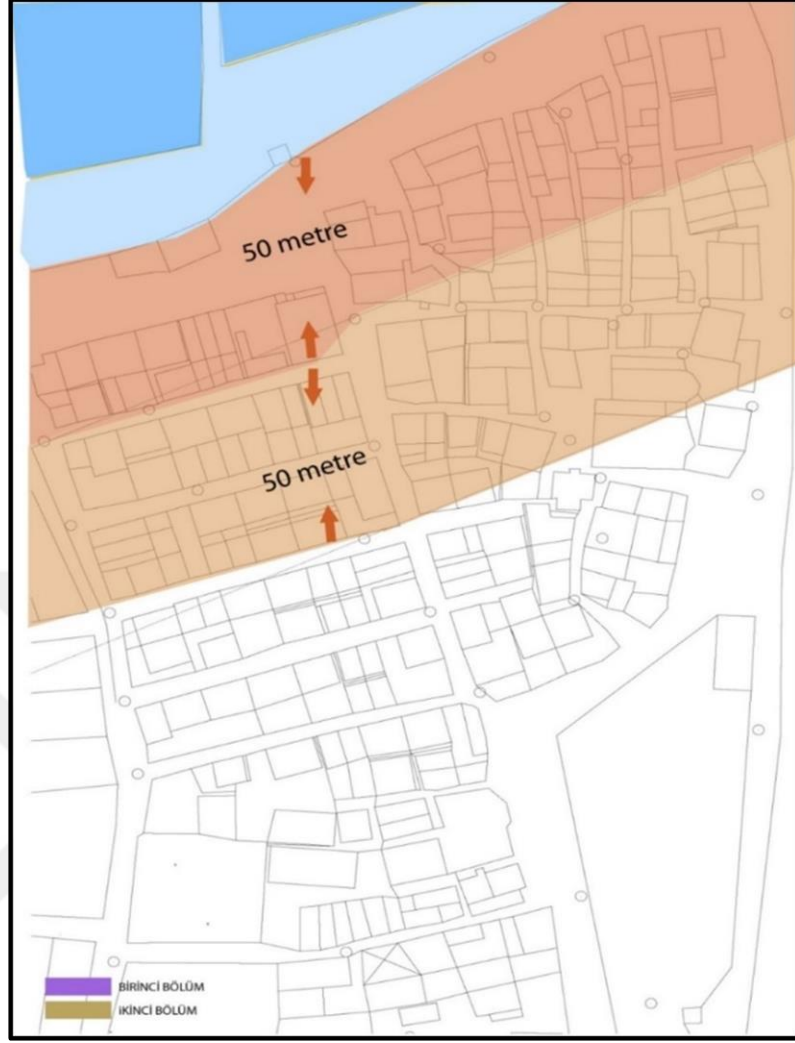
Ballıpınar yerleşiminin deniz kıyısındaki konumu ve coğrafi özellikleri konutlarda yapısal bozulmalara neden olmaktadır. Yerleşimin deniz etkisine açık olması ve sert iklimi, ahşap yapı elemanlarının deniz ve yağmur suyu etkisi, taş yapı malzemelerinin rüzgâr ve deniz suyu etkisi ile fiziksel bozulma sürecini hızlanmaktadır. Yerleşimin kente uzaklığı nedeniyle ve özellikle zor kış şartlarında müdahale için gerekli malzeme ve usta temininin zorluğu ise bir diğer sorundur. Tüm bu sorunlar öncelikle yapı ölçeğinde gözlenmiş, zamanla doku ölçeğine de yayılmıştır.

Ballıpınar yerleşimindeki yasal mevzuat kaynaklı sorunlardan ilki, yerleşimin karakterini koruyacak ve sürdürebilecek bir koruma amaçlı imar planının bulunmamasıdır. Bu durum kırsalda yaşayanların yerleşimdeki yapılarda gerçekleştirecekleri basit veya esaslı onarımların tanımsız kalmasına neden olmaktadır. Böylece yapılarda niteliksiz müdahaleler ortaya çıkmakta ve yapıların özgün niteliği zamanla bozularak kırsal dokuda kimlik kaybı ortaya çıkmaktadır.

Ballıpınar yerleşiminde yasal mevzuat kaynaklı diğer bir sorun, yerleşiminde yapılacak yeni yapılar için yararlanılacak kanun ve yönetmeliklerin yerleşimin fiziksel ve kültürel niteliklerine yönelik düzenlenmemiş olmasıdır. Balıkesir İli, Erdek

İlçesi'ne bağlı bir mahalle olan Ballıpınar yerleşiminde yapılacak yeni yapılar için, Erdek Belediyesi'nden -3194 sayılı İmar Kanunu'nun 27. maddesine istinaden- ruhsat düzenlenmeksizin, izin belgesi alınmaktadır. İzin kapsamındaki projeler, Balıkesir-Çanakkale 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda atıfta bulunulan, Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği'nin 6. bölümünde belirtilen esaslara uygun olarak hazırlanmaktadır. Her yerleşim için yerleşimin kendine özgü ihtiyaç programına yönelik düzenlemeler içermeyen Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, yerleşimde tek tip yapı üretme anlayışını tetiklemektedir. Böylece Ballıpınar yerleşiminde geleneksel yapılar ile uyumsuz ve bağlamdan kopuk yeni yapılar inşa edilmektedir. Yeni yapı üretimine ilişkin belirsizliklerin temel nedeni, yerleşimin kültürel ve fiziksel değerlerini öncelik alan bir planlama anlayışının ve alanın kırsal mirasını sürdürmeyi hedefleyen bir Koruma Planı'nın olmayışındır. Yere özgü, yerel ile bütünleşmeyi hedef alan öngörüler içermeyen yönetmelikler doğrultusunda oluşturulacak yeni yapılaşmalar, gelişimini sürdüren yerleşimin karakterini olumsuz etkilemektedir.

Ballıpınar yerleşiminin gelişiminde söz konusu yönetmeliklerin yanı sıra Kıyı Kanunu da etkindir. Yerleşimin yasal mevzuat kaynaklı sorunlardan biri de kısıtlayıcı düzenlemeler içeren bu Kanun'un yerleşimde yaşayanların güncel konfor koşullarını sağlamak amacıyla inşa edecekleri yeni yapılara olanak vermemesidir. 02.11.1985 tarih ve 18916 Sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe giren Kıyı Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nin 4. maddesinin b bendinde, sahil şeridi "Deniz ve tabii göllerin kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde yatay olarak en az 100 metre genişliğindeki alan" olarak tanımlanmıştır (Şekil 4.75). Bu yönetmeliğe göre iki bölümden oluşan sahil şeridinin kullanım amacı, topoğrafya ve doğal eşiklere göre uygulama imar planı kararı ile belirlenmekte ve sahil şeridinde yapılacak yapılar kıyı kenar çizgisine en fazla 50 metre yaklaşabilmektedir.

Şekil 4.75 Ballıpinar yerleşiminde kıyı-kenar çizgisi

Tamamen sahil şeridi üzerine kurulu yerleşimde geçerli olan kıyı kanunu, yöre halkının ihtiyaçlarına yönelik, mevzuatlar kapsamında yeni yapı izni almasını imkânsız kılmıştır. Bu durumda kırsal yerleşimde yaşayanlar yasal mevzuatlar çerçevesinde ihtiyaçlarına yönelik, özgün doku ile uyumlu bir yapı yapma tanımına ulaşamadığı için, kaçak ve niteliksiz yeni yapıların sayısı her geçen gün artmaktadır. Böylece özgün geleneksel yapılar içerisinde inşa edilecek yeni yapılar, yerleşimden bağımsız ve kimliksiz olmakta, önceleri tek yapı ölçeğindeki bu sorun, zamanla doku ölçeğinde ve sosyal yapıda da bozulmalara yol açmaktadır.

Yukarıda aktarıldığı üzere Ballıpinar yerleşiminin kırsal karakterinin sürdürülebilmesini risk altına sokan temel sorunlar yetersiz altyapı, değişen konfor ve

Üretim sistemi değişimi nedeniyle yaşana g, ekonomik yetersizlikler, fiziksel koşullar nedeniyle oluşan yapısal bozulmalar ve yasal mevzuat kaynaklı sorunlar olarak belirlenmektedir.

4.2 Hamamlı Yerleşimi

Hamamlı yerleşimi Kapıdağ Yarımadasının dağlık bir alanda konumlanmaktadır. Yerleşim, Bandırma ve Erdek ilçe merkezlerine en kolay ulaşılabilir konumdaki Kapıdağ yerleşimlerinden biridir. Kyzikos antik kentinin surlarının kuzey yamaçlarında yer alan Hamamlı yerleşiminin güneyi 1. derece ve doğusu 3. derece arkeolojik sit sınırları içinde kalmaktadır. Yerleşimin güneyinde Aşağıyapıcı, batısında Belkıs yerleşimleri bulunmaktadır. 2018 verilerine göre yerleşimde 208 kişi yaşamaktadır (TUİK, 2019). Bandırma merkezinde yaşayanların ikinci konut alanı olarak da hizmet veren Hamamlı'nın nüfusu ikincil konut kullanıcıları sebebiyle dönemsel olarak artmaktadır. Hamamlı yerleşimdeki yerel halkın ana geçim kaynağı zeytinciliktir.

Hamamlı, II. Bayazıt döneminde (15.yy) Türk nüfus yoğunlukta olarak kurulan bir yerleşimdir. Bu dönemde yerleşimin periferindeki etkisine ve tarımsal faaliyetlerine işaret eden Makris (1959), II.Bayazıt Hamamlı halkına işlemeleri için Kapıdağ Yarımadasında ve Mysia bölgesinde (Bursa ve Balıkesir evresi) birçok toprak tahsis ettiğini belirtmektedir.

4.2.1 Hamamlı Yerleşimi Kırsal Karakteri

Hamamlı yerleşimi, Kapıdağ Yarımadasının güneyinde, Kapıdağ Yarımadası'nın ana kara ile bağlandığı tombolonun kuzey kurulmuştur. Yerleşime ulaşım Bandırma Tatlısu ana yolundan Aşağıyapıcı Yerleşimi'nde kuzeye doğru ayrılan ayrılan bir karayolu ile sağlanmaktadır. Bu yol Hamamlı yerleşimi ile sonlanmaktadır. (şekil 4.76)

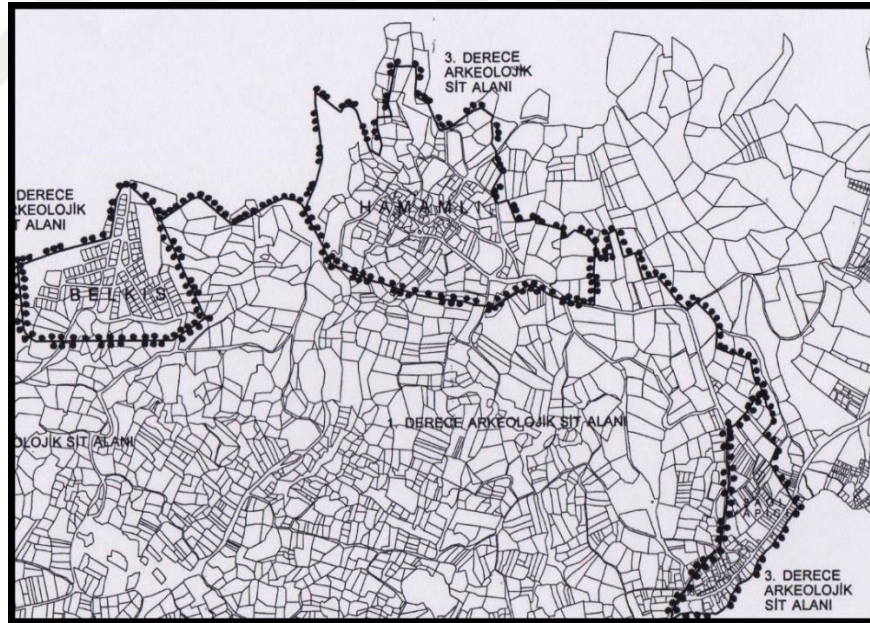
Şekil 4.76 Hamamlı yerleşimine ulaşım (Google Earth, 2019'dan yararlanılarak oluşturulmuştur)

Yerleşimin güneyinde Kyzikos antik kenti ve tarım arazileri yer almaktadır. Güney-kuzey doğrultusunda eğimli bir arazide konumlanan Hamamlı yerleşiminin kuzeyi orman arazileri ile kaplıdır (Şekil 4.77).

Şekil 4.77 Hamamlı yerleşimi arazi kullanımı (2018)

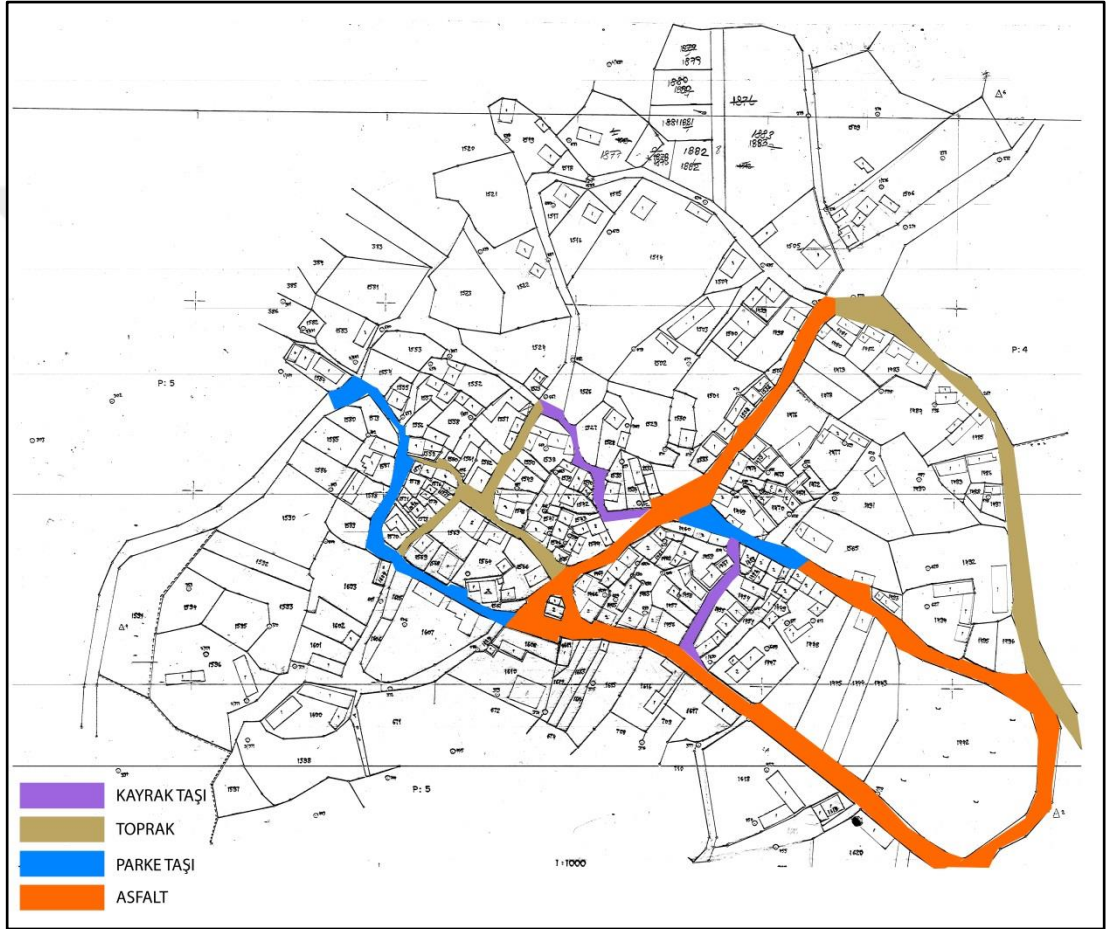
Hamamlı yerleşiminin güneyinden başlayarak batıdaki Belkıs ile güneydeki tomboloya kadar uzanan alan Kyzikos antik kentidir. Bu nedenle yerleşimin bazı bölümleri birinci ve üçüncü derece arkeolojik sit alanı sınırları içinde kalmaktadır. (Şekil 4.78)

Şekil 4.78 Hamamlı yerleşimi ve yakın çevresi sit alanları (B.K.V.K.B.K. 14.10.2016 tarihli 6260 sayılı kararı)

Yerleşime ulaşımı sağlayan ve doğudan, Aşağıyapıcı yerleşimim üzerinden gelen karayolu, köy meydanında sonlanmaktadır. Yerleşim içindeki ulaşım, güneyden kuzeye doğru konumlanmış ana arter ve buna bağlanan organik sokaklar ile

sağlanmaktadır. Hamamlı yerleşiminde bulunan sokak zeminlerinin kayrak taşı, sıkıştırılmış toprak, parke taşı ve asfalt ile oluşturulduğu görülmektedir (Şekil 4.79). Yerleşime ulaşımı sağlayan karayolu ile iç ulaşımı sağlayan ana arter asfalt ile kaplanmıştır. Geleneksel yapıların bulunduğu bölgedeki sokaklarda kayrak taşı ve sıkıştırılmış toprak malzeme ile üretilen sokakların haricinde, parke taşı ile kaplanmış sokaklar da gözlenmektedir (Şekil 4.80).

Şekil 4.79 Hamamlı yerleşimi sokak kaplamaları (2018)

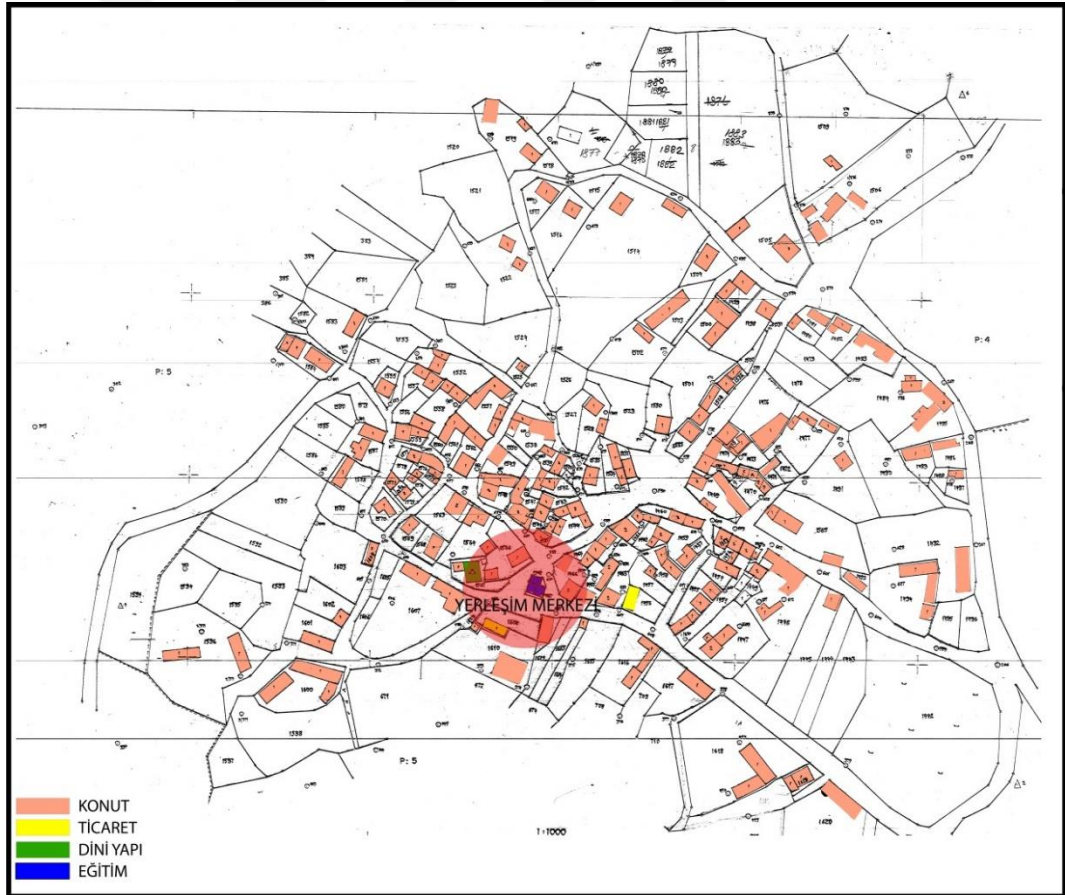

Şekil 4.80 Hamamlı yerleşimi sokak kaplamaları (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.82 Parsel içinde yer alan zeytin işliğı ve dibek örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Hamamlı yerleşiminde konumlanan yapıların büyük bir çoğunluğu konuttur. Konut yapılarının haricinde cami, bakkal, kahvehane ve günümüzde kullanılmayan bir okul yapısı bulunmaktadır (Şekil 4.83).

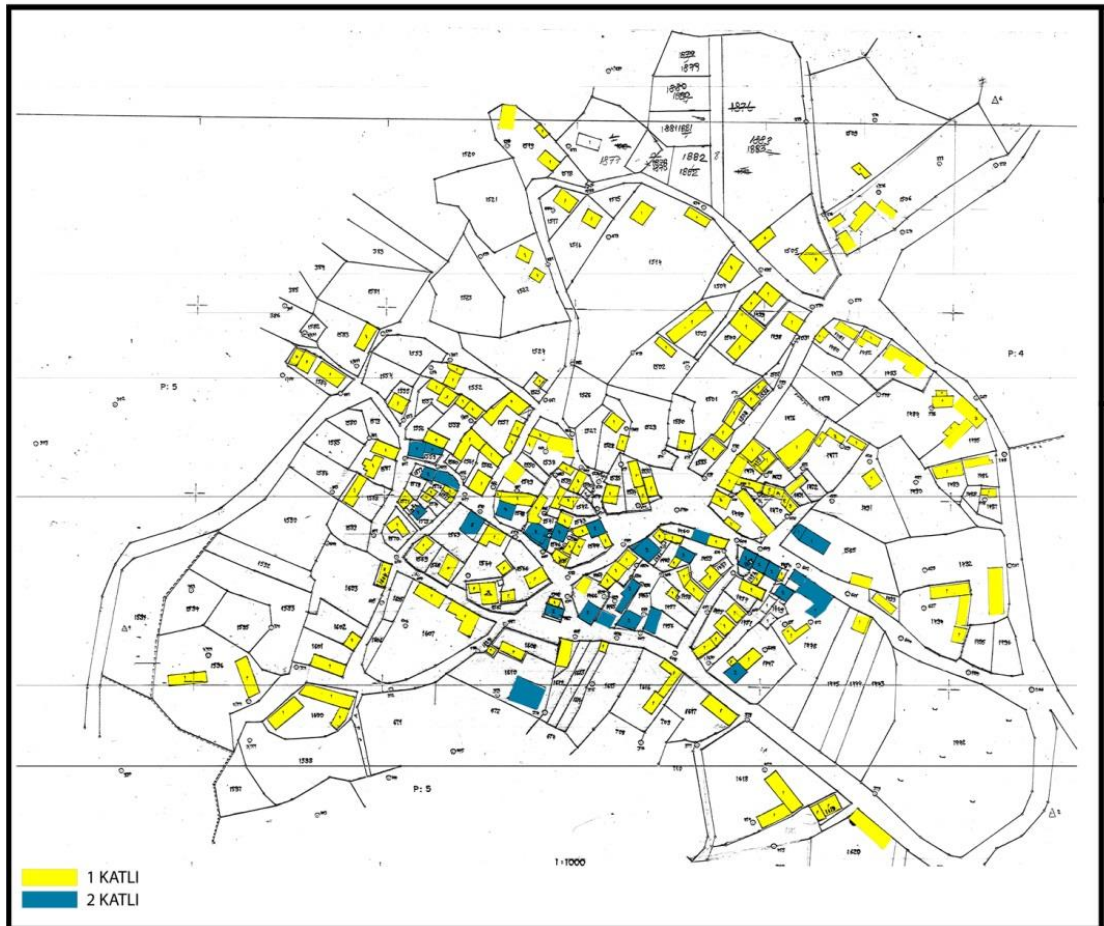
Şekil 4.83 Hamamlı yerleşimi alan kullanımı (2018)

4.2.2 Hamamlı Yerleşimi Kırsal Konut Mimarisi

Bu bölümde yerleşimin kırsal karakterinin önemli bir parçası olan konut mimarisine ilişkin bulgular iki grupta derlenmiştir. Bunlardan ilki konutların kentsel ve mimari niteliklerini tanımlayan ve bu niteliklerin konut alanındaki dağılımını anlamamıza olanak veren bilgilerdir. Diğer bilgi grubu ise detaylı inceleme olanağı bulunan konutlarda gerçekleştirilmiş kapsamlı analizler doğrultusunda aktarılan bulgulardır.

4.2.2.1 Hamamlı Yerleşimi Konut Mimarisinin Genel Karakteri

Hamamlı yerleşimindeki konutlar tek katlı ve iki katlı yapılardan oluşmaktadır. Yerleşimde, yapılarında tek katlı yapıların iki katlı yapılardan daha fazla olduğu ve iki katlı yapıların yerleşim merkezi çevresinde yoğunlaştığı gözlenmektedir (Şekil 4.84).

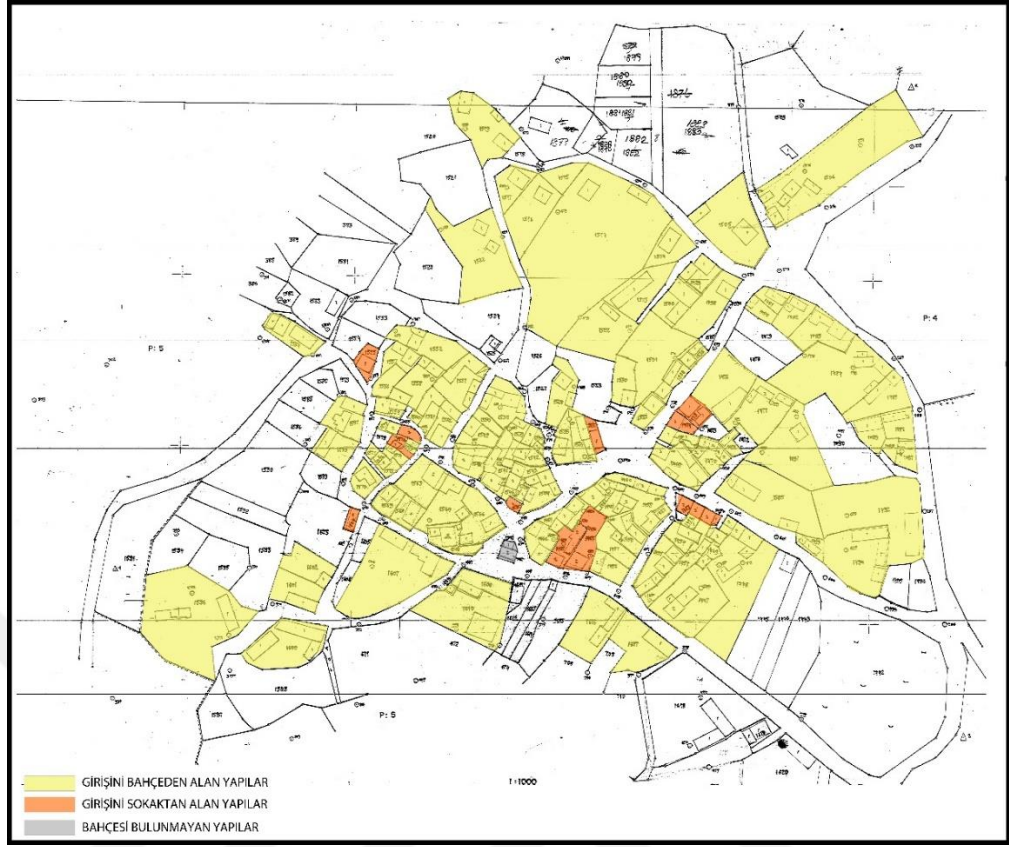

Şekil 4.84 Hamamlı yerleşimi kat adedi analizi (2018)

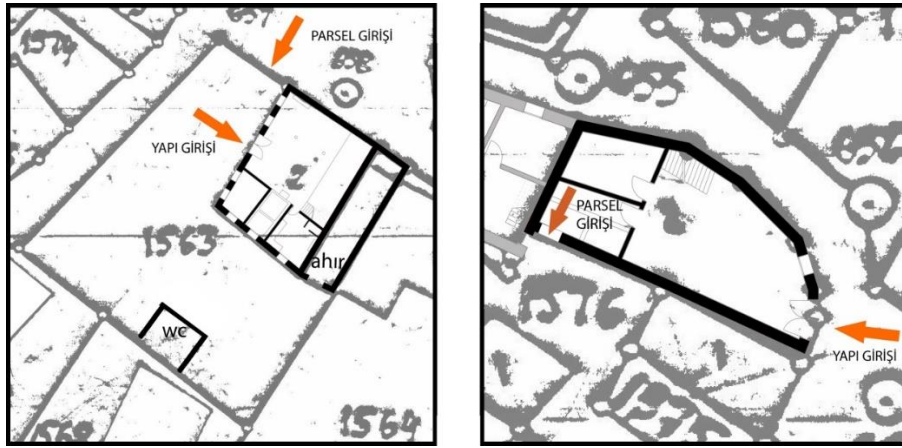

Şekil 4.86 Hamamlı geleneksel konutlarında gözlenen yapıım sistemleri: (sol), kagir+ahşap karkas; (sağ) kagir (Kişisel arşiv, 2018)

Hamamlı yerleşimindeki konut yapılarının parsel kullanımları incelendiğinde iki farklı düzen görülmektedir. Yerleşimde hakim olan parsel düzeninde, sokaktan parsel ve parselden ise yapıya ulaşılan kullanım görülmektedir (Şekil 4.87). Yerleşimde karşılaşılan diğer parsel düzeninde ise, yapı girişinin direkt sokaktan alındığı, yapının bahçesine ise yapı içinden ulaşıldığı belirlenmiştir. İki parsel kullanımında da yapının bahçesinde ıslak hacim, ahır ve işlik bulunabilmektedir. Bununla birlikte işliklerin bahçede olmadığı, yapının zemin katının bir bölümünün işliğe çevrildiği kullanımlar da gözlenmektedir. Yerleşimde nadir de olsa bahçesiz geleneksel yapı örnekleri mevcuttur (Şekil 4.88).

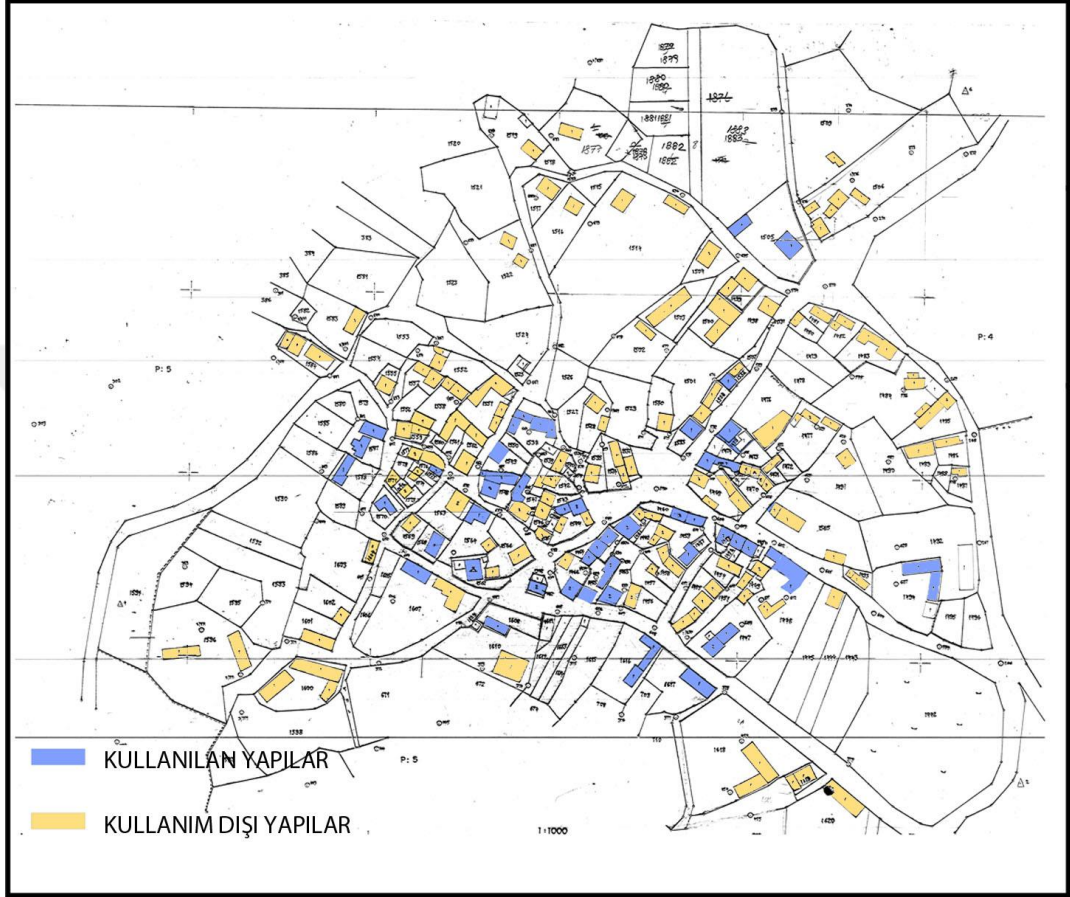

Şekil 4.87 Hamamlı yerleşimi parsel kullanımı (2018)

Şekil 4.88 Hamamlı yerleşimi parsel kullanım örnekleri (Kişisel arşiv, 2018)

Yerleşimdeki yapı kullanım durumu incelendiğinde yapıların neredeyse tamamının konut olduğu görülmektedir. Hamamlı'da konumlanan geleneksel konut yapılarının büyük bir bölümünün günümüzde kullanılmadığı gözlenmektedir (Şekil 4.89).

Şekil 4.89 Hamamlı Yerleşimi yapıların kullanım durumu (2018)

4.2.2.2 Hamamlı Yerleşimi Geleneksel Konut Örnekleri

Hamamlı kırsal konut mimarisini anlayabilmek için alanda varlığını sürdüren geleneksel konutların mekân kurgusu, parsel kullanımı, yapım tekniği ve yapım malzemesi özelliklerinin de irdelenmesi gerekmektedir. Bu hedefle çalışma alanında konumlanan ve inceleme izni alınabilen 7 adet yapının mimari niteliği ve koruma sorunları detaylı olarak tespit edilmiştir.

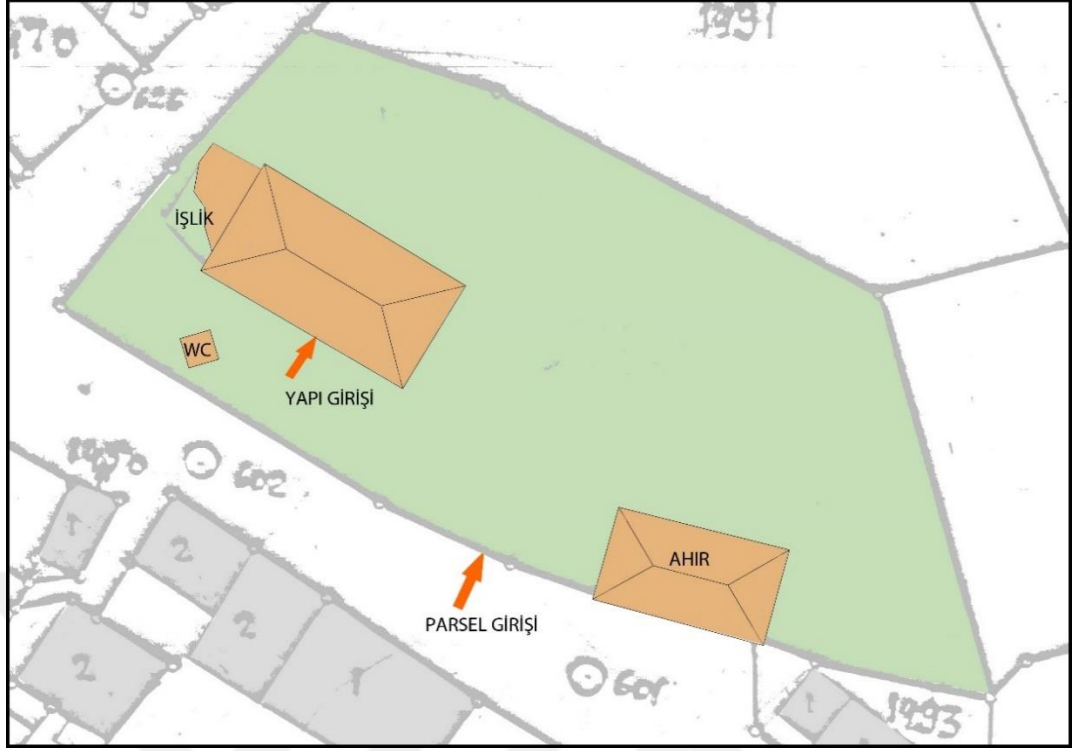
4.2.2.2.1 1565 Parseldeki Konut. Yapı Hamamlı yerleşiminin doğusunda ve geleneksel yapıların yoğunlaştığı bölgenin doğu çeperinde yer almaktadır. Ayrık nizamda ve köşe parselde konumlanmış olan yapının güneyinde ve batısında sokak bulunmaktadır. Yapının yakın çevresinde, güneyindeki yapı dışında geleneksel karakter barındıran yapı bulunmamaktadır (Şekil 4.90).

Şekil 4.90 Yapının konumu

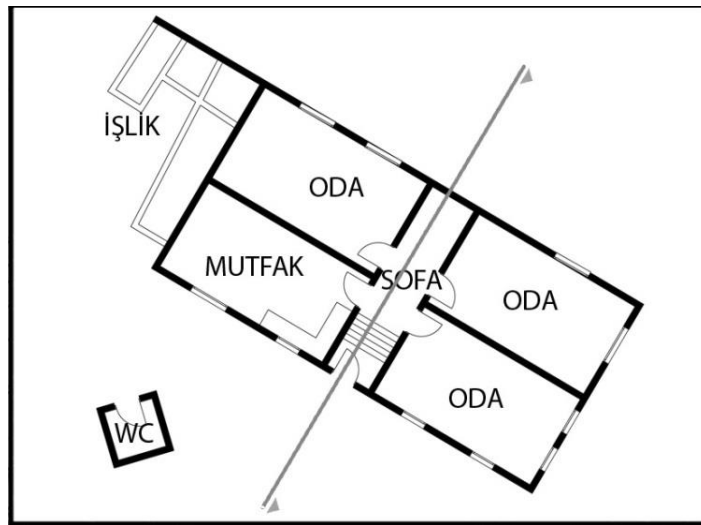
Yapının tarihine ilişkin veri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, yapı sahiplerinin vefatının ardından kullanım dışı kaldığı bilinmektedir. Yapıda kullanılan yapıım tekniği ve malzeme kullanımı alandaki diğer yapılar ile karşılaştırılarak değerlendirildiğinde, geleneksel konut mimarisi özelliklerini taşıdığı gözlenmektedir.

Hafif eğimli bir arazide ve yol kotundan yüksekte bulunan yapı, ayrık nizamda konumlanmıştır. Parsele, güneyindeki sokaktan ulaşılmaktadır. Parsel, konut yapısının yanı sıra bahçesinde barındırdığı ahır ve tuvalet ile özgün durumunu korumaktadır (Şekil 4.91). Ayrıca yapıya bitişik olarak konumlanmış, girişini bahçeden alan ve zeytin işlemek için kullanılan ışlık mekânı bulunmaktadır. Parselin yol kotundan yüksek olması nedeniyle, güney ve batı sınırları taş istinat duvarları ile çevrilidir. Parselin kuzey ve batı sınırlarında ise alçak taş duvarlar bulunmaktadır.

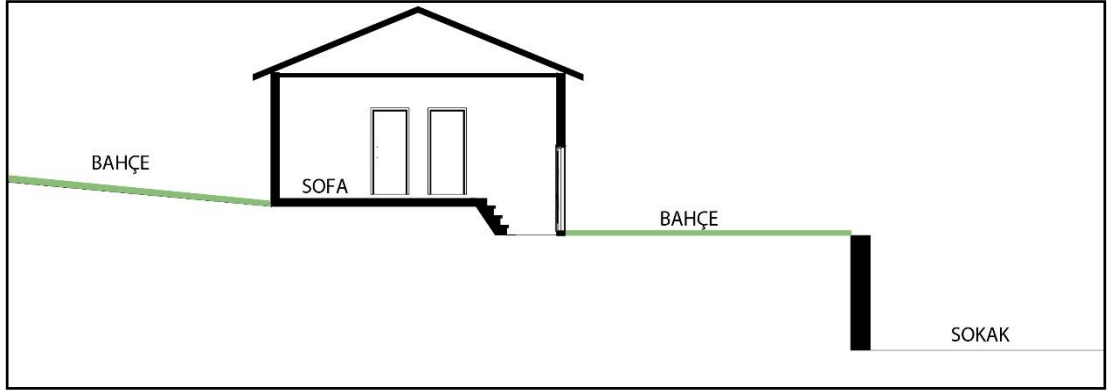

Şekil 4.91 Parsel kullanımı

Tek kattan oluşan konut yapısı iç sofalı plan kurgusuna sahiptir. Güney cephesindeki ahşap bir kapıdan giriş almaktadır. Giriş mekânında yer alan ahşap merdiven ile iç sofaya ulaşılmaktadır. Sofaya dört adet oda açılmakta ve konutun güneybatısındaki oda mutfak olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.92).

Şekil 4.92 Zemin kat planı

Şekil 4.93 Yapının kesiti

Parselin yapı beden duvarının bahçe korundan döşeme kotuna uzanan bölümü taş kagir, döşeme kotunun üstü kerpiç dolgu ahşap karkas yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Güneyden kuzeye doğru yükselen parselde yapının kuzey ve batı cephesinin tamamında taş kagir yapım sistemi kullanılmıştır (Şekil 4.94). Parselde bulunan tuvalet ve ahır yapıları da taş kagir yapım sistemi ile yapılmıştır. Yapı cephesinde kagir yüzeylerin, batı cephesi hariç kerpiç sıvalı olduğu; kerpiç dolgu ahşap karkas sistem ile oluşturulmuş bölümlerde ise ahşap kaplama kullanıldığı gözlenmektedir. Yapının döşeme ve tavan yüzeylerinde ahşap rabitalar kullanılmıştır. Yapının üst örtüsü kırma çatı, kaplama malzemesi ise marsilya kiremittir. Yerleşimdeki özgün konut örneklerinin çatı kaplamalarında alaturka kiremit kullanılmış olması, bu yapının kullanım süreci içerisinde tadilat gördüğünü ve çatı kaplamasının yenilendiğini göstermektedir.

Şekil 4.94 Yapının güney cephesinden görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Yapının batı cephesi hariç tüm cephelerinde pencere boşlukları bulunmaktadır. Tamamı tek veya çift kanatlı ahşap doğrama olan pencerelere açıklıklarının bazılarında özgün boyutun değiştirildiği gözlenmektedir. Bununla birlikte konutun yapım tekniği ve malzeme kullanımı göz önünde tutulduğunda yerleşimdeki az müdahale gören ve özgün niteliğini büyük ölçüde korumuş bir örnek olduğu anlaşılmaktadır. Yapıdaki izlerden yola çıkarak, konutun batı cephesine bitişik konumlanmış işlik mekânın kapalı bir mekân olduğu ve duvarlarının taş kagir malzeme ile inşa edildiği düşünülmektedir.

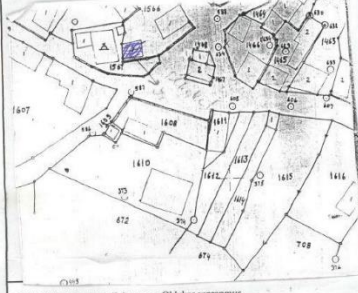
Yapı kullanıcılarını kaybetmesi nedeniyle uzun yıllardır kullanım dışıdır. Buna rağmen yıkılan işlik mekânı haricinde strüktürel bütünlüğünü koruyabilmiştir. Fakat uzun yıllar kullanılmaması nedeniyle cephesinde sıva dökülmeleri, cephede ve iç mekânda kullanılmış ahşap elemanlarda çürüme saptanmıştır.

4.2.2.2.2 1566 Parseldeki Konut. Yapı, cami, eski okul binası ve muhtarlık binasının bulunduğu köy meydanında yer almaktadır. Ana cephesi ile meydana yönelen yapının batısındaki parselde cami bulunmaktadır (Şekil 4.95).

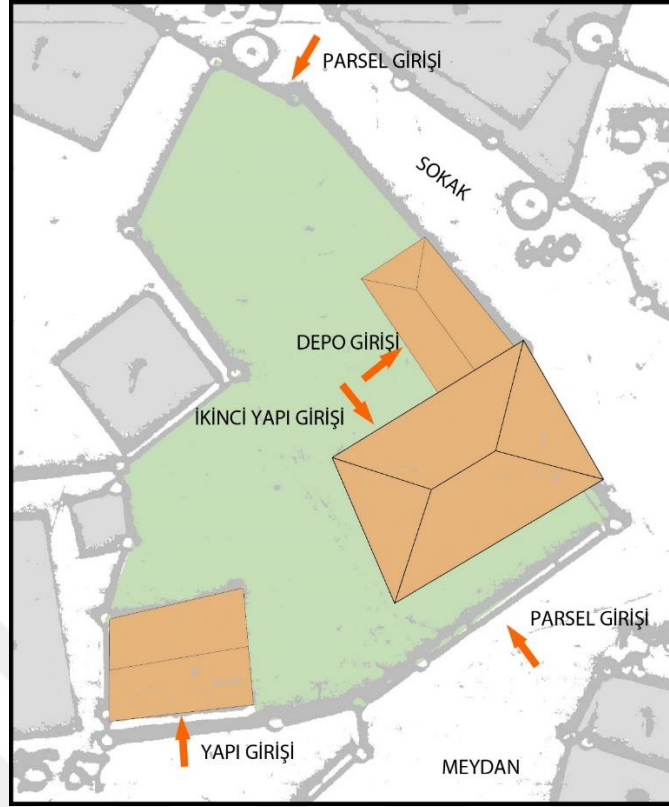
Şekil 4.95 Yapının konumu

Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 25/02/2005 tarihinde tescillenen yapının tescil föyünde konut yapısı olduğu belirtilmektedir (Şekil4.96). Ancak yapının inşasından bugüne kahvehane ve köy bakkalı işlevlerinde de kullanıldığı belirtilmektedir.

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ		D.K.V.K.E.		ANIT		ENVANTER NO:	
TÜRKİYE		KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ						HARİTA NO: 1/10000	
İL: Balıkesir	İLÇESİ: Edreğir	MAHALLE KÖY: Hamamlı Köyü		KADASTRO PAFTA: ADA: PARSEL: 1566		KORUMA DEREJESİ		ANITSAL: 1 2 3 CEVRESEL: 1 2 3 Çevreye Ayrılmış	
SOKAK VE KAPİ NO	YAPIRAN:	YAPIM TARİHİ: erken cumhuriyet dönemi		KİTABA: var		MİMARİ ÇAĞI (USLUP)		VAKFIYE:	
GENEL TANIM: Balıkesir ili, Edreğir ilçesi, Hamamlı Köyünde bulunan tek katlı yapı.									
KORUMA DURUMU	A İYİ B ORTA C FENİ	TAŞIYICI YAPI	A B C	DIŞ YAPI	A B C	ÜST YAPI	A B C	İÇ YAPI	A B C
SÜSLEM ELEMENLARI	A B C	RUTUBET	A B C	YOK	A B C	İZİ VAR	A B C	ÖNEMLİ	A B C
VAZİYET PLANI					FOTOGRAF				
									
GÖZLEMLER: onarımı ihtiyacı var. Oldukça yıpranmış.									
BUGÜNKÜ SAHİBİ:					BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ:				
YAPILAN ONARIMLAR: Onarım yapılmamış.									
AYRINTILI TANIM: tek katlı, Hamamlı Köyünde köy meydanına bakan, bodrumlu, ve ön cephesi döşemeli özellikleri taşıyan, yığma, alaturka kiremitli yapı.									
					TEKNİK BİLGİLER				
					SU ELEKTRİK ISITMA KANALİZASYON				
					ORJİNAL KULLANIMI: konut				
					BUGÜNKÜ KULLANIMI: konut				
					ÖNERİLEN KULLANIMI: Özgün işlevi				
					HAZIRLAYANLAR: Pınar AYDIN, Özdem GÜNERİ, Şehir plancısı, Harita Mühendisi				
					KONTROL EDEN: Yusemin T. PERİSİCA				
					KURUL ONAYI NO: 13.1.05				
					REVİZYON				
					KURUL KARARLARI: 643				
					VAKFIYE				

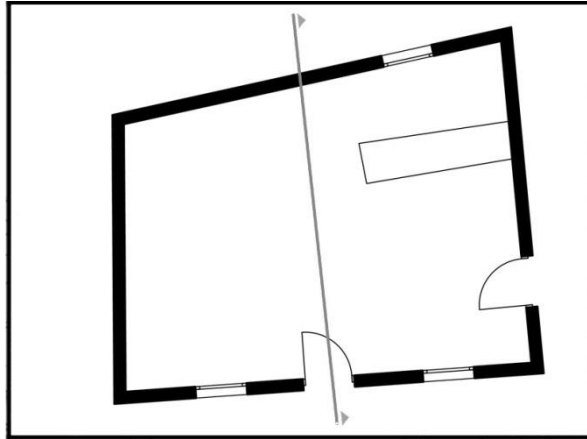
Şekil 4.96 Yapının tescil föyü (Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2005)

Ayrık nizamda konumlanan yapı parselinin içinde ikinci bir konut yapısı ve depolama mekânı yer almaktadır. İkinci konut yapısının kullanıcısına ulaşamadığı için yapı iç mekanına girilememiş, incelemeler kütle ve cepheye dair tespitler ile sınırlı kalmıştır. Parsele giriş güneydeki meydan ve kuzeydeki sokaktadır. İncelenen yapının ana girişi, camiye ait olan 1561 parseldendir. Yapının doğu cephesinden bahçeye çıkan bir kapı bulunmaktadır. Parseldeki diğer yapı bahçeden giriş almaktadır. Yol kotundan yüksekte yer alan parselin güneyinde taş istinat duvarları bulunmaktadır. Bu istinat duvarlarının üstüne briket tuğla bahçe duvarı yapılmıştır (Şekil 4.97).

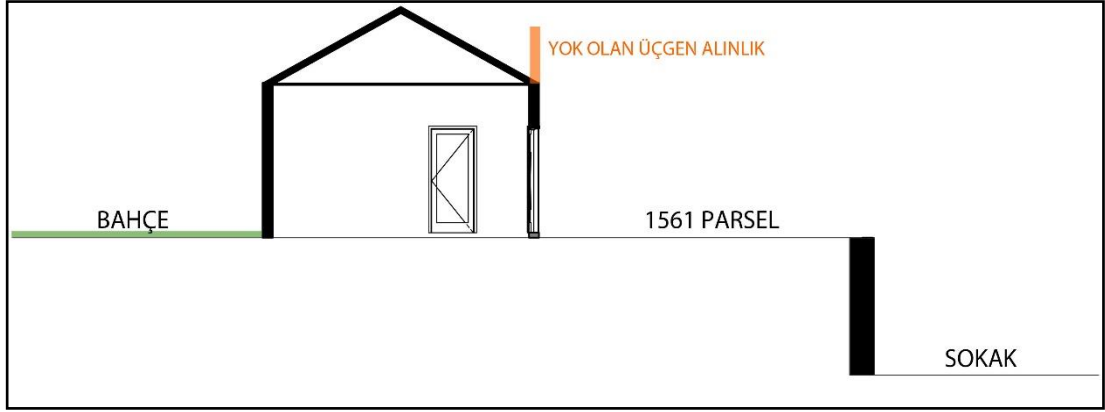

Şekil 4.97 Parsel kullanımı

Tek katlı yapının mekân kurgusu tek hacimden oluşmaktadır (Şekil 4.98). Yapının meydana yönelen güney cephesi simetrik bir biçimde kurgulanmıştır. Güney cephesinde, simetri aksında konumlanan giriş kapısı ve kapının her iki yanında konumlanmış pencere boşlukları yer almaktadır. Giriş kapısı aksında üçgen alınlık yer almakta ve cephenin batı ve doğu bitişlerinde parapet yükselteleri gözlenmektedir (Şekil 4.99).

Şekil 4.98 Zemin kat planı

Şekil 4.99 Yapının kesiti

Yığma tuğla olarak inşa edilen yapının batı cephesinin bir bölümü taş kagirdir. Kagir yapının cephelerinde alçı sıva kullanılmıştır. İç mekânda duvar yüzeyleri alçı sıva ile kaplanmıştır (Şekil 4.101). Bununla birlikte, iç ve dış cephede beton sıva ile yapılan müdahaleler gözlenmektedir. Yapı cephesindeki izler incelendiğinde, meydana bakan güney cephesinde günümüze ulaşamamış alçı cephe süslemeleri olduğu anlaşılmaktadır. Beşik çatıya sahip yapının üst örtü kaplaması marsilya kiremittir (Şekil 4.100). Parselde konumlanan ikinci yapı tek katlı ve kagirdir. Bu yapının kuzey beden duvarı taş malzeme ile diğer cepheleri ise tuğla ile inşa edilmiştir. Cepheleri kaplamasız olan yapının üst örtüsü Marsilya kiremit ile kaplı kırma çatıdır. Saçaklarda kirpi saçak kullanılmıştır (Şekil 4.102).

Şekil 4.100 Yapının güney görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.101 Yapının iç mekân görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.102 Parseldeki ikinci yapının dış görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Önceleri barınma, ardından kamusal kullanıma hizmet veren ve günümüzde kullanım dışı olan yapı uzun bir süredir metruk durumdadır. Yapının çatı konstrüksiyonunun bir bölümü yıkılmıştır. Ayrıca yapının cephe kaplamasında malzeme kayıpları mevcuttur. Tescil föyündeki görselden, 13/01/2005 tarihinde yapı güney cephesinde var olduğu görülen işlemeler ve kitabe yok olmuştur. Yapının cephesinde, beton sıva ile yapılan niteliksiz onarımlar görülmektedir. Parseldeki ikinci yapıda da, pencere ve kapı doğramalarında PVC malzeme kullanılarak yapılmış niteliksiz müdahaleler gözlenmektedir. Parseldeki ikinci yapının kullanıcıları yakın zamana kadar yapıyı aktif olarak kullanmış, ancak ailenin kente göç etmeleri sebebiyle

yapı kullanım dışı kalmıştır. Bu yapı yakın zamana kadar kullanıldığı için, yapıda fiziksel bozulmalar gözlenmemektedir.

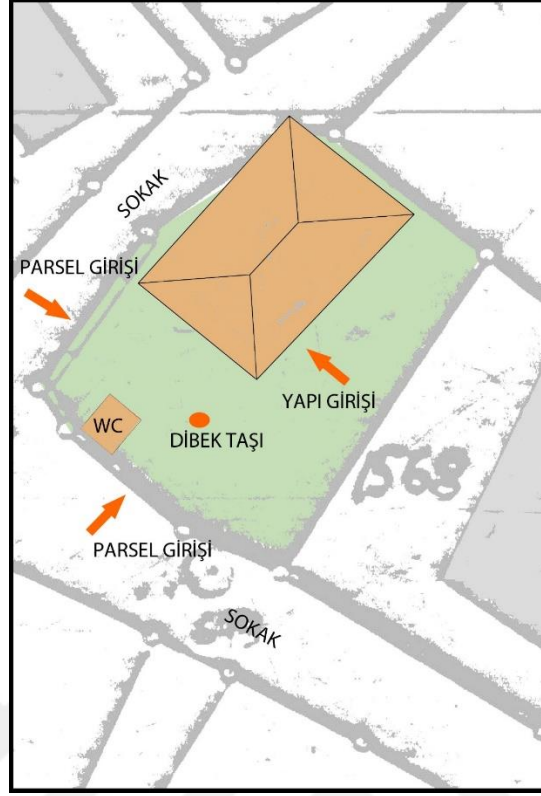
4.2.2.2.3 1569 Parseldeki Konut. Yapı Hamamlı yerleşiminin doğusunda ve geleneksel yapıların yoğunlukta olduğu konut dokusunun güney sınırında yer almaktadır. Bulunduğu çevredeki yapılar, ayrık nizamda organik bir düzende konumlanmışlardır. Konutun yakın çevresindeki yapılar geleneksel konut niteliği göstermektedir (Şekil 4.103).

Şekil 4.103 Yapının konumu

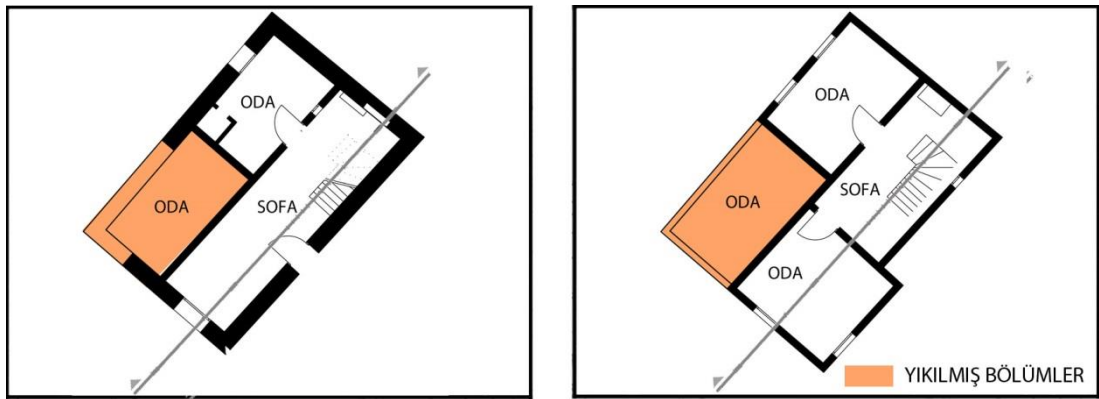
Konut, kullanıcılarının vefatının ardında kullanım dışı kalmıştır. Yapının tarihine ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılamamasına rağmen, yapım tekniği ve mimari elemanları incelendiğinde, mimari karakterini zedeleyecek fiziksel müdahale görmediği ve özgünlüğünü koruduğu görülmektedir.

İki sokağın birbirine bağlandığı köşe parselde bulunan yapı, ayrık nizamda konumlanmıştır. Yapının bahçesi, güney ve batı yönlerindeki sokaklardan giriş almaktadır. Günümüzde parselin özgün bahçe kapısı tamamen ve taş kagir bahçe duvarlarının ise büyük bir kısmı yıkılmış durumdadır. Parselinde tarımsal üretim için düzenlenmiş işlik yapısı bulunmamakta ancak bahçe zemininde dibek taşı gözlenmektedir. Yapının bahçesinde tuvalet bulunmaktadır. Parselden yapıya doğu cephesinde yer alan ahşap bir kapıdan ulaşılmaktadır (Şekil 4.104).

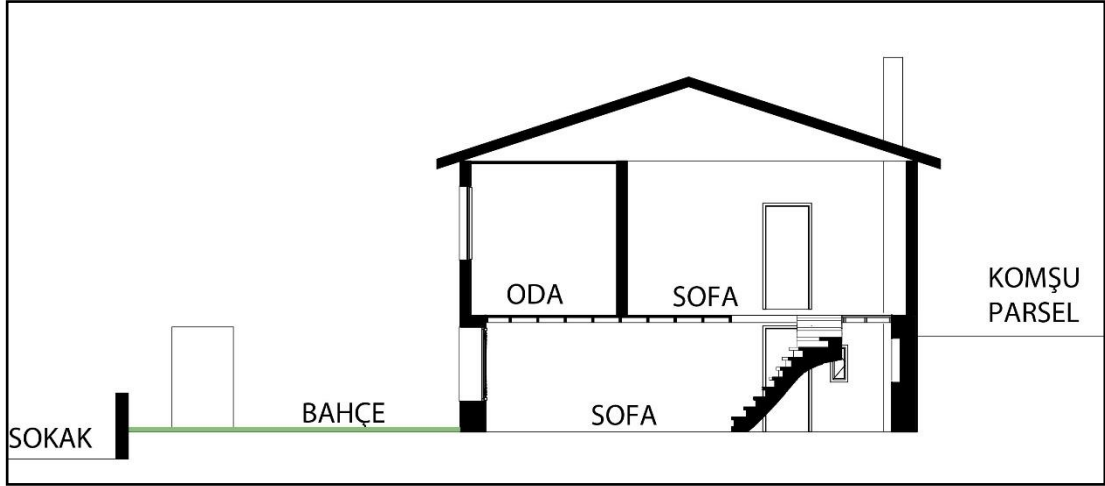

Şekil 4.104 Parsel kullanımı

Yan sofalı mekân kurgusuna sahip yapı iki kattan oluşmaktadır. Zemin katta ocağın bulunduğu bir sofa bulunmaktadır. Bu sofaya bağlanan iki adet odadan biri günümüzde yıkılmış durumdadır. Diğer odada gusülhane bulunmaktadır. Zemin kattaki sofadan L formu bir merdiven ile üst kattaki sofaya ulaşılmaktadır. Üst katta sofaya açılan iki adet oda bulunmaktadır. Üçüncü oda ise yıkılmıştır. Üst kat güney cephesindeki oda dış cephede çıkma yapmaktadır (Şekil 4.105). Tüm odalarında en az bir pencere açıklığına sahip olan yapının doğramaları özgün giyotin ahşap doğramadır.

Şekil 4.105 Zemin ve üst kat planı

Şekil 4.106 Yapının kesiti

Zemin katı taş kagir olan yapının üst katı ahşap karkastır. Zemin katın cephe kaplamasında kerpiç sıva kullanılmıştır. Üst kat güney ve batı cephe yüzeyleri ahşap ile kaplanmış (Şekil 4.107), kuzey ve batı cephelerinde ise niteliksiz bir müdahale olan çimento sıva uygulaması görülmektedir (Şekil 4.108). Yapının iç duvarları ahşap karkas sistem ile inşa edilmiş, bağdadi çıta üzeri kerpiç veya alçı sıva uygulanmıştır. Zemin döşemeleri zemin katta sıkıştırılmış toprak, üst katta ise ahşap rabıtaadır. Yere özgü bir yapım tekniği olarak üst katın tavan yüzeyi ahşap rabıta olarak yapılmıştır ancak sofanın tavan yüzeyinde herhangi bir kaplama malzemesi bulunmamaktadır (Şekil 4.109). Konutun üst yapısı kırma çatı olarak inşa edilmiştir ve alaturka kiremit ile örtülmüştür.

Şekil 4.107 Yapının güney ve doğu görünüşü (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.108 Yapının kuzey ve batı görünüşü (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.109 Yapının zemin kat, üst kat ve gusülhane görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Gerek kullanılan yapı malzemeleri gerekse plan kurgusu ile özgün nitelik taşıyan yapı, kullanıcısının vefatı sonrası kullanım dışı kalmış ve yapısal bozulmalar oluşmuştur. Yapının bir bölümü tamamen yıkılmıştır, çatı ve üst kat zemin döşemelerinde kısmi kayıplar mevcuttur. Yapının cephe kaplamalarının bir bölümü ve doğramalarının bir kısmı yok olmuştur. Ayrıca yapının batı cephesinde beton sıva uygulaması ve batı cephesinde yıkılan bölümün çağdaş tuğla malzeme ile onarılması gibi niteliksiz müdahaleler de gözlenmektedir.

4.2.2.2.4 1563 Parseldeki Konut. Yapı, yerleşimin doğusunda ve organik düzende konumlanmış geleneksel konut dokusunun merkezinde yer almaktadır. Ayrık nizamda

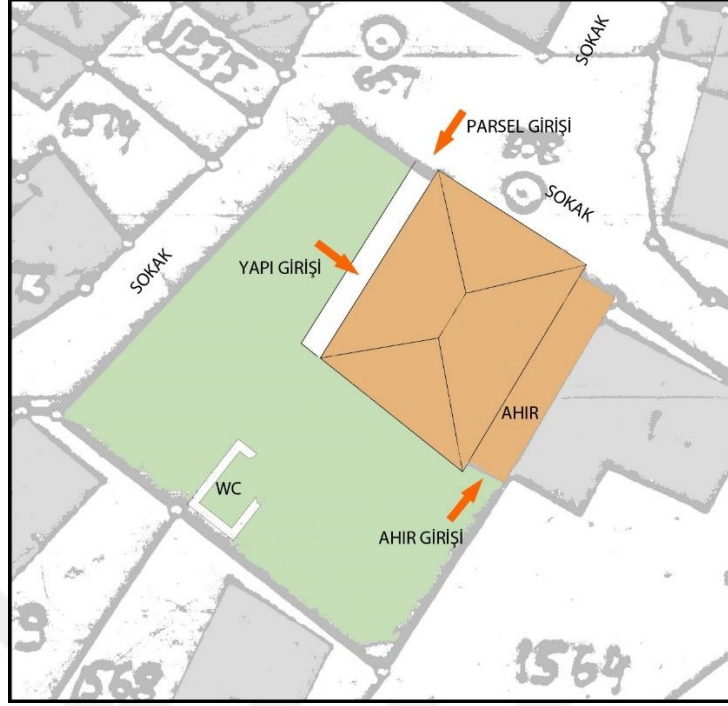
konumlanmış yapı dört sokağın kesişim noktasındaki köşe parselde yer almaktadır. Ayrık nizamda konumlanmış olan yapının yakın çevresindeki yapılar geleneksel yapı niteliğindedir (Şekil 4.110).

Şekil 4.110 Yapının konumu

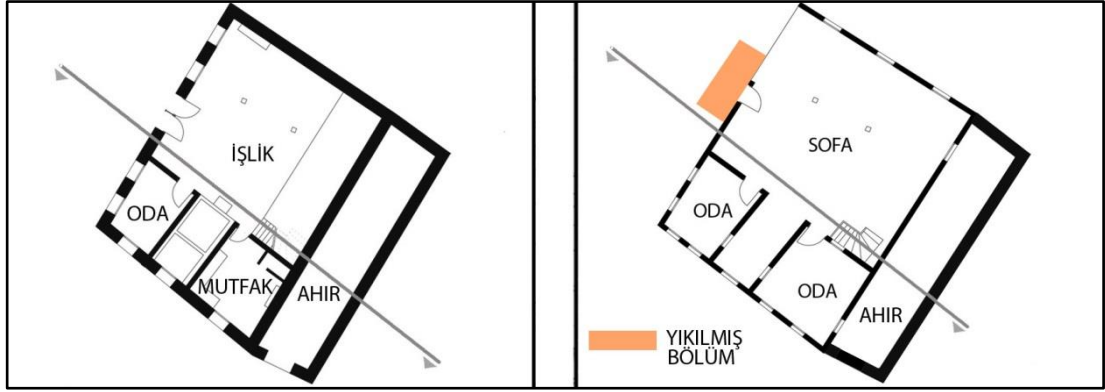
Yapının geçmişine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır ve uzun süre önce kullanım dışı kalmıştır. Yapıda kullanılan malzeme ve yapım tekniği alanda bulunan diğer örnekler ile karşılaştırılarak değerlendirildiğinde, geleneksel konut mimarisi özelliklerine sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca, dönem eki olarak doğu cephesine bitişik olarak inşa edilmiş olan ve ahır olarak kullanıldığı belirlene ek kütle gözlenmektedir.

Yapı parseli, orta seviyede eğimli bir arazide konumlanmaktadır. Konut yapısı üzerinde yer aldığı parselin kuzeydoğu çeperinde bulunmaktadır. Parsele erişim kuzeyindeki sokaktan sağlanmakta ve konut yapısının batı cephesi boyunca devam eden bir platforma ulaşılmaktadır. Yapı bu platform üzerinden, batı cephesinde konumlanan ahşap bir kapı ile giriş almaktadır. Parselde, konut yapısının yanı sıra tuvalet ve ahır yapıları bulunmaktadır. Tuvalet yapısı ana yapıdan ayrı, ahır yapısı ise ana yapının doğu duvarına bitişik olarak konumlandırılmıştır. Günümüzde, parsel sınırını belirleyen bir bahçe duvarı gözlenmemektedir (Şekil 4.111).

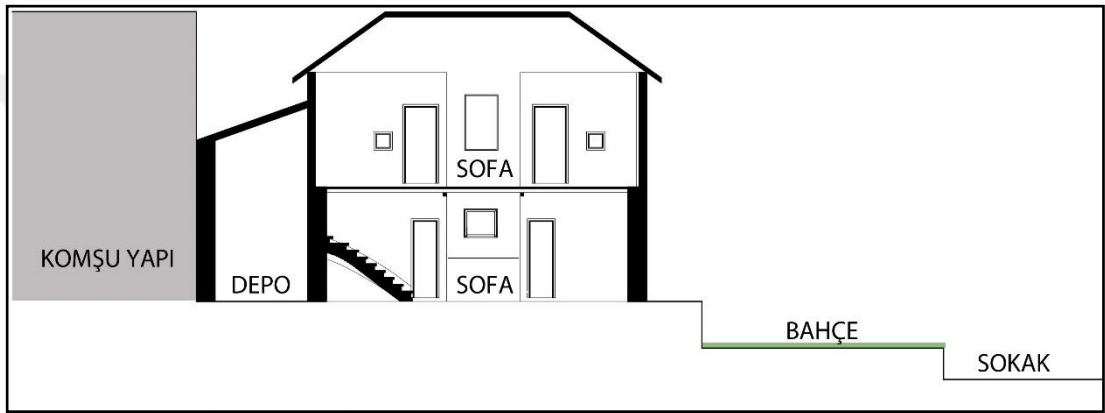

Şekil 4.111 Parsel kullanımı

Yan sofalı, iki katlı yapının zemin katının bir bölümü zeytini işlemek için kullanılan mekanlardan oluşmaktadır. Yapıya girildiğinde zeytinlerin depolanması için oluşturulmuş geniş bir mekân ile karşılaşılacaktır. Bu mekânda ocak, zeytin ve zeytin yağını saklamakta kullanılan toprak kaplar ve zeytin havuzları bulunmaktadır. Yapının zemin katında zeytin işliği haricinde bir adet oda ve mutfak bulunmaktadır. Mutfağın bir bölümü gusülhane olarak ayrılmıştır. L formu ahşap bir merdiven ile üst kata çıkıldığında geniş ve eyvanlı bir sofaya çıkılmaktadır. Sofaya bağlanan eyvan, iki adet oda ve günümüzde yıkılmış olan bir balkon bulunmaktadır (Şekil 4.112). Zemin katta güney ve batı cephelerinde pencere açıklıkları görülürken, üst katın tüm cephelerinde pencere açıklıkları bulunmaktadır. Pencere açıklıklarındaki doğramalar, dış etkenlerin etkisiyle büyük ölçüde yok olmuştur. Mevcut doğrama kasalarındaki izler incelendiğinde, yapının özgün doğramalarının ahşap giyotin doğrama olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yapının üst katında odalardan sofaya açılan ve güneydoğu bölümünde yer alan odada, ahır bölümüne açılan ahşap giyotin doğramalar bulunmaktadır. Bu pencere boşluğunun günümüzde ahır mekanına açılması, ahır mekanının dönem eki olarak yapıldığı görüşünü doğrulamaktadır.

Şekil 4.112 Zemin ve üst kat planı

Şekil 4.113 Yapının kesiti

Zemin katı taş kagir, üst katı kerpiç dolgu ahşap karkas yapım sistemi ile inşa edilmiş olan yapının dış cephesi kerpiç sıva ile kaplanmıştır. Ancak günümüzde yapı cephesinde beton sıva müdahaleleri gözlenmektedir (Şekil 4.114). Yapının iç duvarları ahşap karkas yapım sistemi kullanılarak inşa edilmiştir. İç duvarlarda bağdadi çita üzeri kerpiç sıva kullanılmıştır (Şekil 4.115). Günümüzde beton kaplanmış zemin kat döşemesinin özgün durumuna dair bir iz bulunmamıştır. Üst kat döşemelerinde ise ahşap rabıta kullanılmıştır. Zemin kat tavan yüzeylerinde kaplama bulunmamaktadır. Üst katın sofa mekânında tavan kaplaması bulunmazken, odaların tavanları ahşap kaplamadır. Kıрма çatı üst örtüye sahip olan yapının çatı kaplaması alaturka kiremittir.

Şekil 4.114 Yapının batı ve kuzey görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.115 Yapının zemin kat, zeytin havuzu, üst kat eyvan ve üst kat sofa görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Yapının strüktürel yapısında bozulmalar ve malzeme kayıpları görülmektedir. Söz konusu bozulmaların temel nedeni, kullanım dışı kalması nedeniyle bakım-onarım görmemesidir. Batı cephesi üst kat duvarının büyük bir kısmında ve çatı taşıyıcı sisteminde çökmeler ve malzeme kayıpları saptanmıştır. Yapının güney ve batı cephesindeki özgün cephe kaplamaları halen gözlenmektedir. Ancak kuzey

cephesinde gözlenen çimento sıva ile yapılmış niteliksiz müdahaleler ve dış etkenler, cephe kaplamalarında malzeme kayıplarına neden olmuştur. Özgün giyotin pencere doğrama kasalarının varlığını sürdürdüğü görülen yapıda, pencere doğramalarının büyük bir bölümünde fiziksel bozulma ve malzeme kayıplarına gözlenmektedir. Konut yapısı özgün mekân kurgusunu koruyabilmiştir.

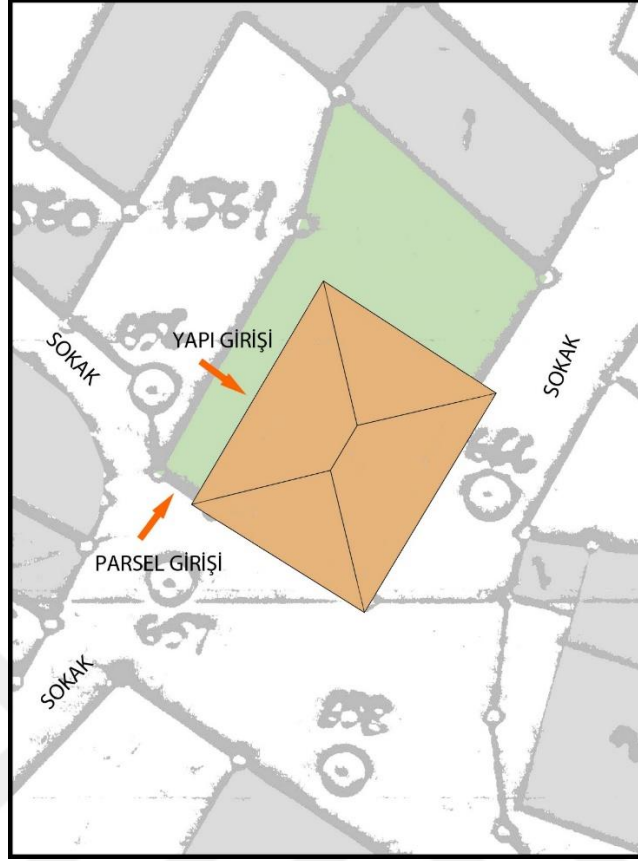
4.2.2.2.5 1562 Parseldeki Konut. Yerleşimin batısında bulunan yapı, geleneksel konut dokusunun yoğun olarak görüldüğü bölgede, dört sokağın kesişim noktasında yer almaktadır. Yapı ve yakın çevresindeki yapılar ayırık nizamda konumlanmıştır (Şekil 4.116).

Şekil 4.116 Yapının konumu

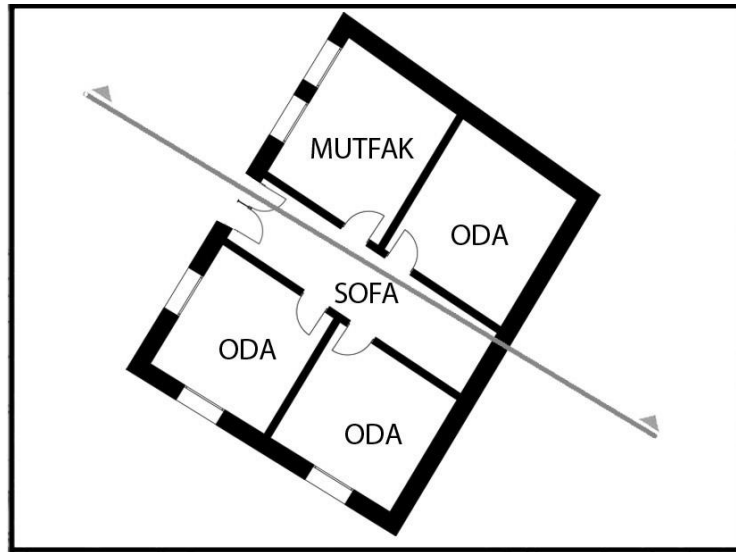
Günümüzde kullanımı sürdürülmeyen yapının tarihine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yapının yapım tekniği ve kullanılan malzemeler incelendiğinde, az müdahale görmüş özgün bir konut yapısı olduğu anlaşılmaktadır.

1562 parsel batı doğu ekseninde eğime sahiptir ve konut yapısı parselin güneydoğu çeperinde konumlanmaktadır. Bahçe kullanımı olan parselde bahçe duvarı bulunmamaktadır. Parsele, güneyindeki sokaktan ulaşılmakta, konuta erişim bahçe üzerinden ve batı cephesindeki ahşap kapıdan sağlanmaktadır (Şekil 4.117).

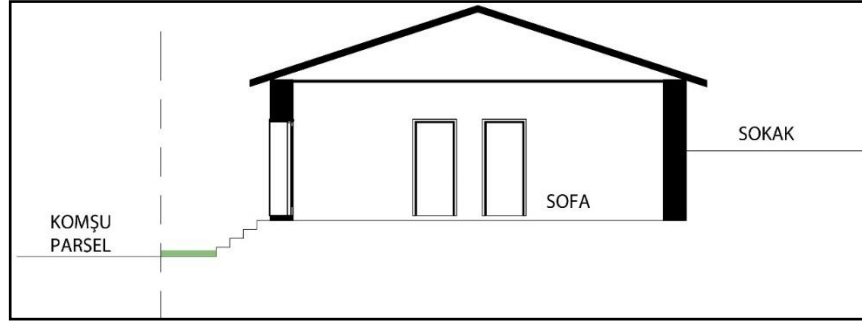

Şekil 4.117 Parsel kullanımı

Tek katlı yapı orta sofalı mekân kurgusuna sahiptir. Batı cephesindeki giriş kapısı ile doğrudan sofa mekânına ulaşılmaktadır. Sofaya dört adet mekân açılmaktadır. Bu mekânlardan kuzey batıdaki mutfak, diğerleri ise oda fonksiyonundadır (Şekil 4.118).

Şekil 4.118 Zemin kat planı

Şekil 4.119 Yapının kesiti

Taş kagir yapım sisteminde üretilen yapı sıvasızdır. Ahşap karkas yapım sistemiyle üretilen iç duvarlarda bağdadi çita üzeri kerpiç sıva uygulanmıştır. Yapının bazı pencere açıklıklarında özgün ahşap giyotin doğramalar bazılarında ise ahşap kanatlı doğramalarda mevcuttur (Şekil 4.120). Döşeme ve tavanlar ahşap rabıta ile kaplanmıştır (Şekil 4.121). Yapının üst örtüsünü alaturka kiremit kaplı kırma çatı oluşturmaktadır.

Şekil 4.120 Yapının dış görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.121 Yapının iç görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Günümüzde konut kullanıcıların değişen çağdaş gereksinimleri nedeniyle yeni bir yapı inşa etmesi, yapının terkedilmesine yol açmıştır. Yapı kullanılmamasına rağmen büyük ölçüde özgünlüğünü korumaktadır. Yapının duvarlarında herhangi bir bozulma saptanmamış; ancak çatı sisteminde yer yer çökme gözlenmiştir.

4.2.2.2.6 1576 Parseldeki Konut. Yapı, yerleşimin geleneksel yapıların yoğun olarak bulunduğu, batı bölgesinde, dört sokağın kesiştiği alanda konumlanmaktadır. Yakın çevresindeki parsellerde geleneksel yapı niteliğindeki yapılar yer almaktadır (Şekil 4.122).

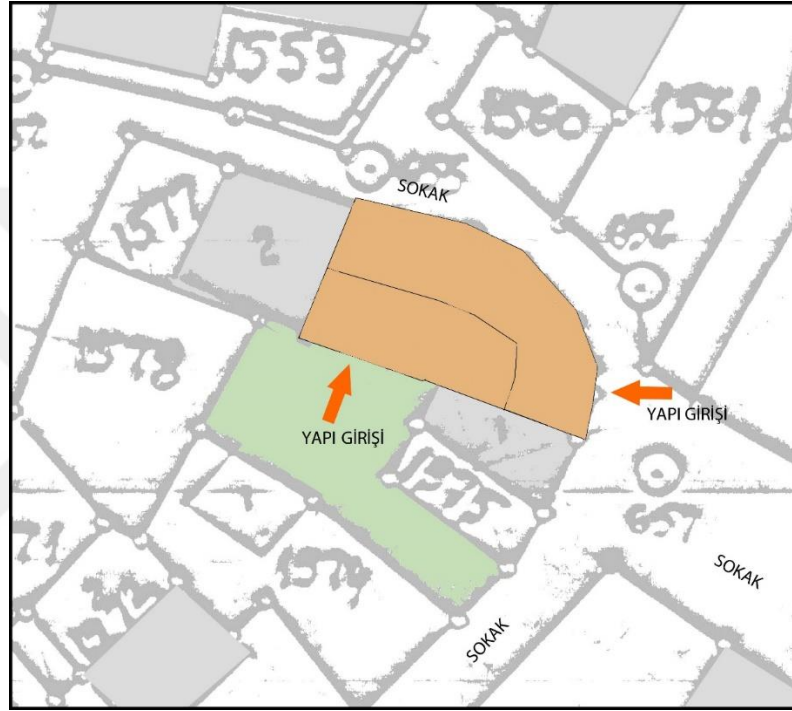
Şekil 4.122 Yapının konumu

Yapıdaki izler ve geçmiş tarihli hava fotoğrafları incelendiğinde, bugün güneyinde ve batısında yer alan parsellerdeki konut yapıları ile birlikte, L formli özgün yapının parçaları olduğu düşünülmektedir. Günümüzde konut kullanımını sürdüren yapının mimari elemanları incelendiğinde, özgün niteliğini koruduğu ve herhangi bir müdahaleye uğramadığı görülmektedir (Şekil 4.123).

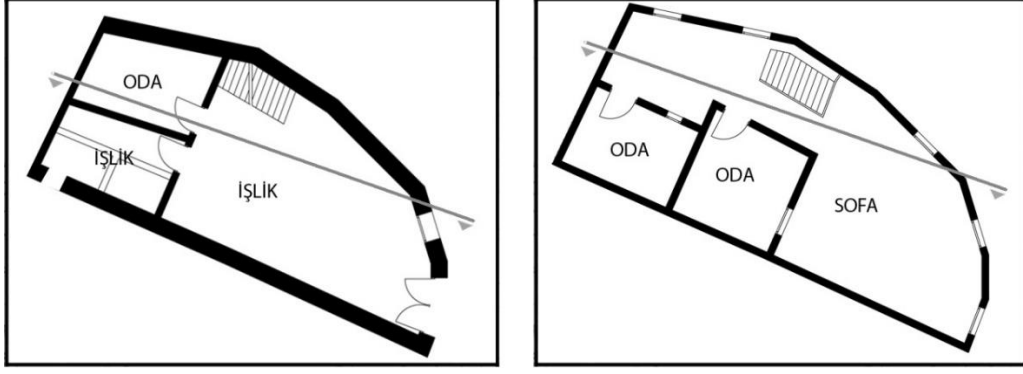
Şekil 4.123 Yapının 2011 ve 2019 yıllarındaki hava fotoğrafları (Google Earth, 2019)

Yapı, Hamamlı yerleşiminde sıkça görülen ayrık nizamın aksine, bitişik nizamda konumlanmaktadır. Konut yapısı girişini doğu cephesi üzerinde ahşap bir kapı ile doğrudan sokaktan almakta, bahçeye yapının zemin katından ulaşılmaktadır. Çevresindeki yapılar ile karşılaştırıldığında, küçük bir bahçesi bulunmaktadır. Günümüzde bahçede depolama veya tuvalet mekânları bulunmamakta, ancak bu kullanımlara hizmet vermiş olabilecek izler görülebilmektedir (Şekil 4.124).

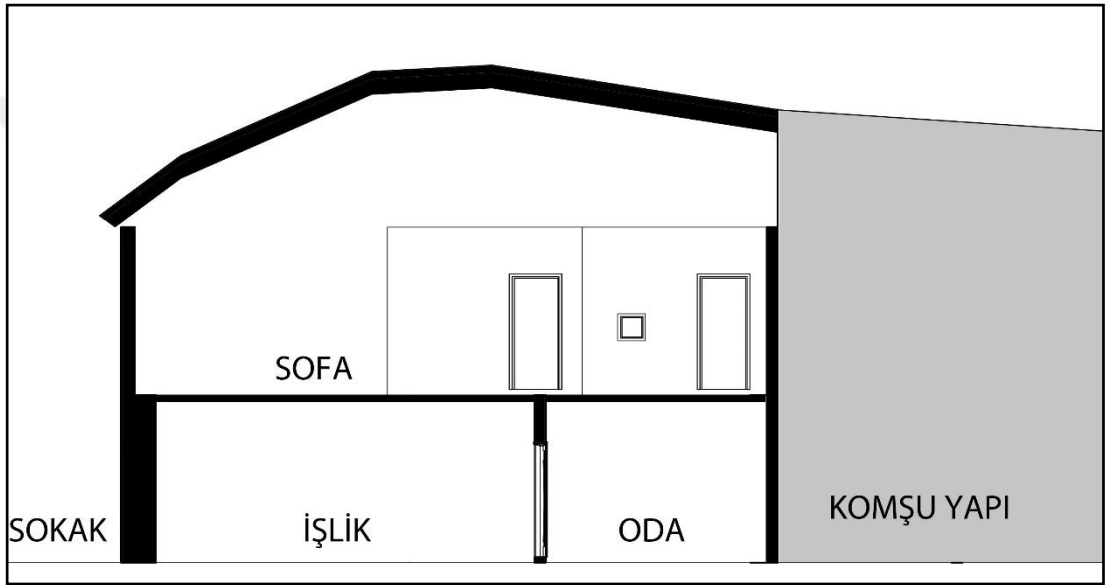

Şekil 4.124 Parsel kullanımı

İki katlı yapı, içinde konumlandığı organik dokusuna ve bu doğrultuda oluşmuş sokak formuna göre şekillenmiştir. Yapı kütlesi, söz konusu kuzeydoğu cephesindeki eğrisel formu nedeniyle yerleşimdeki diğer yapılardan farklılaşmaktadır. Yapıya zemin katından dahil olunduğunda geniş bir ışık mekanı ile karşılaşılmaktadır. Bu mekana açılan iki oda bulunmaktadır. Güneydeki odada, zeytinin işlenmesi esnasında kullanılan havuzlar bulunmaktadır. Bu odadan bahçeye çıkış da bulunmaktadır. Diğer oda ise yaşama mekânıdır. Giriş mekânından tek kollu ahşap bir merdiven ile üst kata ulaşılmaktadır. Üst katta geniş bir sofa ve bu sofaya açılan iki adet oda bulunmaktadır (Şekil 4.125).

Şekil 4.125 Zemin ve üst kat planı

Şekil 4.126 Yapının kesiti

Yapı beden duvarlarından üst kat doğu duvarı tuğla kagir, diğerleri taş kagir olarak inşa edilmiştir. Zemin ve üst katta yer alan iç duvarlar ise ahşap karkas olarak inşa edildiği görülmektedir (Şekil 4.127). İç duvarlarda, ahşap bağdadi çıtaların üstüne kerpiç sıva uygulanmıştır (Şekil 4.128). Yapının dış cephe kaplamasında da kerpiç sıva kullanılmıştır. Yapının üst katındaki odaların sokağa açılan pencereleri bulunmamaktadır. Bu mekânların ışık ve hava alması, sofaya açılan iç duvarlarındaki açıklıklar ile sağlanmıştır. Yapının pencere boşluklarında doğramalar tek ve çift kanatlı ahşap doğramalar kullanılmıştır. Zemin kat döşemesi sıkıştırılmış toprak, üst kat döşemesi ise ahşap rabıta. Üst kattaki odaların tavan yüzeylerinde ahşap kaplama bulunmaktadır. Üst kat sofa mekânının ve zemin katın tavan yüzeyleri kaplamasızdır. Yapının üst örtüsü alaturka kiremit kaplı kırma çatıdır.

Şekil 4.127 Yapının doğu ve kuzey görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.128 Yapının zemin kat ve üst kat iç mekân görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Kullanım dışı kalmış olan yapıda fiziksel bozulma ve malzeme kayıpları görülmektedir. Yapının çatı ve üst kat döşemesinde çökme tespit edilmiştir. Sokağa cephe veren eğrisel duvarda derz boşalmaları ve sıva dökülmeleri mevcuttur. Alt yapı çalışmaları ile yükselen yol kotu nedeniyle yapının zemin katı suya maruz kalmış ve yapıda nem kaynaklı küf ve çürümeler ortaya çıkmıştır.

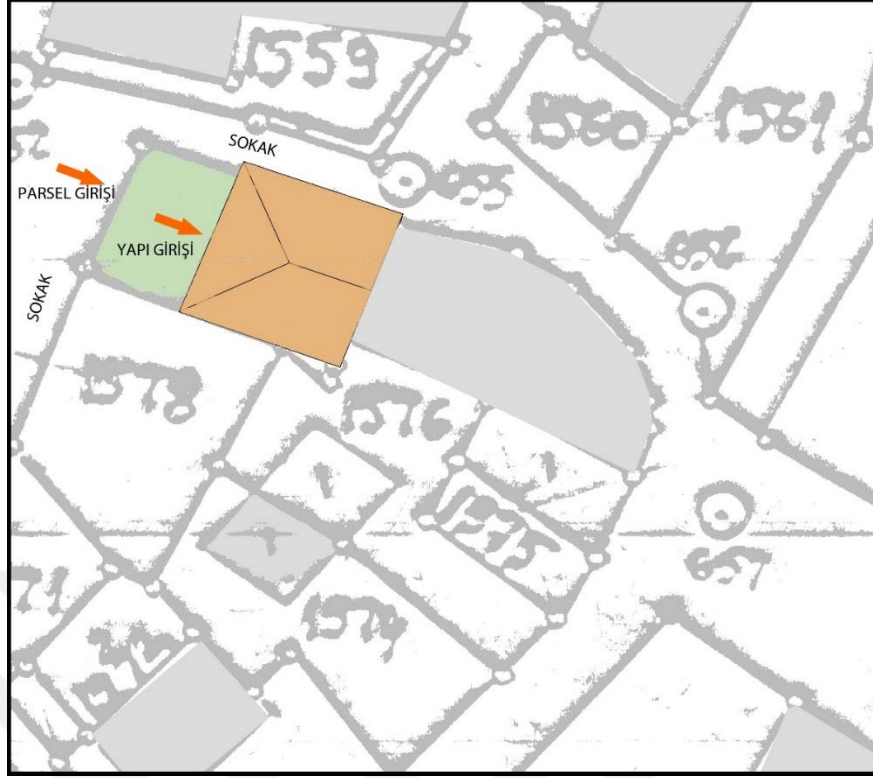
4.2.2.2.7 1577 Parseldeki Konut. Yapı, yerleşimin batısında ve geleneksel konut dokusunun yoğunlukta olduğu bir bölgede bitişik nizamda konumlanmaktadır. 4.2.2.2.6'da incelenen yapının batısında konumlanmaktadır (Şekil 4.129).

Şekil 4.129 Yapının konumu

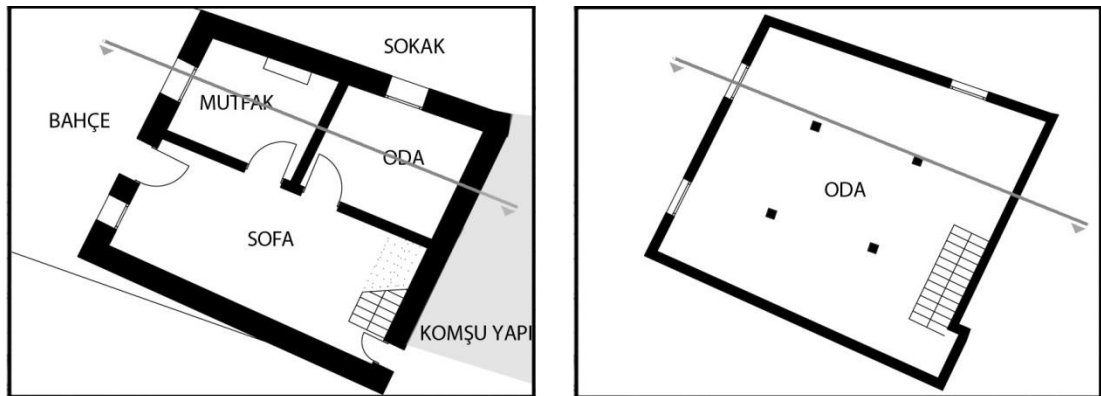
Yapının geçmiş tarihli hava fotoğrafları ve yapıdaki izler incelendiğinde, doğu cephesinden bitişik olduğu 1576 parselde konumlanan yapı ile birlikte kurgulandığı ve söz konusu yapıların özgün yapının parçaları olduğu düşünülmektedir (Şekil 4.93). Günümüzde kullanım dışı olan yapının üst katı niteliksiz müdahaleler ile tuğla duvara çevrilmiş ve plan kurgusu değiştirilmiştir.

Düz bir arazide bulunan yapıya, parselin batısındaki bahçe üzerinden ulaşılmaktadır. Parselde, konut yapısı dışında herhangi bir yapı ya da yapı izi gözlenmemektedir. Parsel sınırında bahçe duvarına ait olduğu yapısal izler görülmekle birlikte günümüzde bahçe duvarları bulunmamaktadır (Şekil 4.130).

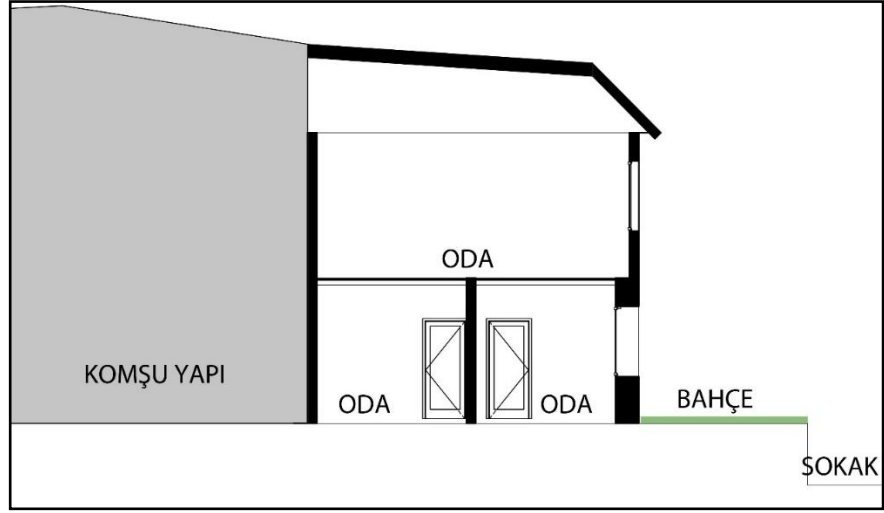

Şekil 4.130 Parsel kullanımı

Konuta, batı cephesindeki ahşap bir kapı ile erişilen sofadan olunmaktadır. Zemin kat sofasının kuzeyinde yer alan iki adet odadan biri mutfak olarak kullanılmaktadır. Zemin kat sofa mekânın doğu duvarında, yan (1576) parselin bahçesine açılan bir kapı bulunmaktadır. Bu kapının varlığı, yapının özgün kurgusunda 1576 komşu parseldeki yapı ile bir bütün oldukları düşüncesini güçlendirmektedir. Sofanın doğu duvarına dayanan tek kollu ahşap bir merdivenle üst kata çıkılmaktadır. Yapının üst katı tek hacimden oluşmakta, herhangi bir mekânsal bölünme bulunmamaktadır (Şekil 4.131).

Şekil 4.131 Zemin ve üst kat planı

Şekil 4.132 Yapının kesiti

Şekil 4.133 Yapının batı ve kuzey görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Yapının özgün yapım sisteminin taş kagir olduğu gözlenmektedir. Fakat zaman içinde yıkılan kısımlara, tuğla malzeme ile müdahale edilmiştir. Yapı cephesi kaplamasızdır ve geçmişte kaplama olduğuna dair herhangi bir iz gözlenmemektedir. Bununla birlikte kuzey cephesinde niteliksiz beton sıva müdahalesi gözlenmektedir (Şekil 4.133). İç duvarları ahşap karkas yapım sistemi ile yapılmış, kerpiç sıva ile kaplanmıştır (Şekil 4.134). Cephe açıklık boyutlarının değiştirildiği gözlenen yapıda, özgün doğrama izi gözlenmemektedir. Zemin kat ve üst kat tavan yüzeylerinde kaplama bulunmayan yapının üst kat döşemesi ahşap rabıtaadır. Kıрма çatıya sahip yapının çatı kaplaması alaturka kiremittir.

Şekil 4.134 Yapının zemin kat ve üst kat görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Günümüzde kullanım dışı olan yapıda niteliksiz malzeme ve yapım tekniği ile müdahale edildiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda kuzey cephesinde niteliksiz çimento sıva uygulaması yapıldığı; üst katın yıkılan güney ve batı duvarlarının, tuğla ve briket malzeme ile yeniden inşa edildiği gözlenmektedir. Ayrıca zemin kattaki ocağın bacası yıkılmış, oluşan boşluk tuğla malzeme ile kapatılmıştır. Tek hacimden oluşan üst kat mekân kurgusunun yerleşimde bir başka örnekte gözlenmemesi ve üst kat duvarlarının büyük ölçüde yenilenmiş olması nedeniyle, üst kat kurgusunun özgün olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca, çatı konstrüksiyonu ve üst kat zemin döşemesinde yapısal bozulmalar gözlenmektedir.

4.2.3 Hamamlı Yerleşimi Konut Mimarisinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde Hamamlı yerleşiminin konut mimarisini belirleyen yapılaşma nizamı, gabari, üst yapı, parsel kullanımı, mekân kurgusu ve iç mekân elemanları tanımlanacak, Hamamlı geleneksel konut mimarisinin sahip olduğu değerler tanımlanacak, neden korunması gerektiği tartışılacaktır.

Yerleşimin fiziksel karakterini belirleyen sokaklar ve yapı adaları organik bir düzende konumlanmıştır. Yapılaşma düzeninde yoğunlukla ayrık nizam görülmekle birlikte, süreç içindeki yapılaşma ile birlikte az sayıda bitişik nizamda konumlanan yapılar da gözlenmektedir.

Hamamlı yerleşimi geleneksel konut dokusu, tek katlı ve iki katlı yapılardan oluşmaktadır. Tek katlı yapıların taş kagir, iki katlı yapıların taş kagir zemin kat, ahşap karkas üst kat yapım sistemi ile yapıldığı belirlenmiştir. Ayrıca özgün karakterin parçası olarak üst katların taş veya tuğla kagir olduğu örnekler de gözlenmektedir. İç duvarları ahşap karkas yapım sistemi ile inşa edilmiş ve genellikle ahşap bağdadi çıta üstü kerpiç sıva ile kaplanmıştır.

Yerleşimdeki konut parsellerinde bahçe kullanımı görülmektedir. Yapıların bahçesinde depolama mekânları ve tuvalet bulunabilmektedir. Bahçeden veya doğrudan sokaktan giriş alan iki katlı yapılarda zemin katları depolama mekânı olarak kullanılmaktadır. Zeytinciliğin önemli bir geçim kaynağı olduğu bölgede, zemin katların işlik olarak kullanıldığı, zeytinleri işlemek ve depolamak için kullanılan mekânlar ve havuzlar oluşturulduğu gözlenmektedir. Genellikle zemin katta bulunan mutfak mekânlarında ocak ve gusülhane görülmektedir. Yapıların üst katları ise yaşama mekânıdır. Hamamlı geleneksel konutlarında iç sofalı ve yan sofalı mekân kurgusu gözlenmektedir. Tek katlı yapılar iç sofalı plan tipine sahiptir. Yapıların cephe yüzeylerinde ya da iç mekânlarında süsleme elemanı görülmemektedir. Konut yapılarının oda mekânlarının tavan yüzeylerinde akşap kaplama gözlenirken, zemin kat mekânları ve üst kat sofalarının büyük çoğunluğunda tavan kaplaması bulunmamaktadır (Şekil 4.135).

Hamamlı yerleşimi, geleneksel konut yapılarının yanı sıra sokak dokusu ve üretim mekânları ile korunması gerekli kültür mirası olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Kyzikos antik kentine yakın olması ve arkeolojik sit alanı içinde yer alması nedeniyle sahip olduğu çok katmanlı tarihi dokusu, yerleşimin miras niteliğini güçlendirmektedir. Ancak yerleşim, kent merkezinden kolay ulaşılabilir bir konumda olması nedeniyle Bandırma’da yaşayanların ikincil konut alanına ihtiyaçlarını karşıladıkları bir alana dönüşmektedir. Alandaki kontrolsüz yeni yapılaşma tehdidine rağmen yerleşimin geleneksel konut dokusu korunabilmiştir. Geleneksel üretim sistemlerinin kısmen devam ettiği yerleşimdeki yapıların bazılarının kullanımını sürdürülmektedir. Hamamlı geleneksel konut mimarisinin sahip olduğu değerleri risk altına sokan koruma sorunlarının tespiti, bu sorunlara yönelik geliştirilecek koruma yaklaşımlarına yön vermesi nedeniyle önemlidir.

4.2.4 Hamamlı Yerleşimi Kırsal Konut Mimarisinin Korunma Sorunları

Hamamlı konut mimarisi kapsamında incelenen yedi adet yapıda koruma sorunları tespit edilmiş; yerleşimde yer alan yapılardaki bu sorunlar, çalışmanın 1.4. bölümünde aktarılan başlıklar üzerinden irdelenmiştir.

Söz konusu koruma sorunlarından ilki, konfor beklentilerindeki değişim, maliyet ve uygulama kolaylığı açısından daha uygun olan yeni malzeme nedeniyle değişen yapı üretim sistemidir. Geleneksel yapım sisteminin terk edilmesi ile birlikte, yerel ustalar ve yerel yapım tekniği kaybolmaktadır. Bunun sonucunda yerel aktörlerin yerleşimden göç etmesine ve dolayısıyla fiziksel ve sosyal yapı kapsamında olumsuz değişimlere neden olmaktadır.

Hamamlı yerleşimi, farklı topluluklar tarafından antik dönemden günümüze dek yerleşim alanı olarak kullanılmıştır. Günümüzde toprak üstünde yer alan geleneksel konut dokusunun altında, antik dönemin fiziksel izleri de bulunmaktadır. Bu durum, koruma yaklaşımlarında hangi değere öncelik verilmesi tartışmasını sorunu ortaya çıkarmaktadır.

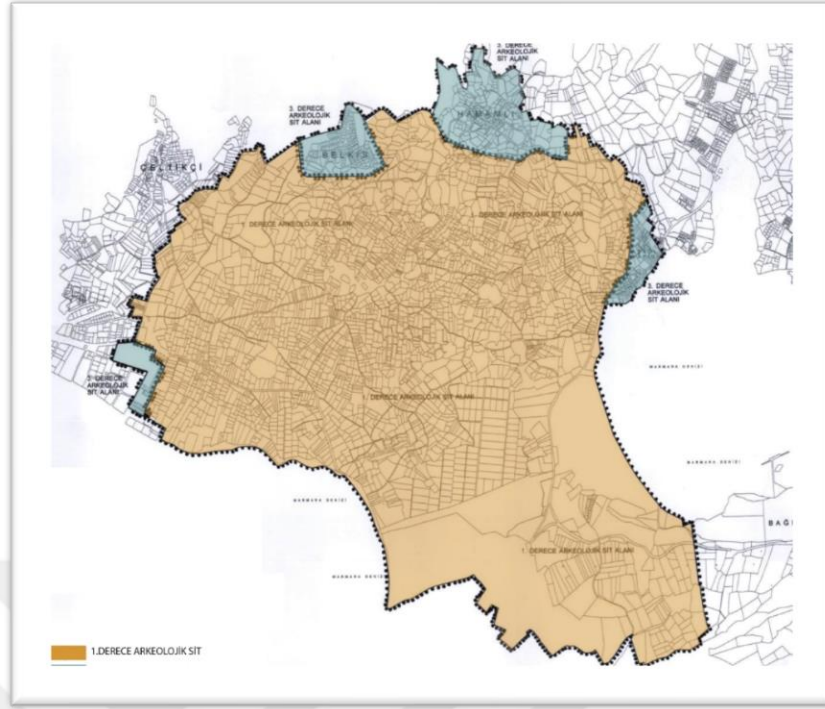
Yerleşimde gözlenen diğer bir sorun özellikle genç nüfusun alanı terk etmesidir. Yetersiz altyapı ve konfor koşulları, kırsalda bulunmayan sosyal eylem ve faaliyetler genç nüfusun yerleşimi terk etmesindeki temel etkenlerdir. Alanda görülen terk nedeniyle yapılar kısmen ya da tamamen kullanım dışı kalmakta, bakım – onarım faaliyetleri gerçekleşmemekte, sonuç olarak fiziksel ve sosyal yapı ölçeğinde sorunlara neden olmaktadır. Kent merkezlerinden kolaylıkla erişilebilir konumda olan yerleşimde gözlenen gününbirlik ziyaretçi yoğunluğu, ziyaretçilerin kırsala kalıcı olarak yerleşmesi ile yaygınlaşan yeni yapılaşma ve bu kapsamda dokuya uygun olmayan niteliksiz ek oluşumu, yerleşimin yaşayış biçiminde, ekonomisinde ve fiziksel yapısında değişime yol açmaktadır.

Ana geçim kaynağı tarım olan Hamamlı'da zeytin üretimi sürmektedir. Günümüzde, geleneksel konutların özgün kurgusunda yer alan işliklerin yerini büyük ölçekli üretimlerin sağlandığı fabrikaların alması yerel üretimin zayıflamasına yol açmıştır. Bunun sonucunda oluşan ekonomik yetersizlikler nedeniyle, özellikle genç nüfus ilçe merkezine göç etmiştir. Bu durum, üretim sisteminin değişimi kaynaklı göç etkisinin yoğun gözlemlendiği yerleşimde, yapıların kısmen ya da tamamen kullanım dışı kalarak terkedilmesine neden olmaktadır. Böylece yapı ölçeğinde bozulmalar ortaya çıkmakta ve/veya yapı kısmen yok olmaktadır. Yerleşimde tespit edilen nitelikli geleneksel yapıların büyük bir bölümü kırdan kente göç nedeniyle terkedilmiştir. Göç nedeniyle terk edilmeyen yapıların kullanıcılarının vefatının ardında, ikinci nesil kullanıcılar, yaşamlarını kentlerde kurmakta kırsal yerleşimleri tercih etmemektedirler. Bunun yanı sıra yerleşimde değişen yaşayış biçimi ile ihtiyaç duyulan çağdaş gereksinimler, yapılarda bazı dönüşümlere neden olmakta, yapıların özgün karakterine müdahale edilmektedir. 4 nolu ve 6 nolu yapılarda önceleri zeytin işliği olarak kullanılan atölyelerin kullanım dışı kalması sebebiyle bu alanların oda ve yaşam mekanına dönüştürüldüğü tespit edilmiştir. 7 nolu konutun ise üst katında, niteliksiz tuğla malzeme ile yapım sisteminde müdahale yapılmış, Hamamlı konut mimarisinde üst kat planlarında görülen sofalı mekânsal kurgusuna müdahale edilerek tek mekâna dönüştürülmüş, cephe organizasyonu değiştirilmiştir. Yerleşimin alt yapısına yapılan müdahaleler, sokak kotunun yükselmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda yapıların zemin katları yağmur suyuna karşı korumasız duruma

gelmektedir. 6 nolu yapıda sokak kotunun yükselmesi nedeniyle zemin kat yağmur suyuna maruz kalmış, yapı ölçeğinde bozulmalar ortaya çıkmıştır.

Hamamlı yerleşiminin coğrafi ve konumsal niteliği kaynaklı sorunlara bakıldığında, yerleşimin dağlık alanda bulunması nedeniyle maruz kaldığı sert iklim, rüzgâr, kar ve yağmur suyunun yapı malzemelerindeki bozulma sürecini hızlandırdığı gözlenmiştir. Öte yandan yerleşimin denize bakan dağ yamacında kurulu olması ve kente yakınlığı, kent hayatının yorucu gündelik düzeninden sıkılan kentliler için yerleşimin bir nefes alma bölgesi olarak görülmesine yol açmaktadır. Bu durum kentlinin Hamamlı'da ikinci konutlar ile dahil olması sonucunu beraberinde getirmiştir. Yerleşimde soylulaşma faaliyeti oluşmuş, arsa fiyatları yükselmiş ve bunun sonucunda yerel halk mülklerini yüksek fiyata satarak kentlerde yaşamaya başlamıştır. Yerel kullanıcının alanı terki ile sonuçlanan bu durum yerleşimin fiziksel ve demografik açıdan değişimine neden olmuş, Hamamlı'nın kırsal karakterinin zayıflaması ve hatta kaybetmesi riskini doğurmuştur. Öte yandan antik buluntular ve geleneksel mimarinin iç içe geçtiği bir biçimlenmeye sahip olan yerleşimde izinsiz inşa edilen yeni yapıların inşaat aşamasında arkeolojik kalıntılar tahrip edilmekte ve hatta yok olmaktadır.

Hamamlı'da fiziksel çevreyi koruma ya da yeniden değerlendirmeye yönelik hazırlanan yasal mevzuatlardaki belirsizlik, tanımsızlık ve/veya yetersizlik, yerleşimlerdeki niteliksiz yapılaşmayı meşru kılan yasal düzenlemeler, kırsalın kalkınması için gerekli bütçenin aktarılmaması gibi yasal/yönetmelik sorunlarla karşılaşmaktadır. Hamamlı yerleşiminin güneyinde bulunan Kyzikos Antik Kenti'nin sınırları içinde kalan alanlar, birinci derece arkeolojik sit alanı olarak belirlenmiştir. 1989 yılında Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 1989 yılında aldığı 734 Kayıtlı Karar ile arkeolojik sit alanı ilan edilen bölgedeki yerleşik ve gelişme alanları, 1991 yılında aldığı 1907 Sayılı Karar ile 3.derece arkeolojik sit alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 4.136). Sit alan sınırları en son olarak 2016 yılında güncellenmiştir (Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi, 2018).

Şekil 4.136 Bursa Koruma Bölge Kurulu’nun 16.10.2016 gün ve 6260 sayılı kararı ile belirlenen sit alan sınırları (Bursa Kültür Varlıkları Bölge Kurulu Arşivi, 2016)

658 no’lu İlke Kararı ile tariflenen Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları 1. Maddesi, 1. Derece arkeolojik sit alanının tanımı ve bu alanlardaki fiziksel düzenlemelere ilişkin şu açıklamaları içermektedir:

“I. Derece Arkeolojik Sit: Korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. Bu alanlarda, kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilmemesine, imar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenmesine, bilimsel amaçlı kazıların dışında hiçbir kazı yapılamayacağına, ancak; bu alanlar içerisinde yer alan ören yerlerinde gezi yolu düzenlemesi, meydan tanzimi, açık otopark, WC, bilet gişesi, bekçi kulübesi gibi ünitelerin koruma kurulundan izin alınarak yapılabileceğine”,

658 no’lu ilke kararının III. Derece arkeolojik sit alanlarını konu alan 3. Maddesi ise şu ifadeleri içermektedir:

“III. Derece Arkeolojik Sit: Koruma - Kullanma Kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilebilecek arkeolojik alanlardır. Bu alanlarda geçiş dönemi yapılanma koşullarının belirlenmesine, geçiş dönemi yapılanma koşullarının belirlenmesinde; öneri yapı yoğunluğunun, mevcut imar planı ile belirlenmiş

yoğunluğu aşmamasına, alana gelecek işlevlerin uyumuna, gerekli alt yapı uygulamalarına, öneri yapı gabarilerine, yapı tekniğine ve malzemesine, mevcut ve olası arkeolojik varlıkların korunması ve değerlendirilmesini sağlayacak bir biçimde çözümler getirilmesine” denmektedir.

Son zamanlarda ikincil konut kullanıcıları için tercih edilir bir hale gelen Hamamlı yerleşiminde uzun yıllar 3. Derece arkeolojik sit alanındaki yapılaşma koşullarına dair bir çalışma yapılmamış, bu belirsizlik ve denetimsizlik ortamı yerleşimde izinsiz yapılaşmaya yol açmıştır. İzinsiz olarak inşa edilen yeni yapıların geleneksel yapılar ile uyumsuz niteliği yerleşimin doku ölçeğindeki karakterinin bozulmalara neden olmuş ve hatta alandaki nitelikli ve özgün yapıların algısını zayıflatmıştır. İzinsiz yapılaşmada yerel yönetimin denetimi yeterli olamamış, yapılan izinsiz yapı tespitlerinde yıkıma konu olmayan para cezası yaptırımları, caydırıcı bir etki yaratamamıştır.

Hamamlı yerleşiminde gözlenen yasal mevzuat kaynaklı diğer bir sorun ise, izinsiz olarak inşa edilen yeni yapıların kanunlar ile meşru kılınmasıdır. Resmi Gazete ile yürürlüğe giren Yapı Kayıt Belgesi Verilmesine İlişkin Usul ve Esaslar ile 31.12.2017 tarihinden önce yerleşimde yapılmış ruhsatsız veya ruhsat eklerine aykırı uygulamalar yasallaştırılmıştır. Uygulamanın devam edeceği düşüncesi ile süre bitmiş olmasına rağmen izinsiz uygulamalar devam etmektedir. Söz konusu uygulamaların artması ile Balıkesir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 9.05.2018 Tarih ve 383 No’lu Kyzikos Antik Kenti III. Derece Arkeolojik Sit Alanlarında Kalan Hamamlı, Yalı, Aşağı Yapıcı ve Belkıs Mahalleleri Geçici Dönemi Koruma Esasları ve Kullanma Şartları şeklinde uygulanama kararı almıştır. Bu karar ile “3. Derece Arkeolojik Sit alanında kalan ve yapılanma önerisi getirilecek parsellerde, 658 sayılı İlke Kararı doğrultusunda ilgili Müze Müdürlüğü uzmanlarınca Koruma Bölge Kurulunca belirlenecek alanlarda yapılacak sondaj kazısının yapılarak sonuçlarıyla birlikte hazırlanacak mimari projelerin ve diğer belgelerin Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü onayına sunulması” istenmektedir. Yapı ile ilgili hükümlerin de tanımlandığı karara göre, konut yapıları inşası kurul onayından sonra mümkündür. Bu süreçte sit alanındaki fiziksel düzenlemelerden sorumlu birim değişmiştir. Daha önce

Hamamlı yerleşimi Bursa Kùltür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na baēlı iken, bu bölge kurulunun çalışma alanının çok geniş olması ve yetersiz mevcut personel sayısı nedeniyle sıkıntı yaşanması nedeniyle tüm yetki yeni kurulan Balıkesir Kùltür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na devredilmiştir. Ancak yetki devri sürecinin uzaması ve uzun süredir yerleşime yönelik çalışma yapılamamış olması, yerleşimde niteliksiz uygulamaların artmasına neden olmuştur.

Yukarıda aktarıldıēı üzere Ballıpınar yerleşiminin kırsal karakterinin sürdürülebilmesini risk altına sokan temel sorunlar yetersiz altyapı, deēiřen konfor koşulları ve deēiřen üretim sistemleri nedeniyle yaşanan göç, soylulaşma sonucu kırsal karakterin deēiřmesi, fiziksel koşullar nedeniyle oluşan yapısal bozulmalar ve yasal mevzuat kaynaklı sorunlar olarak belirlenmektedir.

BÖLÜM BEŞ

BALLIPINAR VE HAMAMLI YERLEŞİMLERİ KORUMA ÖNERİLERİ VE SONUÇLAR

Kırsal yerleşimlerin yerel karakteri ve konut mimarisi, yerleşimin sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel değerlerine göre şekillenmektedir. Alanın çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik dinamikleri ile yerel karakteri arasındaki bu ilişki bir yandan kültürel değerlerini ve yer kimliğini dönüştürürken, öte yandan koruma sorunlarının niteliğini ve ölçeğini belirlemektedir. Söz konusu sorunların irdelenmesi ve potansiyellerin anlaşılması, geliştirilecek yere özgü koruma önerileri için belirleyicidir.

Yere özgü koruma önerileri geliştirirken benimsenecek koruma yaklaşımı, yerleşimin sahip olduğu somut ve somut olmayan değerleri ile birlikte bir bütün olarak ele alınmalı, yerleşimdeki doğal çevrenin, kırsal mirasın ve sosyal yaşamın sürdürülebilirliğini ilke edinerek, yerel kalkınmaya katkıda bulunmalıdır. Bu bakış açısı ile Ballıpınar ve Hamamlı yerleşimlerinde gerçekleştirilen alan çalışmalarından elde edilen, kırsal karaktere ve kırsal mimariye dair tespitler, bunlar üzerinde ortaya çıkan sorun ve potansiyeller ile yerleşimlerde etkin yasal düzenlemeler irdelenerek, Ballıpınar ve Hamamlı yerleşimlerine ilişkin yere özgü koruma önerileri geliştirilmiştir. Bununla birlikte, her iki yerleşime ilişkin yere özgü koruma önerilerini belirleyen temel öncelikler, Kapıdağ Yarımadası'nda yer alan yerleşimlerin tamamı için koruma stratejilerinin belirlenmesine katkı sağlamıştır. Bu bağlamda çalışmada, öncelikle Kapıdağ Yarımadası kırsal yerleşimlerinin tamamına yönelik sürdürülebilir koruma stratejileri belirlenmiş, ardından çalışma alanı olarak seçilen Ballıpınar ve Hamamlı yerleşimleri için yere özgü koruma önerileri geliştirilmiştir. Geliştirilecek stratejiler ve koruma önerileri ile yerleşimlerin ve içinde bulundukları çevrenin bütüncül bir bakış ve sürdürülebilir bir yaklaşımla korunması sağlanmalıdır. Bu amaçla benimsenen ilkeler şöyledir:

- Coğrafi, fiziksel ve sosyal çevrenin potansiyellerinin nitelikli araştırma süreçleri ile belirlenmesi ve koruma bağlamında değerlendirilmesi

- Yerel yaşamın ve kırsal mirasın sürdürülebilirliğinin, kullanıcının yer işle ilişkisinin ve demografik yapının korunmasının sağlanması ve bu bağlamda kırsal yerleşimin planlanması

- Toplumsal ve ekonomik açıdan yerel kalkınmaya hizmet edilmesi
- Yaşam koşullarının iyileştirilmesi

5.1 Kapıdağ Yarımadası Kırsal Mimarisine Yönelik Sürdürülebilir Koruma Stratejileri

Kapıdağ Yarımadası'nda yer alan kırsal yerleşimlerin öznel karakterini sürdürebilmesi için sürdürülebilir koruma stratejilerinin belirlenmesi ve uygulanması gereklidir. Bu yaklaşımla, yarımada bütününde geçerli olması öngörülen stratejiler yerel üretim sistemlerinin devam ettirilmesi, yeni ekonomik istihdam alanlarının oluşturulması ve konutlara güncel konfor koşullarının entegre edilmesi ile yerel yaşamın ve alan kullanıcısının sürekliliğinin sağlanması, bunula birlikte kırsal mimarinin de korunarak değerlendirilmesi olarak belirlenmiştir. Söz konusu koruma stratejilerinin uygulanabilirliğine yönelik alt açılımlarda, yerleşimlerin tamamı için geliştirilen koruma önerileri, idari yapılanma ve kamusal hizmetlerin düzenlenmesi, doğal kaynakları sağlıklılaştırılması, yerel üretimin güçlendirilmesi, sosyo – ekonomik yapının güçlendirilmesi, yerel deneyimin güçlendirilmesine yönelik mekânsal düzenleme yapılması, geleneksel yapılara yönelik koruma stratejileri geliştirilmesi, yeni yapılaşma şartlarının belirlenmesi konu başlıkları üzerinden kurgulanmıştır.

- Yerel yönetimlerin idari yapısında kırsal yerleşimlere yönelik düzenleme yapılması

Yerel yönetimlerde kırsal yerleşimlerin yasal mevzuatlar ve yerel politikalar ile düzenlenmesini hedefleyen çalışmalar, yerleşimlerde altyapı, sağlık ulaşım gibi hizmet koşullarını iyileştirecek ve bütçe yetersizliğine çözüm sunacaktır. Bu bakışla geliştirilen öneriler şu şekilde sıralanmaktadır.

1. Kırsal yerleşimlerdeki yatırımlara yönelik yerel yönetim bütçesinden katkı payı sağlanması,
 2. Yerleşimlerde sağlık evi kurulması ve gerekli sağlık koşullarının sağlanması,
 3. Taşımalı eğitim yerine yerleşimlerdeki kullanım dışı okulların açılarak yerinde eğitim hizmeti sağlanması,
 4. Çocuk oyun alanı, açık hava sineması gibi sosyal aktivite koşullarının sağlanması,
 5. Geleneksel ritüellerin (düğün, bayram, aşure günü gibi) gerçekleştirilebileceği mekânsal düzenlemelerin yapılması,
 6. Yere özgü sokak kaplamaları, ortak kullanıma dair donatılar (tandır vb.) gibi kırsal karakter unsurlarının özgününe uygun olarak onarılması. Yerleşim içi ulaşım ağlarının güçlendirilmesi,
 7. Toplu ulaşımın hizmetleri ile kırsal yerleşimlerde yaşayanların kent aktivitelerine erişilebilirliğinin sağlanması,
 8. Yerel kullanıcıların konutlarının onarılmasına yönelik hizmet sağlanması,
 9. Çöp kutusu, aydınlatma, kent mobilyaları gibi donatı hizmetinin sağlanması.
- Doğal kaynakların sağlıklılaştırılması

Yerleşimlerdeki doğal kaynakların korunarak kontrol altında tutulması ve yerleşime yönelik çalışmalarda yararlanılacak bir kaynak haline getirilmesi için geliştirilen öneriler şu şekilde sıralanmıştır.

1. Çevredeki su kaynaklarının ıslahının yapılarak tarımda kullanılması,
2. Yapıların onarımında yararlanılmak üzere yakın çevrede malzeme analizi yapılması ve malzemenin sürdürülebilirliğinin sağlanması,

- Yerel üretimin güçlendirilerek ekonomik kalkınmanın sağlanması

Yerel üretimin güçlendirilmesinin hedefleyen çalışmalar, yerel ekonominin kalkınmasını destekleyecek ve böylelikle alan kullanıcısının sürekliliğini sağlayacaktır. Bu bakışla geliştirilen öneriler şu şekilde sıralanmaktadır.

1. Yerel üretimin sürdürülebilirliği ve gelirin eşit dağılımı için üretim kooperatiflerinin kurulması,
2. Yerel üretim sistemlerinin çağdaş üretim sistemleri ile bütünleştirilmesi,
3. Ürün kalitesinin, çeşitliliğin ve verimliliğin artırılması,
4. Yerel ürünlerin bilinirliğinin artırılması ve yerleşimin tarım ürünlerinin organik ürün pazarlarında satışına yönelik market satış standları, internet tanıtım ve satış ağlarının kurulması,
5. Kısıtlı tarım alanlarının etkin kullanımı ve tarım alanlarının artırılmasına yönelik tarım politikalarının düzenlenmesi.

- Sosyo – ekonomik yapının güçlendirilmesi

Sosyo ekonomik yapının güçlenmesinin hedefleyen çalışmalar, yerel ekonomiye kaynak oluşturacak istihdam alanları yaratacak, çevre mahalle, il ve ilçelerden gelen ziyaretçiler ile yerel halk arasında etkileşim kuracak ve böylelikle sosyo ekonomik beklenti odaklı nüfusun yerleşimde kalıcı olmasının sağlayacaktır. Bu bakışla geliştirilen öneriler şu şekilde sıralanmaktadır.

1. Doğa ve kültür turizmi ile spor temalı organizasyon ve festivaller düzenlenerek yerleşimlerin tanıtılması,
2. Kapıdağ kırsal yerleşimlerinin Balıkesir Kültür Envanteri kapsamına alınarak yerleşimlerin bilinirliğinin artırılması,
3. Yerleşimlerin sosyo ekonomik kalkınmasına yönelik alanında uzman kişiler ve yerel halkın yer aldığı geniş katılımlı toplantılar düzenlenmesi ve köy tasarım rehberlerinin oluşturulması,
4. Yerleşimlerde bulunan kadınların el emeği ürünlerinin pazara sunulması,
5. Misya yürüyüş yolları projesi kapsamında orman yürüyüş rotasının güçlendirilmesi ve yerleşimlerde etkinliğe yönelik servis ve dinlenme gibi donatı alanlarının oluşturulması,
6. Geleneksel yapım tekniğine hakim yapı ustalarının, yerleşimlerdeki genç nüfusla etkileşimini sağlayacak yapı atölyelerinin oluşturulması.

- Yerel deneyimin güçlendirilmesi için mekânsal düzenleme yapılması,

Yerel deneyimin güçlendirilmesini hedefleyen çalışmalar, yerleşimlerdeki geleneksel yaşayış biçimlerinin ve mekanlarının deneyimlenmesini sağlayacak, böylelikle ziyaretçiler için kırsalın bilinirliğini arttıracaktır. Bu bakışla geliştirilen öneriler şu şekilde sıralanmaktadır.

1. Yerel ürünlerin satışı için kamusal odaklara yakın konumda pazar alanları oluşturulması,
2. Yerleşimlerdeki metruk yapıların restorasyonu sağlanarak ürün satış ve deneyim noktaları oluşturulması,
3. Yerleşim dışından gelecek ziyaretçiler için geleneksel yapılarda konaklama işlevinin sağlanması.

- Geleneksel yapılara yönelik koruma önerilerinin geliştirilmesi

Kırsal geleneksel yapılara yönelik geliştirilecek çalışmalar, kırsal mimarini korunmasının ve sürdürülebilirliği sağlayacak doğrultuda olacaktır. Bu bakışla geliştirilen öneriler şu şekilde sıralanmıştır.

1. Yerleşimdeki özgün nitelikteki yapıların tespit edilerek, envanterlerinin çıkarılması,
2. Mevcut geleneksel yapıların aktif olarak kullanımı,
3. Geleneksel yapılara müdahale yöntemlerinin belirlenmesi için koruma planları oluşturulması,
4. Yerleşimlerdeki mülkiyet sorunlarının çözülmesi,
5. Geleneksel yapı sahipleri için yerel konutun değerli hale getirilmesi ve miras bilinci oluşturulması,
6. Geleneksel yapıların onarımı için fon desteği sağlanması,
7. Geleneksel yapılara güncel konfor koşullarının entegre edilmesi,
8. Geleneksel yapı parsellerinde bulunan nitelsiz ek ve yapılardaki nitelsiz müdahalelerin kaldırılarak yapıların özgün durumuna getirilmesi, yapılarda kullanılan

geleneksel malzemeler için gerekli koruyucu önlemlerin alınması, ocak, doğrama, kaplama, tavan süslemesi gibi özgün yapı elemanlarının açığa çıkarılması ve metruk durumda olan konut yapılarının restore edilerek kamu kullanımına sunulması,

9. Yerleşimlerde kilise, cami gibi özellikli yapıların restorasyonunun yapılarak yeniden kullanımının sağlanması.

- Yerleşimdeki yeni yapılaşma şartlarının belirlenmesi

Yerleşimlerin kırsal karakterinin zayıflamaması için, geleneksel doku içinde inşa edilecek yeni yapıların geleneksel yapıların algısını engellemeyecek biçimde kurgulanması gereklidir. Bununla birlikte, yerleşimde inşa edilecek yeni yapıların nasıl olması gerektiğinin değil, tasarım sınırlarının belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu yaklaşımla, yerleşimlerin yeni yapılaşma koşullarına ilişkin geliştirilen öneriler şöyledir.

1. Geleneksel yerleşimlerde inşa edilecek yeni yapılaşma şartlarının belirlenmesi ve izinsiz yapılaşmanın önüne geçilmesi için koruma planları oluşturulması,
2. İmar barışı nedeniyle yıkılması mümkün olmayan yeni yapılarda teras çatı kullanımının ve üst yapıda eternit, saç panel gibi malzeme kullanımının yasaklanması, yapılarda uygulanacak cephe malzemelerinin ve boşluk oranlarının belirlenerek koruma amaçlı imar planlarında yer alması.

5.2 Ballıpınar ve Hamamlı Yerleşimlerinde Geliştirilen Koruma Önerileri

Çalışma sonucunda kırsal karaktere ve kırsal mimariye dair elde edilen bulgular, Kapıdağ Yarımadası'nın bütününde benzer stratejiler geliştirilmesini öngörmekle birlikte, her yerleşimin coğrafi, iklimsel, tarihsel süreçteki kullanımı ve yapı stoku üzerinden farklı potansiyeller barındırdığı görülmüştür. Bu farklı potansiyeller ve farklı koruma sorunları yerleşimlerin yere özgü önerilerinin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

İki yerleşimin yere özgü potansiyelleri ve koruma sorunları incelendiğinde, Ballıpınar yerleşiminin merkezden zor erişilebilir konumda bulunan bir kıyı yerleşim olduğu görülmektedir. Düz bir arazide konumlanan yerleşim, lineer bir artere bağlanan sokaklar üzerinde konumlanmış konut yapılarından oluşmaktadır. Kuzeyde kamusal yapıların yer aldığı meydan üzerinden denize ulaşan bu arter, güneyde tarım ürünlerinin işlendiği kamusal meydana sonlanmaktadır. Bitişik nizamda konumlanan ve sokaktan giriş alan konut yapıları genellikle iki katlı ve iç sofalıdır. Yapılarda yoğunlukla beşik çatı kullanılmıştır.

Yerleşimde yapıların büyük çoğunluğu kullanılmaktadır. Bu nedenle yapılar doku ölçeğinde korunmaktadır. Yerleşimde tespit edilen yere özgü koruma sorunlarından biri, güncel konfor koşullarının geleneksel yapılara entegre edilme çabasının yapılarda niteliksiz müdahalelere neden olması ve mekânsal kurguda değişime yol açmasıdır. Diğer bir yere özgü koruma sorunu ise turizm baskısıdır. Kıyı turizm rotası üzerinde bulunan yerleşimde, aynı rota üzerinde bulunan ve niteliksiz yeni yapılaşmaya maruz kalmış diğer yerleşimlerin barındırdığı sorunlar, bu yerleşim için de tehdit oluşturmaktadır. Yerleşimde yere özgü yasal mevzuat kaynaklı sorun ise Kıyı Kanunu'dur. Kısıtlayıcı düzenlemeler içeren bu Kanun, yapılaşmayı sınırlayan maddeleri ile, geleneksel dokunun algısını zedelemeyecek, bununla birlikte kullanıcıların ihtiyaçlarına yanıt verecek yeni yapılaşmanın gerçekleşmesine olanak vermemektedir.

Hamamlı yerleşimi ise merkezden kolay erişilebilir konumda bulunan bir dağ yerleşimidir. Eğimli bir arazide bulunan yerleşim, köy meydanına bağlanan organik sokaklar üzerinde konumlanmış konut yapılarından oluşmaktadır. Bahçeli, ayrık nizam konut yapıları genellikle iki katlı ve yan sofalıdır. Yerleşimde yer alan tek katlı yapılarda ise iç sofalı mekân kurgusu gözlenmektedir. Bahçede depolama ve tuvalet işlevinde yapılar bulunmaktadır. Yapıların zemin katlarında yere özgü zeytin işlikleri ve havuzlar bulunmaktadır. Yapılarda yoğunlukla kırma çatı kullanılmıştır.

Hamamlı yerleşiminin en önemli potansiyeli, geleneksel kırsal yapılar ile arkeolojik alanın birlikte yer aldığı katmanlı yapısıdır. Yerleşimde gözlenen ve kültür mirası için

önem teşkil eden bu katmanlı yapılaşmanın nasıl korunacağı, yerleşim için aynı zamanda bir koruma sorunudur. Yerleşime özgü bir diğer sorun ise ikincil konut baskısıdır. Merkezden kolay erişilebilir konumu ve sahip olduğu coğrafi özellikleri nedeniyle ikincil konut alanı olarak tercih edilen yerleşimde, niteliksiz yeni yapılaşma sorunu mevcuttur. Öte yandan yerleşimde yere özgü yasal mevzuat kaynaklı sorun ise koruma amaçlı imar planı eksikliğidir. Yerleşim 1. ve 3. derece arkeolojik sit alanları üzerinde yer almasına rağmen, plan ve denetim eksikliği nedeniyle niteliksiz yeni yapılaşma oluşmuştur. Bu durum yerleşimde yeni yapılaşmanın hangi alanlarda ve hangi şartlarda gerçekleştirileceğinin belirlenmesini gerekli kılmaktadır.

Ballıpınar ve Hamamlı yerleşimlerinde tespit edilen yere özgü farklı potansiyeller ve koruma sorunları, yerleşimlerinin geleneksel karakteri, yeni yapılaşma şartları ile sosyo ekonomik ve kültürel kalkınma kanalları üzerinden irdelenmiş, bu doğrultuda yerleşimlere yönelik koruma önerileri geliştirilmiştir.

5.2.1 Ballıpınar Yerleşimi Koruma Önerileri

Ballıpınar Yerleşiminde geliştirilecek koruma önerilerinde yerel üretim sistemlerinin devam ettirilmesi, doğa ve kültür turizminin yaratılması, yerel karakterin ve kırsal mimarinin sürdürülebilirliği ile konfor koşullarının artırılması esas alınmış, bu bağlamda yere özgü sorun ve potansiyellere yönelik öneriler belirlenmiştir.

- Yerel karakterin güçlendirilmesi ve sürekliliğin sağlanması

1. Kamusal alanların güçlendirilmesi hedefi ile, ana arterin kuzey ucunda bulunan kamusal alanların yerel ürün pazarı olarak, sökülür takılır ve hafif bir sistem ile düzenlenmesi,

2. Kamusal alanların işlerliğinin sağlanması hedefi ile, ana arterin güneyinde yer alan tarım ürünlerin işlendiği açık alanda gerekli donatı (depolama alanları, ışık, satış stantları vb.) eksikliğinin, doğal malzemeden üretilmiş geçici prefabrik yapılar ile giderilmesi,

3. Fener Rum Patrikhanesi tarafından her yıl ziyaret edilen Meryem Ana Kilisesi'nin restorasyonunun sağlanması,

4. Kamusal alanda yer alan ve kırsal karakterin parçası olan tandır fırınının onarımının yapılarak yerel halkın kullanımına sunulması.

- Yerel üretim ve istihdam olanaklarının güçlendirilmesi

1. Yerel üretim sistemlerinin devam ettirilerek yerel halkın yerleşimde kalıcı olmasının sağlanması.

- Turizm faaliyetlerinin ve mekanlarının düzenlenmesi

1. Turizmin kontrollü gelişmesi için turizm faaliyet planı hazırlanması,

2. Yerleşimde var olan günübirlik kıyı turizminin kırsal karakterin deneyimlenmesini sağlayacak kültür turizmi ile entegre edilmesi, kırsal deneyim için geleneksel yapıların restore edilerek konaklama, yeme içme gibi fonksiyonlarla yerel halka ekonomik kaynak sağlanması,

3. Günübirlik kıyı turizminin yerleşime toplu taşıma ulaşımının sağlanarak erişilebilir hale getirilmesi ve ziyaretçilere yönelik kafeterya, tuvalet, duş gibi alanlar sağlanarak yerel halka istihdam yaratılması,

4. Yerleşimde sonlanan off road rotasının tanıtımının yapılması, oluşacak turizm faaliyetinin yerel halka istihdam sağlayabilmesi için konaklama, yeme içme gibi hizmet alanlarının oluşturulması.

- Geleneksel yapılara yönelik koruma önerilerinin geliştirilmesi

1. Yerleşime yönelik Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanması ve geleneksel yapılara yönelik gerçekleştirilecek müdahalelerin bu planlarda tanımlanması,

2. Yapı parsellerinde yer alan ve yapıya bitişik niteliksiz ek yapıların ve cephe düzenini değiştiren niteliksiz müdahalelerin kaldırılması, gerekli kullanımlar için bahçe içinde ve yapıya temas etmeden, geleneksel malzeme ile asgari ölçülerde üretilen yapıların koruma planlarında tanımlanması,

3. Özgün durumunda tek ya da iki hacimli depolama alanı olarak kullanılan, günümüzde ise yaşama mekanına dönüştürülmüş zemin katlardaki niteliksiz bölüntülerin kaldırılması, böylece özgün mekânsal hacmin korunması.,

4. Üst katlarda gözlenen ve iç sofadan dağılım yapılan odalar şeklindeki mekân kurgusunu bozacak bölüntülerin kaldırılması,

5. Güncel konfor koşullarının sağlanması amacıyla yapılara getirilen ve özgün mekânsal kurguyu bozan tuvalet, banyo gibi niteliksiz eklerin kaldırılması. Gerekli kullanımlar için zemin kat hacminde ya da üst kat sofada asgari ölçülerde ve alçak tavanlı mekân çözümlmesine gidilmesi,

6. Yapılardaki ocak, doğrama, kaplama, tavan süslemesi gibi özgün yapı elemanlarının açığa çıkarılarak korunması,

7. Bitişik nizam geleneksel yapılaşmada ahşap karkas üst katların olası yangın durumuna karşı korunmasına yönelik müdahale edilmesi.

- Yeni yapılaşma şartlarının belirlenmesi

1. Yeni yapılaşmanın geleneksel dokunun çerperinde, koruma planı tarafından tanımlanacak alanlarda oluşturulması,

2. Geleneksel doku içerisinde yer alan yeni yapı cephe müdahalelerinin, geleneksel yapıların öncelikle algılanmasını sağlayacak biçimde, koruma amaçlı imar planlarında belirlenmesi. Bu bağlamda cephe malzeme ve pencere boşluk oranlarının geleneksel yapılar ile uyumlu olarak yeniden düzenlenmesi, cephede belirli renklerin kullanılması ve yapılarda yer alan düz çatıların beşik çatıya dönüştürülmesi,

3. Yerleşimin güneyinde belirlenen yeni yapı bölgesinde inşa edilecek yapıların yapılaşma şartlarının koruma amaçlı imar planında belirlenmesi. Yeni yapılaşmada doku ile uyumlu parsel büyüklüğü, bitişik nizam yapı düzeni, iki kat gabari, cephe boşluk oranları, alaturka kiremit kaplı beşik çatı ve geleneksel dokudan ayrışacak güncel yapım tekniği ile malzeme kullanılması.

5.2.2 Hamamlı Yerleşimi Koruma Önerileri

Hamamlı Yerleşiminde geliştirilecek koruma önerilerinde ikincil konut kullanıcısının yer ile bağlantısının sağlanması ve yerel halk ile ilişkisinin kurularak yerel yaşam ile bir arada sürdürülebilirliğinin sağlanması, yerel üretim sistemlerinin devam ettirilmesi ve yeni ekonomik istihdam alanlarının oluşturulması, arkeolojik alan ve kırsal mimarinin birlikte sunulduğu kültür turizminin yaratılması ile kültür mirasının bilinirliğinin artırılması esas alınmış, bu bağlamda sürdürülebilir koruma önerileri geliştirilmiştir.

- Yerel karakterin güçlendirilmesi ve sürekliliğinin sağlanması

1. Yerleşimin girişinde bulunan, geleneksel yapılara ulaşımı sağlayan ve kamusal yapıları üzerinde barındıran meydana ziyaretçiler için geleneksel dokuya zarar vermeyecek, sökülür takılır ve hafif malzeme ile örtülü yerel ürün pazarı oluşturulması ve kamusal alanın işlerliğinin sağlanması,

2. Meydanda yer alan okul yapısının restorasyonun sağlanarak kullanıma açılması,

3. Geleneksel yapı sahipleri ile ikincil konut kullanıcılarının bir arada bulunduğu ve uzman kişilerin katılacağı toplantılar ile ikili sosyolojik yapıya yönelik kontrollü gelişim stratejileri oluşturulması, yerleşimde soylulaştırma ve yeri metalaştırmanın önüne geçilmesi,

4. Geleneksel yapı sahiplerinin ikincil konut kullanıcıların talebine yönelik yerel halkın konutlarını satışa sunma eğiliminin önüne geçilmesi. Böylece ikincil konut kullanıcılarının yerleşim karakteri üzerindeki etkisinin kontrol altına alınması,

5. Geleneksel yapı sahipleri için kültür miras değerinin bilinirliğinin artırılması ve anı niteliğinin canlandırılması.

- Yerel üretim ve istihdam olanaklarının güçlendirilmesi

1. Yerel üretim sistemlerinin devam ettirilmesi,

2. Yerleşimin tarım ürünlerinin (zeytin gibi) ürün çeşitliliğinin artırılması, içerisinde zeytin işliğı ve zeytin havuzları bulunan bazı yapıların restorasyonunun yapının mekânsal kurgusuna zarar vermeden, yalnızca işlev değişikliğı ile yapılarak, ürün satış ve deneyim noktalarının oluşturulması,

3. Kırsal deneyim için geleneksel yapıların restore edilerek konaklama, yeme içme gibi fonksiyonlarla yerel halka ekonomik kaynak sağlanması.

- Turizm faaliyetlerinin ve mekanlarının düzenlenmesi

1. Turizmin kontrollü gelişmesi için turizm faaliyet planı hazırlanması,

2. Arkeolojik alan kazılarının canlandırılarak ziyaretçiler için gezi güzergahı, sergileme alanı ve tuvalet gibi ek hizmet yapılarının sağlanması,

3. Geleneksel kırsal yerleşimin üzerinde olduğu arkeolojik alan ile birlikte deneyimlenmesinin sağlanması. Bu amaçla yerleşimin çok katmanlı yapısını odak alan

ve güneyde Kyzikos antik kentinden başlayarak geleneksel kırsal dokuda son bulan kültür turizm rotasının oluşturulması,

4. Dağ yamacında kurulu olan yerleşimin deniz manzarası ile birleşen doğal niteliğinin günübirlik ziyaretçiler için doğa turizmi bağlamında değerlendirilmesi ve buna yönelik kafeterya, restoran gibi donatı alanlarının doku ile uyumlu doğal malzemeden üretilmiş geçici prefabrik yapılar ile oluşturularak yerel halka istihdam sağlanması.

- Geleneksel yapılara yönelik koruma önerilerinin geliştirilmesi

1. Yerleşime yönelik Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanması ve geleneksel yapılara yönelik gerçekleştirilecek müdahalelerin bu planlarda tanımlanması,

2. Balıkesir Kültür varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 9.05.2018 tarih ve 383 no'lu uygulama kararının nitelikli çalışma süreçleri ile detaylandırılarak yerleşim oluşturulacak koruma amaçlı imar planında yer alması,

3. Yerleşimin genelinde gözlenen bahçeli nizam ve dolu boş oranlarının yeniden düzenlenmesi amacıyla parsellerde yer alan niteliksiz ek yapıların kaldırılması. Geleneksel kullanımda var olan mekanların bahçe içinde ve yapıya temas etmeden, geleneksel malzeme ile asgari ölçülerde  retilmesi. Parsel sınırlarında düzenlenecek bahçe duvarlarının yere özgü malzeme ve teknikle tamamlanması. Bu müdahalelerin koruma amaçlı imar planında yer alması,

4.  zg n durumunda işlik ve depolama alanı olarak kullanılan, günümüzde ise yaşama mekanına dönüştürülmüş zemin katlardaki özgün mekânsal hacimlerin korunarak, niteliksiz bölüntülerin kaldırılması,

5. Üst katlarda gözlenen ve yan sofadan dağılım yapılan odalar şeklindeki mekân kurgusunu bozacak bölüntülerin kaldırılması,

6. Güncel konfor koşullarının sağlanması amacıyla yapılara getirilen ve özgün mekânsal kurguyu bozan tuvalet, banyo gibi niteliksiz eklerin kaldırılması. Gerekli kullanımlar için zemin kat mekanlarda ya da üst kat sofada asgari ölçülerde ve alçak tavanlı mekân çözümlmesine gidilmesi,

7. Yapılardaki zeytin işlikleri, zeytin havuzları, ocak, doğrama, kaplama, tavan süslemesi gibi özgün yapı elemanlarının açığa çıkarılarak korunması,

8. Yeni işlev için gerekli kullanımlara yönelik mekânsal müdahalelerin ve eklerin asgari ölçülerde ve yapıya ilave yük getirmeyecek şekilde tasarlanması,

9. Geleneksel yapılarda, yerleşimde etkin dağ iklim koşullarından korunmak amacıyla özgün malzemede koruyucu önlemlerin alınması.

- Yeni yapılaşma şartlarının belirlenmesi

1. Yerleşimde yoğun olarak gözlenen niteliksiz ikincil konut kullanımının engellenmesine yönelik geleneksel yapıların yoğun gözlendiği doku korunarak, 3.derece arkeolojik sit alanının kuzeyinde yeni yapılaşma bölgesinin oluşturulması,

2. Geleneksel doku içerisinde yer alan yeni yapı cephe müdahalelerinin, geleneksel yapıların öncelikle algılanmasını sağlayacak biçimde, koruma amaçlı imar planlarında belirlenmesi. Bu bağlamda cephe malzeme ve pencere boşluk oranlarının geleneksel yapılar ile uyumlu olarak yeniden düzenlenmesi, cephede belirli renklerin kullanılması ve yapılarda yer alan düz çatıların kırma çatıya dönüştürülmesi,

3. 3.derece arkeolojik sit alanının kuzeyinde belirlenen yeni yapı bölgesinde, yeni yapı parselinde sondaj yapılması ve zemin altındaki arkeolojik mirasın araştırılması, arkeolojik miras bulunması halinde yeni yapı izni vermeden arkeolojik mirasın açığa çıkarılması ve kırsal alanla bütünleştirilerek sergilenmesi,

4. 3.derece arkeolojik sit alanının kuzeyinde belirlenen yeni yapı bölgesinde, inşa edilecek yapıların yapılaşma şartlarının koruma amaçlı imar planında belirlenmesi. Yeni yapılaşmada doku ile uyumlu parsel büyüklüğü ve dolu boş oranı, bahçeli nizam yapı düzeni, iki veya tek kat gabari, cephe boşluk oranları, alaturka kiremit kaplı kırma çatı ve geleneksel dokudan ayrışacak güncel yapım tekniği ile malzeme kullanılması,

5. Yerleşim merkezinin çevresinde ve 1.derece arkeolojik sit alanı üzerinde yer alan izinsiz yeni yapıların kaldırılması.

5.3 Değerlendirme

Kırsal alanlarda yapılmış olan çalışmalar, kırsal yerleşimlerin coğrafya erişim ilişkisini irdelemesi, kırsal yerleşimlerde kırsal yaşamı ve sürdürülebilirliğini öncelik alması, kırsal yerleşimlerin çevresel ilişkilerini dikkate alan ve bütüncül öneriler sunması, sosyo-ekonomik kalkınma planlarını ve hizmet politikalarını odak alması,

kırsal mimariyi bağlamı içinde değerlendiren ve mekânsal gelişme stratejileri önermesi veya yerleşimlerdeki koruma sorunlarına yönelik çözümleri hedeflemesi şeklindeki yöntemleri benimsemiştir. Çalışmada yerleşimdeki sorunları ve bu sorunların çözümünü hedef alan yaklaşım benimsenmiştir. Bu bakışla, kırsal mirasın sürdürülebilmesine yönelik çalışmada, Ballıpınar ve Hamamlı yerleşimleri incelenmiş, yerleşimlerin korunma sorunları ve potansiyelleri tespit edilmiş, elde edilen bulgulara yönelik koruma önerileri geliştirilmiştir. Belirlenen yöntem alanın bütüncül olarak ele alınmasına, yerleşimin sosyo ekonomik yapısının ve fiziksel dönüşümünün birlikte anlaşılmasına imkan sağlamaktadır. Dolayısıyla kırsal yerleşimlerin sosyo kültürel, sosyo ekonomik, fiziksel, mekânsal ilişkiler ağıyla okunmasını, bu bilgi doğrultusunda yere özgü önerilerin geliştirilmesini mümkün kılmaktadır.

Çalışma kapsamında, yerleşimlerin yere özgü koruma sorunlarına ve potansiyellerine yönelik bulgular, Kapıdağ Yarımadası'ndaki yerleşimlerin tamamına yönelik stratejiler geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Bu stratejiler;

- Yerel yönetimlerin idari yapısında kırsal yerleşimlere yönelik düzenleme yapılması,
- Doğal kaynakların sağlıklılaştırılması,
- Yerel üretimin güçlendirilerek ekonomik kalkınmanın sağlanması,
- Sosyo – ekonomik yapının güçlendirilmesi,
- Yerel deneyimin güçlendirilmesi için mekânsal düzenleme yapılması,
- Geleneksel yapılara yönelik koruma önerilerinin geliştirilmesi,
- Yerleşimdeki yeni yapılaşma şartlarının belirlenmesidir.

Bu stratejiler tek başına bir kalkınmayı işaret etmemekte, farklı açılımları bir arada ilişkilendirmeyi hedeflemektedir. Çalışmada geliştirilen stratejilerin bütüncül bir yaklaşım ile değerlendirilmesi, kırsal yerleşimlere yönelik gerçekleştirilen koruma çalışmalarına, tartışma ve literatür alanına katkıda bulunarak bir koruma modeli sunmaktadır. Bu model ile yerleşimde sosyo ekonomik girdilerin oluşturularak yaşayan nüfusun kalıcı hale getirilmesi, sosyal yapının sürdürülmesi, yapı sahiplerinde aidiyet duygusunun geliştirilerek ve yapılara güncel konfor koşulları entegre edilerek

yapı kullanımının devam ettirilmesi sağlamaktadır. Bununla birlikte yerel kullanıcıların yaşam çevrelerinin, kültürel değerlerinin ve miras niteliğinin farkına varması ve koruma bilincinin oluşturulması sağlanmaktadır. Öte yandan, alana gelen ziyaretçilerin yerel yaşama belirli ölçüde dahil edilmesi ve kırsal deneyimleme fırsatı sunulması sağlanmakta, böylece ziyaretçi-yerel kullanıcı arasında sosyo-kültürel etkileşim sağlanmaktadır.

Kırsal yerleşimleri konu alan, yasal mevzuat ve koruma planlarının, toplumsal yapıya ve teknolojideki hızlı değişime esneklikte olması ve yeniliklere açık olması gerekmektedir. Öte yandan yasal mevzuatların uygulayıcıları, yerleşimdeki sosyo kültürel ve ekonomik yapının devamlılığı ile yerel değerlerin sürdürülebilirliğini sağlayacak kararlılıkta olmalıdır.

KAYNAKLAR

02.11.1985 Resmî Gazete sayılı plansız alanlar imar yönetmeliği (1985). 5 Şubat 2019, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4882&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch=plans%C4%B1z>

1935 genel nüfus sayımı Türkiye nüfusu. Başvekalet İstatistik Genel Direktörlüğü. 1935

3194 sayılı imar kanunu (1985). 5 Şubat 2019, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf>

442 sayılı köy kanunu (1924). 5 Şubat 2019, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>

5302 sayılı il özel idaresi kanunu (2005). 5 Şubat 2019, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf>

6 Haziran 2018 tarih ve 30443 sayılı yapı kayıt belgesi verilmesine ilişkin usul ve esaslar, 5 Şubat 2019, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/06/20180606-8.htm>

(658 No'lu İlke Kararı) Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları (1999). 13 Mart 2019, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44310/ilke-karari--karar-no-658--karar-tarihi-0511999.Html>

6360 sayılı on dört ilde büyükşehir belediyesi be yirmi yedi ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun (2012). 5 Şubat 2019, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf>

9.05.2018 Tarih ve 383 No'lu Kyzikos Antik Kenti III. derece arkeolojik sit alanlarında kalan Hamamlı, Yalı, Aşağı Yapıcı ve Belkıs Mahalleleri geçici dönemi koruma esasları ve kullanma şartları (2018). 15 Eylül 2018, Balıkesir Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu

Açar A. ve Atalay M. (2014). *Kentli bireylerin kırsal mekan algısı ve kırsal mekan tüketimi: Antalya-Çakırlar örneği*. 7 Şubat 2019, https://www.researchgate.net/publication/274340344_Kentli_Bireylerin_Kırsal_Mekan_Algisi_ve_Kırsal_Mekan_Tuketimi_Antalya-Cakirlar_Ornegi

Adıgüzel, Ş. ve Tek M. (2014). 6360 sayılı yasa ve Türkiye'nin büyükşehir belediyesi sisteminde değişim: Hatay örneği, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 23 (3), 73-102.

Ahipaşaoğlu, S. ve Çeltek, E. (2006). *Sürdürülebilir kırsal turizm*. (1.Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.

Ahunbay, Z. (2017). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. (9. Baskı). İstanbul: Yem Yayınları

Akgün, T. (2013). *Kırsal mimari mirasın korunması bağlamında Bayburt kırsal geleneksel evi*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Akyüz Levi, E. ve Taşçı, B. (2017). Ege'de kırsal mimari araştırmaları: Bayındır köyleri. *Megaron*, 12 (3), 365-384.

Alyakut, E. ve Gençer, C.İ. (2018). Kırsal mimarlık mirasının korunmasında turizmin etkisi: Çanakkale - Adatepe Köyü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (11), 251-262.

Anadolu'da Kırsal Mimarlık (2012). 5 Şubat 2019,
<http://www.tarihiKentlerBirliGi.org/wpcontent/uploads/AnadoludaKırsalMimarlik-Ekitap.pdf>

Aran, K. (2000). *Barınaktan öte*. İstanbul: Tepe İnşaat Yayınevi.

Aran, K. (2015). Barınaktan öte Anadolu kır yapıları. *Güney Mimarlık*, (19), 10-14.

Arteka ve Kyzikos yerleşimleri haritası, (2018). 28 Temmuz 2019,
<https://tarihKurdu.net/kyzikos-antik-kenti-hadrian-tapinagi.html>

Aslan Harman, E. ve Can, C. (2017). Arkeolojik ve kırsal mimari miras birlikteliğinin korunabilirliği: Oğuz/Dara Antik Kenti örneği, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(62), 1063-1080.

Atspace (2019). *Kapıdağ Yarımadası'nda yer alan Erdek ilçesine bağlı köyler*. 28 Temmuz 2019, atspace.com/erdek.html

Aydemir, E. (2010). *Yöresel mimarinin ve kırsal dokunun korunması: Artvin Şavşat Balıklı mahallesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Ayyıldız, M., Çiçek, A. ve Ayyıldız, B. (2016). 6360 sayılı büyükşehir yasasının kırsal kesime olası etkileri, *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (Targid Özel Sayı), 280-285.

Balıkesir kırsalında yöresel doku ve mimari özelliklere uygun yapılaşmanın yaygınlaştırılması (2010). 24 Şubat 2019,
https://www.academia.edu/4756462/BALIKES%C4%B0R_KIRSALINDA_Y%C3%96RESEL_DOKU_VE_M%C4%B0MAR%C4%B0_%C3%96ZELL%C4%B0KLERE_UYGUN_YAPILA%C5%9EMANIN_YAYGINLA%C5%9ETIRILMASI_PROJES%C4%B0

Ballıpınar ve Hamamlı yerleşimleri koruma önerileri, (2019). 20 Ağustos 2019,
<http://misayayuruyusyollari.gov.tr/index.html>

Başoğlu Avşar, Ö. (2016). Muğla-Yerleşik kırsal örneğinde kırsal mimarinin geleceğinin tartışılması. *Ege Mimarlık*, (92) 14-19.

Batur, A. ve Öymen Gür, Ş. (2005). *Doğu Karadeniz 'de kırsal mimari*. İstanbul: Milli Reasürans Sanat Galerisi.

Bektaş, C. (2001). *Halk yapı sanatı* (1.Baskı). İstanbul: Literatür Yayınları.

Binan, C. (1999). *Mimari koruma alanında Venedik Tüzüğü'nden günümüze düşünsel gelişmenin uluslararası evrim süreci*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Birol Akkurt, H. ve diğer. (4 Nisan 2018) *Kavacık – Tırazlı mahalleleri stratejik mekansal gelişme önerileri*. 10 Ağustos 2019,
https://www.researchgate.net/publication/329703035_kırsal_yerlesimlerde_korum

Bölükbaş Dayı, E. (2011). *Kırsal ölçekte geleneksel konutların incelenmesi ve çevre koruma önerileri için bir yöntem araştırması Bağlıca Köyü-Nallıhan*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara

Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi (2017), *Kapıdağ Yarımadası sit haritaları ve tescil föyleri*.

Cilli, G. (2019). *Milas - Narhisar yerleşimi kırsal karakteri ve koruma sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Coğrafya Harita (2019). *Kapıdağ Yarımadası fiziki haritası*. 07 Şubat 2019,
http://cografyaharita.com/haritalarim/4mmarmara_bolgesi_fiziki_haritasi2.png

Çeken, H., Karadağ, L., Dalgın, T. (2007). Kırsal kalkınmada yeni bir yaklaşım kırsal turizm ve Türkiye'ye yönelik teorik bir çalışma, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 1-14.

Çorapçıoğlu, K., Çakır, S., Aysel, N.R., Görgülü, H.C., Kolbay, D., ve diğer. (2010). *Balıkesir kırsalında yöresel doku ve mimari özelliklere uygun yapılaşmanın yaygınlaştırılması 6 Cilt*. İstanbul: T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yayınları

Dik, E. (2014). 6360 sayılı kanun bağlamında köylerin mahalleye çevrilmesi sorunu, *Mülkiye Dergisi*, 38 (1), 75-102.

Duru, B. (2013). Büyükşehir düzenlemesi ne anlama geliyor? *Birlik*, 33-37.

Duru, B. (2015). Yeni büyükşehir düzeninde kırsal alanlar. *Güney Mimarlık*, (19), 28-29.

Duygulu, F. (2015). Kırsal alanlarda kurumların mekansal yetkileri. *Güney Mimarlık*, (19), 15-21.

Eminağaoğlu, Z., Çevik S. (2007). Kırsal yerleşmelere ilişkin tasarım politikaları ve araçlar. *Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 157-162.

Eminağaoğlu, Z., Çevik, S. (2005). Kırsal yerleşmelere ilişkin tasarım ve planlama politikalarının bölgesel ölçek içinde değerlendirilmesi. *Planlama Dergisi*, (2), 72-81.

Erdek Belediyesi (2019). *Kırsal yerleşik alanda yapı izin belgesi süreci*.

Erdek, (2019). 28 Temmuz 2019, <https://www.haritamap.com/ilce/erdek-balikesir>

Erdek ilçesi nüfusu, (2019). 28 Temmuz 2019, <http://www.nufusune.com/erdek-ilce-nufusu-balikesir>

Erdek kırsal yerleşimleri, (2018). 21 Şubat 2018, <http://www.nisanyanmap.com/>

Erdek tarihçe, (2016). 28 Temmuz 2019, <http://www.erdekto.org.tr/Erdek/Tarih%C3%A7e/tabid/12860/Default.aspx>

Eres, Z. (2008). *Türkiye’de geleneksel kırsal mimarinin korunması: Tarihsel süreç, yasal boyut*, 457-469. 5 Şubat 2019, http://www.academia.edu/12415348/T%C3%BCrkiyede_Geleneksel_K%C4%B1rsal_Mimarinin_Korunmas%C4%B1_Tarihsel_S%C3%BCre%C3%A7_Yasal_Boyut

Eres, Z. (2016). Türkiye’de geleneksel köy mimarisini koruma olasılıkları. *Ege Mimarlık*, 92, 8-13.

Ertüzün, R.M. (1999). *Kapıdağ Yarımadası ve çevresindeki adalar*. (3. Baskı). İstanbul: Ozan Sanatevi

Etikan, S., Çukur, T. (2011). Kırsal turizm faaliyetlerinin Çomakdağ-Kızılağaç Köyü el sanatları üzerine etkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergi*, 4 (8), 1-15.

Eyüpgiller, K., Eres, Z., Bilge, A., Arslan Çinko, M. (2016). *Kırsal mimarlık mirasının korunması Türkiye’den ve dünyadan örnekler*. (1.Baskı). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Fıçııcı, M. (2016). *Kapıdağ Yarımadası’nda erozyon ve arazi kullanma ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Gölbaş, A., Atak, O. (2016). Arkeolojik potansiyelin kırsal turizme kazandırılması: Ortaca örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (47), 1210-1223.

Görgün Kur, E., Yörür, N. (2017). 6360 sayılı büyükşehir kanunu sonrası kırsal alanları yeniden düşünmek- İzmir örneği. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 11-27.

Güreşçi, E., Yurttaş, Z. (2008). Kırsal göçün nedenleri ve tarıma etkileri üzerine bir araştırma: Erzurum ili İspir ilçesi Kırık Bucağı örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14 (2), 47-54.

Harun Algül Arşivi (2017). *Kapıdağ Yarımadası yerleşim haritaları*. 10 Mayıs 2017.

Kapıdağ Yarımadası nüfus verileri, (2019). 15 Mayıs 2018. <http://tuik.gov.tr/>

Kapıdağ Yarımadası, (2019). 10 Nisan 2019. https://www.wikizero.com/tr/Kap%C4%B1da%C4%9F_Yar%C4%B1madas%C4%B1#cite_not

İner, G. (2013). *Kırsal konutlarda sürdürülebilirlik kriterlerinin belirlenmesine yönelik bir yöntem: Edirne örneği*. Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Kadanalı, E., Yazgan, Ş. (2012). Kırsal turizmin ekonomik-sosyal ve çevresel etkileri, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (2), 97-100.

Kapıdağ Yarımadası iklimi, (2009). 28 Temmuz 2019, <http://www.oocities.org/tatlisukoy/KapidagYarimadası.htm>

Kapıdağ Yarımadası uygu görünümüleri, (2019). 03 Şubat 2019, <https://earth.google.com>

Kara, E. (2015). Şehri terk etme sürecinde birey, toplum ve mekan ilişkisi. *Güney Mimarlık*, 19, 35-36.

Kayın, E. (2015). Modernleşme deneyiminin alanı ve kültürel miras olarak kırsal yerleşimler. *Güney Mimarlık*, 19, 30-34.

Kıyı kanunu uygulama yönetmeliği (1985). 2 Mart 2019, <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4882&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=plans%C4%B1z%20alanlar>

Koçhan, N. (2013). Kyzikos, Hellespontus'da bir eyalet merkezi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (31), 69-91.

Köşklük Kaya, N. (2012). Şirince Köyü örneğinde kırsal mimari mirasın kırsal turizmin gelişmesine katkısının tartışılması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22), 119-123.

Köşklük Kaya, N. (2016). Kırsal mimarlık mirasının korunmasında turizmin rolü: Cumalıkızık Köyü örneği. *Ege Mimarlık*, (92), 28-31.

Kuşat, N. (2014). Sürdürülebilir kırsal kalkınma için alternatif olarak kırsal turizm ve Türkiye'deki uygulanabilirliği, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2), 65-88.

Kyzikos Antik Kenti kazısı, (2018). 28 Temmuz 2019, <http://www.kyzikos.net/>

Kyzikos Antik Kenti tanıtım kitapçığı. 28 Temmuz 2019, <http://balikesir.ktb.gov.tr/Eklenti/7845,kyzikosturk-ingpdf.pdf?0>

Kyzikos Antik Kenti, (2018). 28 Temmuz 2019, <https://antiksirlar.com/konular/kyzikos-antik-kenti-m-oe-6000-5000.2892/>

Kyzikoz Antik Kenti-Balıkesir, (2014). 28 Temmuz 2019, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/balikesir/gezilecekyer/kyzikos-antik-kenti>

Madran, E., Özgönül, N. (1999). International documents regarding the preservation of cultural and natural heritage. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları*, 210-213.

Madran, E., Özgönül, N. (2011). *Kültürel ve doğal değerlerin korunması*. (2. Baskı). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.

Makris, İ.K. (1959). *Kapıdağ Yarımadası ve Erdek*. (S. Sandalcı, Çev.). Atina.

Metin Basat, E. (2014). Görsel bir metin olarak geleneksel mimariye bakmak. *Milli Folklor*, 26 (104), 138-150.

Muşkara, Ü. (2017). *Kırsal ölçekte geleneksel konut mimarisinin korunması: özgünlük*. 10 Şubat 2019, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/325131>

Naycı, N. (2012). Datça-Bozburun bölgesi geleneksel kırsal yerleşimlerinin mimari özellikleri ve koruma sorunları. *TÜBA-KED*, 10 (10), 81-105.

Nisanyanmap (2019). *Kapıdağ Yarımadası kırsal yerleşimleri kısa tarihi*. 26 Şubat 2019, <https://nisanyanmap.com/>

Öğdül, H., Olgun, İ. (2015). Köylerin kırsal kimliğinin korunmasında yeni bir araç: Köy tasarım rehberi. *Güney Mimarlık*, (19), 22-27.

Önez Çetin, Z. (2015). Türkiye’de İl Özel İdaresi sisteminin dönüşümü ve 6360 sayılı kanunun dönüşüme etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 247-266.

Özcan, K. (2017). Kırsal miras koruma stratejisi Sandıma Köyü, Bodrum. *Milli Folklor*, 1 (113), 40-53.

Özgökçeler, G. (2014). *Turgutlu dağ köylerinin tarihi çevre dokusu*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Öztürk, T., Mengüloğlu, M. (2008). Sürdürülebilir kalkınmada fiziksel kırsal alan planlaması. *OMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 23 (3), 209-215.

Karıptaş, F. ve diğer., (2015). Endüstriyel mirasın kentlerdeki kültürel sürdürülebilirlik bağlamında incelenmesi. 2. *International Sustainable Buildings Symposium*, 512-516.

Scribd (2018). *Avrupa Mimari Tüzüğü ve Küçük Tarihi Kentlerin Korunması Sempozyumu Sonuç Bildirgesi*. 20 Kasım 2018, <https://scribd.com/>

Soykan, A., Fıçıcı, M., (2016). Kapıdağ Yarımadası 1978-2015 yılları arasında arazi örtüsü değişimi ve sonuçları. *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 656-667.

Soykan, F. (2000). Kırsal turizm ve Avrupa’da kazanılan deneyim. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11 (1), 21-33.

Soykan, F. (2003). Kırsal turizm ve Türkiye turizmi için önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 12 (1), 1-11.

Töre Sivrioğlu, U. (2018). *Antik çağdan Cumhuriyet’e Bandırma ve yakın çevresi tarihi*. (1. Baskı). Bursa: Dora Basım-Yayın

Tuik (2019). *Adrese dayalı nüfus kayıt Sistemi*. 13 Mart 2019, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

Uçar, M., Uçar, H., Kurnaz, A., Kurnaz Akanyurt, H. (2012). Kırsal turizmin sosyo-ekonomik yapıya etkisi ve Fethiye örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012 (1), 75-82.

Ürkmez Kılınç, G., Zengin Çelik, H. (2016). 6360 sayılı yasayla mekansal ilişki sisteminin kır-kent ikileminde yeniden yapılanışı ve yerel yönetimler: Kayseri ili örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 25 (3), 69-94.

Wikizero (2019). *Erdek ve Kapıdağ Yarımadası*. 28 Temmuz 2019, <https://www.wikizero.com/>

Yenigül, S.B. (2017). Kırsal kalkınma politikalarında yeni yaklaşımlar ve bu yaklaşımların Türkiye'nin kırsal kalkınma politikalarına etkisi. *Planlama Dergisi*, 27 (1), 16-25.

Yörür, N. (2012). 1990 sonrası Türkiye'de uygulanan kırsal alan ve tarım politikaları üzerine genel bir değerlendirme. *Planlama Dergisi*, 2012 (4), 3-19.

Yörür, N., Kut Görgün, E. (2018). Kırsal yerleşmelerde özgün dokunun korunmasında bir araç olarak köy tasarım rehberleri: Ödemiş Bademli örneği. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 17 (17), 25-47.

Yörür, N., Uysal, D., Altınörs Çırak, A. (2018). Selimiye yerleşmesinde turizm eksenli dönüşümün kırsal doku ve mimari yapıya etkileri. *Ege Mimarlık*, (98), 24-29.

Yürekli, H., Yürekli, F. (2007). *Türk evi gözlemler-yorumlar*. (2.Baskı). İstanbul: YEM Yayınevi.